

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan

**Rekonstruksi Stratifikasi Sosial dalam Kalangan Masyarakat
Bumiputera Pinggir Bandar di Daerah Bau, Sarawak**

Azril Neterhelmy Bin Shaharuddin

**Sarjana Sains Sosial
2023**

Rekonstruksi Stratifikasi Sosial dalam Kalangan Masyarakat Bumiputera
Pinggir Bandar di Daerah Bau, Sarawak

Azril Neterhelmy Bin Shaharuddin

Tesis ini dikemukakan

Bagi memenuhi keperluan untuk Ijazah Sarjana Sains Sosial

(Sosiologi)

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

2023

PERAKUAN

Saya mengaku bahawa kerja-kerja di dalam tesis ini telah diselaraskan dengan peraturan-peraturan Universiti Malaysia Sarawak, dan tesis ini adalah asli. Tesis ini tidak pernah diterima untuk sebarang ijazah dan tidak dikemukakan secara serentak bagi sebarang pencalonan ijazah lain.

Neter.

.....

Tandatangan

Nama: Azril Neterhelmy Bin Shahrudin

No. Matrik: 20020406

Fakulti Sains Sosial Dan Kemanusiaan

Universiti Malaysia Sarawak

Tarikh: 28 Mei 2023

PENGHARGAAN

Allhamdulillah dengan nama Allah yang Maha Pemurah lagi Maha Penyayang, dengan limpah dan kurniaNya, akhirnya saya telah berjaya menamatkan perjalanan ijazah sarjana saya. Segala puji bagiNya, satu lagi pencapaian besar di dalam hidup ini telah berjaya dicapai. Dengan telus ikhlas, saya ingin merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada penyelia saya iaitu Dr Mohamad Suhaidi Bin Salleh atas segala bimbingan, komen yang bernas dan dedikasi yang diberikan sepanjang menyelia perjalanan sarjana saya ini. Segala jasa dan ilmu yang diberikan saya dahulukan dengan ucapan jutaan terima kasih.

Saya juga ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada *Center for Graduate Studies* (CGS) dan Universiti Malaysia Sarawak atas nasihat dan sokongan yang diberikan sepanjang tempoh pengajian saya. Selain itu, saya ingin merakamkan penghargaan kepada Skim Geran Penyelidikan Fundamental (FRGS) kerana telah memilih saya sebagai pembantu penyelidik (GRA). Jutaan terima kasih juga kepada komuniti pinggir bandar di Daerah Bau atas kerjasama dan komitmen yang diberikan sepanjang proses pengumpulan data diadakan.

Akhir sekali perjalanan yang indah dan bermakna ini tidak akan terlaksana tanpa sokongan dan kasih sayang yang tidak terhingga daripada ayahanda tercinta, Shahrudin Bin Mahadi dan bonda tersayang Normastizan Binti Yahaya. Saya juga ingin merakamkan penghargaan yang tidak terhingga kepada orang yang saya sayangi, ahli keluarga dan rakan-rakan. Tanpa kalian, perjalanan kali ini pasti akan terasa sepi dan berliku. Segala jasa baik dan pengorbanan kalian tidak dapat saya balas dan semoga Allah SWT memberkati segala jasa baik kalian dengan rahmat dan rezeki di dunia dan akhirat.

ABSTRAK

Stratifikasi sosial yang wujud di Malaysia sering berubah dan direkonstruksi seiring dengan peredaran zaman bagi meletakkan masyarakat kepada kelompok-kelompok tertentu. Daripada pengkategorian berdasarkan kategori seperti berpendapatan tinggi, menengah, rendah, kaya, sederhana dan miskin kepada pengkategorian berdasarkan jumlah pendapatan isi rumah bulanan telah digunakan oleh pihak pemerintah untuk menyusun lapis masyarakat di negara ini bagi memudahkan urusan pentadbiran. Impak dari campur tangan pemerintah, kemasukan modal melalui pembangunan dan perubahan ragam pengeluaran telah memberi kesan kepada stratifikasi sosial masyarakat Bumiputera pinggir bandar di Sarawak. Oleh itu, berpandukan kepada pendekatan Multidimensi oleh Max Weber, kajian ini akan mengkaji berkenaan pembentukan stratifikasi sosial yang berlaku dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Sarawak, dengan tumpuan kepada faktor yang membawa kepada peletakkan status dan kategori di dalam masyarakat. Tiga objektif utama kajian ini: pertama, mengenalpasti faktor –faktor yang membahagikan individu dan kelompok ke dalam kedudukan dan status sosial tertentu. Kedua, mengukur kesan perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di dalam komuniti pinggir terhadap peletakan kedudukan dan status sosial. Ketiga, mengkaji kaedah penyesuaian sara hidup Bumiputera dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat yang berlaku. Kajian ini mengguna pakai kaedah kuantitatif melalui pendekatan survei. Borang soal selidik digunakan sebagai instrumen bagi mendapatkan data terhadap responden. Jumlah responden yang terlibat adalah seramai 381 orang yang terdiri daripada penduduk Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau. Data yang diperolehi dianalisis dengan menggunakan aplikasi *Statistical Package for Social Science* (SPSS) bagi mengeluarkan data deskriptif dan inferensi. Dapatan yang diperolehi juga disokong dengan siri tembual yang dilakukan bersama orang sumber yang

terpilih. Dapatan kajian menunjukkan terdapat peletakan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Faktor-faktor yang membawa kepada peletakan kedudukan dan status sosial ini pula disusun berdasarkan kepada nilai dan kepentingan faktor tersebut terhadap kepada komuniti. Hasil kajian juga mendapati terdapat pengubahsuaian di dalam aktiviti ekonomi yang dilakukan oleh komuniti di kawasan tersebut yang mana turut sama membantu dalam memperbaiki kedudukan dan status sosial mereka. Akhir sekali, kajian mendapati, terdapat penambahbaikan dan penyesuaian kaedah sara hidup yang telah dilakukan oleh komuniti pinggir bandar Daerah Bau dalam mendepani peningkatan kos sara hidup yang berlaku. Justeru, melalui kajian yang dilakukan ini, akan dapat menyumbang kepada korpus ilmu stratifikasi sosial masyarakat Bumiputera pinggir bandar sekaligus dapat memberi perspektif baharu dalam memahami struktur dan susun lapis masyarakat di kawasan tersebut.

Kata kunci: Bumiputera, multidimensi, pembangunan, pinggir bandar, stratifikasi sosial

Reconstruction of Social Stratification Among Suburban Bumiputera Community in Bau District, Sarawak

ABSTRACT

Social stratification terms that exists in Malaysia was often changes and reconstructed over the time in order to place the society into certain groups. Changes of categorization based on categories such as high, middle, low, rich, medium and poor to categorization based on the total monthly household income. This categorization has been used by the government to organize the layers or strata in the society to facilitate administrative affairs. Besides, the impact of government intervention, expansion of market force, penetration of capitalism and changes in production patterns had bring an impact towards the social stratification of the suburban Bumiputera community in Sarawak. Therefore, based on the Multidimensional approach by Max Weber, this study will examine the formation of social stratification that occurs among the suburban Bumiputera community in Sarawak, with focus on the factors that lead to the placement of sosial status and categories in society. Three main objectives of this study: first, to identify the factors that assign an individuals or groups into certain sosial status and categories. Second, to measure the impact of changes in economic activity that occur in the suburban community on the positioning and social status. Third, to identify the strategies and adaptation of livelihood that taking place among the Bumiputera in suburban area in Sarawak.. This study implemented a quantitative method through a survey approach. Questionnaire was used as an instrument to obtain data from the respondents. The total number of respondents involved in this study was 381 people who are Bumiputera residents of the suburbs in the Bau District. The data obtained was analyzed using the Statistical Package for Social Science (SPSS) application to extract descriptive and inferential data. The findings are also supported by a series of interviews conducted with

selected source people. The findings of the study show that there is a placement of position and social status in the suburbs of the Bau District. While the factors that lead to the placement of this position and social status are arranged based on the value and importance of the factors towards the community. The results of the study also found that there are modifications in the economic activities carried out by the community in the area which also help in improving their position and social status. Finally, the study found that there are improvements and adaptations of livelihood that have been made by the suburban community of Bau District to face of the increasing cost of subsistence. Thus, this study, will be able to contribute to the corpus of knowledge of the social stratification in the suburban Bumiputera community and at the same time also be able to provide a new perspective in understanding the structure and stratification of the suburban community.

Keywords: *Bumiputera, development, multidimension, social stratification, suburban*

ISI KANDUNGAN

	Mukasurat
PERAKUAN	i
PENGHARGAAN	ii
ABSTRAK	iii
ABSTRACT	v
ISI KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xiii
SENARAI RAJAH	xv
SENARAI SINGKATAN	xvi
BAB 1 PENGENALAN	1
1.1 Pengenalan	1
1.2 Latar Belakang Kajian	1
1.3 Penyataan Masalah	6
1.4 Persoalan Kajian	12
1.5 Objektif Kajian	13
1.6 Kepentingan Kajian	14
1.7 Skop Dan Batasan Kajian	16
1.8 Organisasi Tesis / Persembahan Kajian	17
BAB 2 SOROTAN LITERATUR	19

2.1	Pengenalan	19
2.2	Stratifikasi Sosial	19
2.3	Konsep Utama Penyelidikan	24
2.3.1	Pinggir Bandar	24
2.3.2	Bumiputera	29
2.3.3	Kaedah Sara Hidup	33
2.3.4	Rekonstruksi	36
2.4	Stratifikasi Sosial: Wacana Teoritikal	38
2.4.1	Teori Kelas	38
2.4.2	Status Dan Kuasa	40
2.5	Kajian Stratifikasi Sosial Lepas	45
2.6	Rangka Kerja Kajian	53
2.7	Kesimpulan	56
BAB 3	METODOLOGI KAJIAN	58
3.1	Pengenalan	58
3.2	Rekabentuk Penyelidikan	59
3.3	Pelaksanaan Kajian / Fasa Kajian	60
3.4	Kaedah Pengumpulan Data Dan Instrumen Kajian	63
3.4.1	Tatacara Pengumpulan Data	64
3.4.2	Borang Soal Selidik	66

3.4.3	Percubaan Soal Selidik	69
3.4.4	Data Sekunder	70
3.5	Prosedur Menganalisis Data	71
3.5.1	Analisis Deskriptif	71
3.5.2	Analisis Inferensi	72
3.5.3	Penggunaan SPSS (Statistical Package for Social Science)	73
3.6	Populasi Dan Persampelan	74
3.7	Kawasan Kajian	77
3.8	Skop Kajian	78
3.9	Etika Kajian	79
3.9.1	Kerahsiaan	80
3.9.2	Borang Persetujuan Termaklum	80
3.10	Kesimpulan	81
BAB 4	DEMOGRAFI DAN PROFIL RESPONDEN	83
4.1	Pengenalan	83
4.2	Latar Belakang Kawasan Kajian	83
4.2.1	Bau	83
4.2.2	Kampung Bobak	87
4.2.3	Kampung Tanjong Bowang	88
4.2.4	Kampung Tanjong Poting	92

4.3	Demografi Dan Profil Responden	94
4.3.1	Jantina, Umur Dan Status Perkahwinan	95
4.3.2	Bangsa	98
4.3.3	Tahap Pendidikan	100
4.3.4	Pekerjaan	102
4.3.5	Pendapatan	104
4.3.6	Saiz Dan Tanggungan Keluarga	108
4.4	Kesimpulan	110
BAB 5	AKTIVITI EKONOMI DAN PERUBAHAN STATUS	112
5.1	Pengenalan	112
5.2	Aktiviti Ekonomi Pinggir Bandar Bau, Sarawak	113
5.3	Pekerjaan Bumiputera Pinggir Bandar Daerah Bau	114
5.4	Pendapatan Penduduk	119
5.5	Kesan Perubahan Aktiviti Ekonomi Terhadap Peletakan Status KIR	122
5.5.1	Perubahan Pendapatan	123
5.5.2	Perubahan Pekerjaan	127
5.5.3	Peningkatan Tahap Pendidikan	133
5.6	Kesimpulan	136
BAB 6	FAKTOR PENGUKURAN STRATIFIKASI SOSIAL DALAM KOMUNITI	138
6.1	Pengenalan	138

6.2	Ukuran Stratifikasi Sosial	138
6.3	Faktor Objektif	140
6.3.1	Pendidikan	140
6.3.2	Pekerjaan	144
6.3.3	Pendapatan	147
6.3.4	Harta Dan Aset	151
6.4	Faktor Subjektif	155
6.4.1	Jawatan	155
6.4.2	Sumbangan Terhadap Masyarakat	158
6.4.3	Kelimuan Dan Kemahiran	160
6.5	Faktor Stratifikasi Sosial Bumputera Pinggir Bandar Bau, Sarawak	163
BAB 7	STRATEGI SARA HIDUP KOMUNITI	165
7.1	Pengenalan	165
7.2	Strategi Penyesuaian Kaedah Sara Hidup	167
7.2.1	Kepelbagaian Kaedah Sara Hidup	170
7.2.2	Kepelbagaian Sumber Pendapatan	174
7.2.3	Amalan Tabungan Dalam Kalangan Komuniti Pinggir Bandar	179
7.2.4	Pembaharuan Dan Teknologi Dalam Pertanian	184
7.2.5	Strategi Pemasaran Pertanian	188
7.3	Kesimpulan	192

BAB 8	KESIMPULAN DAN CADANGAN	194
8.1	Pengenalan	194
8.2	Ringkasan Kajian	194
8.3	Kesimpulan	196
8.3.1	Kesan Perubahan Aktiviti Ekonomi Terhadap Status	196
8.3.2	Faktor Yang Mempengaruhi Stratifikasi Sosial	201
8.3.3	Strategi Penyesuaian Sara Hidup	210
8.4	Cadangan Kajian Susulan	213
8.5	Penutup	215
	RUJUKAN	218
	LAMPIRAN	228

SENARAI JADUAL

	Mukasurat
Jadual 4.1 Senarai Agensi / Pejabat Kerajaan di Daerah Bau	84
Jadual 4.2 Informasi Kampung Bobak	88
Jadual 4.3 Informasi Kampung Tanjong Bowang	92
Jadual 4.4 Informasi Kampung Tanjong Poting	94
Jadual 4.5 Jumlah Responden Mengikut Kampung	95
Jadual 4.6 Jantina Ketua Isi Rumah (KIR)	96
Jadual 4.7 Umur Ketua Isi Rumah (KIR)	97
Jadual 4.8 Status Perkahwinan KIR	98
Jadual 4.9 Tahap Pendidikan KIR	100
Jadual 4.10 Pekerjaan KIR	103
Jadual 4.11 Pendapatan KIR	104
Jadual 4.12 Saiz Dan Tanggungan Keluarga KIR	108
Jadual 5.1 Perbandingan Pekerjaan Antara Bapa KIR Dan KIR	115
Jadual 5.2 Perubahan Pendapatan Bapa KIR Dan KIR	120
Jadual 5.3 Perbandingan Pendapatan Dan Pekerjaan KIR	124
Jadual 5.4 Kategori Pekerjaan KIR	128
Jadual 5.5 Tahap Pencapaian Pendidikan Antara Tiga Generasi	134
Jadual 6.1 Nilai Dan Hubungan Korelasi	140
Jadual 6.2 Korelasi Diantara Status KIR Dan Pendidikan	142
Jadual 6.3 Status KIR dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendidikan	143
Jadual 6.4 Korelasi Diantara Status KIR Dan Pekerjaan	146
Jadual 6.5 Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pekerjaan	147
Jadual 6.6 Perbezaan Jumlah Pendapatan Antara KIR dan Bapa KIR	148

Jadual 6.7 Korelasi Diantara Status KIR Dan Pendapatan	149
Jadual 6.8 Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendapatan	150
Jadual 6.9 Harta Dan Aset Yang Dimiliki KIR	152
Jadual 6.10 Korelasi Diantara Status KIR Dan Pemilikan Harta / Aset	153
Jadual 6.11 Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Harta / Aset	154
Jadual 6.12 Korelasi Diantara Status KIR dan Jawatan	157
Jadual 6.13 Korelasi Diantara Status KIR Dan Sumbangan Terhadap Masyarakat	160
Jadual 6.14 Korelasi Diantara Status KIR Dan Keilmuan	162
Jadual 6.15 Hubungan Antara Status Dan Faktor-Faktor	163
Jadual 7.1 Skor Min Dan Interpretasi	166
Jadual 7.2 Strategi Penyesuaian Kaedah Sara Hidup KIR Pinggir Bandar	168
Jadual 7.3 Perbandingan Pekerjaan Utama Dan Sampingan KIR	172
Jadual 7.4 Sumber Pendapatan KIR	176
Jadual 7.5 Amalan Tabungan KIR	181
Jadual 7.6 Penggunaan Peralatan Dan Teknologi Di Dalam Pertanian	186
Jadual 7.7 Pemasaran Pertanian Bumiputera Pinggir Bandar Daerah Bau	191

SENARAI RAJAH

	Mukasurat
Rajah 2.1 Rangka Kerja Kajian	53
Rajah 3.1 Aliran Reka Bentuk Kajian Berdasarkan Peringkat	61
Rajah 3.2 Prosedur Analisis Menggunakan SPSS	74
Rajah 3.3 Penentuan Saiz Sampel (Krejcie & Morgan, 1970)	76
Rajah 3.4 Peta Daerah Bau (<i>Google Map, 2021</i>)	77
Rajah 4.1 Bangsa Ketua Isi Rumah (KIR)	99
Rajah 7.1 Analisis Keperluan Kepelbagaian Kaedah Sara Hidup	171
Rajah 7.2 Analisis Kepelbagaian Sumber Pendapatan	174
Rajah 7.3 Analisis Keperluan Amalan Menabung KIR	179
Rajah 7.4 Penggunaan Teknologi Dan Pembaharuan Kaedah Tanaman	184
Rajah 7.5 Analisis Keperluan Mempelajari Strategi Pemasaran	188

SENARAI SINGKATAN

ADUN	Ahli Dewan Undangan Negeri
ASB	Amanah Saham Bumiputera
B40	Bawah 40 / <i>Below 40</i>
CGS	<i>Center for Graduate Studies</i>
CMPC	<i>Catholic Memorial Pilgrimage Center</i>
DEB	Dasar Ekonomi Baharu
DPN	Dasar Pembangunan Nasional
DPN	Dasar Pertanian Negara
KIR	Ketua Isi Rumah
KPKT	Kementerian Perumahan Dan Kerajaan Tempatan
KK	Ketua Kaum
KWSP	Kumpulan Wang Simpanan Pekerja
M40	Menengah 40 / <i>Middle 40</i>
PGK	Panduan Garis Kemiskinan
SALCRA	<i>Sarawak Land Consolidation and Rehabilitation Authority</i>
SPSS	<i>Statistical Package for The Social Science</i>
T20	Tinggi 20 / <i>Top 20</i>
TK	Tua Kampung
UNIMAS	Universiti Malaysia Sarawak
YB	Yang Berhormat

BAB 1

PENGENALAN

1.1 Pengenalan

Di dalam bab ini, mengandungi gambaran keseluruhan berkenaan latar belakang kajian bagi kajian sarjana yang bertajuk “Rekonstruksi Stratifikasi Sosial Dalam Kalangan Masyarakat Bumiputera Pinggir Bandar Di Sarawak”. Bab ini mengandungi lapan subtopik iaitu: latar belakang kajian, pernyataan masalah, objektif kajian, persoalan kajian, kepentingan kajian, kerangka analisis kajian, skop dan batasan kajian, organisasi tesis/ persembahan kajian dan kesimpulan ringkas.

1.2 Latar Belakang Kajian

Stratifikasi sosial berkembang luas ke dalam masyarakat seiring dengan Revolusi Perindustrian yang bermula di *Great Britain* pada pertengahan 1700-an (Sanderson & Alderson, 2005). Sistem stratifikasi sosial adalah salah satu fenomena yang dianggap sebagai salah satu aspek penting di dalam kajian sosiologi. Stratifikasi sosial adalah proses pengelompokan individu atau kumpulan ke dalam hierarki tertentu dalam masyarakat. Warner (2006), menyatakan bahawa kumpulan masyarakat yang kompleks memerlukan sistem hierarki sosial dan kelas sosial agar dapat terus bertahan. Hal ini menunjukkan sistem stratifikasi sosial yang wujud memberi impak yang besar kepada pembentukan sesebuah masyarakat.

Konsep stratifikasi sosial dapat diperlihatkan bukan sahaja pada waktu sekarang bahkan boleh dijejak semenjak zaman Plato lagi. Daripada masyarakat tradisional hinggalah ke masyarakat moden, stratifikasi sosial ini sering berubah seiring dengan perubahan zaman

yang ditandai dengan kemajuan material. Stratifikasi sosial dalam sesebuah negara adalah berbeza dengan negara lain namun masih berkongsi ciri umum yang hampir sama. Kerbo (2003), menyatakan bahawa stratifikasi sosial ini wujud di setiap komuniti dan boleh berbeza dari satu sama lain. Di sesetengah negara, stratifikasi sosial digunakan oleh pihak pemerintah bagi melancarkan urusan pembahagian masyarakat bagi tujuan pembangunan negara. Stratifikasi ini meletakkan masyarakat ke dalam beberapa kelompok berdasarkan kepada indikator-indikator tertentu. Penggunaan kategori seperti berpendapatan tinggi, menengah dan rendah atau kaya, sederhana dan miskin telah digunakan oleh pihak pemerintah untuk meletakkan individu dan kumpulan dalam susun lapis masyarakat.

Penggunaan stratifikasi sosial sering berubah dan ditukar supaya sentiasa bersesuaian dan relevan dengan perubahan yang berlaku. Misalnya, kategori sosial masyarakat di negara ini yang berdasarkan kepada pendapatan bulanan isi rumah. Maka terhasil pengkategorian seperti T20 (Tertinggi 20%), M40 (Menengah 40%) dan B40 (Bawah 40%). Kaedah pengukuran bagi stratifikasi sosial ini juga adalah berbeza daripada kawasan bandar dan luar bandar kerana tahap pembangunan yang berlaku di kedua kawasan ini adalah berbeza. Hal ini demikian kerana pembangunan sesebuah kawasan tersebut turut menjadi kayu pengukur bagi penentuan stratifikasi sosial.

Selain kawasan bandar dan luar bandar, terdapat kawasan penempatan yang wujud akibat pambandaran yang semakin meluas dan terlepas pandang oleh ahli sosiologi sebagai tumpuan kajian iaitu kawasan pinggir bandar. Kepesatan pembangunan terancang menyebabkan kampung pinggir bandar kian terhimpit dalam arus perkembangan pambandaran (Anuar Amir, 2006). Proses pembangunan dan pambandaran yang makin rancak di kawasan bandar telah menyebabkan kawasan pinggir bandar mendapat impak yang

bukan sahaja memberi kesan terhadap ekonomi malahan turut memberi kesan terhadap perkembangan sosial di kawasan pinggir bandar ini. Perkembangan sosial yang dimaksudkan ini juga merangkumi perubahan stratifikasi sosial yang mungkin berlaku kesan daripada pembangunan dan pemodenan yang berlaku di kawasan tersebut. Pelaburan dari syarikat-syarikat besar serta peningkatan peranan pemerintah terhadap kawasan pinggir bandar ini telah mengubah lanskap ekonomi ini kawasan yang dahulunya berasaskan kepada aktiviti tradisional beransur-ansur berubah kepada aktiviti ekonomi moden dan penggunaan teknologi dalam perniagaan seharian (Abdul Halim Ali, 2006).

Abdul Rahman Embong (2003) beranggapan bahawa kemajuan yang dikecapi ini mempunyai hubungan yang terus dengan perubahan pola pekerjaan tenaga kerja, yang mana penurunan tenaga kerja di desa dan pertambahan tenaga kerja di sektor-sektor perindustrian dan perkhidmatan. Jumlah penurunan jumlah tenaga kerja di desa menunjukkan perubahan yang drastik iaitu daripada 54% pada tahun 1970 kepada hanya 16.1% pada tahun 2000. Manakala jumlah tenaga kerja di sektor perkhidmatan dan perindustrian telah bertambah dengan pesat iaitu daripada 8.7% pada tahun 1970 kepada 27.6% pada tahun 2000 dan jumlah ini dijangka akan meningkat dari tahun ke tahun.

Berdasarkan statistik utama tenaga buruh di Malaysia, data menunjukkan jumlah pekerja di sektor perkhidmatan, pembuatan dan pembinaan menunjukkan pertambahan yang konsisten dan positif manakala di sektor pertanian dan perlombongan pula menunjukkan penurunan yang ketara (Jabatan Perangkaan Malaysia, 2021). Percambahan sektor perkhidmatan dan perindustrian di kawasan bandar ini sedikit sebanyak memberi kesan kepada penduduk di kawasan pinggir bandar yang perlu beradaptasi dengan proses pembandaran yang berlaku. Lambakan pekerja di sektor-sektor pembuatan dan

perkhidmatan telah membawa kepada pertambahan penduduk di kawasan pinggir bandar yang turut bercampur dengan penduduk asal kawasan tersebut. Oleh yang demikian, stratifikasi sosial asal yang wujud di kawasan pinggir bandar mungkin mengalami perubahan akibat daripada kesan pemandaran dan penghijrahan pekerja dari kawasan bandar dan luar bandar.

Selaku kumpulan majoriti di negara ini, komuniti Bumiputera tidak dapat lari daripada menerima tempas kesan daripada pemandaran dan pembangunan yang berlaku. Bumiputera jika diterjemahkan secara alami membawa maksud “anak kepada tanah” iaitu mereka yang menetap dan berasal dari kawasan tersebut (Mason & Omar, 2004). Jumlah Bumiputera di negara ini sangat tinggi iaitu sejumlah 17,523,508 orang yang mana 14,191,720 daripada jumlah tersebut adalah daripada Bumiputera melayu dan selebihnya daripada lain-lain etnik (Jabatan Perangkaan Malaysia, 2020). Pelbagai polisi dan pelan pembangunan yang telah dirancang bagi membangunkan ekonomi serta sosial komuniti Bumiputera di negara ini. Hal ini demikian kerana, jurang ekonomi yang begitu ketara dapat dilihat di antara kaum lain dan komuniti Bumiputera ini. Kebanyakan komuniti Bumiputera ini menetap di kawasan luar bandar dan desa dan mengamalkan ekonomi tradisional yang menyebabkan mereka ketinggalan dari segi ekonomi.

Oleh yang demikian pelbagai dasar dan pelan pembangunan yang telah dilakukan oleh pihak pemerintah bagi mengatasi masalah ini. Bumiputera merupakan kumpulan majoriti yang paling banyak menerima manfaat daripada dasar dan pelan pembangunan yang dirangka terutamanya dalam Dasar Ekonomi Baharu (DEB). Sebagai contoh, Dasar Ekonomi Baharu (DEB) yang dirangka bagi merapatkan jurang ekonomi yang berlaku antara Bumiputera kawasan luar bandar dan kaum lain seperti cina yang tinggal di bandar. (DEB)

ini memberikan sumbangan besar terhadap pemasangan hak yang istimewa terhadap satu etnik sahaja di Malaysia iaitu Bumiputera, sehingga mewujudkan perbezaan antara etnik asli dan kumpulan lain (Calvin, 2019). Walaupun begitu, disebalik segala bentuk dasar dan pelan pembangunan yang dijalankan terhadap komuniti Bumiputera ini, masih lagi terdapat jurang yang ketara daripada segi jumlah pendapatan yang diperolehi oleh Bumiputera dan bukan Bumiputera. Menurut penyiasatan pendapatan isi rumah yang dijalankan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (2020), purata isi rumah bulanan komuniti Bumiputera adalah RM 7936 di kawasan bandar dan RM 4866 di kawasan luar bandar. Jumlah ini dilihat masih jauh ketinggalan jika dibandingkan dengan kaum Cina dan India yang mempunyai jumlah pendapatan bulanan lebih tinggi iaitu RM 9895 di kawasan bandar dan RM 6318 di kawasan luar bandar.

Dasar Ekonomi Baharu (DEB) diperkenalkan oleh pihak pemerintah bagi mengatasi masalah jurang ekonomi yang ketara (Jomo, 2005). Dasar ini juga menggalakkan penghijrahan Bumiputera ke kawasan bandar bagi mengubah lanskap kehidupan mereka. Abdul Rahman Embong (2011) mencadangkan kehidupan bandar khususnya bagi orang Melayu dan Bumiputera adalah suatu pengalaman yang baharu, dan ianya tidak lagi suatu perkara baharu bagi kaum lain seperti kaum Cina dan India. Meskipun begitu, pelaksanaan DEB ini dilihat masih lagi tidak dapat merapatkan jurang ekonomi antara komuniti Bumiputera dan bukan Bumiputera. Perkara ini dapat dilihat dengan lebih jelas di dalam komuniti Bumiputera minoriti seperti Iban di Sarawak dan Kadazan Dusun di Sabah. Menurut Jawan & Yusoff (2005), terdapat kumpulan Bumiputera minoriti lain yang turut sama ketinggalan dalam menikmati faedah pembangunan yang dikecapi. Dasar Ekonomi Baharu (DEB) yang diperkenalkan oleh pihak pemerintah untuk mengatasi jurang ekonomi yang ketara antara Bumiputera dan bukan Bumiputera dilihat hanya terlalu memberi fokus

kepada kaum Melayu sahaja dan kurang memberi perhatian kepada masyarakat Bumiputera minoriti sedangkan mereka juga tergolong dalam kalangan Bumiputera yang termaktub di dalam perlembagaan. Selain itu, mereka juga mendapat hak seperti mana yang diperolehi oleh etnik Bumiputera yang lain. Oleh yang demikian pelbagai perkara perlu diteliti dengan lebih mendalam seperti aspek sosial dan ekonomi yang memberi kesan kepada komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar Sarawak.

1.3 Penyataan Masalah

Kawasan pinggir bandar merupakan sebuah kawasan penempatan yang wujud di antara kawasan bandar dan luar bandar (Jauhiainen, 2013). Pembangunan di kawasan bandar, terutamanya dengan pertambahan penduduk serta percambahan aktiviti ekonomi telah memberi kesan kepada kawasan pinggir bandar. Oleh yang demikian, kawasan pinggir bandar turut mendapat impak daripada pembangunan dan kemajuan yang berlaku di kawasan bandar terutamanya percampuran aktiviti ekonomi moden dan tradisional. Salah satu unsur penting yang turut memberi kesan kepada perubahan kawasan luar bandar dan pinggir bandar adalah perluasan kuasa pasar (Abdul Halim Ali, 2006). Menurut Chamhuri Siwar, et al. (1992), proses perluasan pasaran telah ditingkatkan lagi dengan sokongan perkembangan kapitalisme. Perubahan daripada sebuah kawasan perniagaan secara kecil-kecilan, kuasa pasaran ini akan mulai berkembang dengan adanya pelaburan dari kuasa-kuasa besar dalam perniagaan. Perluasan kuasa pasaran ke kawasan pinggir bandar disokong oleh peranan pemerintah terhadap kawasan pinggir bandar ini sedikit sebanyak telah memberi kesan bukan sahaja kepada aktiviti ekonomi malahan proses sosial di kawasan pinggir bandar tersebut (Abdul Halim Ali, 2006).

Kesan daripada perluasan kuasa pasar serta campur tangan pihak pemerintah ke atas kawasan pinggir bandar ini, secara tidak langsung telah memberi kesan atas pembangunan di kawasan tersebut. Komuniti pinggir bandar secara tidak langsung perlu beradaptasi dengan segala bentuk perubahan baru dan pembangunan yang sedang berlaku. Komuniti pinggir bandar mengamalkan ekonomi dualistik iaitu gabungan ekonomi sara diri dan ekonomi tunai moden dalam meneruskan kelangsungan kehidupan seharian mereka. Namun, hasil daripada pembangunan yang berlaku, secara tidak langsung telah mengubah lanskap ekonomi komuniti pinggir bandar ini kepada bentuk ekonomi perindustrian dan perkhidmatan. Perubahan guna tanah yang berlaku kesan dari rebakan pembandaran yang berlaku bukan sahaja telah menukar fungsi tanah di kawasan pinggir bandar ini daripada tanah pertanian kepada tanah komersial, bahkan ianya turut memberi kesan kepada perubahan bentuk ekonomi sara diri mereka kepada ekonomi tunai yang bersifat perkhidmatan dan pembuatan.

Bumiputera yang merupakan populasi majoriti yang mendiami kawasan pinggir bandar dan luar bandar ini adalah yang paling terkesan akibat daripada proses pembangunan dan pembandaran yang berlaku ini. Kesan yang dimaksudkan adalah perubahan ekonomi dan sosial yang berlaku terhadap komuniti Bumiputera ini. Oleh yang demikian, komuniti Bumiputera perlu beradaptasi dengan segala bentuk perubahan yang berlaku serta menyesuaikan diri sama ada secara rela atau sebaliknya. Selain itu, isu kemiskinan masih lagi isu yang paling dominan dapat dikaitkan dengan komuniti Bumiputera di negara ini. Menurut Chamhuri Siwar et. al. (1992), sesungguhpun masalah kemiskinan wujud di dalam setiap etnik, namun masalah ini dilihat lebih serius di dalam kumpulan Bumiputera. Jumlah isi rumah miskin pada tahun 1976 menunjukkan 77.4 peratus daripada bilangan isi rumah miskin di Malaysia terdiri daripada komuniti Bumiputera. Jumlah ini terus bertambah

kepada 83.8 % pada tahun 1984 dan 84.4 % pada tahun 1987 (Chamhuri Siwar et. al, 1992). Masalah kemiskinan dalam kalangan komuniti Bumiputera ini membawa kepada keperluan untuk mewujudkan sebuah dasar yang besepadu bagi mengatasi masalah ini.

Perubahan kawasan pinggir bandar ini yang dahulunya merupakan sebuah kawasan luar bandar yang majoriti penduduknya adalah komuniti Bumiputera secara tidak langsung akan memberi kesan kepada stratifikasi sosial di kawasan tersebut. Cabang stratifikasi sosial yang dimaksudkan oleh penyelidik adalah peletakan kedudukan dan status sosial yang diberikan kepada komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar ini. Sebagai contoh, daripada Dasar Ekonomi Baharu (DEB) yang dirangka selepas kemerdekaan sehinggalah kepada Dasar Pembangunan Nasional (DPN) yang dirangka bagi menjadikan negara mencapai status negara maju dari setiap segi, pengkategorian sosial yang dilaksanakan oleh pihak pemerintah terhadap masyarakat adalah berdasarkan kepada pencapaian pendapatan seperti berpendapatan tinggi, menengah dan miskin. Terma ini kemudiannya diubahsuai kepada jumlah pendapatan isi rumah bulanan seperti T20, M40 dan B40. Pengkategorian sosial di negara ini sering berubah dan direkonstruksi bagi memenuhi visi dan misi dasar pembangunan negara yang telah dirangka oleh pihak pemerintah.

Pemahaman yang mendalam perlu diberikan terhadap konsep rekonstruksi itu sendiri terutamanya di dalam konteks kajian ini yang memberi fokus terhadap perubahan kawasan pinggir bandar dan kesannya terhadap politik, ekonomi dan sosial ahli masyarakat di dalam kawasan tersebut. Terdapat dua maksud yang boleh difahami berkenaan rekonstruksi. Maksud pertama, rekontruksi membawa maksud proses membina semula sesuatu yang telah rosak atau musnah. Rekonstruksi ini juga membawa makna percubaan untuk mendapatkan penerangan lengkap mengenai peristiwa menggunakan maklumat yang

ada, atau percubaan untuk mengulangi apa yang berlaku semasa acara tersebut. Manakala maksud yang kedua seperti yang dinyatakan oleh Irdansyah dan Meiyani (2018), rekonstruksi sosial bermaksud membina atau memulihkan sesuatu berdasarkan kejadian asalnya. Nilai-nilai utama haruslah kekal dengan keadaan asal di dalam aktiviti rekonstruksi walaupun berlakunya perubahan dalam aspek ekonomi mahupun aspek sosial masyarakat.

Bentuk rekonstruksi jelas yang dapat dilihat di dalam negara ini adalah melalui kaedah pengukuran kemiskinan mutlak yang menggunakan Pendapatan Garis Kemiskinan (PGK). Kaedah pengukuran kemiskinan ini dilakukan bagi melihat kadar kemiskinan mutlak di dalam negara ini, sekaligus memudahkan proses perangkaan dan pelan pemulihan serta meletakkan individu atau kelompok masyarakat ke dalam strata yang tertentu. Semenjak tahun 1965 pengukuran kemiskinan telah dilakukan di negara ini melalui kajian yang dijalankan oleh Profesor Ungku A. Aziz bagi penentuan individu miskin di luar bandar melalui Indeks Sarong Berkapita. Kemudian pada tahun 1977, kaedah pengukuran kemiskinan ini terus direkonstruksi dengan pengenalan kepada kaedah pengukuran kemiskinan yang baru iaitu Pendapatan Garis Kemiskinan (PGK), berdasarkan kepada keperluan minimum. Konsep PGK ini adalah berdasarkan kepada konsep keperluan minimum bagi makanan dan bukan makanan dalam masyarakat. Dalam erti kata lain, pendapatan yang diperlukan bagi memenuhi keperluan makanan dan bukan makanan dalam sesebuah rumah. Pada tahun 2005, kaedah pengukuran PGK ini ditambah baik dengan dan mengikut kadar perubahan harga barang semasa. Pada tahun 2019, kadar PGK negara telah mencatatkan perubahan yang drastik iaitu peningkatan nilai PGK daripada RM980 pada tahun 2016 kepada RM2,208 pada tahun 2019. Daripada perubahan tersebut kadar kemiskinan mutlak negara telah meningkat daripada 24,700 isi rumah (2016) kepada 405,44 isi rumah (2019). Melalui pengukuran kemiskinan yang dilakukan ini, pihak pemerintah

bukan sahaja dapat merangka pelan pemulihan bagi mengatasi kemiskinan ini, tetapi juga dapat meletakkan individu atau isi rumah ini kepada strata yang tertentu bagi memudahkan urusan tadbir negara.

Kaedah yang diguna pakai oleh pemerintah di dalam negara ini untuk mengkategorikan penduduk di dalam negara ini dilihat terlalu menfokuskan kepada cabang ekonomi berdasarkan jumlah pendapatan bulanan semata-mata dan cenderung untuk mengabaikan aspek bukan ekonomi seperti budaya serta politik di sesebuah kawasan. Hal ini perlu diperlihatkan dengan lebih teliti memandangkan pelbagai perkara luar jangka yang telah berlaku di dalam negara ini yang menyebabkan aspek ekonomi tidak lagi boleh dijadikan sebagai kayu pengukur utama untuk meletakkan kedudukan dan status sosial seseorang di dalam masyarakat. Sebagai contoh, laporan yang dikeluarkan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (2021), menunjukkan Sebanyak 20% daripada kumpulan isi rumah M40 di dalam negara ini telah mula beralih kepada kumpulan M40 kesan daripada pandemik COVID-19 yang melanda negara ini. Kesannya ramai daripada mereka ini terutamanya daripada sektor swasta yang diberhentikan kerja atau pendapatan yang diperolehi semakin berkurangan. Oleh yang demikian, terdapat keperluan untuk menyemak semula faktor-faktor yang meletakkan kedudukan dan status sosial terutamanya kawasan yang kurang diberi perhatian oleh pengkaji sosial sebelum ini seperti di kawasan pinggir bandar.

Daripada senario di atas telah turut sama untuk menerbitkan peletakkan kedudukan dan status yang diberikan terhadap kumpulan Bumiputera pinggir bandar ini. Jika dahulunya kawasan pinggir bandar ini adalah sebuah kawasan luar bandar yang mengamalkan ekonomi pertanian dan berpegang kuat kepada budaya, maka adakah ianya akan mula berubah apabila berlaku nya pembangunan dan tempias daripada pembandaran yang berlaku? Dan jika

berlaku perubahan dari segi ekonomi, politik dan sosial di kawasan tersebut, adakah ianya secara tidak langsung turut mengubah kedudukan dan status kumpulan Bumiputera di kawasan tersebut.

Kajian berkenaan stratifikasi sosial ini telah lama dilakukan oleh sarjana sains sosial terutamanya semenjak pengenalan teori kelas oleh Karl Marx dalam melihat struktur serta susun lapis dalam masyarakat setelah ledakan industri di Eropah. Kajian berkenaan stratifikasi sosial ini kemudiannya dikembangkan lagi oleh sarjana lepas melalui beberapa siri kajian keatas komuniti dan kawasan yang berbeza. Terma dan faktor yang digunakan di dalam menentukan stratifikasi sosial ini juga sering berubah dan disesuaikan mengikut kesesuaian dan lokaliti kawasan yang dikaji. Daripada konteks negara ini, perubahan serta pembangunan yang telah dikecapi di dalam negara ini sedikit sebanyak telah memberi kesan kepada struktur stratifikasi sosial di dalam negara ini. Melalui perubahan ekosistem, aktiviti ekonomi serta pembangunan yang berlaku dilihat berupaya untuk mengubah struktur sosial di dalam negara ini sekaligus memperlihatkan keperluan dalam merekonstruksi stratifikasi sosial di dalam negara ini. Keperluan ini dilihat lebih jelas dalam konteks pinggir bandar di negara ini yang mempunyai pengaruh luar bandar serta pencampuran budaya di kawasan tersebut sekaligus memperlihatkan keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan tersebut. Walaupun kajian berkenaan stratifikasi sosial ini telah dilakukan oleh sarjana sains sosial yang lepas, namun kajian ini masih lagi relevan dalam memahami struktur sosial serta susun lapis masyarakat. Hal ini sekaligus dapat memperlihatkan faktor yang menjadi kepentingan dalam menyusun atur susun lapis masyarakat sekaligus membantu pihak berkepentingan dalam memahami keperluan masyarakat ini dengan lebih mendalam.

Oleh kerana masyarakat pinggir bandar ini kurang diberi perhatian oleh pengkaji lain, terutamanya berkenaan dengan kajian stratifikasi sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera, maka penyelidik tertarik untuk melihat indikator-indikator yang mempengaruhi stratifikasi sosial dengan pengkhususan terhadap peletakkan kedudukan dan status yang berlaku dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar ini. Oleh yang demikian pengkaji melihat kelompongan ini sebagai suatu persoalan yang perlu diisi dan mampu untuk menyumbang terhadap korpus ilmu stratifikasi sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar.

1.4 Persoalan Kajian

Kajian ini membawa tiga persoalan kajian utama iaitu; pertama, apakah faktor-faktor utama yang digunakan untuk membahagikan individu dan kelompok ke dalam kedudukan dan status sosial tertentu? Dalam menjawab persoalan kajian ini, soalan-soalan yang disediakan di dalam kajian ini meliputi faktor objektif dan subjektif yang berpanduan kepada pembacaan literatur yang dilakukan. Kesemua soalan yang diajukan ini bertujuan untuk melihat faktor-faktor yang paling mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak.

Persoalan kajian yang kedua adalah, bagaimana perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar ini mempengaruhi kedudukan dan status sosial? Bagi menjawab kepada persoalan kajian ini, soalan-soalan yang diajukan kepada responden adalah merangkumi perubahan atau pencapaian yang dialami antara dua generasi di kawasan pinggir bandar tersebut iaitu Bapa KIR (generasi pertama) dan KIR (generasi kedua). Ini bertujuan bagi melihat adakah terdapat impak daripada perubahan

aktiviti ekonomi yang berlaku ini terhadap peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan tersebut.

Akhir sekali adalah berkaitan persoalan, bagaimana Bumiputera pinggir bandar ini menyesuaikan kaedah sara hidup sedia ada dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat? Perubahan seperti pembangunan, pemandaran, peluasan kuasa pasar serta campur tangan pemerintah di kawasan pinggir bandar ini, secara tidak langsung telah mengubah lanskap ekonomi serta sosial komuniti di kawasan tersebut. Ini secara tidak langsung akan mewujudkan pembezaan ekonomi yang mana turut membawa kepada ketaksamaan ekonomi dan sosial. Oleh yang demikian, soalan-soalan yang diajukan adalah menjurus kepada strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang boleh dilakukan oleh komuniti Bumiputera pinggir bandar ini dalam menyesuaikan diri dan beradaptasi dengan perubahan yang berlaku.

1.5 Objektif Kajian

- i. Menenalpasti faktor-faktor yang membahagikan individu dan kelompok ke dalam kedudukan dan status sosial tertentu.
- ii. Mengukur kesan perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar terhadap peletakan kedudukan dan status sosial yang wujud.
- iii. Mengkaji penyesuaian kaedah sara hidup Bumiputera dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat yang berlaku

1.6 Kepentingan Kajian

Bidang kajian stratifikasi sosial merupakan sebuah cabang sosiologi yang luas dan perlunya penambahbaikan dari semasa ke semasa kerana manusia di dunia ini sentiasa berevolusi dan berubah mengikut peredaran semasa. Penambahbaikan ke dalam cabang ilmu ini perlu dilakukan dari masa ke masa supaya pemahaman terhadap struktur dan susun lapis masyarakat di dunia ini dapat difahami dengan lebih mudah. Stratifikasi sosial atau kedudukan Bumiputera dalam struktur ekonomi adalah manifestasi kepada kemampuan pemilikan aset dan agihan kekayaan negara. Komuniti Bumiputera yang mendiami kawasan pinggir bandar di Sarawak khususnya, yang menjadi fokus di dalam kajian ini, perlu diberi perhatian yang lebih mendalam. Komuniti Bumiputera di Sarawak bukan sahaja terdiri daripada kaum Melayu sahaja, tetapi campuran pelbagai komuniti yang dibezakan dari segi bahasa dan budaya. Bidang antropologi klasik yang hanya menfokuskan dan dikaburkan dengan bayangan “kebudayaan” menyebabkan isu stratifikasi ini jarang diberi perhatian oleh pengkaji sosial (Mohamad Suhaidi Salleh, 2015). Oleh yang demikian kajian berkenaan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Sarawak ini perlu dikaji dan didokumentasikan.

Kajian mengenai stratifikasi sosial adalah satu panduan penting untuk memperlihatkan realiti sosial yang berlaku di dalam masyarakat. Kajian ini penting dalam konteks berikut: Pertama, kepentingan dalam mengisi kelompongan yang wujud di dalam kajian lepas yang hanya menfokuskan kepada kawasan bandar dan luar bandar dalam kajian yang dijalankan. Berdasarkan kajian lepas, penyelidik mendapati bahawa kebanyakan kajian stratifikasi sosial di Malaysia ini, banyak memberikan fokus kepada hanya kawasan bandar dan luar bandar. Kawasan pinggir bandar ini sering dilepas pandang oleh pengkaji sains sosial terutamanya berkaitan isu stratifikasi sosial baharu yang wujud akibat dari segala perubahan dan pembangunan yang berlaku. Oleh itu, kajian ini berusaha untuk mengisi

kelompokan ini dengan mengutarakan idea-idea baharu berkenaan fenomena sosial yang berlaku.

Seterusnya, kepentingan kajian ini adalah: Ianya dapat menyumbang kepada korpus ilmu stratifikasi sosial komuniti Bumiputera pinggir bandar sekaligus dapat memberi perspektif baharu dalam memahami struktur dan susun lapis komuniti di kawasan tersebut. Sumbangan terhadap korpus ilmu stratifikasi sosial yang dimaksudkan oleh penyelidik adalah, daripada aspek faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial dalam kalangan komuniti bumiputera di kawasan pinggir bandar. Faktor-faktor yang menjadi kepentingan di kawasan pinggir dalam peletakkan kedudukan dan status sosial adalah berbeza berbanding kawasan bandar dan luar bandar.

Secara khususnya perspektif baharu dalam kajian stratifikasi sosial terutamanya dalam dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar di Sarawak. Cabang ilmu yang meluas di dalam konteks stratifikasi sosial ini dapat ditambah baik melalui kajian yang dilakukan yang mana turut mengisi kelompokan yang dilakukan oleh pengkaji lepas.

Kajian yang dijalankan ini juga akan membantu dalam proses pembangunan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Sarawak. Berdasarkan soal selidik yang dijalankan akan turut sama memperlihatkan bagaimana evolusi serta perubahan yang berlaku di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini. Perubahan yang diteliti juga merangkumi aspek ekonomi, sosial, pendapatan, pendidikan serta aspek guna tanah komuniti tersebut. Ini secara tidak langsung akan memperlihatkan senario serta latar belakang asas kehidupan sosio-ekonomi masyarakat Bumiputera pinggir di Sarawak.

Akhir sekali, kepentingan kajian ini adalah; memberi pendedahan kepada pihak berkepentingan berkenaan kajian yang dilakukan sekaligus membantu mereka memahami

berkenaan isu terkini stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera di pinggir bandar. Pihak berkepentingan serta pembuat dasar bakal mendapat manfaat terutamanya pihak kerajaan, selaku pihak yang bertanggungjawab dalam program-program pembangunan. Idea serta cadangan yang diberikan di dalam kajian ini mampu dijadikan panduan oleh pihak yang berkenaan dalam merangka pelan serta dasar pembangunan dalam melestarikan kehidupan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Sarawak.

1.7 Skop Dan Batasan Kajian

Kajian stratifikasi adalah sebuah kajian yang merangkumi ruang lingkup yang besar. Justeru, kajian ini tidak dapat lari daripada beberapa batasan serta mempunyai skop kajiannya yang tersendiri. Namun segala batasan ini tidak akan mengurangkan sumbangan kajian ini terhadap korpus ilmu stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar. Di dalam kajian ini, konteks stratifikasi sosial yang dilihat adalah berkenaan, perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar seperti ekonomi dan sosial yang mempengaruhi peletakan kedudukan dan status dalam kalangan komuniti Bumiputera di kawasan tersebut. Manakala fokus utama dalam kajian ini adalah terhadap faktor-faktor yang membawa kepada peletakan kedudukan dan status tersebut.

Kajian ini juga hanya menfokuskan kepada kawasan pinggir bandar di Sarawak. Kawasan pinggir bandar di Sarawak yang dipilih oleh pengkaji adalah kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Kajian ini hanya menfokuskan kepada kawasan pinggir bandar di Sarawak iaitu di sekitar Daerah Bau yang terletak di dalam bahagian Kuching sahaja dan tidak mencakupi kawasan pinggir bandar yang lain. Kajian ini tidak meliputi kawasan pinggir bandar di bahagian Sarawak yang lain seperti kawasan pinggir bandar di Miri, Bintulu dan Mukah.

Komuniti yang dikaji pula meliputi kumpulan komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak. Hal ini demikian kerana, jumlah populasi Bumiputera di kawasan Daerah Bau adalah melebihi 98% daripada keseluruhan populasi di kawasan tersebut. Pinggir bandar Daerah Bau juga memenuhi ciri-ciri kawasan pinggir bandar seperti yang dinyatakan di bahagian penerangan konsep kajian pinggir bandar. Komuniti Bumiputera yang dikaji ini tidak dapat dianggap mewakili keseluruhan kumpulan Bumiputera di Sarawak untuk membuat generalisasi berkenaan komuniti ini di kawasan yang lain. Oleh yang demikian, keputusan kajian yang diperolehi tidak boleh digeneralisasikan dengan kawasan pinggir bandar dan komuniti Bumiputera yang lain.

Kajian ini juga mempunyai sampel kajian yang kecil iaitu sekitar 381 orang responden. Berdasarkan jadual Krejcie dan Morgan dalam penentuan saiz sampel kajian yang terlibat, jumlah ini bersesuaian berdasarkan kepada jumlah populasi sekitar 40 000 orang. Oleh yang demikian, berdasarkan kepada jumlah sampel yang dipilih ini, ianya bukanlah jumlah representatif yang dapat mewakili keseluruhan komuniti Bumiputera pinggir bandar di kawasan pinggir bandar yang lain.

1.8 Organisasi Tesis / Persembahan Kajian

Tesis ini mengandungi lapan bab utama yang membincangkan secara terperinci berkenaan kajian yang dijalankan. Di dalam Bab I, akan memperincikan berkenaan perkara asas di dalam kajian ini yang merangkumi aspek latar belakang kajian, pernyataan masalah, objekif kajian, persoalan kajian, kepentingan, skop dan batasan kajian.

Di dalam Bab II pula, tesis ini akan membincangkan berkenaan kerangka teoritikal stratifikasi sosial yang digunakan, pengoperasian konsep utama yang diguna pakai, tinjauan literatur berkenaan kajian stratifikasi sosial terpilih di Malaysia dan rangka kerja yang

diguna pakai di dalam kajian ini. Bab ini akan menerangkan secara menyeluruh berkenaan teori yang digunakan dalam memahami berkenaan stratifikasi sosial pinggir bandar. Konsep-konsep utama yang digunakan di dalam kajian ini akan diterangkan secara kritikal supaya dapat memberi pemahaman yang lebih mendalam terhadap kajian yang dijalankan.

Bab III akan membincangkan berkenaan metodologi serta kaedah yang diguna pakai dalam menjalankan kajian ini. Ini termasuk rekabentuk penyelidikan, kaedah pengumpulan data, instrumen kajian, kaedah menganalisis data, kaedah membuat persampelan, kawasan dan etika dalam menjalankan kajian. Bab IV pula merupakan kesinambungan daripada bab sebelumnya dan akan menghuraikan berkenaan profil responden (KIR) yang terlibat di dalam kajian ini, sebagai gambaran awal dalam memperlihatkan konteks serta skop kajian ini.

Di dalam Bab V, VI dan VII pula akan menerangkan berkenaan dapatan serta hasil kajian yang diperolehi melalui kajian lapangan yang dijalankan. Kesemua bab ini akan membincangkan dan menganalisis data yang diperolehi daripada kajian yang lapangan yang dijalankan bagi menjawab segala objektif, persoalan dan permasalahan utama yang terdapat di dalam kajian ini.

Pada Bab VIII, akan menyatakan kesimpulan daripada dapatan dan perbincangan yang dilakukan pada bab sebelumnya. Bab ini juga akan memberikan ringkasan berkenaan kajian yang dijalankan dan cadangan berkenaan kelompondan di dalam kajian ini yang boleh diisi bagi kajian rintis pada masa akan datang.

BAB 2

SOROTAN LITERATUR

2.1 Pengenalan

Bab ini akan membincangkan mengenai kerangka konseptual yang diguna pakai di dalam kajian ini. Bidang utama yang diberi perhatian di dalam kajian ini adalah berkenaan stratifikasi sosial dengan Bumiputera pinggir bandar sebagai unit analisa. Bab ini dimulai dengan bahagian pertama iaitu pengenalan, konsep serta perkembangan stratifikasi sosial. Seterusnya, bahagian kedua merangkumi perbincangan berkenaan wacana konsep-konsep utama yang digunakan di dalam kajian iaitu, “Pinggir Bandar”, “Bumiputera”, “Kaedah Sara Hidup” dan “Rekonstruksi”. Pada bahagian yang ketiga, adalah penerangan berkenaan wacana teoritikal iaitu teori stratifikasi sosial berdasarkan kepada pendekatan kelas oleh Karl Marx kepada perkembangan teori iaitu “Status” dan “Kuasa” daripada Max Weber. Pada bahagian empat, bab ini akan membincangkan berkenaan kajian stratifikasi sosial berdasarkan kajian kes di Malaysia yang mana memperlihatkan sedikit sebanyak berkenaan kajian lampau yang pernah dijalankan dan kelompondan di dalam kajian lepas yang dapat diisi di dalam kajian ini. Akhir sekali, pada bahagian lima, akan memperlihatkan rangka kerja kajian yang dirangka berdasarkan kepada keperluan kajian melalui kajian kepustakaan yang dijalankan. Bab ini akan diakhiri dengan kesimpulan ringkas pada bahagian keenam.

2.2 Stratifikasi Sosial

Stratifikasi sosial yang digunakan secara meluas dalam bidang sosiologi diambil dari kata dasar Bahasa latin iaitu *stratum* yang membawa maksud ‘lapisan’ atau ‘tingkat’ dan *socious* yang membawa maksud teman atau masyarakat. Secara umumnya, stratifikasi sosial adalah lapisan atau tingkat-tingkat yang wujud di dalam sesebuah masyarakat. Lebih

spesifiknya merujuk kepada pembezaan yang diberikan kepada individu, kelompok atau sesebuah masyarakat. Stratifikasi sosial merupakan proses pembezaan individu dalam masyarakat yang menyebabkan kemunculan satu hierarki yang terdiri daripada lapisan atau strata yang berlainan kedudukannya (Ting, 1979). Pendapat ini dikuatkan lagi daripada Kerbo (2003), yang menyatakan stratifikasi sosial ini bertindak bagi membezakan penduduk atau masyarakat kepada kelas-kelas yang bertingkat.

Kerbo (2003) telah menyenaraikan lima bentuk stratifikasi sosial yang wujud sepanjang ketamadunan manusia iaitu komuniti primitif, perhambaan, kasta, feodal dan sistem kelas. Komuniti primitif, adalah kumpulan masyarakat yang meneruskan kelangsungan hidup berasaskan kepada pertanian dan berburu. Sanderson & Alderson (2005) menyatakan tidak ada pembahagian kelas sosial dalam masyarakat ini kerana mereka ini disusun berdasarkan kepada hubungan sosial dan pemilikan yang menjadikan mereka egalitarian. Kerbo (2003) menyatakan bahawa bentuk ketaksamaan dalam komuniti primitif ini adalah berdasarkan status dan kehormatan mereka. Dengan kata lain pemburu terbaik biasanya diberi status atau penghormatan yang lebih besar. Perhambaan pula adalah satu bentuk organisasi sosial yang berdasarkan kepada hubungan ekonomi yang mana sebilangan orang sah dianggap sebagai harta manusia (Sanderson & Alderson, 2005). Kedudukan hamba ini pula kebiasaanya diperolehi melalui kelahiran, kekalahan tentera, hutang atau perdagangan komersial. Di dalam sistem perhambaan ini, kedudukan sosial mereka dibahagikan kepada dua iaitu “*master*” (mereka yang mempunyai hak ke atas hamba tersebut) dan “*slaves*” (hamba yang berkhidmat kepada tuannya). Seterusnya di dalam sistem kasta, penempatan seseorang di dalam kumpulan masyarakat telah ditentukan semenjak lahir lagi (Saunders, 1994). Penyusunan di dalam kasta ini adalah berdasarkan keturunan dan pergerakan sosial di dalam kasta adalah tidak dibenarkan secara sewenang-wenangnya.

Orang yang dilahirkan di dalam kasta yang rendah adalah dianggap sebagai orang yang tidak dapat disentuh kerana dianggap tidak suci. Oleh yang demikian mobilti sosial di dalam kasta ini adalah terhad.

Sistem feudalisma pula, lebih dikenali sebagai sistem harta tanah yang kebiasannya wujud di dalam masyarakat pertanian. Faktor yang mempengaruhi kedudukan sosial di dalam sistem ini adalah dominasi terhadap ekonomi dan kekuatan ketenteraan (Saunders, 1994). Pembahagian di dalam sistem feudal ini adalah terbahagi kepada dua iaitu tuan tanah (*landlords*) dan hamba (*serfs*). Petani atau hamba ini diminta untuk menyediakan tenaga buruh dan juga perkhidmatan ketenteraan kepada tuan tanah mereka sebagai pertukaran kepada segala keperluan asas dan perlindungan yang telah diberikan oleh tuan tanah tersebut.

Akhir sekali sistem kelas yang mula diguna pakai semenjak ledakan revolusi industri. Kedudukan di dalam sistem kelas ini tidak ditentukan dan ditetapkan semenjak lahir, dan di dalam sistem kelas, perubahan kedudukan seseorang itu di dalam masyarakat boleh diubah dengan pencapaian persendirian. Di dalam sistem kelas, masyarakat telah dibahagikan kepada dua kelas berdasarkan konsep kapitalisme, iaitu golongan kapitalis dan golongan pekerja (Rothman, 2005). Berdasarkan kelima-lima jenis stratifikasi sosial ini terdapat dua jenis sistem yang dapat dilihat iaitu sistem terbuka (*open system*) dan sistem tertutup (*close system*). Di dalam sistem terbuka, boleh berlaku pergerakan di dalam stratifikasi sesebuah masyarakat iaitu mobiliti sosial (*social mobility*). Manakala di dalam sistem yang tertutup, perubahan di dalam stratifikasi adalah amat terhad dan dalam keadaan tertentu tidak dibenarkan. Perubahan yang berlaku ini pula boleh dilakukan atau dicapai melalui dua cara iaitu *ascribed* (penentuan) dan *achieved* (pencapaian).

Kajian mengenai stratifikasi sosial ini telah menjadi tumpuan dalam kalangan ahli sosiologi terutamanya semenjak ledakan revolusi industri di Eropah. Kemunculan kategori-kategori sosial baharu telah banyak mempengaruhi struktur sesebuah masyarakat. Stratifikasi sosial adalah penting untuk memahami manusia dan sistem yang wujud di dalam sesebuah masyarakat. Dalam stratifikasi sosial, terdapat hubungan sosial yang mampu untuk menentukan apa yang layak dimiliki oleh seseorang dan bagaimana ianya boleh diperolehi. Dengan kata lain, kedudukan seseorang dalam sistem stratifikasi didasarkan pada penentuan (*ascribed*) dan pencapaian (*achieved*). Status yang diberikan adalah merujuk kepada kualiti peribadi yang berada di luar kawalan individu seperti bangsa, jantina, atau kelas semasa dilahirkan (*ascribed status*). Mereka ini adalah golongan yang dilahirkan sebagai raja, kerabat atau bangsawan yang menikmati kedudukan tinggi dan kekayaan. Mereka yang dilahirkan sebagai rakyat jelata atau hamba hanya mendengar dan mematuhi segala perintah (Saunders, 1994). Status yang dicapai merujuk kepada kualiti yang dapat kita kendalikan dan capai dengan cara yang sempurna seperti pencapaian pendidikan (*achieved status*).

Kerbo (2003) berpegang kepada asas yang mana wujud ketaksamaan sosial (*social inequality*) kesan daripada pembezaan sosial yang berlaku (*social differentiation*). Ketaksamaan sosial (*social inequality*) berlaku apabila orang mempunyai akses yang tidak sama terhadap sumber, perkhidmatan dan kedudukan dalam masyarakat. Ketidaksamaan seperti itu muncul dari segi bagaimana individu dan kumpulan mereka sendiri diperingkat dan dinilai oleh orang lain, tetapi yang paling penting, ketidaksamaan sosial berkaitan dengan kedudukan yang berbeza dalam struktur sosial. Contohnya, di dalam masyarakat yang kompleks, yang mana terdapatnya pembahagian kerja, mereka yang mempunyai kedudukan untuk mengarah dan mengatur kerja akan mendapat kuasa yang lebih. Kuasa yang lebih ini akan memberi ganjaran yang lebih. Perkara ini yang sering menjadi

perdebatan di antara ahli sosiologi kerana sumbangan ekonomi seharusnya memberi peluang yang sama rata terhadap individu untuk menikmati hasil dari sumber tersebut.

Terdapat pelbagai faktor yang mempengaruhi pembentukan sistem stratifikasi sosial. Faktor yang mempengaruhi sesebuah komuniti mungkin berbeza dengan komuniti yang lain namun masih terdapat beberapa ciri umum yang hampir sama terpakai di dalam setiap masyarakat. Faktor-faktor yang menentukan kedudukan seseorang individu di dalam stratifikasi sosial berubah daripada masyarakat ke masyarakat. Hal ini bermaksud, lain masyarakat maka lain cara atau faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial masyarakat tersebut (Ting, 1979).

Teori stratifikasi sosial yang sering dilihat digunakan di dalam kajian stratifikasi berdasarkan teori tradisional stratifikasi sosial yang dipelopori oleh ahli sosiologi seperti Karl Marx, Max Weber dan Emile Durkheim. Teori-teori ini kemudiannya menjadi penunjuk dan pemangkin utama kepada perkembangan teori-teori moden yang berkaitan dengan stratifikasi sosial seiring dengan peredaran zaman. Kerbo (2003) mengatakan terdapat jenis-jenis stratifikasi sosial yang sentiasa berubah seiring dengan peredaran zaman bermula dengan komuniti primitif iaitu sebuah komuniti yang sederhana berasaskan kepada pertanian dan berburu. Mereka tidak mempunyai sebuah sistem stratifikasi yang lengkap. Sanderson & Alderson (2005), menyatakan bahawa di dalam komuniti primitif, ketua tidak memiliki kuasa yang sebenar atau status yang tinggi di dalam masyarakat. Tetapi mereka yang mempunyai kehebatan berburu yang terbaik secara tradisinya akan mendapat tempat yang tinggi di dalam masyarakat. Perubahan ini terus berlanjutan sehinggalah tercetusnya revolusi industri di Eropah, yang membawa kepada penubuhan sistem stratifikasi yang baharu iaitu sistem kelas diwujudkan.

Oleh yang demikian kesan daripada pembangunan serta perluasan kuasa pasaran yang berlaku telah turut sama menimbulkan perubahan yang dilihat oleh Max Weber di dalam (Kerbo, 2003) sebagai peletakkan kedudukan dan status. Perkembangan daripada aspek aktiviti ekonomi, pembangunan serta ledakan industri ini bukan sahaja dilihat berupaya untuk memberikan kesan kepada ekonomi semata, tetapi turut sama memberi kesan struktur sosial sesebuah masyarakat. Fenomena sosial ini seterusnya membawa kepada keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial yang sedia ada dengan penyesuaian terhadap komuniti serta kawasan yang dikaji.

2.3 Konsep Utama Penyelidikan

2.3.1 Pinggir Bandar

Ledakan perindustrian yang membawa kepada pertumbuhan yang pesat di kawasan bandar telah membawa satu fenomena global yang baru iaitu perkembangan kawasan pinggir bandar atau *Suburban*. Fenomena ini bukan sahaja memberi kesan terhadap ekonomi malahan memberi kesan terhadap sosial, dan politik di kawasan tersebut. Definisi awal pinggir bandar lebih memberi penekanan terhadap perkataan “*sub*” atau bertindak sebagai pengganti kepada yang lain (Jauhiainen, 2013). Belum ada definisi yang tepat bagi menggambarkan pinggir bandar, namun, kawasan pinggir dikenali dengan ciri-ciri yang ada pada kawasan tersebut iaitu kawasan yang berdekatan dengan bandar, kawasan yang mempunyai kepadatan penduduk yang rendah, serta mempunyai aktiviti perindustrian dan perdagangan yang terhad (Jauhiainen, 2013). Menurut Tian (2020), pinggir bandar adalah kawasan yang berdekatan dengan kawasan bandar utama dan bercirikan campuran penggunaan tanah yang merangkumi kawasan bandar dan luar bandar. Kawasan pinggir bandar mempunyai kepadatan pertengahan iaitu tidak melebihi jumlah penduduk bandar dan

tidak kurang daripada jumlah penduduk luar bandar. Begitu juga dengan jarak, pinggir bandar terletak diantara bandar dan juga luar bandar.

Pinggir bandar dilihat sebagai sebuah kawasan yang kurang maju dan tidak mempunyai kemudahan dan akses seperti di kawasan bandar. Masyarakat dari pinggir bandar dan luar bandar berpusu-pusu berhijrah ke kawasan bandar bagi mengecapi peluang ekonomi yang lebih cerah jika dibandingkan di kawasan luar bandar. Namun, perkara ini mengalami perubahan apabila masyarakat kontemporari melihat kawasan pinggir bandar ini adalah kawasan yang tepat dan paling sesuai didiami kerana jauh dari kesibukan bandar, kos sara hidup yang lebih rendah dan mereka turut menjadikan kawasan ini sebagai “persinggahan” mereka. Pinggir bandar adalah destinasi bagi mereka yang ingin melarikan diri dari kesibukan bandar dan mendapatkan ketenangan. Mereka daripada kawasan luar bandar yang bekerja di bandar turut menjadikan kawasan pinggir bandar sebagai kawasan petempatan sementara mereka (Jauhiainen, 2013).

Tian (2020) telah menyenaraikan lima indikator bagi mengenal pasti sesebuah kawasan pinggir bandar. Antara indikator tersebut adalah sempadan pentadbiran, lokasi kawasan, kepadatan penduduk, ruang aktiviti dan sifat sosial di kawasan tersebut. Bagi sempadan pentadbiran, sesebuah kawasan pinggir dapat dikenalpasti berdasarkan sempadan pentadbiran yang telah ditetapkan oleh pemerintah kawasan tersebut (Forman, 2008). Lokasi kawasan pinggir bandar pula menurut Clapson dan Hutchison (2010), adalah kawasan yang terletak diantara bandar dan luar bandar dan boleh dihubungkan serta diakses oleh kedua-dua penduduk bandar dan luar bandar. Bagi kepadatan penduduk di pinggir bandar ianya adalah bergantung kepada banci yang dilakukan oleh pihak pemerintah yang digunakan bagi membezakan jumlah diantara penduduk bandar, pinggir bandar dan luar bandar (Gordon dan

Janzen, 2013). Di dalam indikator ruang aktiviti, penduduk pinggir bandar dapat dikenal pasti berdasarkan aktiviti pekerjaan yang dilakukan mereka sama ada bekerja di bandar atau masih mengekalkan konsep sara diri tradisional. Akhir sekali indikator sifat sosial, yang mana etnik dan bangsa amat penting dalam mengenal pasti penduduk pinggir bandar.

Berdasarkan indikator yang diberikan oleh Tian (2020), penyelidik bersetuju indikator seperti lokasi kawasan dan ruang aktiviti. Hal ini demikian kerana kawasan pinggir bandar di Malaysia adalah terletak di antara kawasan bandar dan luar bandar. Kajian yang dilakukan oleh Amaluddin et al. (2017) mengenai kenaikan harga rumah di kawasan pinggir bandar iaitu Mukim Semenyih, telah menyatakan dengan jelas kedudukan pinggir bandar di Malaysia yang terletak di antara kawasan bandar dan luar bandar. Bagi ruang aktiviti pula, pengkaji bersetuju dengan indikator tersebut kerana, kebanyakan penduduk di pinggir bandar bekerja di kawasan bandar dan mereka menetap secara tetap atau sementara di kawasan tersebut bergantung kepada individu tersebut. Penyelidik melihat dapatkan kajian oleh Amaluddin et al. (2017), yang menunjukkan lebih 50% responden bekerja di kawasan bandar dan selebihnya menjalankan aktiviti sara hidup seperti berniaga kecil-kecilan di kawasan pinggir bandar. Meskipun begitu, penyelidik juga melihat terdapat dua indikator lain berkenaan kawasan pinggir bandar yang berkaitan dengan kajian yang dijalankan iaitu indikator guna tanah dan indikator kos sara hidup. Sesebuah kawasan pinggir bandar dapat dikenal pasti melalui bentuk dan corak guna tanah di sesebuah kawasan. Pembangunan yang pesat dan tidak terkawal terutamanya di dalam sektor pembinaan dan pembangunan telah memperlihatkan bagaimana tanah di kawasan sekitar bandar telah dibangunkan bagi memenuhi permintaan ekonomi dan kemajuan setempat. Proses yang dipanggil “rebakan bandar” ini telah memperlihatkan bagaimana pembangunan di bandar merebak ke kawasan luar bandar di sekitar kawasan bandar tersebut sekaligus membangunkan kawasan pinggir

bandar. Pembesaran kawasan pinggir bandar ini adalah serapan daripada kawasan bandar sekaligus meningkatkan populasi penduduk kawasan pinggir bandar (Jauhiainen, 2013). Indikator terakhir yang dilihat oleh pengkaji bagi penentuan sesebuah kawasan pinggir bandar adalah kos sara hidup. Kawasan pinggir bandar menjadi pilihan kepada warga kota di bandar untuk menetap kerana kos sara hidup di kawasan ini lebih murah. Kawasan pinggir bandar ini mempunyai jarak yang dekat dengan kawasan bandar dan kos sara hidup di kawasan ini lebih murah jika dibandingkan di kawasan bandar. Memetik kajian yang dilakukan oleh Amaluddin et al. (2017) di kawasan pinggir bandar Semenyih. Kawasan pinggir bandar Semenyih ini mempunyai jarak yang dekat dengan Kuala Lumpur iaitu sejauh 30 kilometer sahaja dan kos sara hidup di kawasan Semenyih ini lebih murah jika dibandingkan dengan Kuala Lumpur.

Perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini bukan sahaja merangkumi perubahan pembangunan infrastruktur malahan turut merangkumi perubahan sosio ekonomi kawasan tersebut. Kesan daripada pembangunan yang berlaku ini menyebabkan perubahan kualiti hidup, peningkatan kepadatan penduduk, peningkatan kos sara hidup, ruang penempatan yang semakin sempit, kehilangan sumber alam, peningkatan kadar jenayah dan lain-lain lagi. Menurut kajian yang dilakukan oleh Samruhaizad Samian dan Azhan Awang, (2015) berkenaan tahap kesediaan dan penerimaan perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar di daerah Hulu Langat, Selangor, menunjukkan tahap penerimaan penduduk terhadap perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar adalah masih rendah. Mereka masih tidak bersedia dengan perubahan yang berlaku kerana takut akan kesan pembangunan tersebut terhadap ekonomi dan sosial mereka.

Perubahan dan pembangunan yang berlaku ini juga akan turut sama mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini sama ada berubah atau sebaliknya. Hal ini demikian kerana, melalui pembangunan dan rebakan pembandaran yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini, secara tidak langsung akan mengubah bentuk corak peletakkan kedudukan dan status sosial terhadap seseorang individu tersebut. Sebagai contoh kajian yang dijalankan oleh Amaluddin et al. (2017) berkenaan isu kenaikan harga rumah di kawasan pinggir bandar Semenyih. Isu kenaikan harga rumah ini, memberikan kesan negatif kepada penduduk kawasan tersebut apabila mereka menghadapi kesukaran memiliki hartanah baru, perubahan pekerjaan, perubahan pendapatan, perubahan perbelanjaan, peningkatan beban sara hidup, dan kualiti hidup yang semakin berkurang. Mereka terpaksa mengubah pekerjaan mereka serta meningkatkan jumlah pendapatan mereka bagi menghadapi kenaikan harga barangan dan berusaha membeli rumah. Hal ini sekaligus menyebabkan pendapatan yang tinggi, kerja yang bagus dan pemilikan rumah menjadi faktor utama bagi seseorang itu menaikkan status mereka di dalam kawasan pinggir bandar tersebut.

Konsep pinggir bandar yang dibawakan oleh pengkaji lepas telah diguna pakai oleh penyelidik dalam membentuk ciri-ciri kawasan pinggir bandar yang ideal dalam pemilihan kawasan kajian. Pengkaji mengambil kira aspek lokaliti daripada kawasan kajian yang dipilih iaitu Daerah Bau dan disesuaikan dengan ciri-ciri pinggir bandar yang dinyatakan oleh pengkaji lepas. Penyesuaian yang dilakukan mengambil kira aspek percampuran antara budaya yang dibawa oleh kawasan luar bandar yang masih menjadi teras utama.

Kesimpulannya, penyelidik telah menyatakan definisi dan ciri-ciri pinggir bandar. Terdapat pelbagai ciri-ciri yang telah diutarakan ahli sosiologi sebelum ini berkaitan dengan

ciri-ciri serta definisi pinggir bandar. Namun pengkaji melihat, terdapat ciri lain berkenaan pinggir bandar yang lebih bersesuaian untuk diguna pakai di dalam kajian ini iaitu lokasi kawasan, ruang aktiviti, guna tanah dan kos sara hidup. Selain itu, perubahan yang berlaku di kawasan pinggir ini memberi kesan kepada bukan sahaja ekonomi malahan sosial, budaya serta politik di kawasan tersebut. Peningkatan kos sara hidup menyebabkan penduduk pinggir bandar berusaha mengubah status mereka dengan meningkatkan pendapatan dan pemilikan aset dalam usaha meningkatkan taraf hidup serta status mereka di dalam masyarakat.

2.3.2 Bumiputera

Perkataan Bumiputera ini berasal daripada bahasa melayu iaitu “bumi”, yang membawa maksud tanah dan “putera” yang membawa maksud anak lelaki (Mason & Omar, 2004). Jika diterjemahkan secara alami, Bumiputera ini bermaksud “anak kepada tanah”. Di semenanjung Malaysia, Bumiputera adalah mereka yang berbangsa Melayu manakala di Sabah dan Sarawak pula, Bumiputera adalah semua penduduk asal (*indigenous people*) tidak kira beragama islam atau tidak seperti Melayu, Melanau, Dayak, Iban, Bidayuh, Orang Ulu, Kadazan Dusun, Bajau dan lain-lain lagi seperti yang telah termaktub di dalam Perlembagaan Malaysia, artikel 161A. Selain itu, “Orang Asal” juga adalah salah satu golongan Bumiputera yang terdapat di Semenanjung Malaysia. Mereka ini adalah kumpulan suku asli yang mendiami kawasan pedalaman di Semenanjung Malaysia. Mereka ini juga digelar sebagai “pribumi”, kerana dikatakan lebih awal mendiami kawasan semenanjung Malaysia berbanding kaum Melayu itu sendiri (Mason & Omar, 2004).

Sarawak merupakan salah sebuah negeri yang mempunyai pelbagai etnik Bumiputera dan hidup dalam masyarakat yang majmuk. Penduduk di Sarawak secara

umumnya dibahagikan kepada dua kelompok besar iaitu golongan Bumiputera dan golongan bukan Bumiputera iaitu golongan pendatang. Menurut Mohd Suffian Hashim (1987), Bumiputera didefinisikan sebagai mereka yang percaya bahawa diri mereka tergolong di dalam kumpulan tersebut dan diakui oleh ahli Bumiputera yang serta tidak memberikan kesetiaan kepada mana-mana kawasan asing yang lain. Di Sarawak sendiri, kumpulan Bumiputera ini dibahagikan kepada dua golongan iaitu Bumiputera islam dan Bumiputera bukan islam. Bagi Bumiputera islam ialah kumpulan etnik Melayu dan Melanau, manakala bagi Bumiputera bukan islam adalah seperti Orang Ulu, Iban, Bidayuh, Kelabit, Lun Bawang dan lain-lain lagi.

Pengkategorian sosial dalam kalangan Bumiputera di Sarawak telah wujud sejak zaman pemerintahan kesultanan Berunai. Menurut Sabihah Osman (1972), Bumiputera di Sarawak sebelum kedatangan Brooke, dibahagikan kepada dua golongan iaitu Bumiputera islam dan Bumiputera “pagan” ataupun mereka yang menganut fahaman animisme. Perkataan atau pengolongan “Dayak” hanya wujud selepas kedatangan Brooke bagi memudahkan urusan pentadbiran dengan memperkenalkan terma Bidayuh, Iban, Kenyah dan lain-lain lagi. Sedangkan mereka ini mengenali diri mereka berdasarkan nama asal yang mereka duduki.

Terdapat dua golongan utama Bumiputera di dalam masyarakat lama di Sarawak dan pengkelasan sosial mereka adalah berbeza antara satu sama lain. Golongan pertama adalah terdiri daripada mereka yang menganut agama islam dan kumpulan ini dibahagikan kepada empat kelas sosial (Sabihah Osman, 1972). Kelas sosial yang pertama terdiri daripada golongan-golongan pembesar daripada Berunai yang memegang jawatan seperti pangeran. Mereka ini menjalankan tugas pentadbiran kawasan dan mempunyai peranan politik yang

penting di kawasan mereka. Kelas sosial yang menduduki tangga kedua adalah ketua-ketua tempatan Melayu yang juga dikenali sebagai “Datu”. Golongan ini merupakan antara mereka yang terpenting di dalam pentadbiran di Sarawak kerana dikenali sebagai keluarga bangsawan dan mempunyai pengaruh politik yang besar. Golongan ini juga bergiat aktif di dalam perniagaan dan menjadi orang tengah diantara peniaga di pendalaman dan masyarakat pesisir pantai. Kelas sosial yang ketiga adalah rakyat biasa yang hanya menjalankan kegiatan sara diri seperti perikanan dan pertanian. Mereka ini hanya menjalankan kegiatan sara hidup bagi menyara kehidupan seharian mereka. Mereka juga merupakan golongan yang terbesar di dalam kelas sosial masyarakat Sarawak lama. Akhir sekali, kelas sosial yang keempat adalah kelas hamba abdi. Mereka ini adalah pengikut dan pesuruh kepada pembesar dan saudagar-saudagar kaya. Jumlah golongan ini semakin bertambah akibat kegiatan perdagangan hamba pada waktu tersebut.

Golongan Bumiputera kedua di dalam masyarakat Sarawak lama adalah golongan Bumiputera yang disebut Dayak dan tidak beragama islam (Sabihah Osman, 1972). Mereka ini tinggal secara berselerakan di sekitar lembah sungai dan pendalaman Sarawak. Golongan ini mengamalkan faham animisme dan mengamalkan kebudayaan yang hampir sama iaitu tinggal di rumah panjang. Bagi kategori sosial di dalam golongan ini, mereka berupaya untuk meningkatkan kelas sosial mereka dengan berusaha bagi meningkatkan darjat mereka di dalam kumpulan tersebut. Pemimpin yang dilantik juga bukanlah berdasarkan keturunan tetapi berdasarkan kebolehan dan jasa mereka kepada sesebuah komuniti tersebut (Sabihah Osman, 1972).

Di dalam kajian ini, komuniti Bumiputera yang dikaji adalah komuniti Bumiputera yang menetap di kawasan pinggir bandar Sarawak. Komuniti Bumiputera merupakan

komuniti majoriti dalam kalangan penduduk di Sarawak. Oleh yang demikian, segala isu berkaitan pembangunan, ekonomi dan sosial pasti akan terpalit dengan komuniti Bumiputera ini. Isu kemiskinan merupakan isu yang paling dominan dalam kalangan komuniti Bumiputera di Sarawak. Akibat daripada rebakan pembangunan yang berlaku di kawasan pinggir, ianya telah meningkatkan kemampanan ekonomi dan pertumbuhan yang stabil. Namun begitu, perubahan dan pembangunan yang berlaku ini turut memberi kesan negatif seperti timbulnya masalah ketaksamaan agihan pembangunan dan sumber dalam kalangan kelas-kelas sosial yang berbeza dalam masyarakat (Abdullah & Sulehan, 2015). Komuniti Bumiputera yang mendiami kawasan pinggir bandar akan dibelenggu dengan isu kemiskinan jika mereka tidak mengubah dan menambah baik keadaan sara hidup mereka. Menurut Abdullah dan Sulehan (2015), jumlah purata pendapatan bulanan Bumiputera di Sarawak adalah masih jauh ketinggalan jika dibandingkan dengan kaum lain. Jumlah pendapatan bulanan Bumiputera adalah sekitar RM 2778, jumlah yang jauh ketinggalan jika dibandingkan dengan kaum Cina iaitu sebanyak RM 4678 sebulan. Keadaan ini sekaligus akan menyebabkan komuniti Bumiputera di Sarawak akan terus ketinggalan dan hidup dalam kemunduran jika tidak diatasi dengan segera.

Penggunaan terma Bumiputera di kawasan kajian ini adalah berdasarkan Perlembagaan Malaysia, artikel 161A yang mengkategorikan Bumiputera di Sarawak iaitu semua penduduk asal (*indigenous people*) tidak kira beragama islam atau tidak. Penggunaan terma ini menurut penyelidik dilihat bersesuaian mengambil kira aspek fundamental kajian yang menekankan berkenaan Bumiputera di kawasan kajian. Penggunaan terma bumiputera ini juga merupakan istilah rasmi yang telah digunakan oleh pihak pemerintah dalam segala urusan rasmi dan fokus pelan pembangunan serta ekonomi yang dirangka bagi komuniti Bumiputera ini.

Terdapat pelbagai usaha yang telah dilakukan oleh pihak pemerintah bagi mengatasi masalah kemiskinan dalam komuniti Bumiputera ini. Sebagai contoh, Dasar Ekonomi Baharu (DEB) dan Dasar Pembangunan Nasional (DPN), yang memberikan tumpuan khusus terhadap pembangunan ekonomi Bumiputera di negara ini. Segala bentuk dasar dan pelan ini sedikit sebanyak telah berjaya meningkatkan jumlah pendapatan bulanan komuniti Bumiputera di negara ini sekaligus mampu untuk meningkatkan status mereka di dalam masyarakat. Bumiputera di pinggir bandar Sarawak, juga tidak lari daripada menerima tempas projek dan pelan pembangunan Bumiputera yang dijalankan. Oleh yang demikian, ianya akan turut memberi kesan kepada stratifikasi sosial komuniti tersebut sama ada bergerak kearah yang lebih baik atau sebaliknya.

2.3.3 Kaedah Sara Hidup

Keadah sara hidup yang dimaksudkan adalah strategi dalam meneruskan kelangsungan hidup (*Livelihood*). Konsep ini dikembangkan oleh Ellis (1998), yang mana merujuk kepada proses di mana sesebuah kumpulan atau individu membina pelbagai aktiviti dan merangka pelan menerusi sokongan sosial dalam meneruskan kehidupan dan meningkatkan taraf kehidupan mereka. Ellis (1998) menyatakan bahawa, strategi dalam meneruskan kelangsungan hidup ini tidak hanya melihat daripada aspek pendapatan sahaja, tetapi juga daripada sokongan sosial dan faedah yang diperoleh daripada perkhidmatan sosial dan awam. Konsep ini merangkumi sokongan yang diberikan melalui institusi seperti keluarga, persekitaran, dan kawasan kejiranan dalam usaha untuk menyokong peningkatan taraf kehidupan. Beliau turut menyatakan bahawa terdapat kepelbagaian di dalam strategi meneruskan kelangsungan hidup dan tidak hanya bergantung kepada satu sumber sahaja.

Kajian yang dilakukan oleh Viet (2010), berkenaan strategi sara hidup dalam kalangan komuniti pinggir bandar di Ho Chi Min, menunjukkan bahawa mereka mempelbagaikan pekerjaan dalam usaha meningkatkan sumber pendapatan mereka. Hal ini demikian kerana tidak semua orang menerima impak yang sama akibat daripada pembangunan yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini. Bagi kawasan atau komuniti yang berjaya dan hidup dengan selesa adalah mereka yang berjaya mengambil peluang dan menyesuaikan diri dengan perubahan yang berlaku. Bagi kawasan perumahan yang miskin pula adalah mereka yang tidak mempunyai sumber pendapatan yang pelbagai. Contohnya, para petani yang tinggal di kawasan pinggir bandar tidak dapat mengikuti rentak perubahan dan kemajuan yang berlaku di kawasan pinggir bandar kerana kekurangan skil dan latihan dalam pertanian moden.

Perubahan ketara yang berlaku di kawasan pinggir bandar telah mengubah lanskap pekerjaan penduduk di kawasan tersebut. Menurut Viet (2010), pertanian sudah tidak menjadi sumber pendapatan utama kerana tidak mampu untuk menampung perbelanjaan seharian dengan peningkatan kos sara hidup di kawasan pinggir bandar tersebut. Oleh yang demikian, demi meneruskan kelangsungan hidup, penduduk pinggir bandar harus mempelbagaikan sumber pendapatan mereka bagi memastikan mereka dapat hidup dalam keadaan yang lebih selesa.

Selain itu, perancangan dan penyesuaian strategi kehidupan amat penting dalam mendepani perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar. Sebagai contoh, (Phung, 2004) di dalam kajian beliau berkenaan kaedah sara hidup wanita di kawasan pinggir bandar Hanoi menyatakan bahawa perancangan dan strategi yang dirangka penting dalam memastikan wanita di kawasan pinggir bandar Hanoi ini tidak ketinggalan dan dapat

membiasakan diri dengan perubahan yang berlaku. Strategi yang dirangka perlulah mempunyai matlamat yang jelas iaitu untuk memperbaiki dan meningkatkan jumlah pendapatan bagi memastikan kehidupan yang stabil dan selesa. Antara strategi penting yang dilaksanakan adalah berkenaan perancangan keewangan yang berhemah, perancangan kesihatan serta menambahkan sumber pendapatan melalui pekerjaan yang pelbagai. Dengan strategi dan penyesuaian sara hidup ini, secara tidak langsung dapat membantu untuk mengatasi kesulitan yang dihadapi dalam fasa transisi perubahan ekonomi yang berlaku. Komuniti di kawasan tersebut juga dapat membiasakan diri dan beradaptasi dengan perubahan dan pembangunan yang berlaku.

Seterusnya adalah kajian yang dilakukan oleh Wong, S. (2005), berkenaan strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang dilakukan oleh mereka yang berhijrah daripada kawasan luar bandar ke kawasan bandar di Kapit Sarawak. Antara penyesuaian kaedah sara hidup yang dilakukan adalah dengan menambahkan jumlah pendapatan melalui penjualan hasil tanaman yang dilakukan di kawasan perumahan. Dapatan kajian beliau mendapati, kaedah ini bukan sahaja mampu untuk menambahkan pendapatan isi rumah di kawasan tersebut malahan turut sama mampu untuk memenuhi permintaan sayur serta tanaman penduduk tempatan di kawasan tersebut.

Akhir sekali, kajian yang dilakukan oleh Evie, S. et al. (2021) berkenaan strategi sara hidup penduduk luar bandar di Simunjan, Sarawak. Antara aspek penting yang diberi perhatian di dalam strategi sara hidup di kawasan tersebut adalah keseimbangan antara pendapatan dan jaminan makanan. Dalam usaha mendepani perubahan dan pembangunan yang berlaku peningkatan pendapatan serta jaminan makanan di kawasan luar bandar ini

perlu diberi perhatian. Hal ini termasuklah dengan melakukan penambahbaikan terhadap sektor pertanian di kawasan tersebut.

Oleh yang demikian di dalam kajian ini, pengkaji cenderung untuk melihat strategi dan penyesuaian yang dilakukan oleh Bumiputera di pinggir bandar Sarawak dalam menyesuaikan kaedah sara hidup dengan segala bentuk perubahan dan pembangunan yang berlaku di kawasan tersebut.

2.3.4 Rekonstruksi

Terdapat dua definisi utama bagi mendefinisikan rekonstruksi. Pertamanya, rekonstruksi bermaksud proses membina atau membuat semula sesuatu yang telah rosak atau musnah. Kedua, rekonstruksi juga membawa pengertian percubaan untuk mendapatkan penerangan lengkap mengenai peristiwa menggunakan maklumat yang ada, atau percubaan untuk mengulangi apa yang berlaku semasa acara tersebut. Menurut Irdansyah dan Meiyani (2018), rekonstruksi bermaksud membina atau memulihkan sesuatu berdasarkan kejadian asalnya. Nilai-nilai utama haruslah kekal dalam aktiviti rekonstruksi tersebut sesuai dengan keadaan asal.

Konsep stratifikasi sosial di Malaysia ini telah mengalami perubahan dan direkonstruksi dari semasa ke semasa bergantung kepada keperluan dan dasar yang ingin dicapai oleh pihak pemerintah. Konsep seperti miskin dan kaya telah diperbaharui kepada miskin, miskin tegar, kemunculan kelas menengah dan kumpulan atasan atau kaya. Kemunculan kelas menengah di Malaysia menurut Abdul Rahman Embong (2002), dapat dikesan sejak tiga dekad yang lalu iaitu sewaktu Malaysia memasuki fasa pemodenan dan perkembangan ekonomi yang pesat. Kumpulan ini terdiri daripada golongan pengurus dan professional yang bekerja di sektor sektor pekhidmatan swasta, bekerja di dalam kawasan

penghawa dingin dan mendiami kawasan pinggir bandar. Konsep-konsep ini terus berubah dan direkonstruksi kepada kategori-kategori yang diberikan kepada rakyat Malaysia iaitu berdasarkan kepada purata jumlah pendapatan bulanan iaitu B40 (Bawah 40), M40 (Menengah B40) dan T20 (Tertinggi 20). Segala konsep-konsep berpandukan kepada Panduan Garis Kemiskinan (PGK) di Malaysia.

Berpandukan pendekatan teori kelas yang bersifat multidimensi oleh Max Weber, telah memandu kajian ini dalam memahami keperluan untuk merekonstruksi peletakkan kedudukan dan status di kawasan pinggir bandar ini. Penggunaan teori ini yang turut sama disesuaikan berdasarkan kawasan pinggir bandar di Daerah Bau yang masih mempunyai pengaruh dari kawasan luar bandar. Pendekatan Max Weber yang lebih bersifat multidimensi dan merangkumi aspek budaya, politik dan ekonomi dalam melihat peletakkan kedudukan dan status, dilihat sebagai medium dan panduan terbaik dalam membantu memahami keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini.

Di dalam kajian ini, kawasan pinggir diberi perhatian oleh pengkaji kerana kurangnya kajian berkaitan stratifikasi sosial terutamanya dalam kalangan komuniti Bumiputera, yang dilakukan oleh pengkaji sains sosial. Adakah faktor yang meletakkan seseorang individu ke dalam status yang tinggi atau rendah di kawasan pinggir bandar sama dengan faktor di kawasan bandar dan luar bandar? Adakah pembentukan stratifikasi sosial yang berlaku di kawasan bandar / luar bandar sama dengan di kawasan pinggir bandar? Perkara ini yang dilihat di dalam konteks rekonstruksi di mana, sama ada terdapat keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar atau tidak.

2.4 Stratifikasi Sosial: Wacana Teoritikal

Teori merupakan alat yang penting bagi pengkaji dalam usaha untuk menghuraikan sesebuah permasalahan yang terdapat di dalam kajian. Menurut Neuman (2006), teori sosial merupakan sebuah sistem yang berupaya untuk menyusun, menghubungkan dan meringkaskan ilmu pengetahuan berkenaan fenomena sosial yang berlaku. Sesebuah teori yang berkesan mampu untuk menghuraikan bagaimana sesebuah fenomena sosial itu terjadi dan kesannya kepada komuniti. Penggunaan teori yang tepat juga dapat memandu penyelidik dalam melaksanakan sesebuah kajian pada landasan yang tepat. Oleh yang demikian, penggunaan sesebuah teori yang jitu dan tepat amat penting dalam menjalankan sesebuah kajian.

Di dalam kajian stratifikasi sosial ini, pengkaji telah mengguna pakai teori yang bersesuaian bagi mencapai objekif dan merungkakan permasalahan kajian. Kajian ini menggunakan teori kelas oleh Karl Marx. Kajian kepustakaan, menunjukkan bagaimana Karl Marx menghuraikan berkenaan kepentingan antara hubungan pengeluaran dan ekonomi di dalam pembentukan kelas di dalam sesebuah komuniti. Walaubagaimanapun, teori ini mendapat kritikan daripada Max Weber kerana terlalu memberi penekanan kepada faktor ekonomi sehingga mengabaikan faktor-faktor lain dalam pembentukan statifikasi sosial di dalam komuniti. Oleh yang demikian pengkaji mengambil kira teori kelas oleh Karl Marx sebagai panduan dan ditambah dengan penambakan teori oleh Max Weber sebagai sokongan dalam membantu menghuraikan permasalahan kajian.

2.4.1 Teori Kelas

Dalam teori kelas, Karl Marx mengaitkannya dengan kapitalisme yang merujuk kepada punca pengeluaran (*mode of production*). Di dalam teori ini Marx telah

membahagikan struktur manusia kepada dua iaitu substruktur dan superstruktur. Dua perkara penting yang mengawal struktur ini adalah “punca pengeluaran” dan “hubungan pengeluaran”. Kumpulan yang mengawal punca pengeluaran secara tidak langsung mempunyai kekuatan untuk mengawal kumpulan yang lain untuk tunduk dan mengikuti mereka (Kerbo, 2003). Kumpulan ini yang Marx nyatakan sebagai dua kelas utama di dalam masyarakat yang mana terdiri daripada satu golongan penindas yang mengawal punca pengeluaran di sesebuah kawasan dan golongan yang ditindas. Mereka yang mengawal segala bentuk punca pengeluaran ini lebih dikenali sebagai pemodal atau *bourgeoisie*. Manakala mereka tertindas dan tidak berkuasa ini adalah kelas pekerja atau *proletariat*. Teori ini cenderung untuk melihat bentuk ketidakadilan, eksploitasi dan konflik yang berlaku di dalam sesebuah masyarakat.

Marx percaya dalam usaha untuk memahami sesebuah masyarakat atau sistem yang wujud di dalam masyarakat tersebut, maka pengkaji harus terlebih dahulu melihat daripada aspek kebendaan atau ekonomi mereka (Kerbo, 2003). Marx memperlihatkan bagaimana faktor pengeluaran atau pemilikan terhadap material atau harta merupakan sesuatu yang penting dan perkara ini dapat dibuktikan daripada kaum dan masyarakat yang terdahulu. Contohnya di zaman feodal, terdapat dua kelas utama iaitu *lord* atau tuan tanah dan *serf* iaitu petani. *Lord* atau tuan tanah ini mempunyai tanah (punca pengeluaran) dan petani mempunyai tenaga kerja. Tuan tanah ini berada pada kelas yang tinggi kerana menguasai punca pengeluaran sekaligus mengekalkan status mereka berbanding golongan petani. Di dalam masyarakat kapitalis pula, dua kelas utama yang dilihat adalah kelas *bourgeoisie* dan *proletariat*. Perubahan daripada pemilikan tanah ke pengawalan sumber industri menyebabkan *bourgeoisie* ini datang untuk mengawal masyarakat kapitalis. Inilah perkara penting yang diutarakan Marx iaitu corak pemilikan yang membentuk struktur kelas dalam

masyarakat. Apabila sesebuah kumpulan masyarakat mempunyai kemampuan untuk memiliki dan mengawal punca pengeluaran terpenting di dalam masyarakat, ianya memberi kuasa dan peluang kepada mereka untuk membentuk atau mengekalkan aspek struktur kelas yang memihak kepada mereka.

Walaupun begitu, teori kelas oleh Marx ini telah menerima beberapa kritikan kerana terlalu memberikan perhatian kepada hubungan pengeluaran dan ekonomi. Teori ini dianggap cenderung untuk mengabaikan faktor-faktor bukan ekonomi yang mungkin juga mampu untuk memperlihatkan kepentingan lain seterusnya mempengaruhi sesebuah sistem stratifikasi sosial (Ting, 1979). Menurut Kerbo (2003), Marx dan teori kelas beliau gagal untuk melihat bagaimana kesejahteraan yang dikecapi oleh sesebuah negara mampu untuk mengawal konflik, eksploitasi dan masalah yang berkaitan dengan ketidakadilan pengagihan berkaitan ekonomi melalui pengaplikasian dasar-dasar yang ditetapkan oleh pemerintah.

2.4.2 Status Dan Kuasa

Max Weber bersetuju dengan perspektif Karl Marx di mana kelas dibentuk berdasarkan keperluan ekonomi. Namun beliau telah mengembangkan idea kelas Marx yang hanya berpaksikan kepada satu dimensi sahaja iaitu ekonomi kepada dimensi yang lebih luas (*multidimension*). Weber menyatakan bahawa terdapat tiga dimensi dalam mengkaji stratifikasi sosial. Pertama, dimensi ekonomi yang disebut oleh Karl Marx, kedua, dimensi budaya dan sosial dan ketiga dimensi politik. Weber menyatakan bahawa di dalam dimensi stratifikasi yang berpaksikan ekonomi, konsep "kelas" seperti yang disebutkan oleh Karl Marx, diukur dengan pendapatan, harta benda dan aset kewangan seseorang. Status atau prestij, yang merujuk kepada penilaian sosial atau pengiktirafan yang diberikan kepada seseorang atau kumpulan, adalah konsep penting dalam dimensi budaya dan sosial. Terakhir,

dimensi politik stratifikasi sosial membincangkan parti atau kekuasaan, yang merujuk kepada kemampuan seseorang untuk berunding melalui institusi sosial. Ketiga-tiga dimensi ini saling berhubungan, walaupun tidak secara konsisten. Contohnya berdasarkan kajian Syed Husin Ali, (1964), di Kampong Bagan, tuan tanah yang memiliki pengaruh ekonomi yang kuat kerana memiliki sejumlah tanah dan aset yang banyak (ekonomi). Beliau juga mempunyai sokongan politik yang kuat kerana mempunyai pekerja yang ramai di bawah beliau (politik). Hal ini sekaligus meningkat status dan martabat beliau di dalam masyarakat (budaya), kerana mempunyai pengaruh di dalam ekonomi setempat serta sokongan daripada pekerja yang bekerja di bawah beliau.

Weber tidak menolah hujah Marx mengenai sudut ekonomi dalam pembentukan stratifikasi sosial. Namun, Weber telah meluaskan pandangan dari sudut ekonomi Marx yang melihat daripada sudut hubungan pengeluaran kepada status yang diperolehi melalui pemilikan dan gaya hidup. Status sosial yang dimaksudkan adalah berkaitan dengan dimensi ekonomi yang merujuk kepada kelas. Menurut Gerth dan Mills (1970), manusia dikelompokkan ke dalam kumpulan yang berbeza status melalui gaya hidup pemakaian mereka sebagaimana mereka memonopoli material yang ada. Manusia berusaha untuk menaikkan status mereka dengan memakai pakaian yang berjenama, memandu kereta mewah serta memiliki aset yang banyak. Weber melihat dimensi ekonomi daripada perspektif yang berbeza berbanding Marx yang melihat perkaitan konflik dengan punca pengeluaran.

Selain itu, status sosial dapat diperolehi melalui usaha sendiri atau sifat peribadi mereka (Rothman, 2005). Salah satu dimensi struktur yang paling kuat yang berkaitan dengan status sosial adalah pekerjaan. Kedudukan atau prestij pekerjaan merujuk kepada

hierarki status yang mana pekerjaan seperti doktor, saintis dan peguam di bahagian atas dan pengutip sampah dan pembersih di bahagian bawah. Status sosial dapat menentukan bagaimana orang berinteraksi dalam kehidupan seharian mereka dan bagaimana mereka melihat aspek-aspek tertentu dari dunia sosial. Berlaku kecenderungan untuk memikat diri yang berada di atas mereka dan mengharapka mereka yang berada di bawah mereka menghormati mereka.

Dimensi budaya seperti agama adalah salah satu fungsi utama masyarakat. Melalui nilai, kepercayaan, dan ritual yang dikongsi bersama, mempengaruhi tingkah laku anggota dan membawa perpaduan sosial yang penting bagi masyarakat untuk beroperasi sebagai sistem. Namun, aktiviti keagamaan selalu dikendalikan oleh orang-orang tertentu, yang cenderung menikmati ganjaran yang lebih besar daripada anggota biasa. Bagi kumpulan orang tersebut, mereka mungkin mendapat ganjaran tertentu dan menikmati keistimewaan istimewa berbanding yang lain (Kerbo, 2003).

Dalam dimensi politik stratifikasi, Weber cenderung untuk melihat penggunaan kuasa dan organisasi penguasa dalam masyarakat (Saunders, 1994). Istilah "*party*" didefinisikan sebagai mana-mana kumpulan yang "tindakannya berorientasikan kepada tujuan yang diperjuangkan secara terancang" (Rothman, 2005). Orang yang memegang kuasa adalah orang yang mempunyai kuasa untuk membuat keputusan dalam sebuah komuniti, persatuan, organisasi atau bahkan mempunyai penyertaan langsung dalam pemerintahan. Kekuasaan atau parti bergerak seiringan dengan kedudukan ekonomi kerana mereka yang memegang kuasa di dalam arena politik biasanya merupakan golongan atasan. Weber turut menyatakan bagaimana kuasa yang diperolehi hasil daripada akses yang tidak sama ke atas sumber-sumber material yang ada dan inilah yang disebutkan sebagai

“kekuatan kelas”. Dalam erti kata lain, sekiranya seseorang itu mempunyai material atau sumber yang diminati oleh orang lain, maka seseorang itu berkuasa keatas mereka yang meminta sumber tersebut.

Selain itu kekuasaan yang muncul dapat membentuk status sosial dan harga diri, di mana seseorang dihormati kerana dia lebih unggul. Kekuatan seperti ini dikatakan sebagai "kekuatan sosial" oleh Weber. Weber juga mengenal pasti tiga jenis "kuasa ideal" iaitu kekuasaan karismatik, kekuasaan tradisional dan kekuasaan rasional-undang-undang (Wallace & Wolf, 1999). Seterusnya terdapat satu kumpulan yang dapat menguasai kelompok lain melalui agensi negara, sama ada dengan kawalan langsung, atau dengan mempengaruhi mereka yang berada dalam kawalan. "Kekuatan politik" semacam ini digunakan oleh "parti", baik parti politik formal, atau kepentingan organisasi yang berusaha mempengaruhi operasi negara. Pemerintah bertindak sebagai orang tengah dalam masyarakat, menikmati penguasaan kuasa, dan dengan itu mengawal semua individu di wilayahnya. Stratifikasi memang wujud dalam hubungan politik kerana adanya pihak berkuasa. Seorang warganegara dikehendaki mematuhi perintah yang ditetapkan oleh pegawai yang memegang kuasa di sesebuah kawasan tersebut.

Pengkaji melihat daripada dimensi politik sebagaimana yang diperlihatkan oleh Max Weber, dapat dikaitkan dengan kajian yang dijalankan. Campur tangan pemerintah di dalam pembangunan yang berlaku di kawasan pinggir bandar sedikit sebanyak mempengaruhi pengkategorian sosial yang berlaku di kawasan tersebut. Kuasa yang dimiliki oleh mereka mampu untuk mempengaruhi ekonomi dan sosial penduduk di penempatan pinggir bandar sekaligus menyebabkan perlunya rekonstruksi stratifikasi sosial dilakukan dari masa ke masa.

Daripada kajian literatur berkenaan teori kelas yang digunakan, penyelidik tidak menolak sepenuhnya pembawaan yang dibawa oleh Karl Marx di dalam teori kelas bagi memahami fenomena stratifikasi sosial yang berlaku. Namun, pengkaji melihat perlunya perspektif yang lebih meluas dan bersifat multidimensi seperti yang dibawa oleh Max Weber. Hal ini penting, supaya dapat membantu penyelidik dapat melihat faktor-faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini daripada sudut yang pelbagai sekaligus memberikan pemahaman yang lebih jitu berkenaan fenomena sosial yang berlaku ini.

Oleh yang demikian, dalam melihat fenomena sosial serta keperluan dalam merekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini, penyelidik telah kembali kepada idea utama yang telah dikemukakan oleh Max Weber dalam melihat stratifikasi sosial daripada aspek yang pelbagai. Tujuan penggunaan pendekatan oleh Max Weber ini adalah sebagai asal dalam memahami perkembangan epistemologi stratifikasi sosial yang berlaku di kawasan pinggir bandar. Walaupun terdapat beberapa kritikan daripada sarjana lepas berkenaan pendekatan Max Weber dalam memahami pembentukan stratifikasi sosial yang berlaku. Namun, penyelidik melihat teori ini masih lagi relevan dalam usaha untuk memahami fenomena sosial yang berlaku terutamanya berdasarkan dimensi pelbagai yang diketengahkan oleh beliau.

Penggunaan teori ini juga bersesuaian dengan kawasan kajian dan mengambil kira aspek fundamental iaitu dimensi yang pelbagai dibawa oleh Max Weber. Penyelidik melihat teori ini sebagai panduan utama dalam memahami keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar. Penggunaan teori ini juga telah disesuaikan mengikut konteks lokaliti kawasan kajian di pinggir bandar di Daerah Bau. Penyesuaian

yang dilakukan meliputi aspek budaya yang dibawa oleh Max Weber dalam memahami pengaruh budaya yang dibawa oleh kawasan luar bandar yang masih utuh di kawasan pinggir bandar.

2.5 Kajian Stratifikasi Sosial Lepas

Syed Husin Ali (1964) telah menjalankan kajian mengenai stratifikasi sosial masyarakat Melayu di Kampung Bagan pada tahun 1964. Berdasarkan kajian tersebut, beliau telah menyatakan dengan jelas bahawa, masyarakat melayu luar bandar ini boleh dikategorikan ke dalam kelas. Kelas –kelas ini saling berkait rapat atau dipengaruhi oleh aktiviti ekonomi seperti pertanian dan pemilikan tanah. Selain itu, Syed Husin Ali (1964), turut menyatakan bahawa status masyarakat Melayu di kawasan tersebut ditentukan oleh faktor-faktor seperti kelas, agama dan pendidikan. Peningkatan di dalam faktor di atas, secara tidak langsung akan meningkatkan status mereka di dalam masyarakat yang menyebabkan mereka mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi.

Dapatan kajian yang diperolehi oleh Syed Husin Ali (1964), menunjukkan kelas di dalam masyarakat Melayu Kampung Bagan banyak dipengaruhi oleh faktor ekonomi. Kelas yang wujud di kawasan tersebut adalah tuan tanah yang mana memiliki tanah yang luas bagi kegiatan pertanian dan petani iaitu mereka yang tidak mempunyai tanah dan memberikan tenaga kerja sebagai timbal balik kepada gaji yang diberikan. Sebagai sebuah kawasan yang mementingkan kegiatan agrikultur (pertanian) dalam kehidupan seharian, mereka yang mempunyai tanah dan terlibat di dalam kegiatan pertanian menduduki kelas yang tinggi di dalam masyarakat. Bagi mereka yang berpendidikan dan mempunyai jumlah pendapatan yang tinggi pula hanya sekadar menduduki kelas menengah di dalam masyarakat.

Syed Husin Ali (1964) turut menyatakan faktor-faktor yang mempengaruhi kedudukan dan status masyarakat Melayu Kampung Bagan. Antara faktor yang diutarakan oleh beliau adalah, sifat keperibadian, tahap pendidikan, agama, pekerjaan dan kesejahteraan ekonomi. Kesemua faktor ini saling berkaitan dalam menentukan status di Kampung Bagan. Contohnya pekerjaan seperti cikgu, imam, ketua kampung dan tuan tanah mempunyai kedudukan yang tinggi di dalam masyarakat berbanding rakyat biasa yang lain.

Di dalam kajian ini Syed Husin Ali (1964), turut menyatakan dengan jelas bahawa kawasan luar bandar ini jauh dari kawasan bandar dan tidak ditembusi atau dipengaruhi oleh pengaruh moden. Oleh yang demikian stratifikasi yang wujud berbeza dengan kawasan yang menerima pengaruh pemodenan dan pemandaran. Kajian yang hanya menfokuskan kepada kawasan luar bandar sahaja dan tidak menfokuskan kepada skop kawasan yang lebih besar seperti kawasan bandar dan pinggir bandar merupakan antara kelompongan yang dilihat oleh pengkaji di dalam kajian ini dan perlu ditambah baik oleh pengkaji. Kerana menurut Syed Husin Ali (1964), setiap kawasan mempunyai mempunyai kelas, status, tahap konflik dan mobiliti mereka yang tersendiri.

Bertitik tolak dari kajian yang dilakukan oleh Syed Husin ini, ianya telah menjadi pemangkin kepada kajian stratifikasi sosial di Malaysia. Kajian Syed Husin ini dianggap sebagai kajian permulaan stratifikasi sosial di Malaysia dengan mengambil perspektif kelas. Kajian seterusnya di Malaysia yang menfokuskan kepada pembentukan “kelas pekerja” dalam komuniti masyarakat Melayu dilakukan oleh Zawawi Ibrahim (1998), melalui kajian penyelidikan doktoral (PHD) yang dilakukan beliau pada akhir 1970-an. Kajian beliau yang memberi fokus kepada masyarakat melayu yang berkerja di kilang sekitar kawasan Pantai Timur semenanjung Malaysia. Seiring dengan perkembangan DEB pada waktu tersebut

beliau telah memberi pandangan yang lebih mikro terhadap kehidupan masyarakat kampung yang tradisional kepada kelas pekerja kilang di kawasan tersebut. Beliau turut memperlihatkan bagaimana kapitalisme mampu untuk mencorak stratifikasi sosial di sesebuah kawasan dan mewujudkan kelas pekerja yang berbeza dibandingkan dengan kawasan bandar. Zawawi turut memperkenalkan konsep baru di dalam kajian beliau iaitu “eksploitasi status” yang mana memperlihatkan maruah dalam kelas pekerja ini dinilai melalui status mereka dalam pekerjaan yang dilakukan. Hal ini secara tidak langsung menimbulkan rasa tidak puas hati pekerja dan menimbulkan penentangan demi menjaga maruah mereka. Di akhir kajian Zawawi Ibrahim (1998), telah menegaskan bahawa struktur stratifikasi sosial masyarakat ladang di kawasan tersebut masih melalui proses rekonstruksi disebabkan Malaysia pada waktu tersebut masih dalam proses pembangunan dan transformasi sosial.

Kajian mengenai stratifikasi sosial di Malaysia terus berkembang selepas Era Dasar Ekonomi Baru melalui kajian yang dilakukan oleh Abdul Rahman Embong (2002). Kajian beliau yang menfokuskan kepada pembentukan kelas “menengah” dalam masyarakat Melayu di Malaysia. Melalui pendekatan “kelas”, beliau telah mengkaji perbandingan pembentukan kelas menengah di antara dua kawasan utama kajian iaitu Kuala Lumpur yang mewakili kawasan bandar dan Kuala Terengganu yang mewakili kawasan bandar menengah atau pinggir. Walaupun pendekatan teoritis kelas ini dilihat sudah ketinggalan, namun Abdul Rahman Embong (2002), berjaya membuktikan bahawa pendekatan kelas ini masih relevan untuk melihat stratifikasi sosial yang berlaku di dalam sesebuah masyarakat. Abdul Rahman Embong turut menyatakan bahawa pembentukan kelas menengah di negara ini adalah tidak statik dan ianya bersifat dinamis. Kelas menengah di negara ini muncul setelah negara mengalami evolusi pembangunan dan perubahan sosial. Melalui sumbangan

beliau dalam pembentukan kelas menengah di Malaysia, secara tidak langsung telah berjaya mengimbangi jurang kelas yang ketara di antara kelas atasan dan bawahan di negara ini.

Seterusnya kajian mengenai stratifikasi sosial di Malaysia dikembangkan lagi dengan kajian yang dilakukan oleh Gusni Saat (2005). Kajian yang dilakukan oleh beliau sewaktu penyelidikan di peringkat Doktor Falsafah. Kajian ini dilakukan terhadap kumpulan masyarakat Sama-Bajau di pinggir bandar raya Sabah. Kajian yang dilakukan oleh Gusni Saat ini adalah berkenaan identiti dalam kalangan masyarakat Sama-Bajau dan kesannya ke atas mobiliti sosial yang dialami. Masyarakat Sama-Bajau yang dianggap sebagai golongan gipsi laut dan mempunyai peradaban yang rendah. Oleh yang demikian, melalui pengukuhan identiti yang dilakukan terhadap kumpulan ini secara tidak langsung mampu menaikkan status mereka. Kajian yang dilakukan oleh Gusni Saat ini memperlihatkan bagaimana pengukuhan identiti yang dilakukan berkait rapat dengan pegerakan sosial dalam kalangan masyarakat Sama-Bajau. Kajian Gusni Saat (2005), telah memperlihatkan tiga indikator utama yang menyebabkan identiti dalam kalangan masyarakat Sama-Bajau dipandang rendah iaitu orang perahu, kurang nilai dan pengaplikasian islam serta ekonomi yang berasaskan laut dan pulau. Faktor-faktor inilah yang menyebabkan kumpulan masyarakat Sama-Bajau ini dipandang rendah dan terasing dari kumpulan masyarakat yang lain. Oleh yang demikian Gusni Saat, menyatakan kepentingan untuk masyarakat Sama-Bajau mempertingkatkan status mereka melalui proses pengukuhan identiti mereka. Penemuan dalam kajian Gusni Saat ini, boleh dikaitkan dengan persoalan kajian yang dilakukan oleh pengkaji berkenaan dengan faktor-faktor utama yang mempengaruhi status dan stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar.

Kajian berkenaan stratifikasi sosial di Malaysia seterusnya dikembangkan lagi oleh Mohamad Suhaidi Salleh dan Nita Edama (2013), yang memberi tumpuan kepada strategi sara hidup dan pembentukan stratifikasi ekonomi dan sosial dalam kalangan kumpulan minoriti Muslim yang bekerja sebagai petani dan tinggal di kawasan luar bandar dibahagian utara Sarawak, Sabah, Wilayah Persekutuan Labuan dan Brunei Darussalam. Komuniti di kawasan ini mempelbagaikan kaedah sara hidup mereka dalam mendepani cabaran dan tekanan pasaran serta kapitalisme. Bekerja lebih daripada satu pekerjaan merupakan antara strategi mereka dalam meneruskan kelangsungan hidup. Dapatan kajian penting yang dapat diperolehi daripada kajian ini adalah bagaimana penduduk luar bandar yang tidak bergantung kepada satu pekerjaan sahaja. Sebaliknya mereka menggunakan sumber seperti tanah yang sedia ada untuk membantu memperolehi pendapatan sampingan kesan dari perkembangan pasaran dan tekanan nilai kapitalis dalam kumpulan masyarakat mereka. Dari aspek stratifikasi sosial pula, status yang diperolehi di dalam masyarakat kawasan ini pula menurut Mohamad Suhaidi Salleh dan Nita Edama (2013), adalah daripada faktor pendapatan dan pemilikan harta. Melalui penguasaan terhadap punca pengeluaran utama seperti tanah dan tanaman yang dijalankan akan menambahkan pendapatan seseorang sekaligus meningkatkan status mereka di dalam masyarakat. Melalui pemilikan tanah yang luas, ditambah lagi dengan pekerjaan makan gaji yang mempunyai gaji yang stabil menyebabkan status seseorang itu tinggi di dalam masyarakat. Kajian ini menyatakan dengan jelas bagaimana komuniti yang kecil di luar bandar mempunyai sistem stratifikasi sosial yang jelas dan persaingan untuk sumber yang terhad menyebabkan mereka mempelbagaikan kaedah sara hidup mereka.

Muhammed Abdul Khalid (2018), menerusi kajian beliau mengenai mobiliti sosial di Malaysia menyatakan kepentingan pendidikan dan pendapatan dalam meningkatkan

mobiliti sosial serta status seseorang di dalam masyarakat. Melalui pendekatan kaedah kuantitatif yang digunakan terhadap 4999 ketua isi rumah sebagai responden, antara dapatan penting kajian yang ditunjukkan adalah kepentingan pendidikan dalam meningkatkan mobiliti sosial dan status dalam masyarakat. Anak-anak yang berasal daripada keluarga yang susah amat mementingkan pendidikan dalam memastikan mereka dapat keluar daripada kepompong kemiskinan dan meningkatkan status dalam masyarakat. Selain itu, pendapatan juga memainkan peranan yang penting dalam meningkatkan mobiliti sosial dan status. Jumlah pendapatan yang tinggi berbanding generasi yang pertama, sekaligus meningkatkan mobiliti sosial seseorang itu dalam masyarakat. Muhammed Abdul Khalid (2018), juga menjumpai dapatan penting didalam kajian beliau iaitu, anak-anak yang lahir daripada keluarga yang susah tidak akan turut menjadi susah apabila dewasa dan anak-anak yang lahir daripada keluarga yang mewah pula, tidak akan turut sama kekal menjadi kaya apabila dewasa.

Akhir sekali kajian stratifikasi sosial yang dilakukan oleh Mohamad Suhaidi Salleh (2015), berkaitan stratifikasi sosial dan identiti dalam kalangan komuniti Kedayan di Sarawak. Kajian yang dilakukan oleh beliau adalah berkenaan perubahan sosioekonomi dan budaya yang berlaku di dalam Komuniti Kedayan dan pengkhususan kepada persoalan identiti dan stratifikasi sosial. Menurut Mohamad Suhaidi Salleh (2015), peningkatan dalam peranan pemerintah dan perluasan kuasa pasaran terhadap komuniti Kedayan ini telah merubah corak ragam pengeluaran kumpulan tersebut. Hal ini sekaligus memberi kesan terhadap stratifikasi sosial dan pembentukan identiti komuniti Kedayan. Melalui soal selidik dan temu bual yang dijalankan terhadap 145 responden, beliau mendapati kemasukan modal secara besar-besaran dan pembangunan yang berlaku di kawasan tersebut telah mengubah corak hidup masyarakat Kedayan iaitu daripada aktiviti sara hidup yang berasaskan

pertanian kepada pekerjaan makan gaji. Pendapatan serta pendidikan yang diperolehi juga menjadi faktor dalam meningkatkan status sosial individu dalam masyarakat. Dalam menentukan kedudukan tinggi, sederhana dan rendah dalam masyarakat pula menurut Mohammad Suhaidi Salleh (2015), adalah menerusi pemilikan kepada punca pengeluaran dan pendapatan. Dapatan kajian penting di dalam kajian ini adalah pembentukan identiti yang bersifat cair dan boleh dipengaruhi oleh kedudukan status dan kelas di dalam masyarakat.

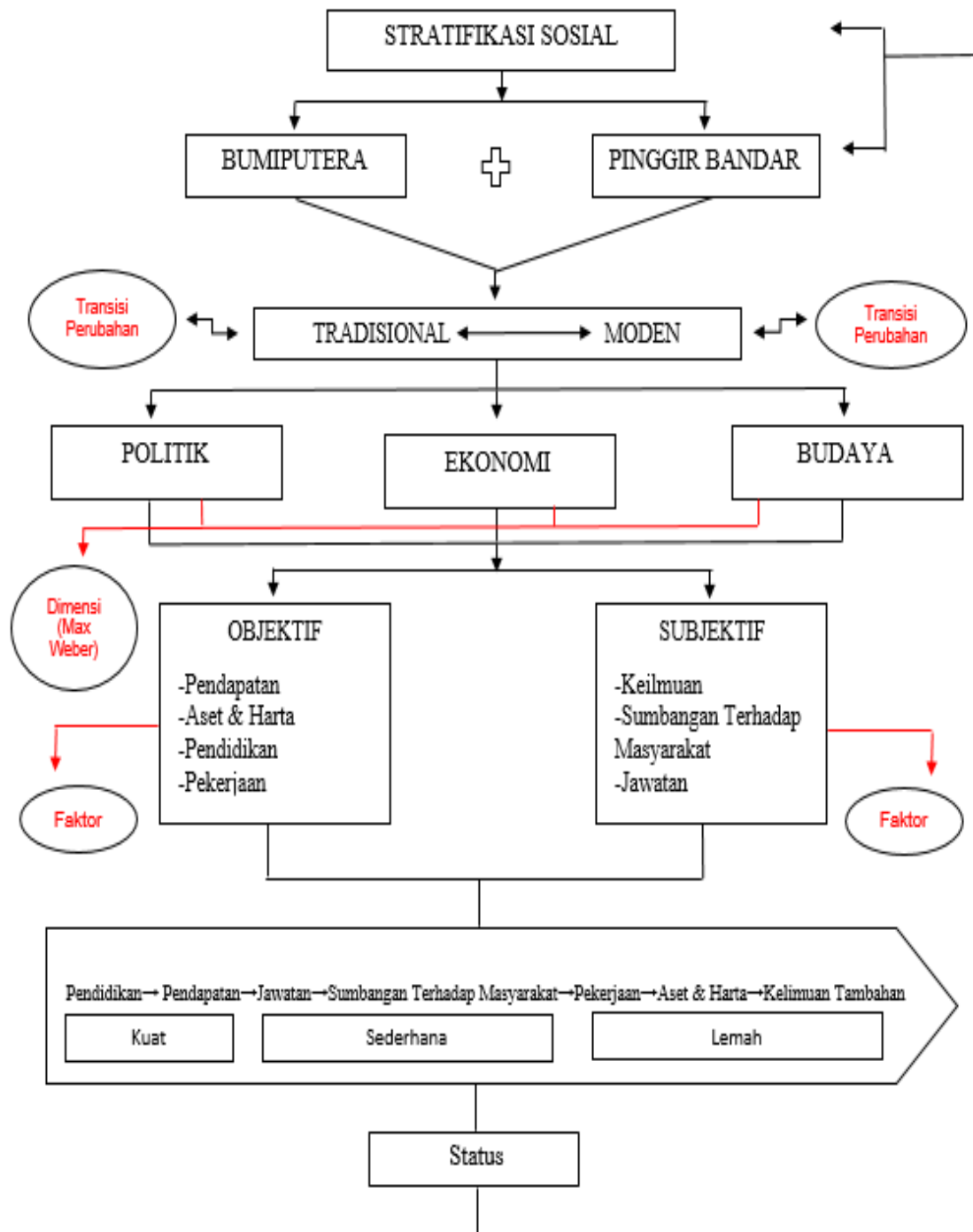
Akhir sekali, kajian yang dilakukan oleh Arvenia et al. (2020), berkenaan kesan pembangunan terhadap komuniti pinggir bandar di Bandung mendapati bahawa, kawasan pinggir bandar ini masih lagi terikat dengan adat dan kebudayaan yang dibawa oleh pengaruh luar. Walaupun begitu, mereka telah mula menerima dan beradaptasi dengan perubahan yang berlaku. Bentuk penerimaan ini dapat diterjemahan dalam bentuk perubahan pola pemikiran, penambahbaikan pendidikan serta kesedaran dalam menambahbaik baik pendapatan. Kesan daripada penerimaan ini juga menurut Arvenia et al. (2020) telah membawa kepada perubahan sosial dan status

Menerusi tinjauan literatur stratifikasi sosial yang telah dijalankan, banyak membantu dalam usaha untuk memahami konsep stratifikasi sosial di dalam negara ini dengan lebih mendalam. Daripada tinjauan literatur yang dijalankan juga, penyelidik telah mendapati terdapat kelompondan di dalam kajian lepas yang perlu diisi di dalam kajian ini iaitu keperluan untuk menjalankan kajian stratifikasi di kawasan pinggir bandar. Hal ini demikian kerana, pengkaji-pengkaji lepas yang hanya menfokuskan kepada kawasan bandar dan luar bandar dan cenderung untuk tidak memberi perhatian kepada kawasan pinggir bandar. Menurut Syed Husin Ali (1964), setiap kawasan mempunyai mempunyai kelas,

status, tahap konflik dan mobiliti mereka yang tersendiri. Kajian mengenai stratifikasi sosial adalah berbeza dari satu kumpulan ke kumpulan dan lain namun masih berdasarkan kepada ciri umum yang sama. Oleh yang demikian berdasarkan kajian lepas yang dijalankan oleh pengkaji sebelum ini banyak membantu dalam melihat faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status dalam masyarakat. Sesuai dengan objektif dan persoalan kajian pengkaji yang ingin melihat faktor-faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar di Sarawak.

Kajian yang dilakukan oleh penyelidik ini adalah kesinambungan daripada kajian yang dilakukan oleh pengkaji lepas berkenaan factor-faktor yang mempengaruhi stratifikasi social. Walaupun begitu, kajian ini telah melakukan beberapa penambahbaikan dan perincian yang merangkumi kawasan pinggir bandar yang kurang diberi penekanan oleh pengkaji sebelum ini terutamanya dalam komuniti Bumiputera. Selain itu, kaedah yang lebih bersifat kuantitatif di dalam kajian ini juga merupakan suatu nilai tambah yang dapat menambahbaik kelompongan kajian lepas yang banyak menfokuskan kepada kaedah yang lebih bersifat kualitatif.

2.6 Rangka Kerja Kajian

Rajah 2.1: Rangka Kerja Kajian

Daripada rangka kerja kajian ini (Rajah 2.1), pengkaji bermula dengan kajian stratifikasi sosial yang dilakukan di kawasan pinggir bandar dengan memberi fokus kepada komuniti Bumiputera. Daripada fokus tersebut pengkaji beralih kepada transisi perubahan yang berlaku iaitu daripada tradisional ke moden atau sebaliknya. Transisi perubahan di kawasan pinggir bandar seperti yang dinyatakan di dalam permasalahan kajian, iaitu perubahan bukan sahaja merangkumi daripada aspek ekonomi malahan sosial dan budaya di kawasan tersebut disebabkan oleh faktor pemoden, pembangunan, perluasan kuasa pasar dan peningkatan peranan pemerintah yang berlaku. Perubahan secara besar-besaran di dalam ragam pengeluaran ini iaitu perubahan daripada tradisional kepada moden akan memberi kesan kepada struktur dan susun lapis komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar ini.

Daripada konteks Bumiputera pula adalah, bagaimana komuniti Bumiputera ini sama ada dengan rela atau terpaksa untuk beradaptasi dengan perubahan yang berlaku. Desakan daripada kuasa pasar, campur tangan pemerintah dan pembangunan yang berlaku menyebabkan perubahan ekonomi dan sosial di kawasan tersebut. Komuniti Bumiputera ini yang bertindak sebagai penerima kepada segala bentuk perubahan yang berlaku seterusnya akan bersaing dalam mendapatkan faedah yang diberikan oleh kuasa pasar dan pemerintah dalam usaha untuk tidak ketinggalan di dalam masyarakat.

Seterusnya daripada perubahan yang berlaku ini, pengkaji mengambil dimensi kelas yang ditambahbaik seperti yang dinyatakan oleh Max Weber dalam memahami faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar ini iaitu dimensi ekonomi, politik dan budaya. Ketiga-tiga dimensi ini diandaikan berupaya untuk memperlihatkan pembentukan susun lapis atau stratifikasi sosial yang terbentuk akibat

perubahan ragam pengeluaran yang disebabkan oleh faktor kuasa pasar, campur tangan pemerintah dan pembangunan yang berlaku.

Dalam melihat faktor ini, pengkaji telah membahagikannya kepada dua kriteria utama iaitu kriteria objektif dan subjektif. Kedua-dua kriteria ini berupaya untuk memperlihatkan bagaimana stratifikasi sosial terbentuk di kawasan pinggir bandar ini. Daripada kriteria objektif yang dikeluarkan iaitu pendapatan, pemilikan aset, pendidikan dan pekerjaan ianya secara tidak langsung akan memperlihatkan bagaimana seseorang individu itu diletakkan ke dalam susun lapis yang tertentu. Kriteria subjektif yang dikeluarkan pula adalah keilmuan, sumbangan terhadap masyarakat dan jawatan. Faktor subjektif ini dilihat berdasarkan rasa hormat dan martabat yang diukur berdasarkan pengukuran subjektif. Walaupun ianya bersifat subjektif dan berdasarkan persepsi masyarakat, namun ianya tetap saling berkait dengan faktor objektif di dalam peletakkan kedudukan status. Hal ini demikian kerana, mereka yang dihormati di dalam masyarakat akan mendapat kedudukan yang lebih tinggi apabila mempunyai ilmu, kepakaran dan jumlah pendapatan yang lebih tinggi.

Gabungan faktor objektif dan subjektif ini seterusnya akan memperlihatkan kekuatan serta perkaitan yang terbentuk diantara kesemua faktor tersebut dalam mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar tersebut. Cabang daripada stratifikasi sosial yang dilihat oleh penyelidik pula adalah berkenaan peletakkan kedudukan dan status. Faktor-faktor ini seterusnya disusun berdasarkan darjah kekuatan dan hubungannya dengan kedudukan dan status responden di kawasan kajian. Hal ini sekaligus memperlihatkan faktor-faktor yang disenaraikan ini mempunyai darjah kekuatannya yang tersendiri dalam meletakkan kedudukan dan status responden di komuniti pinggir bandar tersebut sekaligus memperlihatkan berlakunya rekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan tersebut.

2.7 Kesimpulan

Pembinaan kerangka teori penting untuk menerangkan sesebuah fenomena sosial yang berlaku. Di dalam kajian ini, perubahan di kawasan pinggir bandar yang disebabkan oleh pembangunan, perluasan kuasa pasar dan peningkatan campur tangan pemerintah di kawasan tersebut yang telah membawa perubahan kepada bukan ekonomi malahan sosial dalam kalangan penduduk kawasan tersebut. Bumiputera selaku komuniti majoriti yang mendiami kawasan pinggir bandar, sama ada dengan rela atau tidak, perlu beradaptasi dengan perubahan yang berlaku sekaligus memperlihatkan perubahan di dalam konteks stratifikasi sosial kawasan pinggir bandar ini.

Berpandukan kepada teori kelas oleh Karl Marx, pengkaji melihat teori ini masih lagi relevan untuk dijadikan panduan dalam melihat impak ekonomi terhadap pembentukan strata atau lapisan di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar ini. Pengkaji turut mengambil panduan daripada penambahbaikan teori yang dilakukan oleh Max Weber yang melihat fenomena ini kepada dimensi yang lebih luas dan tidak bergantung kepada dimensi ekonomi sahaja. Konsep *multidimension* oleh Max Weber ini banyak membantu dalam memberikan pemahaman yang lebih jelas berkenaan faktor-faktor yang mempengaruhi pembentukan stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini sekaligus memperlihatkan keperluan untuk merekonstruksi semula stratifikasi sosial ini.

Berdasarkan kajian kepustakaan yang dijalankan berkenaan konsep-konsep penting di dalam kajian ini seperti: pinggir bandar, Bumiputera, kaedah sara hidup dan rekonstruksi adalah penting dalam usaha untuk memberi pemahaman yang lebih mendalam berkenaan kajian yang dijalankan. Daripada pembacaan yang dijalankan, pengkaji mendapati perubahan di kawasan pinggir bandar ini memberi kesan yang signifikan kepada penduduk

di kawasan tersebut terutamanya komuniti Bumiputera. Bumiputera yang mempunyai kadar kemiskinan yang tinggi dihipit lagi dengan perubahan yang berlaku menyebabkan mereka terpaksa beradaptasi dan menyesuaikan kaedah sara hidup mereka bagi memastikan kelangsungan hidup mereka. Ini seterusnya memberi kesan kepada lapisan atau strata yang sedia wujud di kawasan tersebut dan membawa kepada keperluan untuk merekonstruksi stratifikasi sosial komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar di Sarawak.

Soroton literatur yang dijalankan juga telah mengumpulkan kajian-kajian lepas berkenaan kajian kes stratifikasi sosial yang pernah dijalankan di Malaysia dalam melihat jurang kajian yang terdapat di dalam kajian ini berbanding kajian yang sebelumnya. Jurang yang jelas dilihat adalah berkenaan kawasan kajian iaitu kawasan pinggir bandar yang kurang diberi perhatian oleh pengkaji sains sosial sebelum ini. Kawasan pinggir bandar merupakan sebuah kawasan yang berada diantara bandar dan luar bandar yang berkembang mengikut arus pemodenan semasa. Oleh yang demikian, segala bentuk pembangunan dan perubahan yang berlaku di kawasan tersebut pasti memberi kesan bukan sahaja dari aspek ekonomi malahan sosial penduduk pinggir bandar ini. Komuniti Bumiputera pinggir bandar juga jarang diberi perhatian dan sering dilepas pandang oleh pengkaji sebelum ini. Komuniti Bumiputera selaku kumpulan majoriti yang mendiami kawasan pinggir bandar ini haruslah diberi perhatian agar isu-isu seperti kemiskinan yang masih membelengu komuniti Bumiputera ini dapat diberikan perhatian yang lebih.

BAB 3

METODOLOGI KAJIAN

3.1 Pengenalan

Metodologi merupakan salah satu aspek penting yang perlu diberi perhatian sebelum melakukan sesebuah kajian. Penelitian yang teliti perlu dilakukan berkenaan kaedah penyelidikan yang dipilih supaya ianya bersesuaian dengan kajian yang dijalankan. Tanggapan salah yang sering dilakukan oleh penyelidik sewaktu melaksanakan penyelidikan adalah menganggap bahawa sesebuah kajian yang dijalankan hanyalah berpaksikan kepada pengumpulan data, mengeluarkan fakta dan mencari punca permasalahan yang berlaku. Namun, sesebuah kajian seharusnya merangkumi ruang lingkup yang lebih besar. Sesebuah kajian yang dilakukan seharusnya melibatkan pengumpulan, analisis, dan penafsiran data untuk mendapatkan pemahaman yang menyeluruh mengenai sesuatu peristiwa dan kejadian yang berlaku (Apuke, 2017). Menurut Rist (1977), tidak kira kaedah kuantitatif mahupun kualitatif, metodologi merupakan sesuatu yang lebih besar dan bukan hanya sekadar teknik mengumpulkan data.

Sebelum kajian ini dilakukan penyelidik terlebih dahulu merangka kaedah dalam pelaksanaan kajian ini. Penyelidik telah melakukan tinjauan literatur terlebih dahulu bagi melihat konsep asas, teori serta metodologi kajian yang telah dilaksanakan oleh pengkaji lepas yang dilihat bersesuaian dengan kajian ini. Segala tinjauan ini penting bagi penyelidik untuk merangka kerangka teori dan metodologi untuk diguna pakai di dalam kajian. Metodologi kajian yang bersesuaian serta dipandu oleh persoalan dan permasalahan kajian adalah sangat penting bagi memastikan kajian ini dapat menjawab serta melaksanakan segala objektif kajian yang telah dirangka. Menurut Haggett dan Chorley (1969), metod serta

kaedah yang dipilih perlulah bersesuaian dengan kajian yang dilakukan dan menepati matlamat kajian.

Berdasarkan dua pendekatan utama ahli sosiologi yang digunakan secara meluas sewaktu melakukan penyelidikan iaitu kaedah kuantitatif dan kualitatif, penyelidik telah memilih metodologi dan kaedah yang bersesuaian dengan kajian yang dilakukan. Justeru, bab ini akan menghuraikan berkenaan isi utama di dalam metodologi kajian ini iaitu merangkumi, rekabentuk penyelidikan, pelaksanaan penyelidikan, kaedah pengumpulan data, instrumen kajian, analisis data, populasi dan persampelan, kawasan kajian, skop dan etika kajian.

3.2 Rekabentuk Penyelidikan

Rekabentuk penyelidikan yang teliti dan bersesuaian amat penting dalam melaksanakan sesebuah metodologi (Nor Hayati Sa'at, 2010). Kajian ini merupakan sebuah penyelidikan ilimiah yang mengkaji berkenaan stratifikasi sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak. Persoalan utama di dalam kajian ini adalah apakah faktor-faktor utama yang digunakan untuk membahagikan individu dan/atau kelompok Bumiputera pinggir bandar di Sarawak ini ke dalam kedudukan dan status sosial tertentu. Kajian ini turut meneliti berkenaan, kesan perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku terhadap komuniti Bumiputera pinggir bandar. Seterusnya, melihat cara komuniti Bumiputera pinggir bandar ini menyesuaikan kaedah sara hidup mereka dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat yang berlaku.

Oleh yang demikian rekabentuk penyelidikan yang dirangka perlulah bersesuaian dan dapat menjawab segala persoalan kajian. Kajian ini cenderung untuk menggunakan kaedah kuantitatif melalui pendekatan survei sebagai asas penting untuk memahami realiti

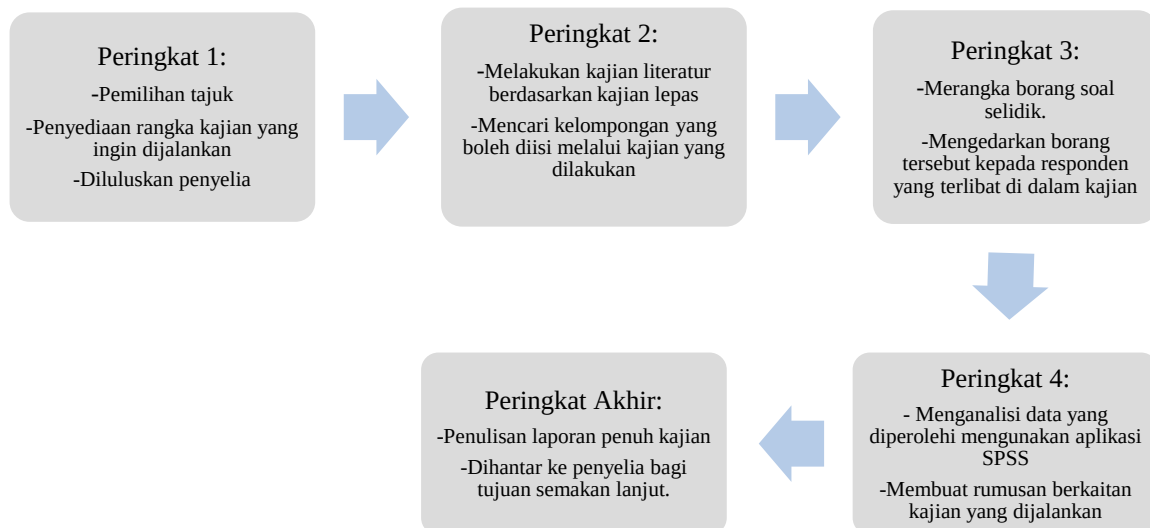
sosial yang berlaku. Kaedah kuantitatif digunakan kerana menurut Rusli Ahmad et al. (2014), melibatkan perkembangan prosedur yang lebih sistematik dalam menguji dan mengesahkan hipotesis yang dikeluarkan di dalam sesebuah kajian. Pendekatan kuantitatif digunakan di dalam kajian ini kerana mampu untuk memberi gambaran yang lebih menyeluruh berdasarkan jumlah data serta hubungan diantara pembolehubah bagi melihat faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar tersebut. Penyelidik juga melihat pendekatan kuantitatif ini dapat menampung kekurangan dan kelompongan daripada pengkaji stratifikasi sosial yang lepas, yang hanya menfokuskan kepada data yang bersifat kualitatif dan bersifat tidak menyeluruh dalam mewakili dapatan yang diperolehi daripada sesebuah populasi atau kelompok.

Melalui pendekatan survei, penyelidik juga menggunakan borang soal selidik bagi mendapatkan data empirikal terhadap 381 orang responden bagi kegunaan kajian. Penggunaan teknik statistik juga digunakan di dalam kaedah ini bagi tujuan penafsiran data. Metod kuantitatif lebih sesuai digunakan di dalam kajian ini kerana sifatnya yang lebih objektif serta menggunakan pengukuran berasaskan angka yang lebih tepat dan spesifik. Jumlah responden yang terlibat berdasarkan populasi dan sampel kajian juga terdiri daripada jumlah yang besar sekaligus memperlihatkan kebolehpercayaan data yang diperolehi.

3.3 Pelaksanaan Kajian / Fasa Kajian

Dalam melaksanakan kajian ini, sebuah rekabentuk kajian yang efisien dan sistematik telah dirangka bagi memastikan kajian ini dapat dijalankan dengan mudah tanpa sebarang masalah dan diselesaikan tepat pada waktunya. Oleh yang demikian kajian ini telah dijalankan berdasarkan mengikut model penyelidikan seperti Rajah 3.1 di bawah.

Pematuhan terhadap perancangan kajian ini amat penting bagi memastikan penyelidikan yang dijalankan ini teratur serta mematuhi masa yang telah ditetapkan.

Rajah 3.1: Aliran Reka Bentuk Kajian Berdasarkan Peringkat

Pada bahagian ini, penyelidik akan menyatakan bagaimana kajian ini dimulakan sehingga proses akhir kajian ini. Di peringkat awal, penyelidik telah memilih tajuk yang kajian yang bersesuaian iaitu “Rekonstruksi Stratifikasi Sosial Dalam Kalangan Komuniti Bumiputera Pinggir Bandar: Sarawak”. Setelah tajuk kajian ini dipersetujui oleh penyelia kajian, maka penyelidik membuat tinjauan literatur berdasarkan kepada kajian-kajian lepas yang berkaitan dengan kajian yang dijalankan untuk mendapatkan input - input penting berkenaan kajian. Pembacaan terhadap kajian lepas yang dijalankan sedikit sebanyak membantu memberi gambaran perjalanan kajian yang akan dijalankan sekaligus memberi pendedahan kepada penyelidik mengenai kelompongan di dalam kajian lepas yang boleh diisi. Setelah mendapat gambaran kajian yang diperlukan, penyelidik telah membuat latar belakang kajian yang dijalankan, menyatakan permasalahan di dalam kajian ini, merangka

objektif dan persoalan kajian serta mencari istilah definisi operasi serta skop kajian berdasarkan kajian literatur yang dijalankan.

Seterusnya penyelidik merangka set soalan borang soal selidik bagi diedarkan kepada responden kajian di kawasan pinggir bandar sekitar Daerah Bau, Sarawak. Sebelum borang soal selidik diedarkan bagi tujuan pengumpulan data, borang soal selidik ini melalui proses pengujian ataupun *Pilot Test*. Kajian rintis / *Pilot Test* ini amat penting bagi memastikan borang soal selidik yang dirangka dapat menjawab segala objektif dan persoalan kajian. Dalam tempoh pengujian borang soal selidik ini, ianya telah mengalami beberapa perubahan dan penambahbaikan daripada semasa ke semasa bagi memastikan borang soal selidik ini memenuhi keperluan kajian sebelum diedarkan kepada responden yang terlibat. Antara perubahan ketara yang dilakukan adalah berkenaan modifikasi penggunaan istilah yang bersesuaian supaya mudah difahami oleh responden. Sebagai “orang luar”, yang kurang memahami berkenaan budaya dan dialek sesebuah masyarakat, maka penggunaan bahasa yang sesuai amat penting bagi memastikan responden yang terlibat memahami soalan yang diajukan kepada mereka.

Sebelum borang soal selidik diedarkan kepada responden, penyelidik terlebih dahulu telah memohon kebenaran bagi melakukan kajian dan mendapatkan data penduduk kampung daripada ketua kampung atau penghulu sesebuah kawasan yang terlibat. Selaku individu yang mempunyai jawatan yang tinggi dan memainkan peranan yang besar di dalam komuniti, pengkaji terlebih dahulu mendapatkan keizinan dan memaklumkan berkenaan kajian yang bakal dijalankan.

Peringkat seterusnya adalah berkenaan, pengedaran borang soal selidik. Penyelidik telah mengedarkan sebanyak 381 borang soal selidik kepada responden di tiga buah

kampung di kawasan kajian. Ini bagi memastikan data yang diperolehi merangkumi perspektif penduduk pinggir bandar yang lebih luas. Penyelidik telah dibantu oleh ketua kampung bagi mendapatkan profil penduduk di kawasan tersebut dan memberikan senarai KIR sebagai responden di dalam kajian ini.

Melalui data yang diperolehi hasil daripada borang soal selidik yang diedarkan kepada responden yang berkenaan, penyelidik telah menganalisis data tersebut menggunakan aplikasi SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*). Penggunaan aplikasi SPSS ini bersesuaian dengan data kuantitatif yang diperolehi. Perbandingan berdasarkan dapatan kasar yang diperolehi berkenaan faktor-faktor utama stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar ini. Berdasarkan analisis yang dilakukan penyelidik bakal membuat rumusan kajian seterusnya membuat laporan penuh, kajian yang dilakukan.

3.4 Kaedah Pengumpulan Data Dan Instrumen Kajian

Kaedah yang digunakan oleh seseorang pengkaji untuk mendapatkan data bagi kegunaan kajian haruslah bersesuaian dengan kajian yang dijalankan (Craswell, 2002). Pengkaji harus bijak dalam memilih kaedah yang bersesuaian bagi mendapatkan data yang mampu menjawab segala persoalan kajian yang diutarakan. Bagi mendapatkan data primer, penyelidik telah merangka set borang soal selidik bagi mendapatkan data terus daripada responden yang terlibat di kawasan kajian. Soalan yang dikemukakan juga menfokuskan kepada data yang diperlukan bagi menjawab segala persoalan dan objektif kajian. Selain itu temubual bersama beberapa wakil penduduk dan ketua kampung turut dijalankan bagi mendapatkan pandangan serta informasi berkenaan kajian iaitu daripada Encik Tonison Matan (Kampung Tanjung Poting), Encik Wilon Anak Kiben (Kampung Bobak Sajong) dan Encik Desmond Anak Abie (Kampung Tanjong Bowang). Temubual yang dijalankan ini

bertujuan bagi mendapatkan informasi tambahan selain menguatkan lagi dapatan kajian yang diperolehi. Tembual yang dijalankan berupaya mengesahkan dapatan yang diperolehi disamping memberi penghuraian yang lebih jelas berkenaan fenomena sosial yang berlaku. Oleh yang demikian, kajian ini merupakan sebuah kajian yang mengaplikasikan pendekatan kuantitatif dan data-data yang diperolehi turut sama dibantu dan dikembangkan lagi melalui siri temubual yang dilakukan.

Di dalam data sekunder pula, penyelidik telah melakukan pembacaan dan mengambil informasi yang berkaitan dengan kajian bagi menyokong analisis yang bakal dilakukan. Bagi memberi pemahaman yang lebih lanjut penyelidik akan menerangkan mengenai kaedah pengumpulan data dan instrumen yang digunakan.

3.4.1 Tatacara Pengumpulan Data

Kajian rintis di peringkat awal telah dilakukan oleh penyelidik dengan melawat kawasan kajian di sekitar kawasan pinggir bandar yang terpilih iaitu kawasan pinggir bandar di sekitar Daerah Bau. Kajian rintis ini penting untuk mendapatkan gambaran sebenar berkenaan kawasan pinggir bandar yang dikaji. Melalui tembual dan pengedaran borang soal selidik yang dilakukan, penyelidik mendapat input awal serta permasalahan di dalam kajian yang boleh dilakukan penambahbaikan sebelum kajian lapangan sebenar dilakukan. Bagi mengukuhkan lagi data primer dan sekunder yang diperlukan di dalam kajian ini, beberapa siri lawatan telah dilakukan ke agensi yang berkaitan di kawasan tersebut. Antara agensi yang dilawati adalah Pejabat Daerah Bau dan Majlis Daerah Bau. Lawatan ini bertujuan bagi membina jalinan kerjasama dan memohon kebenaran bagi mengedarkan borang soal selidik serta melakukan kajian di kawasan yang terlibat. Selain itu, menerusi kunjung hormat yang dilakukan ini, secara tidak langsung dapat memberikan perkongsian data yang diperlukan

oleh penyelidik terhadap kajian yang dilakukan. Dalam berurusan dengan agensi kerajaan, segala formaliti dan birokrasi perlulah dipatuhi. Segala dokumen dan surat yang diperlukan telah diberikan awal sebelum kunjung hormat dilakukan.

Seterusnya, melalui tinjauan awal yang dilakukan penyelidik selama satu bulan di kawasan kajian iaitu disekitar Daerah Bau, penyelidik telah melakukan perbincangan bersama penyelia bagi menetapkan kawasan kajian dan telah memilih tiga buah kampung di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini sebagai kawasan kajian. Antara kawasan penempatan pinggir bandar di Daerah Bau yang dipilih adalah, Kampung Tanjong Poting, Kampung Tanjong Bowang dan Kampung dan Kampung Bobak. Setelah meneliti dan melakukan perbincangan bersama penyelia, ketiga-tiga kawasan penempatan ini dilihat bersesuaian dan menepati ciri-ciri kawasan pinggir bandar di dalam kajian ini. Selain itu, majoriti penduduk di kawasan ini juga merupakan komuniti Bumiputera sekaligus menepati skop bagi kajian ini.

Sebelum penyelidik mengedarkan borang soal selidik kepada ketua isi rumah (KIR) yang terlibat, penyelidik terlebih dahulu telah melakukan pengujian borang soal selidik atau *Pilot Test* kepada penduduk di kawasan tersebut. Sebanyak 14 set borang soal selidik telah diedarkan bagi tujuan pengujian. Hasil daripada pengujian borang soal selidik tersebut mendapati, terdapat beberapa bahagian di dalam borang soal selidik tersebut yang mengelirukan responden dan perlu diperbaiki. Segala permasalahan tersebut telah diperbaiki oleh penyelidik sebelum mengedarkan borang soal selidik tersebut kepada (KIR) bagi memastikan kelancaran di dalam proses mengumpulkan data.

Penyelidik telah menjalankan kajian lapangan sebenar selama enam bulan iaitu bermula pada Ogos 2021 sehingga Februari 2022. Penyelidik telah berhubung dengan setiap

ketua kampung terlibat dan bertindak sebagai orang tengah yang menghubungkan diantara pengkaji dan KIR (Ketua Isi Rumah) yang terlibat. Penyelidik terlebih dahulu telah meminta izin daripada setiap ketua kampung yang terlibat sebelum melakukan kajian dan mengedarkan borang soal selidik. Setelah mendapatkan keizinan dan mengenalpasti KIR yang terlibat, sebanyak 381 borang soal selidik telah diedarkan kepada mereka. Kesemua responden yang terlibat di dalam kajian ini memberi respon dan kerjasama yang baik sepanjang proses mengumpulkan data ini dijalankan. Penyelidik juga telah dibantu oleh penduduk tempatan di kawasan tersebut yang bertindak sebagai pembantu kajian lapangan iaitu saudara Laxsean Laben Anak Tuing. Beliau menjadi penunjuk arah sepanjang penyelidik berada di kawasan kajian dan menjadi penterjemah kepada responden yang terlibat sekiranya tidak memahami isi kandungan borang soal selidik tersebut.

Selain itu juga, penggunaan data sekunder amat penting bagi penyelidik memahami keadaan masyarakat di kawasan tersebut dan mendapatkan data bagi menjawab segala persoalan dan permasalahan kajian. Oleh yang demikian penyelidik telah mendapatkan laporan-laporan agensi kerajaan, laporan statistik, keratan akhbar dan bahan-bahan ilmiah lain yang berkaitan. Segala buku serta laporan berkenaan dasar-dasar pembasmian kemiskinan serta artikel berkenaan komuniti pinggir bandar di Sarawak amat penting dan dititiberatkan oleh penyelidik. Segala dasar dan laporan ini penting bagi meneliti dasar serta perancangan yang dirangka oleh Kerajaan Pusat dan Kerajaan Negeri Sarawak bagi mengatasi segala isu berkaitan dengan komuniti pinggir bandar di Sarawak.

3.4.2 Borang Soal Selidik

Soal selidik dianggap sebagai salah satu teknik pengumpulan data yang paling popular yang dipilih di kalangan penyelidik (De Vaus, 1991). Di dalam borang soal selidik

yang disediakan, penyelidik telah merangka borang soal selidik yang berstruktur. Hal ini bertujuan supaya, borang soal selidik yang disediakan dapat menjawab segala persoalan kajian yang dikeluarkan. Sebanyak 381 borang soal selidik telah diedarkan kepada KIR yang terpilih di kawasan pinggir bandar Daerah Bau, Sarawak. Ketua isi rumah ini dipilih berdasarkan ciri-ciri yang telah ditetapkan oleh penyelidik iaitu merupakan komuniti Bumiputera yang menetap di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau dan berusia 18 tahun keatas. Pemilihan KIR ini juga dibantu oleh ketua kampung bagi setiap kampung yang dipilih dengan berpanduan kepada profil kampung yang diberikan.

Setiap bahagian di dalam borang soal selidik ini telah dirangka dengan spesifik bagi menjawab segala persoalan dan mencapai objektif kajian. Pada bahagian A borang soal selidik ini mengandungi soalan-soalan yang berkaitan dengan profil serta demografi responden yang terlibat. Pada bahagian A ini juga soalan-soalan yang ditanyakan kepada responden adalah berkaitan latar belakang responden seperti jantina, umur, agama, bangsa, taraf perkahwinan, dan pendidikan. Pada bahagian B pula, soalan yang diajukan adalah berkenaan pekerjaan yang dilakukan oleh KIR. Soalan berkaitan pekerjaan yang dilakukan ini penting bagi melihat transisi perubahan kaedah sara hidup yang dilakukan oleh komuniti pinggir bandar. Berdasarkan soalan ini juga penyelidik mampu untuk mendapatkan data bagi menjawab persoalan kajian yang ketiga iaitu berkenaan strategi penduduk pinggir bandar ini menyesuaikan kaedah sara hidup mereka dengan perubahan setempat yang berlaku. Pada bahagian C pula, soalan-soalan yang diajukan adalah berkenaan salasilah keluarga KIR. Ini bertujuan bagi melihat transisi perubahan atau mobiliti yang berlaku antara generasi komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak.

Seterusnya, pada bahagian D pula soalan yang diajukan adalah berkenaan pendapatan isi rumah. Jumlah pendapatan yang diterima oleh setiap individu adalah berbeza diantara satu sama lain. Oleh yang demikian, penyelidik ingin melihat pekerjaan yang dilakukan oleh penduduk pinggir bandar ini dalam menjana pendapatan mereka. Disamping itu juga, terdapat beberapa soalan berkenaan tren perubahan pendapatan yang diajukan. Perkara ini penting agar penyelidik dapat melihat tren perubahan pendapatan yang berlaku antara generasi komuniti Bumiputera pinggir bandar ini. Pada bahagian E pula, soalan yang diajukan pula adalah berkenaan pemilikan harta dan aset yang dimiliki oleh KIR. Ketua isi rumah dikehendaki untuk menyatakan berkenaan aset yang dimiliki, jumlah serta harga aset tersebut. Keluasan tanah yang dimiliki juga perlu dinyatakan oleh KIR sekiranya mereka tahu berkenaan keluasan tanah dan rumah mereka. Soalan berkaitan pemilikan aset ini penting bagi penyelidik melihat aset-aset yang dimiliki oleh KIR ini setelah kawasan pinggir bandar ini melalui transisi perubahan. Bahagian F, menfokuskan kepada soalan-soalan yang berkaitan aktiviti guna tanah. Antara soalan yang diajukan adalah berkenaan tanaman yang diusahakan, hasil bagi setiap tanaman dan peralatan yang digunakan. Ini penting bagi penyelidik melihat kesan daripada perluasan kuasa pasar terhadap aktiviti guna tanah yang dilakukan oleh penduduk pinggir bandar di kawasan tersebut.

Soalan-soalan yang diajukan pada bahagian G pula adalah berkenaan perbelanjaan isi rumah bulanan KIR. Responden diminta untuk mengisikan purata anggaran perbelanjaan mereka dalam tempoh sebulan beserta barang yang dibeli atau dibayar. Ini penting supaya penyelidik dapat melihat tren perbelanjaan bagi setiap isi rumah. Soalan pada bahagian H pula adalah berkenaan pendidikan. Penyelidik ingin melihat pandangan KIR berkenaan kepentingan pendidikan dalam mempengaruhi peletakan kedudukan dan status sosial. Hal ini sekaligus membantu dalam menjawab objektif kajian yang pertama iaitu berkenaan

faktor-faktor yang mempengaruhi peletakan kedudukan dan status sosial komuniti di kawasan pinggir Sarawak. Bahagian I pula memperlihatkan soalan-soalan berkenaan penyertaan KIR di dalam organisasi atau persatuan. Soalan ini bertujuan untuk melihat penyertaan KIR di dalam mana-mana persatuan atau parti politik sekaligus melihat persepsi KIR terhadap mereka yang mempunyai kuasa dan kedudukan di dalam masyarakat.

Pada bahagian J, soalan yang diajukan adalah berkenaan keilmuan dan kemahiran. Pada bahagian ini, penyelidik ingin melihat apakah persepsi dan tanggapan KIR terhadap mereka yang mempunyai keilmuan dan kemahiran yang tinggi di dalam masyarakat. Soalan-soalan yang diajukan pada bahagian K pula adalah berkenaan sara hidup. Antara soalan-soalan yang ditanyakan adalah berkenaan kepekaan KIR terhadap perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar tersebut dan bagaimana mereka menyesuaikan kaedah sara hidup dengan perubahan setempat yang berlaku. Akhir sekali, iaitu pada bahagian L, adalah berkenaan kesimpulan sendiri dan keluarga. Pada bahagian ini, penyelidik memberikan soalan berkenaan keadaan diri KIR dan keluarga pada masa sekarang berbanding 10 tahun lepas. Bahagian ini amat penting, agar penyelidik dapat melihat perubahan yang berlaku di kawasan pinggir bandar tersebut berbanding 10 tahun lepas dan kesannya terhadap KIR dan keluarga.

3.4.3 Percubaan Soal Selidik

Setelah siap merangka borang soal selidik, penyelidik akan menguji terlebih dahulu soalan yang telah disediakan sebelum mengedarkannya kepada responden yang terlibat. Payne (1976) menyebutkan bahawa, percubaan soal selidik yang dilakukan mampu untuk mengeluarkan kelemahan yang terdapat di dalam soal selidik tersebut bagi tujuan penambahbaikan. Penyelidik telah menguji borang soal selidik ini sebanyak dua kali. Ujian

pertama dilakukan kepada individu di persekitaran penyelidik dan melihat sekiranya soalan yang disediakan adalah relevan dan mampu menjawab segala persoalan kajian. Percubaan kali kedua borang soal selidik ini telah dilakukan terhadap 14 orang KIR yang terpilih di kawasan kajian. Melalui percubaan yang dilakukan penyelidik mendapati terdapat beberapa soalan yang kurang difahami oleh KIR dan kekeliruan berkenaan beberapa perkataan yang digunakan. Oleh yang demikian penyelidik telah mengubah dan menambah baik borang soal selidik tersebut dan menggantikan perkataan yang rumit kepada perkataan yang lebih mudah difahami. Selepas melalui dua fasa ini, barulah borang soal selidik ini diedarkan kepada 381 orang responden yang terlibat di dalam kajian ini.

3.4.4 Data Sekunder

Data sekunder adalah data yang diambil melalui pembacaan atau data yang telah sedia wujud. Menurut Merriam (2002), data sekunder merupakan data yang telah dikumpul oleh pengkaji-pengkaji yang lain. Data sekunder ini terbahagi kepada dua iaitu lisan dan bertulis. Data berbentuk lisan merupakan data yang diperolehi melalui ucapan, tayangan gambar dan video. Kajian ini melibatkan kawasan pinggir bandar di Daerah Bau dan komuniti Bumiputera di kawasan tersebut. Juteru, penyelidik perlu melihat data siri yang terkini atau statistik dan perangkaan yang dikeluarkan oleh mana-mana jabatan kerajaan yang mengeluarkan data yang berkaitan dengan kajian. Di samping itu data sekunder ini membantu penyelidik memperolehi maklumat berkaitan dengan konsep, teori dan kajian lepas. Segala laporan tahunan dan statistik yang dikeluarkan oleh kerajaan pusat dan negeri amat penting bagi penyelidik untuk melihat bentuk taburan data yang dikeluarkan. Selain itu, melalui pembacaan terhadap kajian-kajian lepas juga mampu untuk menyokong maklumat dan data yang diperolehi oleh penyelidik.

3.5 Prosedur Menganalisis Data

Analisis data kuantitatif adalah proses penyampaian dan penafsiran data yang dapat dikira atau bernombor. Pemilihan kaedah penganalisan data bergantung kepada jenis kajian dan data yang diperolehi. Data yang diperolehi di dalam kajian ini akan dianalisis dengan menggunakan statistik deskriptif dan inferensi. Di dalam kaedah statistik deskriptif, analisis dalam bahagian ini merangkumi analisis kekerapan (*mean*), penengah (*median*) dan analisis demografi responden yang diperolehi daripada borang soal selidik. Manakala di dalam analisis inferensi, merangkumi analisis ujian Korelasi *Pearson*.

3.5.1 Analisis Deskriptif

Di dalam kaedah analisis data secara statistik deskriptif, penganalisan data dibuat melalui peratusan atau frekuensi yang menggunakan ukuran kecenderungan memusat (MCT) seperti min, mod dan median (penengah). Statistik deskriptif memberikan ringkasan kepada setiap sampel dan ukuran melalui data yang diperolehi. Analisis data secara grafik dan berbentuk jadual juga merupakan asas kepada jenis analisis ini (Rusli Ahmad et al., 2014).

Analisis kekerapan dan peratusan digunakan bagi melihat corak perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Perbandingan diantara generasi pertama (Bapa KIR) dan generasi kedua (KIR) dilakukan bagi melihat bentuk perubahan ekonomi yang berlaku. Dapatan daripada analisis, penting bagi menjawab persoalan kajian berkenaan kesan perubahan aktiviti ekonomi di kawasan pinggir bandar ini terhadap peletakan kedudukan dan status sosial dalam komuniti Bumiputera di kawasan tersebut.

Selain itu, kaedah analisis berdasarkan kepada min turut digunakan bagi menganalisis dapatan berkenaan strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang dilakukan oleh komuniti pinggir bandar di Daerah Bau. Kaedah pengukuran skala *Likert* telah digunakan bagi memudahkan responden untuk membuat pilihan jawapan berdasarkan kepada skala yang telah ditetapkan. Daripada skala yang dikeluarkan, penyelidik seterusnya akan melakukan analisis min dan memberikan skor min bagi setiap pernyataan yang berkaitan. Skor min ini kemudiannya akan dibincangkan oleh penyelidik berdasarkan kepada interpretasi min yang telah dirangka sekaligus menjawab persoalan kajian berkenaan strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau.

3.5.2 Analisis Inferensi

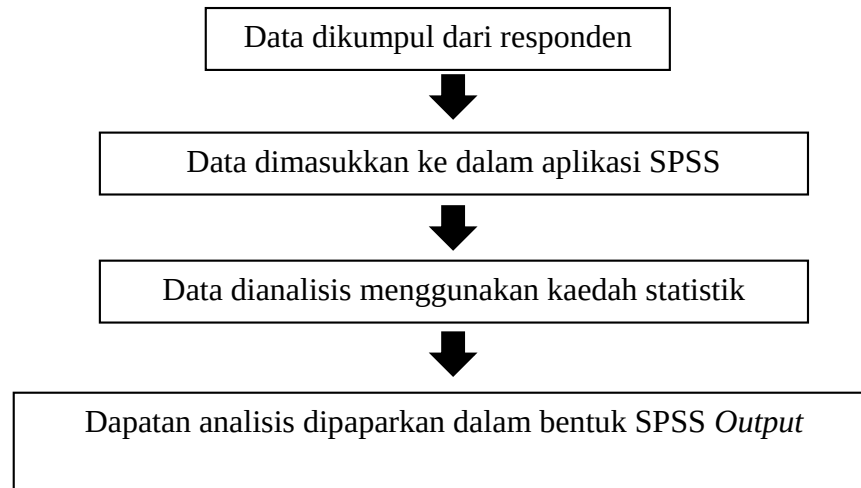
Ujian Korelasi (*Pearson Correlation Test*)

Menurut Neuman (2006), ujian korelasi *Pearson* dilakukan bagi melihat hubungan diantara pembolehubah bebas dan pembolehubah bersandar. Ujian ini telah dilakukan oleh penyelidik bagi melihat sama ada terdapat hubungan yang jelas antara pembolehubah yang dipilih iaitu faktor objektif (pendapatan, aset & harta, pendidikan, pekerjaan) dan faktor subjektif (keilmuan, sumbangan terhadap masyarakat & jawatan) terhadap status yang diperolehi oleh KIR di dalam komuniti pinggir bandar yang dikaji. Ujian ini juga melihat sama ada terdapat hubungan atau korelasi yang berlaku antara pembolehubah bebas tersebut terhadap pembolehubah bersandar. Tahap kekuatan hubungan diantara pembolehubah ini juga diukur dan dijadikan sebagai panduan dalam menentukan kekuatan setiap faktor yang disenaraikan terhadap peletakkan kedudukan dan status KIR di dalam komuniti pinggir bandar ini.

3.5.3 Penggunaan SPSS (Statistical Package for Social Science)

Di dalam kajian ini, penyelidik telah menggunakan aplikasi SPSS (*Statistic Package for Social Science*) bagi menganalisis data-data yang diperolehi daripada responden melalui borang soal selidik yang diedarkan. Data-data yang dikumpul kemudiannya dimasukkan ke dalam *database* SPSS yang telah dirangka dan dianalisis secara manual melalui bantuan perisian komputer tersebut. Kaedah analisis data yang digunakan dalam kajian diterangkan di dalam subtopik ini.

Borang soal selidik yang diedarkan dianalisis secara statistik menggunakan *Statistic Package for Social Science* (SPSS). Penggunaan aplikasi SPSS ini merupakan kaedah yang paling sesuai untuk menganalisis dapatan yang diperolehi sekaligus membantu dalam menjawab segala persoalan kajian Ujian bukan parametrik seperti analisis deskriptif yang menggunakan data seperti frekuensi, kekerapan, min dan peratusan telah dianalisis menggunakan aplikasi ini. Bagi menghasilkan data inferensi, ujian korelasi telah dilakukan bagi menghasilkan data yang memperlihatkan hubungan korelasi serta tahap kekuatan pembolehubah yang diuji. Dengan ini pengkaji dapat menghuraikan hasil analisis data yang diperolehi dan sekaligus memberikan hasil dapatan kajian yang bertepatan kajian ini. Dalam menganalisis data daripada responden, terdapat beberapa proseduer analisis data yang perlu diikuti. Proses tersebut adalah seperti di Rajah 3.2:

Rajah 3.2: Prosedur Analisis Menggunakan SPSS

3.6 Populasi Dan Persampelan

Menurut Sabitha (2005), populasi adalah kumpulan sasaran iaitu kumpulan kepada siapa hasil kajian akan digeneralisasikan. Menurut Gay (1976), populasi merupakan sekumpulan masyarakat yang menjadi fokus kajian penyelidik dalam suatu kajian dan pada akhir kajian, penyelidik akan menggunakan dapatan kajian tersebut untuk membuat generalisasi berdasarkan tajuk kajian. Populasi juga merujuk kepada kumpulan yang terdiri daripada kriteria yang terperinci atau mempunyai maklumat yang diperlukan. Populasi dalam kajian ini adalah komuniti pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak yang menepati ciri-ciri yang diperlukan di dalam kajian ini.

Di dalam kajian ini penyelidik telah memilih komuniti Bumiputera di pinggir bandar Daerah Bau, Sarawak sebagai populasi yang terlibat di dalam kajian ini. Menerusi data yang diperolehi daripada (Data Sarawak, 2020), jumlah populasi Bumiputera di Bau adalah seramai 43 888 orang. Jumlah ini terdiri daripada 4187 (Melayu), 1402 (Iban), 37 328 (Bidayuh), 91 (Melanau), dan 380 (lain-lain etnik Bumiputera). Daripada jumlah populasi Bumiputera ini, penyelidik telah memilih kaedah persampelan rawak berstrata dalam kaedah penentuan sampel yang terlibat di dalam kajian. Menerusi kaedah persampelan rawak

berstrata, penyelidik telah memilih kumpulan etnik Bumiputera Melayu, Iban dan Bidayuh sebagai sampel di dalam kajian ini. Ketiga-tiga kumpulan etnik merupakan tiga kumpulan Bumiputera terbesar di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau dengan peratusan sebanyak 98.88% iaitu: Melayu (9.75%), Iban (3.23%) dan Bidayuh (86%). Menerusi ketiga-tiga sampel ini, pengkaji akan menggunakan jadual Krejcie dan Morgan dalam penentuan saiz sampel kajian yang terlibat.

Pengkaji telah menggunakan jadual Krejcie dan Morgan (Rujuk Rajah 3.3) yang mengandungi jumlah spesifik jumlah sampel yang diperlukan berdasarkan populasi kajian. Krejcie dan Morgan (1970), menyatakan bahawa, pertambahan di dalam penyelidikan telah mewujudkan keperluan untuk penggunaan kaedah yang lebih efisien dalam pengukuran sampel dalam mewakili sesebuah populasi. Penentuan saiz sampel adalah berdasarkan formula di bawah di mana pengiraan dibuat berdasarkan nilai $p = 0.05$ di mana kebarangkalian untuk berlaku ralat adalah kurang daripada 5% atau $P < 0.05$.

$$s = X^2 NP(1-P) \pm d^2 (N-1) + X^2 P(1-P)$$

Di mana:

S: Jumlah saiz sampel yang diperlukan

X^2 : nilai jadual chi-square untuk 1 darjah kebebasan pada tahap keyakinan yang diinginkan ($0.05 = 3.841$)

N: Saiz populasi

P: perkadaran penduduk (dianggarkan 0.50) kerana ini akan memberikan ukuran sampel maksimum.

d: tahap ketepatan dinyatakan dengan perkadaran (0.05).

<i>N</i>	<i>S</i>	<i>N</i>	<i>S</i>	<i>N</i>	<i>S</i>
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	1000000	384

Note.—*N* is population size. *S* is sample size.

Source: Krejcie & Morgan, 1970

Rajah 3.3: Penentuan Saiz Sampel (Krejcie & Morgan, 1970)

Berdasarkan jumlah populasi komuniti Bumiputera di pinggir bandar Daerah Bau, iaitu seramai 43 388 orang, maka penyelidik telah menetapkan saiz sampel kajian ini kepada 381 orang. Jumlah ini bertepatan dengan jumlah saiz sampel yang ditetapkan di dalam (Krejcie & Morgan, 1970), iaitu saiz sampel sebanyak 381 orang berdasarkan jumlah populasi sebanyak 50 000 orang dan ke bawah.

3.7 Kawasan Kajian

Rajah 3.4: Peta Daerah Bau (*Google Map, 2021*)

Kajian ini akan dijalankan di sekitar kawasan pinggir bandar iaitu beberapa buah kawasan penempatan di pinggir bandar Daerah Bau. Majoriti penduduk di kawasan ini terdiri daripada komuniti Bumiputera iaitu sebanyak 43 3388 orang daripada 53 052 populasi keseluruhan (Data Sarawak, 2020). Penyelidik memilih kawasan pinggir bandar di sekitar Daerah Bau di atas beberapa justifikasi. Antara justifikasi tersebut adalah jarak yang dekat diantara pusat bandar dan kawasan penempatan di sekitar pinggir bandar Daerah Bau iaitu sekitar 20-25 kilometer dari pusat Bandaraya Kuching. Martin (2008) di dalam kajiannya mengenai kejiranan kawasan bandar dan pinggir bandar, menyatakan jarak dari pusat bandaraya utama ke kawasan kejiranan pinggir bandar adalah 25 kilometer atau lebih. Selain itu, antara faktor lain penyelidik memilih kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini adalah: kepadatan penduduk yang lebih rendah berbanding di kawasan Bandar Kuching, campuran guna tanah yang memperlihatkan gabungan di antara aktiviti pertanian dan tempias pembangunan dari pemandaran yang berlaku. Penyelidik telah memilih beberapa kawasan penempatan penduduk di sekitar pinggir bandar Daerah Bau yang mempunyai majoriti

populasi Bumiputera di kawasan tersebut. Antara kawasan kajian pinggir bandar di Daerah Bau yang dipilih oleh penyelidik adalah Kampung Tanjong Poting, Kampung Tanjong Bowang dan Kampung Bobak.

Justifikasi pemilihan ketiga-tiga buah kampung yang dipilih ini adalah berdasarkan ciri-ciri kawasan pinggir bandar yang telah dikeluarkan oleh pengkaji lepas dan disesuaikan dengan lokaliti kawasan kajian iaitu pinggir bandar Daerah Bau. Daripada aspek lokasi kajian, ketiga-tiga buah kampung ini terletak diantara kawasan bandar dan luar bandar di Daerah Bau. Dari sudut ruang aktiviti pula disesuaikan dengan konteks lokaliti kawasan yang memperlihatkan pengaruh luar bandar yang masih dibawa di kawasan pinggir bandar. Aspek guna tanah pula merujuk kepada aktiviti agrikultur dan pertanian yang masih diamalkan walaupun telah terdapat pembangunan dan rebakan pemandaran yang berlaku. Akhir sekali adalah, daripada aspek kos sara hidup yang dapat diperlihatkan melalui kepelbagaian bentuk pekerjaan tambahan yang dilakukan oleh penduduk di kawasan kajian yang dipilih.

3.8 Skop Kajian

Kajian stratifikasi adalah sebuah kajian yang merangkumi ruang lingkup yang besar. Namun di dalam kajian ini, fokus yang diberikan terhadap cabang stratifikasi sosial adalah berkenaan, peletakkan kedudukan dan status sosial dalam kumpulan masyarakat. Manakala fokus utama dalam kajian ini adalah berkenaan faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan tersebut. Kajian ini juga hanya menfokuskan kepada kawasan pinggir bandar di Sarawak sahaja. Ruang yang dikaji di dalam kawasan pinggir bandar di Sarawak ini adalah kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Hal ini demikian kerana, jumlah populasi Bumiputera di Daerah Bau adalah melebihi 98% daripada

keseluruhan populasi di kawasan tersebut. Kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini juga memenuhi ciri-ciri kawasan pinggir bandar seperti yang dinyatakan di bahagian penerangan konsep kajian pinggir bandar. Oleh yang demikian, keputusan dan hasil kajian yang diperolehi tidak boleh digeneralisasikan dengan kawasan pinggir bandar dan komuniti Bumiputera yang lain.

Populasi yang terlibat di dalam kajian ini pula adalah, komuniti Bumiputera yang menetap di kawasan pinggir bandar Daerah Bau tersebut. Bumiputera yang terlibat di dalam kajian ini juga berumur 18 tahun keatas, dan merupakan ketua isi rumah.

3.9 Etika Kajian

Di dalam kajian ini terdapat beberapa pihak yang diberi perhatian oleh penyelidik dalam penelitian etika sewaktu menjalankan kajian. Antara pihak yang wajar diberi perhatian di dalam kajian ini adalah responden yang terlibat, komuniti, pengkaji, pihak universiti dan data yang diperolehi. Responden yang terlibat di dalam kajian akan dimaklumkan berkenaan kajian yang dijalankan secara menyeluruh dan responden berhak untuk menarik diri daripada kajian pada bila-bila masa sahaja. Daripada konteks komuniti yang terlibat pula, penyelidik akan memaklumkan terhadap komuniti sesebuah kawasan yang terlibat berkenaan kajian yang dijalankan dan akan menjaga adab dan etika sewaktu berada di kawasan kajian tersebut.

Manakala etika yang akan diterapkan oleh penyelidik sewaktu menjalankan kajian adalah akan bersifat neutral, bebas daripada sebarang pengaruh luar dan mementingkan ketelusan dalam melakukan kajian. Etika yang akan dipraktikkan terhadap pihak universiti pula, penyelidik akan memaklumkan kepada pihak universiti berkenaan kajian yang dijalankan, menyemak borang persetujuan termaklum dengan Jawatankuasa Etika Universiti

dan menghantar borang permohonan kebenaran melakukan kajian. Akhir sekali, data yang diperolehi daripada kajian adalah bersifat sulit dan hanya bagi tujuan kajian sahaja. Pengkaji juga tidak akan memanipulasi data yang diperolehi.

3.9.1 Kerahsiaan

Penyelidik akan merahsiakan segala maklumat peribadi yang diperolehi daripada responden sepanjang kajian ini dilakukan. Menurut Craswell (2002) penyebaran maklumat peribadi responden yang diperolehi semasa kajian adalah menyalahi etika kajian penyelidikan terutamanya dalam bidang pendidikan. Oleh yang demikian penyelidik akan menerangkan secara terbuka dan telus kepada responden yang terlibat, mengenai kajian yang dilakukan dan segala maklumat yang diperolehi hanya akan diguna pakai bagi tujuan penyelidikan sahaja. Penyelidik juga akan bersikap telus dan tidak menyembunyikan apa-apa maklumat yang berkaitan dengan kajian sekiranya ianya mampu mengundang bahaya kepada responden yang terlibat.

3.9.2 Borang Persetujuan Termaklum

Persetujuan termaklum adalah perkara asas yang perlu dilakukan oleh penyelidik sebelum melakukan kajian atau mengambil informasi terhadap mana-mana individu. Mereka yang terlibat di dalam kajian yang dilakukan ini perlulah dimaklumkan terlebih dahulu mengenai kajian yang dilakukan dan tidak ada perselindungan yang dilakukan oleh pengkaji pada waktu ini. Penyelidik harus bersikap jujur dan menyatakan sekiranya terdapat kesan kepada mereka yang terlibat di dalam kajian ini. Mereka yang terlibat di dalam kajian ini juga haruslah bersikap sukarela dan bukannya melibatkan diri atas dasar paksaan. Setelah dimaklumkan secara menyeluruh dan menyertai secara sukarela maka, mereka ini layak menjadi responden yang terlibat di dalam kajian yang dilakukan (Moore & Davis, 2006).

3.10 Kesimpulan

Secara kesimpulannya, metodologi kajian dirangka dengan tujuan untuk membantu penyelidik mengumpulkan data dan membantu menjawab persoalan kajian. Metodologi kajian yang dirangka haruslah mampu untuk mencapai segala objektif dan persoalan kajian yang dirangka. Metodologi kajian yang dibina di dalam kajian ini adalah berdasarkan kepada kerangka analisis yang dilakukan. Segala kaedah yang diguna pakai haruslah bersesuaian dengan analisis yang dilakukan supaya dapat mencapai objektif yang ditetapkan. Berdasarkan tinjauan literatur yang dilakukan ianya sedikit sebanyak membantu penyelidik dalam merangka analisis kajian yang bersesuaian dengan kajian yang dijalankan.

Seterusnya, penyelidik telah mereka bentuk kaedah kajian bagi diguna pakai di dalam kajian ini. Setelah melalui perbincangan yang teliti bersama penyelia, maka pendekatan kaedah kuantitatif dilihat paling bersesuaian dengan kajian yang dijalankan. Hal ini ditambah lagi dengan jumlah responden yang terlibat di dalam kajian ini juga adalah banyak iaitu seramai 381 orang responden. Melalui pendekatan kuantitatif yang dipilih penyelidik telah merangka saiz sampel dan populasi, lokasi, skop kajian, kaedah menganalisis data dan etika sewaktu menjalankan kajian. Kaedah kuantitatif yang menggunakan angka-angka dan statistik membantu penyelidik dalam membuat generalisasi terhadap populasi yang dikaji. Bagi memastikan penyelidik dapat mengumpul data dengan cepat dan tepat, penyelidik telah membuat pemilihan sampel berdasarkan populasi kajian iaitu penduduk pinggir bandar di Daerah Bau.

Dalam mengedarkan borang soal selidik, penyelidik telah menggunakan kaedah persampelan rawak berstrata. Ini bertujuan untuk mendapatkan responden yang bertepatan dengan objektif kajian dan dapat memenuhi kriteria yang ditetapkan oleh penyelidik.

Sebanyak 381 borang soal selidik telah diedarkan kepada KIR yang terlibat di kawasan pinggir bandar tersebut. KIR yang dipilih ini juga perlu memenuhi ciri-ciri yang diperlukan di dalam kajian ini iaitu berusia 18 tahun keatas, menetap di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau, dan tergolong di dalam komuniti Bumiputera.

Selepas proses pengumpulan data selesai dijalankan, penyelidik akan menggunakan aplikasi SPSS (*Statistic Package for Social Science*) untuk menganalisis dan memproses data yang diperolehi. Data tersebut akan diterjemahkan ke dalam bentuk jadual, carta pai, gambar rajah dan apa-apa yang dianggap bersesuaian bagi menjawab segala objektif dan persoalan kajian. Penyelidik telah menggunakan kaedah menganalisis statistik inferensi dan deskriptif bagi mendapatkan dapatan yang tepat dan inklusif.

Akhir sekali, dalam melaksanakan kajian ini, penyelidik tertakluk kepada etika sebagai penyelidik dan perlu mematuhi segala etika kajian sewaktu menjalankan kajian. Penyelidik hendaklah mematuhi etika tersebut bagi memastikan segala privasi dan keselamatan maklumat responden terjaga. Data yang diperolehi juga adalah rahsia dan hanya boleh diakses oleh penyelidik dan penyelia kajian ini sahaja. Penyelidik juga harus mematuhi segala etika yang telah digariskan pada awal kajian bagi menjaga nama baik institusi dan universiti.

BAB 4

DEMOGRAFI DAN PROFIL RESPONDEN

4.1 Pengenalan

Di dalam bab ini, penyelidik akan menghuraikan berkenaan profil umum Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak yang turut memberi tumpuan kepada latar belakang kawasan kajian, demografi penduduk di kawasan kajian, dan profil bagi setiap kampung yang dipilih. Penyelidik turut melakukan analisis deskriptif bagi mengeluarkan segala data yang berkaitan dengan kajian. Pemahaman yang mendalam berkenaan profil serta demografi responden di kawasan kajian amat penting dalam usaha penyelidik untuk memahami realiti semasa yang berlaku sekaligus memberi pemahaman yang lebih menyeluruh berkenaan pembentukan stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar di kawasan tersebut.

4.2 Latar Belakang Kawasan Kajian

4.2.1 Bau

Daerah Bau merupakan salah satu kawasan pecahan daripada pentadbiran di Bahagian Kuching bagi negeri Sarawak. Sejarah berkenaan pembentukan kawasan Bau adalah semenjak daripada awal tahun 1820. Daerah Bau ini dahulu merupakan kawasan penempatan bagi pelombong Cina pada sekitar tahun 1820. Kedatangan kaum ini disebabkan oleh penemuan emas di kawasan Bau. Namun, pada tahun 1841 Rajah Brooke telah secara rasmi mengambil aktiviti perlombongan di kawasan Bau daripada kaum Cina yang datang ke kawasan tersebut sehinggalah kepada penubuhan Sarawak. Ini merupakan serba sedikit berkenaan sejarah kewujudan Daerah Bau. Sehingga ke hari ini Daerah Bau masih lagi

dikenali sebagai daerah yang bersejarah disebabkan aktiviti cari gali dan perlombongan emas. Keluasan Daerah Bau ialah 884.4 kilometer persegi dengan jarak 35 kilometer daripada bandaraya Kuching.

Jumlah populasi penduduk di Daerah Bau adalah seramai 62,312 orang, iaitu dengan kadar pertumbuhan penduduk adalah pada kadar 2% setahun. Terdapat sebanyak 106 kampung di Daerah Bau selepas kajian semula dilakukan terhadap kawasan kampung yang ada di Daerah Bau. Daerah Bau juga diletakkan di bawah 4 kawasan Dewan Undangan Negeri (DUN) iaitu Opar (N1), Tasik Biru (N2), Serembu (N18), dan Batu Kitang (N13) dan juga 3 Kawasan Parlimen iaitu Mas Gading (P.192), Puncak Borneo (P.198) dan Stampin (P.196). Walaupun aktiviti pencarian sumber asli seperti emas berkurangan di Daerah Bau, namun pencarian sumber asli seperti batu kapur dan pasir masih terus dijalankan. Terdapat pelbagai kemudahan yang ada di kawasan Daerah Bau, terutamanya pejabat ataupun agensi kerajaan. Dalam Jadual 4.1 berikut merupakan beberapa buah pejabat yang terdapat di Daerah Bau.

Jadual 4.1: Senarai Agensi / Pejabat Kerajaan di Daerah Bau

Bil.	Pejabat/Agensi Kerajaan
1.	Balai Bomba Dan Penyelamat Daerah Bau
2.	Hospital Bau
3.	Pejabat Daerah Bau
4.	Jabatan Kebajikan Masyarakat Daerah Bau
5.	Pejabat Pendidikan Daerah Bau
6.	Jabatan Kerja Raya
7.	Dewan Suarah Bau

(Sumber: Portal Rasmi Pejabat Daerah Bau, 2021)

Pada asalnya Bau merupakan sebuah kawasan yang menjalankan aktiviti perlombongan emas dan amat terkenal pada waktu tersebut. Bau juga telah dicadangkan untuk dijadikan ibu negeri Sarawak pada waktu tersebut akibat kepesatan pembangunan yang berlaku kesan daripada perlombongan yang dijalankan (Chon, 1995). Namun semuanya berubah setelah aktiviti perlombongan emas telah dihentikan di kawasan Bau. Kini bekas tapak lombong tersebut telah ditebus guna menjadi kawasan rekreasi tarikan pelancong iaitu Tasik Biru (Choo, 2008). Kesan daripada penutupan aktiviti perlombongan di Bau, aktiviti ekonomi penduduk di kawasan tersebut telah mengalami transisi perubahan kepada aktiviti ekonomi yang melibatkan pertanian seperti penanaman sawit, lada dan nanas. Jabatan Pertanian Sarawak (2020) mencatatkan terdapat seramai 4368 keluarga di Daerah Bau menjalankan aktiviti pertanian dan majoriti daripada tanaman yang diusahakan adalah tanaman komoditi seperti sawit. Menurut SALCRA (2021), keluasan penanaman sawit di daerah Bau adalah seluas 504 hektar sawit dengan pengeluaran hasil sebanyak 1056.29 tan metrik telah dihasilkan.

Kawasan pinggir bandar yang dipilih oleh penyelidik di dalam kajian ini adalah tiga buah kampung yang terletak di dalam Daerah Bau, Sarawak. Antara kampung yang terlibat adalah Kampung Bobak, Kampung Tanjong Poting dan Kampung Tanjong Bowang. Penyelidik telah memilih kawasan perkampungan ini atas beberapa justifikasi. Pertama, jumlah majoriti Bumiputera yang mendiami kawasan pinggir bandar ini. Kajian ini memberi fokus kepada peletakan kedudukan dan status sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar. Oleh yang demikian, faktor jumlah majoriti penduduk Bumiputera ini penting bagi memastikan kajian ini dapat mencapai objektif yang telah ditetapkan. Selain itu, jarak diantara penempatan di pinggir bandar ini dan kawasan bandar adalah sekitar 20-25 kilometer ke pusat bandaraya Kuching. Menurut Martin (2008), jarak

dari pusat bandaraya utama ke kawasan pinggir bandar adalah 25 kilometer atau lebih. Jarak ini dilihat bersesuaian bagi mengklasifikasikan kawasan penempatan di Daerah Bau ini sebagai kawasan pinggir bandar. Akhir sekali, ciri-ciri sara hidup dan pembangunan yang berlaku. Kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini banyak menerima tempias dari pembangunan dan pemandaran yang berlaku di Bandaraya Kuching, sekaligus membawa perubahan bukan sahaja kepada ekonomi malahan sosial di kawasan tersebut.

Daripada jumlah sampel yang telah ditetapkan iaitu seramai 381 orang, pengkaji telah membahagikan jumlah sampel yang sama rata iaitu seramai 127 orang bagi setiap kampung. Responden yang terpilih daripada setiap kampung haruslah mematuhi ciri-ciri yang ditetapkan iaitu: merupakan seorang Bumiputera, berusia 18 tahun keatas, menetap di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau dan merupakan ketua isi rumah (KIR).

Latar belakang berkenaan kawasan kajian ini diperolehi daripada Pejabat Daerah Bau. Segala maklumat berkenaan populasi penduduk, etnik, keluasan kawasan, infrastruktur dan pembangunan yang berlaku diperolehi daripada agensi kerajaan tersebut. Manakala, maklumat berkenaan latar belakang kampung yang terlibat pula diperolehi daripada ketua-ketua kampung dan ahli jawatankuasa kampung. Maklumat yang diperolehi adalah seperti jumlah penduduk kampung, etnik yang menduduki kampung tersebut, keluasan kampung, pekerjaan utama, struktur politik dan sebagainya. Ketua kampung juga banyak membantu dalam mengumpulkan maklumat daripada KIR melalui borang soal selidik yang diedarkan. Berikut adalah profil ringkas bagi setiap kampung responden yang terpilih:

4.2.2 Kampung Bobak

Kampung Bobak merupakan salah sebuah kawasan penempatan pinggir bandar di Daerah Bau yang telah dipilih oleh penyelidik. Justifikasi pemilihan Kampung Bobak ini sebagai salah sebuah kawasan kajian adalah, disebabkan faktor jarak yang dekat diantara kawasan pinggir bandar ini dan kawasan bandar. Selain itu, jumlah majoriti penduduk di kawasan ini yang merupakan Bumiputera telah membantu dalam memudahkan pemilihan sampel kajian.

Seterusnya asal usul penempatan Kampung Bobak ini, cerita ini telah diceritakan sejak turun-temurun iaitu daripada generasi pertama sehingga sekarang. Iaitu sekumpulan orang Dayak *Bi-Puus* telah mudik dan menyusuri sungai Sarawak. Tujuannya adalah untuk mencari kawasan penempatan baru bersama pengikutnya yang sama berusia dengannya. Mereka telah mudik di sungai Sarawak ini sehingga ke ulu sungai tersebut yang dinamakan Pangkalan Gowang, yang sekarang dinamakan sebagai taman Malihah. Di Gunung Singai terdapat sekumpulan Dayak yang sudah mendirikan rumah panjang. Disebabkan pertuturan dan dialek yang sama dengan mereka, maka *Bi-Sungai* telah menerima untuk menetap di situ. Mereka kemudiannya mendirikan rumah panjang di kawasan Rogad. Oleh itu *Bi Singai* menamakan mereka *Birogod Bitingoi*. Di situ mereka ditimpa malapetaka iaitu mereka diganggu oleh makhluk halus yang mempunyai telinga panjang dan berekor. Dan hanya seorang orang tua sahaja mampu melihatnya. Maka mereka bersetuju untuk menghapuskan makhluk tersebut. Selepas kejadian itu mereka berpindah dan mendirikan rumah panjang yang baru dan diberi nama Bi-Moti dan mendirikan Baruk dan Rumah Pongaw selama mereka menetap di situ, terdapat enam sekeluarga ingin berpindah dan mendirikan rumah panjang yang baharu dan dinamakan Bi-Sajong. Selepas itu Bi Sajong dan Bi Moti berbincang untuk berpindah ke satu penempatan yang baru sehingga ke sekarang.

Pelantikan ketua kampung bermula dengan KK kampung yang pertama iaitu (1) Babi Raden, (2) Babai Umen, (3) En. Muda Pi Ranang, (4) En. Turing Babai Dura, (5) En. George Matu, (6) Taylon anak Galan, (7) En. Wilon Kiben (Ketua Kaum sehingga sekarang).

Jadi sehingga sekarang, Encik Wilon Anak Kiben telah menjadi Ketua Kaum di Kampung Bobak ini. Segala informasi berkenaan sejarah kampung Bobak ini juga diperolehi secara terus melalui beliau yang telah diwarisi sejak turun-temurun (Rujuk Jadual 4.2).

Jadual 4.2: Informasi Kampung Bobak

Perkara	Keterangan
Nama Kampung	Kampung Bobak , Bau
Nama Ketua Kaum	Wilon Anak Kiben
No. Telefon Ketua Kaum	013-8452113
Jarak (Km) Dari Pekan Bau	20 Kilometer
Pembangunan Ekonomi Utama	Pertanian, Sektor Swasta, Sektor Awam
Bilangan Rumah	203 Buah
Bilangan Ketua Isi Rumah	206 Orang
Bilangan Penduduk	985 Orang
Kawasan Pilihan Raya	P.192 Mas Gading / N.02 Tasik Biru

(Sumber: Tembual Bersama KK Wilon Anak Kiben, 2021)

4.2.3 Kampung Tanjong Bowang

Pada asalnya Kampung Tanjong bowang Singai, Bau telah dikenali sebagai Kampung Bigiang (*Kupuo'Giang*). Kedudukan Kampung Bigiang ini terletak diantara Kampung Bitubon dan Kampung Bidaun. Kampung Bigiang ini mempunyai tiga buah rumah panjang yang mana setiap satu rumah panjang masing-masing mempunyai empat hingga lapan pintu.

Pada tahun tahun 1935, Encik Bawing anak Miak (*Pi Misel*) telah mengetahui sebanyak 14 buah keluarga dari Kampung Bigiang (*Kupuo' Giang*) berpindah dari Gunung Singai. Perpindahan penempatan baharu penduduk-penduduk Kampung Bigiang yang dinamakan sebagai Kampung Tanjong Singai, Bau yang mana terletak di kaki gunung.

Penduduk-penduduk Kampung Tanjong sewaktu zaman kepimpinan beliau telah menganuti agama Kristian (Roman Katolik) setahun sebelum mereka berpindah dari Kampung Bigiang (Gunung Singai) yang ketika itu penduduk masih mengamalkan ajaran pagan. Setelah TK. Bawing Anak Miak meninggal dunia pada 1953, En Nyapew Anak Asek (*Babai Tedi*) telah mengambil alih tugas sebagai Tua Kampung Tanjong, Singai, Bau yang kedua.

Selain itu, rumah panjang juga telah didirikan di Kampung Tanjong. Namun begitu rumah panjang tersebut telah dirobohkan tidak lama kemudian untuk memberi laluan kepada pembinaan rumah-rumah persendirian di kampung ini. “*Baruk*” yang dibina di Kampung Tanjong ini masih wujud hingga ke hari ini dan terletak di tengah-tengah kampung. “*Baruk*” itu juga telah dijadikan sebagai tempat penyimpanan lima rangka tengkorak manusia zaman dahulu. Kampung Tanjong juga telah menubuhkan “*Chapel*” (Gereja), sementara yang dikenali sebagai *Chapel* Kristian Katolik St. Peter Sirppau pada tahun 1957 kerana selama ini masyarakat yang beragama Kristian terpaksa pergi ke Gereja Kampung Sudoh untuk bersembahyang. Kemudian, *Chapel* tersebut telah dirobohkan dan digantikan dengan pembinaan gereja baharu yang dinamakan Gereja St. Peter pada tahun 1972. Kini gereja tersebut telah digunakan dan dijadikan tempat beribadat penganut Kristian Katolik dari Kampung Tanjong Bowang, Kampung Senibong dan Kampung Daun.

Setelah TK Nyapew Anak Asek melepaskan jawatan beliau sebagai Tua Kampung yang kedua, maka En. Hupang Anak Nyitay (Pi Bijer), telah mengambil alih tugas sebagai Tua Kampung yang ketiga pada 1 Julai 1980. Memandangkan bilangan penduduk masa itu semakin bertambah, maka Tua Kampung telah mencadangkan kepada pihak kerajaan untuk membahagikan kampung ini kepada dua buah kampung. Pada tahun 1984 permohonan untuk membahagikan kepada dua buah kampung telah diluluskan dan dinamakan kampung

tersebut sebagai Kampung Tanjong Senibong Singai, Bau. Selepas Tua Kampung Hupang Anak Nyitay melepaskan jawatan sebagai Tua Kampung yang ketiga, maka Encik John Jinep Anak Muyap (*Pi Jutang*) telah mengambil alih tugas sebagai Tua Kampung yang keempat. Memandangkan bilangan penduduk yang semakin bertambah maka Tua Kampung John Jinep Anak Muyap mencadangkan untuk dipecahkan kampung tersebut kepada sebuah kampung yang lain. Setelah permohonan diluluskan, maka pada tahun 1999, sekali lagi kampung ini dibahagikan kepada tiga buah kampung. Maka kampung ini telah dinamakan sebagai Kampung Tanjong Bowang Singai, Bau Sarawak.

Nama kampung ini telah diambil daripada nama “*Oyak Bowang*” iaitu tempat penduduk kampung mengambil air untuk kegunaan harian semasa penempatan masih di Gunung Singai dahulu. Kampung ini juga mempunyai air terjun di kaki gunung yang dinamakan “*Ribuan Kada Waterfall*” kira-kira 800 meter perjalanan dari simpang jalan masuk ke *Catholic Memorial Pilgrimage Centre* (CMPC). Setelah kampung ini dibahagikan kepada tiga buah kampung, separuh penduduk dari Kampung Tanjong Bowang telah pergi bersembahyang di Gereja St. James Bitikie Kampung Tanjong Poting dan selebihnya telah pergi bersembahyang di Gereja St. Peter Sirippau.

Pada 1 Januari 2005, Tua Kampung John Jinep Anak Muyap telah meletak jawatan sebagai Tua Kampung yang keempat maka Encik Jirok @ Jidokson Anak Raway telah dilantik untuk menjawat jawatan sebagai Ketua Kampung yang kelima mulai 1 Mei 2006. Pada tahun 2012 kampung ini telah menubuhkan Sebuah Pusat Internet 1 Malaysia yang terletak di tengah-tengah kampung dengan kerjasama syarikat *Maxis* dan Kementerian Luar Bandar iaitu satu-satunya pusat internet di kawasan Singai. Pusat Internet 1 Malaysia mula beroperasi pada 1 Januari 2013 untuk memberi kemudahan kepada masyarakat tempatan

terhadap teknologi komputer dan internet serta meningkatkan kemahiran masyarakat tempatan khususnya di kawasan Singai melalui kemudahan yang disediakan dan merapatkan jurang digital di antara masyarakat bandar dan luar bandar selaras dengan matlamat kerajaan.

Pada 1 Mei 2014, KK Jirok @ Jidokson Anak Raway telah melepaskan jawatan sebagai ketua kampung yang kelima kerana dilantik untuk memegang jawatan sebagai penghulu kawasan Singai. Beliau adalah individu pertama dari Kampung Tanjong Bowang yang mencatat sejarah memegang jawatan sebagai Penghulu Singai. Setelah KK Jirok @ Jidikson Anak Raway melepaskan jawatan sebagai ketua kampung, maka Encik Desmond Abie @ Sapira Anak Bawing (anak bongsu kepada penghulu pertama, Mendiang Encik Bawing Anak Miak) telah dilantik untuk menjawat jawatan sebagai ketua kampung keenam mulai 1 Oktober 2014 sehingga ke hari ini. Setakat ke hari ini kampung ini mempunyai 94 ketua isi rumah dan mempunyai 478 orang penduduk. Kebanyakan penduduk kampung ini adalah berbangsa Bidayuh, beragama Kristian Katolik (Roman Katolik) dan melakukan pekerjaan sebagai penjawat awam, pekerja di sektor swasta dan melakukan aktiviti pertanian. Kampung ini telah ditadbir di bawah Pentadbiran Pejabat Daerah Bau. Kawasan pilihanraya iaitu Parlimen P.192 Mas Gading dan kawasan Dun iaitu N.2 Tasik Biru. Jarak jauh kampung ini dari Pejabat Daerah Bau adalah sejauh 21 kilometer. Manakala kaedah perhubungan kampung ini adalah melalui jalan darat dan jenis pekhidmatan adalah bas/van dan semua jenis kenderaan.

Majoriti daripada penduduk di Kampung Bowang berbangsa Bidayuh iaitu seramai 425 orang. Majoriti daripada penduduk di kampung ini juga terdiri daripada kumpulan masyarakat Bumiputera seperti Bidayuh (425 orang), Melayu (4 orang), Iban (13 orang) dan Orang Ulu (1 orang). Antara pekerjaan yang dilakukan oleh penduduk di sekitar kawasan ini

adalah majoriti daripada mereka bekerja di sektor swasta (126 orang), sektor awam (110 orang), bekerja sendiri / petani (20 orang), suri rumah (43 orang), dan pelajar seramai (48 orang). Daripada pekerjaan yang dilakukan dapat dilihat berlaku transisi perubahan dalam pekerjaan yang dilakukan oleh penduduk di kawasan Kampung Tanjong Bowang ini. Transisi perubahan yang dilihat adalah perubahan pekerjaan yang berdasarkan pertanian / agrikultur kepada pekerjaan sara diri atau “makan gaji. Terdapat beberapa fasiliti dan kemudahan yang terdapat dikampung ini yang turut digunakan secara bersama dengan kampung lain seperti Kampung Tanjong Poting (Rujuk Jadual 4.3).

Jadual 4.3: Informasi Kampung Tanjong Bowang

Perkara	Keterangan
Nama Kampung	Kampung Tanjong Bowang Singai, Bau
Nama Ketua Kaum	Desmond Abie @ Sipira Anak Bawing
No. Telefon Ketua Kaum	013-8057776
Jarak (KM) Dari Pekan Bau	21 Kilometer
Pembangunan Ekonomi Utama	Pertanian, Sektor Swasta, Sektor Awam
Bilangan Rumah	96 Buah
Bilangan Ketua Isi Rumah	110 Orang
Bilangan Penduduk	482 Orang
Kawasan Pilihan Raya	P.192 Mas Gading / N.02 Tasik Biru

(Sumber: Tembual Bersama KK Desmond Abie, 2021)

4.2.4 Kampung Tanjong Poting

Asal usul nama Kampung Tanjong Poting diambil daripada saluran air bawah tanah yang dinamakan “*Oya Poting*”. Asal usul penduduk di kawasan ini adalah daripada Gunung Singai yang mana sejarahnya adalah seperti Kampung Tanjong Bowang. Kebanyakan penduduk di kampung ini dahulunya adalah tidak mengamalkan apa-apa jenis agama atau “*pagan*”. Kemudian mereka telah beralih ke agama Kristian dan pada hari ini hampir

kesemua penduduk di kawasan ini telah memeluk agama Kristian. Sebelum kampung ini dinamakan Kampung Tanjong Poting, kampung ini merupakan sebahagian daripada Kampung Tanjong yang pada hari ini dikenali sebagai Kampung Tanjong Bowang. Pada tahun 1998 pihak perwakilan kampung telah memohon kelulusan daripada Pejabat Residen Bahagian Kuching untuk membubarkan Kampung Tanjong dan memecahkan kampung ini kepada bahagian kampung yang lain atas faktor kepadatan penduduk. Pada tahun 1999, dibawah pimpinan KK Dorris Kampung Tanjong Poting telah ditubuhkan setelah mendapat kelulusan daripada Pejabat Residen Bahagian Kuching.

Bagi profil Kampung Tanjong Poting ini, melalui bancian yang dilakukan pada tahun 2021, terdapat kira-kira 152 buah rumah dan 165 ketua isi rumah yang terdapat di kampung ini. Jumlah keseluruhan penduduk adalah seramai 845 orang. Kampung ini daripada kawasan parlimen P.192 Mas Gading dan Dun Tasik Biru sama seperti Kampung Tanjong Bowang. Majoriti daripada penduduk di kampung ini adalah berbangsa Bidayuh iaitu seramai 358 lelaki dan 275 orang perempuan dengan jumlah keseluruhan seramai 773 orang. Bagi jumlah penduduk berbangsa cina pula adalah seramai 30 orang, 18 orang lelaki dan 12 orang perempuan. Bagi bangsa Melayu pula adalah seramai 6 orang, 3 orang lelaki dan 3 orang perempuan. Bagi bangsa Iban, jumlah keseluruhan adalah seramai 44 orang, 21 lelaki dan 23 perempuan. Orang Ulu pula adalah seramai 21 orang, 8 lelaki dan 13 perempuan dan akhir sekali bagi lain-lain bangsa adalah seramai 9 orang, 6 lelaki dan 3 perempuan.

Antara kemudahan dan fasiliti yang terdapat di Kampung Tanjong Poting adalah tadika KEMAS, bekalan air bersih, bekalan elektrik, jalan berturap, balai raya, dewan serbaguna, pencawang elektrik, dewan badminton, gelanggang futsal, padang bola, gereja dan tanah perkuburan. Segala kemudahan dan fasiliti yang wujud ini merupakan kegunaan

bersama yang dikongsi bersama penduduk Kampung Tanjong Bowang kerana jarak antara kampung yang dekat. Majoriti daripada penduduk di kawasan ini bekerja di sektor swasta iaitu di Bandar Kuching. Selain itu terdapat juga daripada penduduk yang bekerja di sektor awam dan terlibat dengan aktiviti pertanian (Rujuk Jadual 4.4).

Jadual 4.4: Informasi Kampung Tanjong Poting

Perkara	Keterangan
Nama Kampung	Kampung Tanjong Poting Singai, Bau
Nama Ketua Kaum	Tonison Anak Matan
No. Telefon Ketua Kaum	013-8226969
Jarak (KM) Dari Pekan Bau	23 Kilometer
Pembangunan Ekonomi Utama	Pertanian, Sektor Swasta, Sektor Awam
Bilangan Rumah	152 Buah
Bilangan Ketua Isi Rumah	165 Orang
Bilangan Penduduk	845 Orang
Kawasan Pilihan Raya	P.192 Mas Gading

(Sumber: Tembual Bersama KK Tonison Anak Matan, 2021)

4.3 Demografi Dan Profil Responden

Data-data yang diperlukan di dalam kajian ini telah diperolehi melalui kajian lapangan yang dijalankan bermula daripada Ogos 2021 sehingga Februari 2022 dan mengambil masa kira-kira enam bulan bagi menyelesaikan segala proses pengumpulan data. Jumlah responden yang terlibat di dalam kajian ini adalah seramai 381 orang responden yang mewakili komuniti Bumiputera yang mendiami kawasan pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak. Kaedah persampelan rawak berstrata telah digunakan dan sebanyak tiga kawasan perkampungan di pinggir bandar di Daerah Bau telah dipilih. Pecahan responden bagi setiap kampung adalah seramai 127 orang bagi setiap kampung yang dipilih (Rujuk Jadual 4.5). Bagi Kampung Tanjong Bowang, terdapat diantara rumah yang diedarkan borang soal selidik ini yang mempunyai lebih daripada satu orang ketua isi rumah. Lebihan ini disebabkan terdapat lebih daripada satu keluarga yang mendiami rumah yang sama.

Jadual 4.5: Jumlah Responden Mengikut Kampung

Kawasan Kajian	Kekerapan	Peratusan
Bau (Kampung Bobak)	127	33.3%
Bau (Kampung Tanjong Bowang)	127	33.3%
Bau (Kampung Tanjong Poting)	127	33.3%
Jumlah	381	100.0%

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Daripada 381 orang responden yang menjawab borang soal selidik tersebut, seramai 273 orang (71.7%) daripada mereka adalah ketua isi rumah (KIR). Menurut laman web Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan (KPKT) (2022), KIR ditakrifkan sebagai seseorang dalam kalangan ahli isi rumah sesuatu tempat kediaman yang bertanggungjawab terhadap kebajikan ahli isi rumah di mana dia tinggal. Di dalam konteks kajian ini pula KIR adalah mereka yang bertanggungjawab dalam mencari punca pencarian atau pendapatan bagi menyara ahli di dalam keluarga beliau. Seterusnya seramai 48 orang (12.6%) responden yang menjawab soal selidik ini adalah isteri kepada KIR. Manakala responden yang selebihnya pula adalah wakil isi rumah iaitu seramai 60 orang (15.7%) yang menjawab bagi pihak KIR atas sebab-sebab yang tidak dapat dielakkan.

4.3.1 Jantina, Umur Dan Status Perkahwinan

Daripada 381 orang responden yang terlibat di dalam kajian ini, seramai 270 orang (70.9%) daripada mereka adalah lelaki, manakala perempuan pula adalah seramai 111 orang atau (29.1%) (Rujuk Jadual 4.6). KIR di kawasan pinggir bandar ini adalah mereka yang bertanggungjawab di dalam mencari mata pencarian atau punca rezeki bagi menyara ahli isi rumah. Terdapat juga daripada KIR ini yang merupakan ibu tunggal yang telah kematian

suami yang sebelumnya merupakan KIR di dalam keluarga. Isteri ini seterusnya menjalankan tugas sebagai pencari mata pencarian dan punca rezeki kepada keluarga. Pewarisan kuasa dan tanggungjawab sebagai ketua keluarga yang diberikan secara hierarki ini dapat dilihat di dalam komuniti pinggir bandar ini di mana ianya diberikan di dalam lingkungan keluarga yang kanan dan paling dihormati. Di dalam konteks pinggir bandar Daerah Bau, isteri kepada KIR merupakan individu yang paling dihormati di dalam keluarga seterusnya bertanggungjawab dalam menggalas tugas yang ditinggalkan oleh suami. Menurut Mohamad Suhaidi Salleh (2015) perkara ini dilihat sebagai menghormati ibu bapa dan “kuasa” mereka terhadap harta, tanggungjawab dan anak-anak yang ditinggalkan kepada mereka.

Jadual 4.6: Jantina Ketua Isi Rumah (KIR)

Kawasan Kajian	Jantina KIR <i>Lelaki</i>	Jantina KIR <i>Perempuan</i>	Jumlah
Kampung Bobak	76	51	127
Kampung Tanjong Bowang	97	30	127
Kampung Tanjong Poting	97	30	127
Jumlah	270	111	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Seterusnya, Jadual 4.7 pula menunjukkan kumpulan umur bagi ketua isi rumah (KIR) bagi setiap kawasan kajian. Berdasarkan jadual tersebut, kajian mendapati bahawa majoriti daripada responden di kawasan pinggir bandar ini adalah tergolong di dalam kumpulan umur 31-50 tahun atau (52.9%). Bagi kumpulan umur 18 sehingga 30 tahun, terdapat kira-kira seramai 58 orang responden atau (15.3%). KIR yang berada di dalam kumpulan umur 51 sehingga 60 tahun pula menyumbang peratusan responden sebanyak 17.32% atau 66 orang. Akhir sekali, kumpulan KIR yang paling berusia iaitu 60 tahun dan keatas adalah seramai 57 orang atau (15%).

Dapatan yang dapat diambil oleh penyelidik daripada dapatan umur responden ini adalah, majoriti daripada KIR di kawasan pinggir bandar ini adalah mereka yang sudah berusia. KIR di kawasan ini juga haruslah mereka yang berusia, merupakan ketua keluarga dan pencari mata pencarian utama bagi keluarga. Walaupun begitu terdapat juga KIR yang berusia di dalam lingkungan 20 sehingga 30-an yang mana baru sahaja mendirikan rumah tangga atau merupakan wakil bagi keluarga yang ditemubual.

Jadual 4.7: Umur Ketua Isi Rumah (KIR)

Kawasan Kajian	Umur KIR 18-30 Tahun	Umur KIR 31-50 Tahun	Umur KIR 51-60 Tahun	Umur Kir 60 Tahun Keatas	Jumlah
Kampung Bobak	19 (15.0%)	71 (56.0%)	22 (17.3%)	15 (11.7%)	127 (100%)
Kampung Tanjong Bowang	18 (14.2%)	65 (51.2%)	24 (18.9%)	20 (15.7%)	127 (100%)
Kampung Tanjong Poting	21 (16.5%)	65 (51.2%)	20 (15.8%)	21 (16.5%)	127 (100%)
Jumlah	58 (15.3%)	201 (52.9%)	66 (17.32%)	57 (15.0%)	381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Daripada soal selidik yang diedarkan, majoriti daripada responden yang terlibat di dalam kajian ini sudah berkahwin iaitu seramai 299 orang atau (78.5%). Manakala bagi individu yang bujang pula adalah seramai 52 orang atau (13.64%). Pecahan bagi KIR yang berstatus duda dan janda adalah sama iaitu seramai 8 orang atau (2.1%). Akhir sekali bagi KIR yang berstatus balu pula adalah seramai 14 orang atau (3.67%).

Berdasarkan kepada penemuan di Jadual 4.8, KIR yang masih bujang merupakan individu yang masih belum berkahwin dan bertindak sebagai ketua di dalam keluarga atas

sebab kematian ibu bapa atau kerana menjaga ibu bapa yang sudah uzur. Bagi mereka yang berstatus duda atau janda yang telah berpisah dengan pasangan atau kematian pasangan, mereka bertindak sebagai KIR, menggantikan posisi suami mereka sebagai pencari punca mata pencarian utama bagi menyara keluarga. Dalam konteks yang lebih luas, responden di kawasan pinggit bandar ini merupakan KIR yang merupakan ketua keluarga tanpa mengira jantina mahupun usia dan bertindak sebagai pencari mata pencarian utama bagi menyara ahli isi rumah di bawah tanggungan mereka.

Jadual 4.8: Status Perkahwinan KIR

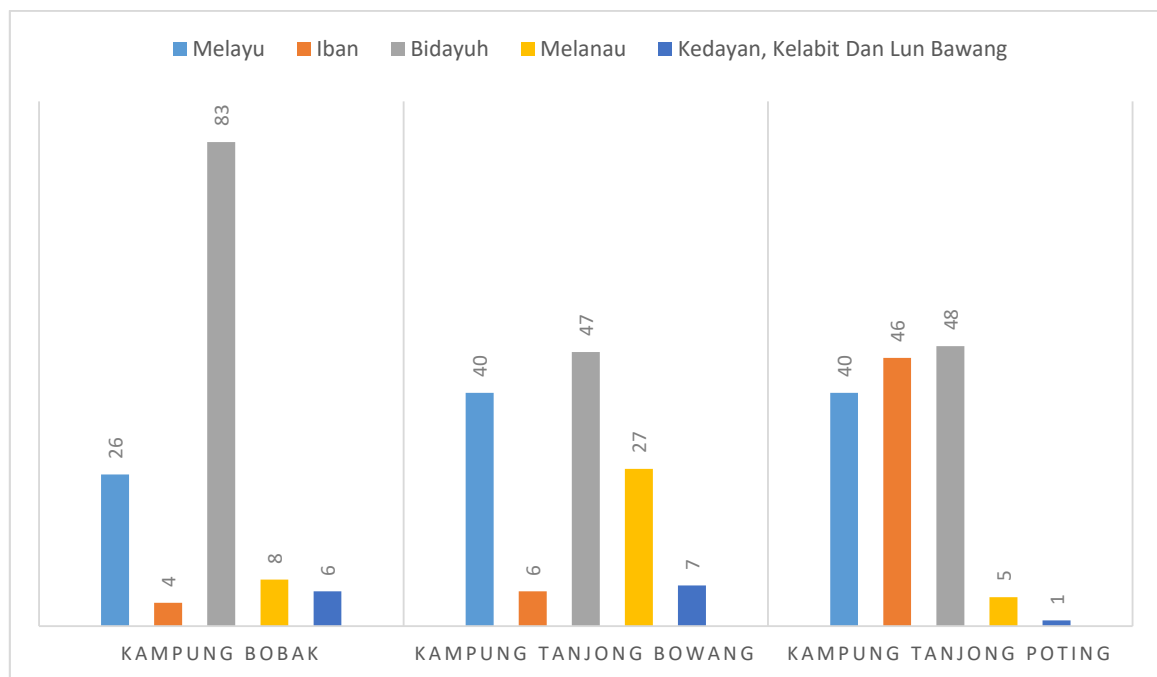
Status Responden	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampung Tanjong Poting	Jumlah
Bujang	17	13	22	52 (13.64%)
Berkahwin	99	107	93	299 (78.5%)
Duda	1	4	3	8 (2.1%)
Janda	6	1	1	8 (2.1%)
Balu	4	2	8	14 (3.67%)
Jumlah	127	127	127	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

4.3.2 Bangsa

Daripada soal selidik yang diedarkan, penyelidik mendapati majoriti daripada responden yang menjawab soal selidik adalah berbangsa Bidayuh iaitu seramai 178 orang (46.7%). Pecahan bagi setiap kampung adalah: Kampung Bobak (83 orang), Kampung Tanjong Bowang (47 orang) dan Kampung Tanjong Poting (48 orang). Seterusnya, bagi bangsa Melayu pula adalah seramai 106 orang (27.82%). Pecahan bangsa melayu ini bagi setiap kampung adalah: Kampung Bobak (26 orang), Kampung Tanjong Bowang (40 orang) dan Kampung Tanjong Poting (40 orang). Bagi bangsa Iban pula, jumlah responden yang terlibat adalah seramai 56 orang (14.7%). Pecahan bangsa Iban bagi setiap kampung adalah:

Kampung Bobak (4 orang), Kampung Tanjong Bowang (6 orang) dan Kampung Tanjong Poting (46 orang). Peratusan seterusnya pula disumbangkan oleh bangsa Melanau iaitu seramai 40 orang (10.5%). Pecahan bangsa Melanau ini bagi setiap kampung yang terlibat di dalam kajian ini adalah: Kampung Bobak (8 orang), Kampung Tanjong Bowang (27 orang) dan Kampung Tanjong Poting (5 orang). Akhir sekali adalah daripada bangsa Kedayan, Kelabit dan Lun Bawang di kawasan kajian Bau iaitu seramai 14 orang (3.7%). Pecahan bagi lain-lain bangsa ini adalah: Kampung Bobak (6 orang), Kampung Tanjong Bowang, Kampung Tanjong Poting (1 orang) (Rujuk Rajah 4.1).

Rajah 4.1: Bangsa Ketua Isi Rumah (KIR)

Pecahan bagi setiap bangsa ini memberi impak yang signifikan di dalam kajian ini. Hal ini demikian kerana fokus utama yang diberikan terhadap kajian ini adalah kepada Bumiputera yang menetap di kawasan pinggir di Daerah Bau, Sarawak. Oleh yang demikian, penting bagi setiap responden yang terlibat di dalam kajian ini untuk berasal daripada kumpulan Bumiputera yang terdapat di Sarawak bagi memberikan data yang sahih dan

bertepatan dengan kajian yang dijalankan. Selaku penduduk majoriti di Bau, bangsa Bidayuh merupakan responden yang paling banyak terlibat di dalam soal selidik diikuti oleh bangsa Melayu, Iban dan Melanau. Bagi responden yang memilih lain-lain bangsa, adalah terdiri daripada bangsa Kedayan, Kelabit dan Lun Bawang yang berhijrah ke kawasan pinggir bandar Bau atas urusan kerja sama ada di kawasan tersebut atau bandaraya Kuching.

4.3.3 Tahap Pendidikan

Jadual 4.9: Tahap Pendidikan KIR

Tahap Pendidikan	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampung Tanjong Poting	Jumlah
Tidak Bersekolah	4 (3.15%)	5 (3.94%)	7 (5.51%)	16 (4.2%)
Sekolah Rendah (1-6)	10 (7.87%)	14 (11.0%)	14 (11.0%)	38 (10%)
Sekolah Menengah Rendah (1-3)	27 (21.26%)	13 (10.23%)	24 (18.9%)	64 (16.8%)
Sekolah Menengah (4-5)	58 (45.67%)	32 (25.2%)	50 (39.4%)	140 (36.7%)
Menengah Atas (6)	9 (7.1%)	12 (9.45%)	11 (8.7%)	32 (8.4%)
Peringkat Sijil	8 (6.23%)	8 (6.23%)	1 (0.79%)	17 (4.5%)
Diploma	10 (7.87%)	21 (16.54%)	5 (3.94%)	36 (9.4%)
Ijazah Sarjana Muda	0 (0%)	21 (16.54%)	14 (11.0%)	35 (9.2%)
Ijazah Sarjana/ Master	1 (0.79%)	1 (0.79%)	1 (0.79%)	3 (0.8%)
Ijazah Kedoktoran (PHD)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Jumlah	127 (100%)	127 (100%)	127 (100%)	381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 4.9 menunjukkan, tahap pendidikan formal bagi ketua isi rumah (KIR) yang terlibat di dalam soal selidik ini. Tahap bagi pendidikan formal ini telah dipecahkan kepada 10 tahap iaitu tidak bersekolah, sekolah rendah (darjah 1-6), sekolah menengah rendah (tingkatan 1-3), sekolah menengah (tingkatan 4-5), sekolah menengah tinggi (tingkatan 6), peringkat sijil, diploma, ijazah sarjana muda, peringkat sarjana / *master*, dan ijazah kedoktoran (PHD).

Majoriti daripada KIR mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat sekolah menengah (tingkatan 4-5) iaitu seramai 140 orang atau (36.7%). Bagi tahap pendidikan yang tertinggi yang dicapai oleh KIR di kawasan kajian pinggir bandar ini adalah di peringkat sarjana / *master* iaitu seramai 3 orang atau (0.8%). Walaupun begitu terdapat juga responden yang tidak memperoleh pendidikan secara formal atau tidak bersekolah iaitu seramai 16 orang (4.2%). Hal ini demikian kerana responden yang tidak bersekolah terdiri daripada responden yang berusia dalam lingkungan 70 dan 80-an. Kebanyakan mereka menyatakan kesukaran untuk mendapatkan akses kepada pendidikan disebabkan faktor keewangan keluarga.

Seterusnya, bagi KIR yang mempunyai tahap pendidikan sehingga sekolah rendah (darjah 1-6), adalah seramai 38 orang (10%). Sementara 16.8% (64 orang) mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat sekolah menengah (tingkatan 1-3) dan seramai 32 orang (8.4%) berjaya mencapai tahap pendidikan sehingga ke peringkat tingkatan 6 (STPM). Terdapat sebilangan kecil daripada KIR yang berjaya memperolehi pendidikan sehingga ke peringkat pengajian tinggi. Terdapat 17 orang responden (4.5%) yang mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat sijil, dan bagi diploma pulak adalah seramai 36 orang atau

(9.4%). Bagi peringkat ijazah sarjana muda pula, terdapat seramai 35 orang KIR atau (9.2%) yang berjaya mencapai tahap pendidikan tinggi ini.

Daripada soal selidik yang dilakukan, penyelidik mendapati bahawa aksesibiliti terhadap pendidikan di kawasan pinggir bandar di Bau ini, telah meningkat daripada tahun ke tahun. Hal ini dibuktikan dengan pencapaian tahap pendidikan yang tinggi dalam kalangan masyarakat Bumiputera di pinggir bandar, Daerah Bau. Majoriti daripada mereka mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat sekolah menengah atau (SPM). Jumlah KIR yang mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat pendidikan tinggi juga menunjukkan jumlah yang memberangsangkan. Hal ini dipengaruhi, oleh keperluan dalam mendapatkan pekerjaan dalam sektor-sektor tertentu dan bagi meningkatkan jumlah pendapatan bulanan mereka. Selain itu, tahap kesedaran yang tinggi akan kepentingan pendidikan juga dapat dilihat dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar ini. Kebanyakan responden yang ditembual bersetuju bahawa, pendidikan amat penting di dalam kehidupan seseorang bukan sahaja bagi mendapatkan pekerjaan, malahan dapat membantu dalam memperbaiki kehidupan seseorang ke arah yang lebih baik.

4.3.4 Pekerjaan

Daripada soal selidik yang diedarkan, penyelidik telah mengklasifikasikan pekerjaan yang dilakukan oleh KIR di kawasan tersebut kepada beberapa jenis pekerjaan. Antara jenis pekerjaan tersebut adalah sektor kerajaan, sektor swasta, petani, kontraktor, peniaga / penjaja, sektor industri, pengusaha, penambang, mekanik, buruh upah, nelayan, pesara dan lain-lain pekerjaan. Pecahan pekerjaan ini dilakukan berdasarkan kepada tinjauan awal yang dilakukan oleh penyelidik di kawasan berkenaan dan setelah melalui perbincangan bersama ketua kampung dan Majlis Daerah Bau (Rujuk Jadual 4.10).

Jadual 4.10: Pekerjaan KIR

Pekerjaan	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampung Tanjong Poting	Jumlah
Sektor Kerajaan	9 (7.1%)	20 (15.75%)	30 (23.62%)	59 (15.5%)
Sektor Swasta	45 (35.43%)	60 (47.24%)	27 (21.26%)	132 (34.6%)
Petani	51 (40.16%)	13 (10.24%)	10 (7.87%)	74 (19.4%)
Kontraktor	1 (0.79%)	0 (0%)	1 (0.79%)	2 (0.5%)
Peniaga / Penjaja	3 (2.36%)	8 (6.3%)	6 (4.72%)	17 (4.5%)
Sektor Industri	6 (2.36%)	2 (1.57%)	2 (1.57%)	10 (2.6%)
Pengusaha	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Penambang	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Mekanik	0 (0%)	0 (0%)	1 (0.79%)	1 (0.3%)
Buruh Upah	0 (0%)	2 (1.57%)	5 (3.94%)	7 (1.8%)
Nelayan Sungai	2 (1.57%)	6 (4.72%)	4 (3.15%)	12 (3.1%)
Pesara	3 (2.36%)	5 (3.94%)	34 (26.77%)	42 (11.0%)
Lain-lain	7 (5.51%)	11 (8.66%)	7 (5.51%)	25 (6.6%)
Jumlah	127 (100%)	127 (100%)	127 (100%)	381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Hasil daripada soal selidik mendapati bahawa majoriti responden melakukan pekerjaan dengan bekerja di sektor swasta iaitu seramai 132 orang atau (34.6%). Terdapat juga daripada responden yang bekerja di sektor kerajaan iaitu seramai 59 orang (15.5%). Jenis pekerjaan yang paling banyak dilakukan oleh responden juga adalah pekerjaan sebagai petani iaitu sebanyak 74 orang atau (19.4%). Hal ini demikian kerana majoriti daripada responden adalah penduduk asal kawasan tersebut dan mempunyai tanah yang mampu diusahakan sebagai tanah pertanian yang seterusnya mampu menjana pendapatan bagi menysara kehidupan seharian.

Seterusnya terdapat juga daripada responden yang melakukan perniagaan sebagai bentuk sara hidup mereka seperti melakukan perniagaan sebagai kontraktor membuat rumah iaitu seramai 2 orang (0.5%) dan peniaga / penjaja makanan seramai (17 orang / 4.5%).

Selain itu, sebagai kawasan yang pesat membangun dan menerima kesan daripada rebakan pembandaran, terdapat juga daripada responden yang bekerja di sektor industri atau kilang-kilang yang dibina berdekatan dengan kawasan pinggir bandar Daerah Bau tersebut iaitu seramai 10 orang (2.6%). Manakala pekerjaan lain yang turut dilakukan adalah seperti mekanik (1 orang / 0.3%), buruh upah (7 orang / 1.8%), nelayan (12 orang / 3.1%), pesara (42 orang / 11%) dan lain-lain pekerjaan seperti melakukan pekerjaan kampung seramai 25 orang atau (6.6%).

Jenis aktiviti sara diri dan pekerjaan yang dilakukan oleh KIR dilihat berbeza jika dibandingkan dengan bapa KIR iaitu generasi terdahulu sebelum KIR. Hal ini adalah disebabkan pembangunan, penambaan infrastruktur, polisi baharu oleh pihak pemerintah dan rebakan pembandaran secara tidak langsung telah mengubah bentuk serta struktur sara hidup yang dilakukan oleh penduduk di sekitar kawasan pinggir bandar daerah Bau ini. Hal ini secara tidak langsung turut mempengaruhi peletakan kedudukan dan status sosial dalam kalangan penduduk pinggir bandar.

4.3.5 Pendapatan

Jadual 4.11: Pendapatan KIR

Kategori	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampun Tanjong Poting	Jumlah
	<i>Upah Pekerjaan Utama</i>			
RM500 Kebawah	11	3	10	24 (6.3%)
RM500 – RM999	17	6	15	38 (9.97%)
RM1000 – RM1999	58	35	35	128 (33.6%)
RM2000 – RM3500	25	53	42	120 (31.5%)
RM3501 – RM4999	1	15	1	17 (4.46%)
RM5000 Keatas	6	7	0	13 (3.41%)
Tiada	9	8	24	41 (10.76%)
Jumlah	127	127	127	381 (100%)

Kategori	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampun Tanjong Poting	Jumlah
(sambungan Jadual 4.1)				
<i>Elaun Memegang Jawatan</i>				
RM500 Kebawah	6	2	5	13 (3.41%)
RM501 – RM 1000	1	3	5	9 (2.36%)
RM1001 – RM2000	0	1	0	1 (0.26%)
RM2000 Keatas	1	0	0	1 (0.26%)
Tiada	119	122	117	357 (93.7%)
Jumlah	127	127	127	381 (100%)
<i>Kiriman Wang Dari Anak</i>				
RM500 Kebawah	8	7	23	38 (9.97%)
RM501 – RM1000	2	6	10	18 (4.72%)
RM1001 – RM2000	1	8	5	14 (3.68%)
Tiada	116	106	89	311 (81.6%)
Jumlah	127	127	127	381 (100%)
<i>Bayaran Pencen</i>				
RM500 Kebawah	5	5	3	13 (3.41%)
RM501 – RM1000	24	5	2	11 (2.89%)
RM1001 – RM2000	0	3	12	14 (3.68%)
RM2001 Keatas	1	0	1	2 (0.52%)
Tiada	117	114	109	340 (89.2%)
Jumlah	127	127	127	381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik,2021)

Jadual 4.11 menunjukkan jumlah pendapatan ketua isi rumah (KIR) yang diperolehi menerusi borang soal selidik yang diedarkan. Penyelidik telah membahagikan sumber-sumber pendapatan KIR ini kepada empat bahagian iaitu: upah daripada pekerjaan utama, elaun yang diterima daripada memegang jawatan, kiriman wang daripada anak-anak dan bayaran pencen yang diterima setelah bersara. Pembahagian ini dilakukan berdasarkan kepada pecahan pendapatan yang diberikan oleh responden sewaktu menjawab soal selidik dan berdasarkan kepada pekerjaan yang dilakukan mereka. Daripada jawapan yang diterima

daripada responden ini, pengkaji juga telah mengeluarkan jumlah pendapatan yang diterima mereka kepada beberapa skala pendapatan seperti di (Jadual 4.11).

Daripada pekerjaan utama yang dilakukan KIR, majoriti daripada mereka memperolehi pendapatan daripada RM1000 – RM1999 iaitu seramai 128 orang (33.6%). Seterusnya seramai 24 orang atau (6.3%) mempunyai pendapatan di bawah RM500. Bagi jumlah pendapatan daripada RM501 – RM999 pula, terdapat seramai 38 orang (9.97%) yang tergolong dalam kumpulan pendapatan ini. Bagi kategori yang mempunyai pendapatan RM2000 – RM3500 pula adalah seramai 120 orang atau (31.50%). Bagi jumlah pendapatan RM3501 sehingga RM4999 pula hanya mempunyai peratusan sebanyak (4.46%) atau seramai 17 orang. Akhir sekali responden yang memperolehi upah daripada pekerjaan utama sebanyak RM5000 dan keatas adalah seramai 13 orang atau (3.41%). Terdapat juga responden yang tidak mempunyai sumber pendapatan daripada pekerjaan utama seperti mereka yang telah bersara, suri rumah dan lain lain lagi, iaitu seramai 41 orang (10.76%).

Bagi sumber pendapatan yang diperolehi daripada elaun daripada mana-mana jawatan di dalam organisasi atau persatuan pula, terdapat kira-kira 13 orang responden (3.41%) yang memperolehi elaun sebanyak RM500 dan kebawah. Bagi jumlah elaun daripada RM501 sehingga RM1000 pula, peratusan bagi kategori ini adalah sebanyak (2.36%) atau 9 orang. Jumlah responden yang memperolehi elaun sebanyak RM1001-RM2000 dan RM2000 keatas adalah sama iaitu, 1 orang responden sahaja atau (0.26%). Manakala bagi jumlah responden yang selebihnya iaitu seramai 357 orang atau (93.7%) tidak memperolehi elaun daripada memegang mana-mana jawatan.

Sumber pendapatan lain yang diperolehi oleh KIR di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini adalah wang kiriman daripada anak-anak yang diberi secara bulanan. Bagi

responden yang mendapat pendapatan daripada sumber ini adalah responden yang mempunyai anak-anak yang sudah besar dan bekerja serta mampu untuk menyara KIR dengan wang saraan yang diberi secara bulanan ini. Terdapat seramai 38 orang responden (9.97%) yang mendapat kurang daripada RM500 wang saraan daripada anak-anak mereka. Seterusnya, peratusan bagi kategori RM501 hingga RM1000, adalah sebanyak (4.72%). Peratusan terendah adalah daripada kategori RM1001 hingga RM2000 iaitu sebanyak (3.68%) atau 14 orang. Walaupun begitu, majoriti daripada responden yang terlibat di dalam soal selidik ini tidak menerima wang saraan daripada anak-anak mereka dengan peratusan sebanyak (81.63%) atau 311 orang responden.

Sumber pendapatan yang diperolehi daripada bayaran pencen pula diterima oleh mereka yang bekerja di dalam sektor kerajaan yang melayakkan mereka untuk menerima bayaran pencen secara bulanan. Daripada soal selidik yang diedarkan, pengkaji mendapati majoriti daripada responden iaitu seramai 340 orang (89.24%) tidak menerima bayaran pencen. Seramai 13 orang responden (3.41%) menerima bayaran pencen sebanyak RM500 dan kebawah. Manakala peratusan bagi jumlah bayaran pencen RM501 hingga RM1000 adalah sebanyak (2.89%). Jumlah responden yang memperolehi bayaran pencen RM1001 hingga RM2000 adalah seramai 14 orang atau (3.68%). Akhir sekali, peratusan bagi jumlah bayaran pencen RM2001 dan keatas adalah sebanyak (0.52%).

Terdapat pelbagai sumber pendapatan yang diterima oleh KIR di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini dan bukan hanya bergantung kepada pekerjaan utama sahaja. Kesan daripada peningkatan kos sara hidup, kebanyakan responden yang ditembual menyatakan bahawa mereka harus meningkatkan dan mempelbagaikan sumber pendapatan mereka dalam usaha untuk menangani kos sara hidup yang semakin meningkat.

4.3.6 Saiz Dan Tanggungan Keluarga

Jadual 4.12: Saiz Dan Tanggungan Keluarga KIR

Kategori	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampung Tanjong Poting	Jumlah	Min
<i>Saiz Keluarga</i>					
0-3 Orang (Kecil)	30	25	35	90 (23.6%)	1.93
4-6 Orang (Sederhana)	72	86	73	231 (60.6%)	
7-9 Orang (Besar)	21	14	17	55 (14.44%)	
10 Orang ↑ (Sangat Besar)	1	2	2	5 (1.31%)	
Jumlah	127	127	127	381 (100%)	
<i>Saiz Tanggungan</i>					
0-3 Orang (Kecil)	93	88	89	270 (71.1%)	1.31
4-6 Orang (Sederhana)	32	36	35	103 (27%)	
7-9 Orang (Besar)	3	2	3	8 (2.12%)	
Jumlah	127	127	127	381 (100%)	

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini mempunyai saiz purata keluarga yang sederhana. Min saiz keluarga bagi komuniti Bumiputera pinggir bandar di Bau ini adalah seramai 1.93 orang. Manakala min bagi saiz tanggungan isi rumah bagi KIR di kawasan tersebut pula adalah seramai 1.31 orang (Jadual 4.12).

Saiz keluarga yang sederhana ini dapat dilihat daripada data yang diperolehi daripada soal selidik yang diedarkan di mana, lebih separuh responden di kawasan tersebut mempunyai mempunyai saiz keluarga yang sederhana (4-6 orang) iaitu seramai 231 orang

atau (60.63%). Bagi saiz keluarga yang kecil (0-3 orang) pula adalah seramai 90 orang atau (23.6%). Jumlah responden yang mempunyai saiz keluarga yang besar (7-9 orang) pula adalah sebanyak 55 orang (14.44%). Akhir sekali, jumlah responden yang mempunyai jumlah keluarga yang sangat besar iaitu (10 orang dan keatas) adalah seramai 5 orang atau (1.31%). Jumlah saiz keluarga yang sederhana ini banyak ditemui di dalam kalangan responden yang berumur dalam lingkungan 20 sehingga 40-an. Kebanyakan mereka menyatakan bahawa jumlah saiz keluarga yang sederhana ini adalah atas faktor keluarga yang dibina ini masih “muda” dan memerlukan sumber kewangan yang banyak sekiranya ingin mempunyai saiz keluarga yang besar. Bagi KIR yang mempunyai saiz keluarga yang besar pula terdiri daripada mereka yang berusia 50 tahun dan keatas. Menurut salah seorang responden yang ditembual, jumlah anak yang ramai ini membawa “rezeki yang lebih” dan pembawa rahmat. Mereka juga percaya bahawa anak-anak ini mampu untuk menjaga mereka sewaktu mereka sudah tua dan tidak mampu untuk bekerja.

Seterusnya, bagi jumlah tanggungan isi rumah komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau, menunjukkan jumlah yang sederhana dengan nilai min seramai 1.31 orang. Peratusan terbesar bagi jumlah tanggungan KIR ini adalah daripada kategori kecil (1-3 orang) iaitu seramai 270 orang (71.13%). Peratusan bagi jumlah tanggungan yang sederhana (4-6 orang) pula adalah sebesar (27%) atau 103 orang. Akhir sekali bagi responden yang mempunyai jumlah tanggungan isi rumah yang besar (7-9 orang) pula adalah seramai 8 orang atau (2.12%).

4.4 Kesimpulan

Di dalam bab ini, penyelidik telah menghuraikan berkenaan profil dan demografi responden Bumiputera di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Demografi yang dikeluarkan ini dapat memberikan petunjuk yang jelas berkenaan keadaan semasa serta sosio-ekonomi penduduk di kawasan tersebut secara terperinci dan menyeluruh. Penjelasan yang lebih teliti berkenaan kawasan kajian telah dilakukan yang merangkumi profil bagi setiap kampung di dalam kawasan kajian iaitu Kampung Bobak, Kampung Tanjong Bowang dan Kampung Tanjong Poting.

Antara dapatan utama berkenaan demografi dan latar belakang ketua isi rumah (KIR) yang dapat dikeluarkan daripada analisis borang soal selidik yang diedarkan adalah: pewarisan kuasa dan tanggungjawab sebagai ketua keluarga yang diberikan secara hierarki ini dapat dilihat di dalam komuniti pinggir bandar ini di mana ianya diberikan di dalam lingkungan keluarga yang kanan dan paling dihormati; dari segi umur, majoriti daripada KIR yang menjawab soal selidik adalah mereka yang berusia dalam lingkungan 40-an dan keatas; dari segi pendidikan, majoriti daripada mereka mempunyai pendidikan sehingga ke peringkat sekolah menengah iaitu (tingkatan 4-5); dari segi pekerjaan, majoriti daripada KIR ini bekerja di dalam kategori pekerjaan “makan gaji” iaitu pekerjaan yang memberikan gaji secara bulanan seperti bekerja di dalam sektor swasta, sektor industri dan buruh upah; dari segi pendapatan, majoriti daripada mereka mempunyai jumlah pendapatan daripada pekerjaan utama di dalam lingkungan RM1000 – RM1999, disamping mempunyai pendapatan tambahan daripada wang bayaran elaun memegang jawatan, bayaran pencen dan wang saraan daripada anak-anak bagi mendepani cabaran kos sara hidup yang semakin meningkat; dari segi saiz dan tanggungan keluarga, lebih separuh daripada KIR ini mempunyai saiz dan tanggungan keluarga yang bersaiz sederhana.

Dapatan yang diperincikan di dalam bab ini, memperlihatkan keadaan sosioekonomi semasa komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini. Dapatan ini secara tidak langsung akan memberikan petunjuk yang jelas berkenaan keadaan, faktor dan bentuk stratifikasi sosial yang wujud di kawasan pinggir bandar Daerah Bau yang akan dibincangkan secara terperinci di dalam bab yang seterusnya.

BAB 5

AKTIVITI EKONOMI DAN PERUBAHAN STATUS

5.1 Pengenalan

Di dalam bab ini dan seterusnya iaitu pada Bab 5, 6 dan 7 akan menganalisis dan membincangkan secara terperinci berkenaan dapatan yang diperolehi di dalam kajian bagi menjawab segala persoalan serta mencapai objektif kajian yang telah ditetapkan. Bab ini akan menerangkan berkenaan perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau, Sarawak. Perubahan aktiviti ekonomi dapat dilihat dengan jelas di kawasan pinggir bandar ini terutamanya selepas berlakunya rebakan pembandaran dan pembangunan. Situasi ini dapat dilihat dengan lebih jelas melalui perbandingan antara dua generasi iaitu bapa KIR dan KIR. Oleh yang demikian penekanan utama diberikan dalam memperlihatkan perbandingan perubahan aktiviti ekonomi diantara dua generasi ini.

Perbincangan di dalam bab ini akan dijadikan sebagai panduan utama bagi mencapai objektif kedua kajian sekaligus menjawab persoalan kajian yang telah disertakan pada bahagian awal kajian. Bab ini akan dibahagikan kepada dua bahagian utama di mana, pada bahagian pertama akan memperlihatkan perbezaan aktiviti ekonomi antara dua generasi iaitu KIR dan bapa KIR. Pada bahagian ini penyelidik akan memperlihatkan adakah terdapat perubahan ketara daripada segi aktiviti ekonomi yang dilakukan oleh KIR dan bapa KIR, terutamanya setelah berlakunya pemodenan, pembangunan dan rebakan pembandaran yang sedikit sebanyak mempengaruhi peralihan ekonomi di kawasan tersebut. Akhir sekali pada bahagian kedua, penyelidik akan membincangkan berkenaan pengaruh perubahan aktiviti ekonomi ini terhadap perubahan status dan kedudukan KIR di dalam komuniti pinggir bandar di Bau, Sarawak.

5.2 Aktiviti Ekonomi Pinggir Bandar Bau, Sarawak

Kawasan pinggir bandar merupakan kawasan yang terletak diantara kawasan bandar dan luar bandar. Menurut Tian (2020), pinggir bandar adalah kawasan yang berdekatan dengan kawasan bandar utama dan bercirikan campuran penggunaan tanah yang merangkumi kawasan bandar dan luar bandar. Kawasan pinggir bandar mempunyai kepadatan pertengahan iaitu tidak melebihi jumlah penduduk bandar dan tidak kurang daripada jumlah penduduk luar bandar. Begitu juga dengan jarak, pinggir bandar terletak diantara bandar dan juga luar bandar. Sebagai sebuah kawasan yang berdekatan dengan kawasan luar bandar, kawasan pinggir bandar ini masih lagi mengamalkan budaya dan ekonomi luar bandar seperti pertanian dan sebagainya. Namun begitu, kawasan pinggir bandar ini juga tidak dapat lari daripada menerima impak pembangunan yang berlaku di kawasan bandar. Rebakan pembandaran ke kawasan pinggir bandar ini secara tidak langsung telah memberi kesan bukan sahaja daripada aspek ekonomi, malahan turut mempengaruhi serta memberi kesan terhadap budaya dan politik di kawasan pinggir bandar ini.

Daerah Bau merupakan salah satu daripada 28 daerah yang terdapat di dalam negeri Sarawak dan bersempadan dengan Kalimantan Barat, Indonesia (Choo, 2008). Daerah Bau ini mempunyai keluasan kira-kira 884.4 kilometer persegi dan terletak 35 kilometer daripada Bandar Kuching (Jaafar & Awang, 2020). Daerah Bau ini juga terletak di dalam Bahagian Kuching dan dapat dihubungkan melalui perhubungan jalan darat yang dibina. Sebagai daerah petempatan paling tua di Sarawak, Bau amat terkenal dengan kekayaannya dengan sumber-sumber mineral dan bahan galian (Jabatan Ketua Menteri Sarawak, 2005). Penghijrahan orang-orang cina daripada Sambas, Kalimantan ke Bau memperlihatkan perkembangan sektor pelombongan emas yang dijalankan secara besar-besaran pada tahun 1840. Walaupun

aktiviti pencarian sumber asli seperti emas berkurangan di Daerah Bau, namun pencarian sumber asli seperti Batu kapur dan pasir masih ada di daerah tersebut.

Setelah bandar Kuching mencapai kemajuan dan proses pembandaran berlaku, ianya secara tidak langsung telah membawa kepada rebakan pembandaran sehingga ke kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Hal ini demikian kerana jarak yang dekat diantara kawasan Bandar Kuching dan pinggir bandar Daerah Bau iaitu sekitar 35 kilometer dari pusat bandar telah mempercepatkan proses pembandaran dan modernasi yang berlaku untuk merebak ke kawasan pinggir bandar Bau.

Kesan daripada pembangunan yang berlaku ini telah mengubah corak ekonomi penduduk di kawasan Bau ini daripada bentuk ekonomi yang melibatkan pertanian sebagai bentuk sara hidup mereka, kepada melakukan pekerjaan yang mempunyai “*safety net*” atau jaring keselamatan yang tersendiri iaitu melakukan pekerjaan “makan gaji” seperti bekerja di sektor kerajaan atau swasta. Kesan daripada pembangunan yang berlaku ini juga secara tidak langsung telah membawa kepada perubahan dalam corak pendidikan dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini. Majoriti daripada penduduk di Daerah Bau ini terdiri daripada komuniti Bumiputera yang berbangsa Bidayuh, Iban, Melayu dan lain-lain lagi. Selaku kumpulan penduduk majoriti di Daerah Bau, komuniti Bumiputera ini tidak dapat lari daripada menerima impak dan kesan pembangunan yang berlaku ini sekaligus memberi kesan terhadap aspek pencapaian pendidikan mereka.

5.3 Pekerjaan Bumiputera Pinggir Bandar Daerah Bau

Seperti yang telah dibincangkan pada bab sebelum ini, perubahan aktiviti ekonomi di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini dapat dilihat dengan jelas terutamanya daripada segi perubahan pekerjaan. Daripada aktiviti ekonomi yang melibatkan perlombongan cari

gali emas kepada aktiviti pertanian dan agrikultur sehinggalah perubahan kepada bentuk ekonomi sara diri seperti “makan gaji” pada hari ini. Perubahan yang berlaku ini secara tidak langsung telah memberikan kesan dan impak kepada peletakan status sosial yang wujud di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau pada hari ini (Rujuk Jadual 5.1).

Jadual 5.1: Perbandingan Pekerjaan Antara Bapa KIR Dan KIR

Pekerjaan	Kampung Bobak	Kampung Tanjong Bowang	Kampung Tanjong Poting	Jumlah
Bapa KIR				
Kerajaan	4	13	7	24 (6.3%)
Swasta	20	31	12	63 (16.54%)
Petani	82	31	33	146 (38.3%)
Peniaga	3	6	3	12 (3.15%)
Buruh Upah	3	9	29	41 (10.76%)
Pesara	9	30	18	57 (14.97%)
Lain-lain	6	7	26	38 (9.97%)
KIR (Ketua Isi Rumah)				
Kerajaan	9	20	30	59 (15.5%)
Swasta	45	60	27	132 (34.6%)
Petani	51	13	10	74 (19.4%)
Peniaga	3	8	6	17 (4.5%)
Buruh Upah	0	2	5	7 (1.8%)
Kontraktor	1	0	1	2 (0.5%)
Pesara	3	5	34	42 (11.0%)
Lain-lain	7	11	7	25 (6.6%)
Nelayan	2	6	4	12 (3.1%)
Sektor Industri	6	2	2	10 (2.6%)
Mekanik	0	0	1	1 (0.3%)
Jumlah	381			381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Ciri-ciri utama yang dapat dilihat pada komuniti pinggir bandar adalah percampuran bentuk sara diri iaitu percampuran antara ekonomi agrikultur atau pertanian dan bentuk ekonomi sara diri seperti “makan gaji”. Walaupun begitu, kawasan pinggir bandar Daerah

Bau ini telah mengalami perubahan bentuk ekonomi yang ketara dan dapat dilihat daripada generasi ke generasi yang lain. Daripada dapatan (Jadual 5.1) mendapati, bahawa terdapat perubahan bentuk sara diri yang berlaku antara generasi pertama (bapa KIR) dan generasi kedua (KIR) di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

Bagi kategori bapa KIR (generasi pertama), kecenderungan aktiviti ekonomi yang dilakukan adalah aktiviti berasaskan pertanian. Hal ini dapat dibuktikan apabila majoriti daripada bapa KIR ini merupakan petani iaitu seramai 146 orang (38.32%). Manakala pekerjaan seperti di sektor swasta dan awam masih berada di paras sederhana kerana faktor kekangan perhubungan serta peluang di dalam sektor swasta pada waktu tersebut. Manakala tahap pendidikan yang masih lagi berada pada tahap rendah dalam kalangan bapa KIR menyukarkan mereka untuk mendapati peluang bekerja di dalam sektor awam pada waktu tersebut. Jumlah bapa KIR yang bekerja di sektor awam hanyalah seramai 24 orang (6.3%) manakala di sektor swasta pula adalah seramai 63 orang (16.54%).

Terdapat juga daripada kalangan bapa KIR ini yang menjalankan pekerjaan kampung (lain-lain) seperti mengambil upah menebas rumput membersihkan kebun dan sebagainya iaitu seramai 38 orang (9.97%). Selain itu kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini masih mempunyai tapak lombong yang diusahakan dengan skala kecil pada waktu tersebut dan ini dapat dibuktikan dengan penglibatan bapa KIR sebagai buruh upah di lombong-lombong di sekitar kawasan Bau dengan jumlah seramai 41 orang (10.76%). Akhir sekali bentuk sara diri yang dilakukan oleh bapa KIR adalah melakukan perniagaan iaitu seramai 12 orang (3.15%) dan pesara seramai 57 orang (14.97%).

Perubahan dari aspek pembangunan dan rebakan pembandaran sedikit sebanyak telah mengubah corak serta bentuk sara diri penduduk pinggir bandar daerah Bau ini.

Melalui pembangunan yang berlaku secara tidak langsung telah memberi tempas serta meluaskan kuasa pasar ke kawasan pinggir bandar Bau ini dan secara tidak langsung turut mengubah corak pekerjaan yang dilakukan oleh KIR (generasi kedua) di kawasan tersebut.

Daripada (Jadual 5.1) majoriti daripada KIR di kawasan pinggir bandar ini bekerja di sektor swasta iaitu seramai 132 orang atau (34.6%). Jumlah ini dipengaruhi oleh aksesibiliti terhadap pekerjaan di kawasan bandar kerana jarak yang berhampiran antara kawasan bandar dan pinggir bandar. Kebanyakan responden yang ditemubual menyatakan bahawa mereka bekerja di syarikat swasta, syarikat perkhidmatan, penghantar makanan (*Grab Food, Food Panda*), dan lain-lain lagi. Trend pekerjaan “*makan gaji*” ini dilihat popular dalam kalangan komuniti Bumiputera di Daerah Bau ini. Salah seorang responden yang ditembual turut menyatakan bahawa pekerjaan “*makan gaji*” ini lebih mudah dan tidak perlu bersusah payah untuk mengeluarkan modal bagi menjana pendapatan. Hal ini turut disokong dengan pekerjaan “*makan gaji*” yang lain yang dilakukan oleh responden di kawasan tersebut seperti bekerja di sektor industri / perkilangan dengan jumlah responden yang terlibat adalah seramai 10 orang (2.6%). Pekerjaan di sektor industri dan perkilangan ini berkait rapat dengan jumlah kilang yang semakin banyak dibina di kawasan Bau sekaligus membuka banyak peluang pekerjaan “*makan gaji*” kepada penduduk di kawasan tersebut. Terdapat juga KIR yang bekerja di sebagai buruh upah di kuari yang berdekatan dengan kawasan kediaman mereka iaitu seramai 7 orang atau (1.8%).

Terdapat sejumlah kecil KIR iaitu 59 (15.5%) daripada 381 orang yang bekerja di sektor kerajaan. Daripada soal selidik yang dijalankan, mereka yang bekerja di dalam sektor kerajaan ini bekerja sebagai guru, kerani, askar, polis dan pekerja am di sekolah sekolah di sekitar Daerah Bau. Mereka yang bekerja di sektor kerajaan atau penjawat awam ini

mempunyai status sosial dan kedudukan yang tinggi dalam kalangan masyarakat. Menurut Nor Hayati Sa'at (2010), di dalam kajian beliau terhadap komuniti pesisir pantai di Kuala Terengganu menyatakan bahawa, mereka yang bekerja di sektor kerajaan ini dianggap oleh komuniti sebagai mereka yang berjaya kerana mempunyai faktor jaminan kerja dan gaji yang tetap daripada kerajaan. Menurut komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, bekerja di sektor kerajaan atau "*kereja perintah*" ini merupakan kerja yang mempunyai jaminan masa hadapan dan mendapat kedudukan yang tinggi di dalam komuniti. Kebanyakan responden yang ditembual juga turut mencadangkan supaya anak-anak mereka untuk bekerja di sektor kerajaan.

Selain itu, terdapat juga KIR di kawasan kajian yang memilih untuk bekerja secara bersendirian dan tidak memilih pilihan kerja "*makan gaji*" sebagai pilihan kerjaya mereka. Terdapat sejumlah KIR yang bekerja sebagai petani iaitu seramai 74 orang atau (19.4%). Mereka yang bekerja sebagai petani ini kebanyakannya adalah penduduk asal di kawasan tersebut dan mempunyai tanah untuk diusahakan. Pelbagai tanaman yang diusahakan seperti sawit, getah dan nanas. Pada mereka pertanian ini mampu untuk memberikan pulangan yang lebih lumayan berbanding bekerja secara "*makan gaji*". Terdapat sebilangan kecil responden yang menjadikan perniagaan sebagai punca mata pencarian mereka. Sebagai contoh, kontraktor seramai 2 orang (0.5%), mekanik seramai 1 orang (0.3%) dan peniaga / penjaja seramai 17 orang (4.5%). Dalam konteks bekerja secara bersendirian, terdapat juga daripada responden yang bekerja sebagai nelayan iaitu seramai 12 orang (3.1%).

Seterusnya, kumpulan pekerjaan yang dilihat terdapat di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini adalah kumpulan pesara yang telah bersara daripada pekerjaan yang mereka lakukan sebelum ini iaitu seramai 42 orang (11 %). Daripada temubual yang dijalankan,

mereka ini memilih untuk menetap di kawasan pinggir bandar ini kerana beberapa justifikasi: 1) Sudah membeli rumah di kawasan tersebut, 2) jauh dari kesibukan bandar dan 3) untuk duduk dekat bersama keluarga mereka. Akhir sekali adalah mereka yang melakukan lain-lain pekerjaan iaitu seramai 25 orang atau (6.6%).

Daripada soal selidik ini, pengkaji telah mendapati beberapa penemuan yang signifikan dengan kajian yang dilakukan. Pekerjaan yang dilakukan oleh KIR di kawasan pinggir bandar ini dapat dibahagikan kepada empat kategori utama iaitu: pekerjaan “makan gaji” atau sektor swasta, pekerjaan di dalam sektor kerajaan / penjawat awam, pekerjaan secara bersendirian dan kumpulan pesara. Setiap kategori pekerjaan yang dilakukan oleh KIR ini mempunyai justifikasi mereka yang tersendiri dalam memilih pekerjaan yang dilakukan. Majoriti penduduk di kawasan pinggir bandar ini memilih untuk melakukan pekerjaan yang memberikan gaji secara bulanan atau “*makan gaji*”. Walaupun begitu, kaedah sara hidup tradisional seperti bertani, menjadi nelayan dan berniaga tetap menjadi salah satu jenis pekerjaan yang dilakukan oleh KIR. Impak pembangunan, pembandaran dan perluasan kuasa pasar secara tidak langsung telah mengubah corak pekerjaan penduduk di kawasan pinggir bandar ini.

5.4 Pendapatan Penduduk

Trend perubahan pekerjaan dan aktiviti ekonomi yang berlaku dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini juga telah mempengaruhi perubahan tahap pendapatan dalam kalangan komuniti tersebut. Berdasarkan kajian Gusni Saat (2005) terhadap masyarakat Sama Bajau, agihan ekonomi atau pendapatan yang diperolehi adalah bergantung kepada kedudukan serta peranan mereka dalam hubungan kuasa-kuasa pengeluaran organisasi ekonomi. Hal ini bermakna semakin rendah tahap pekerjaan yang

dilakukan oleh seseorang itu, maka semakin sedikitlah agihan ekonomi yang mereka bakal perolehi. Perkara sebaliknya sekiranya mereka berjawatan tinggi atau pemilik sumber, maka semakin banyaklah agihan ekonomi yang bakal mereka perolehi. Hal ini secara tidak langsung menunjukkan bagaimana kepentingan pekerjaan dalam mempengaruhi pendapatan atau agihan ekonomi yang bakal diperolehi seseorang.

Di samping itu, peningkatan kos sara hidup yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini juga secara tidak langsung menyebabkan penduduk di kawasan tersebut terpaksa mengubah corak aktiviti ekonomi dan pekerjaan mereka bagi meningkatkan jumlah pendapatan. Beyer dan Knight (1989) menyatakan bahawa sesebuah pekerjaan yang dilakukan memainkan peranan yang amat penting dalam menentukan tahap dan jumlah pendapatan yang bakal diperolehi oleh seseorang. (Jadual 5.2) memperlihatkan perubahan pendapatan yang ketara antara generasi KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

Jadual 5.2: Perubahan Pendapatan Bapa KIR Dan KIR

Pendapatan	Jumlah (Orang)
	Bapa KIR
RM 0 - 300	151
RM 301 - 500	120
RM 501 - 1000	61
RM 1000 Keatas	49
	KIR
RM 0 - 1000	80
RM 1001 - 2500	186
RM 2501 - 5000	92
RM 5000 Keatas	23
Jumlah	381 (Setiap Generasi)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Daripada Jadual 5.2 tersebut jelas menunjukkan perubahan yang ketara di mana majoriti daripada generasi pertama (Bapa KIR) hanya mempunyai pendapatan sekitar RM 0

– RM 300 sahaja iaitu seramai 151 orang (39.6%). Manakala jumlah pendapatan yang tertinggi dicatatkan bagi generasi pertama (Bapa KIR) ini sewaktu zaman mereka adalah sebanyak RM 1000 dan keatas yang hanya mampu dicapai 49 orang sahaja (12.86%) daripada jumlah generasi pertama yang menjawab soal selidik.

Perubahan yang sangat ketara dapat dilihat jika dibandingkan jumlah pendapatan yang diperolehi oleh generasi pertama (Bapa KIR) dan generasi kedua (KIR). Melalui (Jadual 5.2), turut mendapati jumlah pendapatan minimum yang diperolehi oleh generasi kedua (KIR) ini adalah sebanyak RM 0 – 1000 iaitu seramai 80 orang (30%), manakala jumlah pendapatan maksimum yang diperolehi oleh generasi kedua ini pula adalah sebanyak RM 5000 keatas iaitu seramai 23 orang atau (6 %). Walaupun begitu, majoriti daripada generasi kedua (KIR) ini mempunyai pendapatan sekitar RM 1001 – 2500 iaitu seramai 186 orang (48.82%).

Trend perubahan pendapatan antara generasi komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini dipengaruhi oleh pelbagai faktor. Antara faktor tersebut adalah daripada segi perubahan bentuk ekonomi sara diri dan trend perubahan pekerjaan yang berlaku. Majoriti daripada penduduk di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini telah mula melakukan perubahan daripada segi trend pekerjaan yang dilakukan yang mana lebih mementingkan jumlah pendapatan yang tetap dan terjamin. Hal ini dapat dibuktikan apabila majoriti daripada generasi kedua komuniti pinggir bandar ini telah mula beralih kepada pekerjaan “*makan gaji*” seperti bekerja di sektor kerajaan atau swasta yang mempunyai pendapatan yang lebih stabil dan terjamin jika dibandingkan dengan perniagaan atau pertanian yang dijalankan oleh generasi yang terdahulu.

Selain itu, peningkatan kos sara hidup menyebabkan penduduk di kawasan pinggir bandar ini berusaha untuk meningkatkan pendapatan mereka sama ada melakukan pekerjaan tambahan atau menaikkan gred gaji atau perjawatan mereka di dalam pekerjaan yang dilakukan. Menurut Amaluddin et al. (2017) perubahan serta peningkatan harga barangan di kawasan pinggir bandar adalah seiring dengan perubahan pendapatan yang berlaku di dalam komuniti yang mendiami kawasan tersebut. Oleh yang demikian perubahan serta peningkatan di dalam jumlah pendapatan yang diperolehi oleh komuniti pinggir bandar ini adalah penting supaya mereka dapat beradaptasi dengan perubahan yang berlaku dan berupaya untuk memenuhi segala permintaan pasar yang ditawarkan di kawasan tersebut.

5.5 Kesan Perubahan Aktiviti Ekonomi Terhadap Peletakan Status KIR

Perubahan aktiviti ekonomi, pekerjaan dan pendapatan yang berlaku di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini secara tidak langsung telah mempengaruhi perubahan status sosial serta kedudukan seseorang di dalam komuniti. Mahali dan Amat (2016) menyatakan, melalui perbezaan harta akan menyumbang kepada perbezaan “peluang hidup” yang dikecapi oleh seseorang. Manakala daripada status yang berbeza pula akan memberikan “gaya hidup” yang berbeza terhadap seseorang. Melalui kajian yang dilakukan oleh Mohamad Suhaidi Salleh (2015), terhadap stratifikasi sosial dalam kalangan komuniti Kedayan di Sarawak, mendapati bahawa kriteria objektif seperti “pendapatan”, “pekerjaan” dan “pemilikan” merupakan indikator yang boleh digunakan untuk mengukur dan meletakkan individu di dalam struktur sosial. Menurut beliau juga, penggunaan kriteria objektif ini dilihat sebagai alat yang penting kerana sifatnya yang boleh dikelompokkan mengikut pembahagian tertentu dan boleh diukur.

Komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini telah mula meningkatkan kedudukan ekonomi serta pekerjaan ke arah yang lebih baik. Hal ini demikian kerana mereka percaya bahawa dengan keadaan ekonomi yang stabil mampu untuk meningkatkan status serta kedudukan mereka di dalam komuniti. Dapatan daripada soal selidik dan tembual yang dijalankan juga mendapati bahawa perubahan di dalam pekerjaan dan pendapatan dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini sedikit sebanyak telah mempengaruhi kedudukan dan status yang bakal diperolehi di dalam komuniti.

5.5.1 Perubahan Pendapatan

Pendapatan merupakan antara indikator penting dalam menentukan kedudukan serta status seseorang individu atau kumpulan di dalam kelompok sosial masyarakat. Dapatan kajian mendapati KIR di kawasan pinggir bandar ini dibahagikan kepada beberapa kelompok atau kumpulan di dalam komuniti berdasarkan kepada jumlah pendapatan yang mereka perolehi. Kedudukan di dalam komuniti seperti tinggi, rendah dan sederhana dapat ditentukan berdasarkan kepada jumlah pendapatan yang diterima oleh KIR tersebut. Oleh yang demikian wujud kesedaran yang tinggi dalam kalangan KIR untuk berusaha meningkatkan pendapatan mereka dengan pelbagai cara termasuklah dengan menambah baik pekerjaan yang dilakukan, bekerja di dalam sektor pekerjaan yang menjanjikan “*safety net*” atau jaringan keselamatan dan melakukan lebih daripada satu pekerjaan.

Gusni Saat (2005), di dalam kajian beliau terhadap komuniti Sama-Bajau, telah menggunakan pendapatan bagi mengkategorikan komuniti tersebut. Hasilnya, beliau telah meletakkan komuniti Sama- Bajau ini kepada tiga strata iaitu bermula daripada “sangat tinggi” kepada paling rendah atau “miskin”. Syed Husin Ali (1975) di dalam kajian beliau

terhadap komuniti luar bandar pada sekitar 60 hingga 70-an turut menggunakan pendapatan bagi mendapatkan gambaran yang jelas berkenaan susun lapis individu di dalam komuniti.

Berkenaan dengan pendapatan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini, trend perubahan yang ketara dapat dilihat daripada generasi Bapa KIR hinggalah ke KIR. Trend perubahan pendapatan ini pula dipacu oleh perubahan pekerjaan yang berlaku daripada generasi ke generasi tersebut. Oleh yang demikian model susun lapis seperti di bawah (Jadual 5.3) telah dibina iaitu berdasarkan kepada jumlah pendapatan bulanan yang diterima oleh KIR. Pendapatan ini juga telah disilang dengan pekerjaan utama yang dilakukan bagi memberikan gambaran yang lebih jelas hubungan pekerjaan dengan jumlah pendapatan yang diperolehi KIR.

Jadual 5.3: Perbandingan Pendapatan Dan Pekerjaan KIR

Pekerjaan	Jumlah Pendapatan				Jumlah
	RM 0 - 1000	RM 1001 - 2500	RM 2501 - 5000	RM 5000 Keatas	
Sektor Kerajaan	9	38	29	3	79
Sektor Swasta	16	95	45	14	170
Petani	35	25	9	5	74
Kontraktor	0	1	1	0	2
Peniaga	6	1	1	0	8
Sektor Industri	1	7	2	0	10
Mekanik	1	0	0	0	1
Buruh Upah	3	4	0	0	7
Pesara	7	12	4	0	23
Lain-lain	2	3	1	1	7
Jumlah	80	186	92	23	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Individu yang mempunyai pendapatan dan gaji yang besar melalui pekerjaan yang dilakukan, berada di satu tahap atau kedudukan yang tinggi berbanding dengan individu lain yang tidak mempunyai gaji yang besar. Daripada gaji besar yang diterima secara tidak

langsung telah meningkatkan kemampuan keewangan seseorang untuk membeli barangan yang ditawarkan oleh kuasa pasar. Hal ini secara tidak langsung telah diterima oleh komuniti setempat sebagai pengukur kepada kedudukan dan status sosial seseorang. Daripada siri temubual yang dilakukan bersama Ketua Kaum Kampung Bobak, Encik Wilon Anak Kiben (Kiben, 2021) mendapati bahawa pekerjaan di dalam sektor swasta dan kerajaan lebih menjamin masa hadapan mempunyai pendapatan yang lebih banyak jika dibandingkan dengan aktiviti pertanian.

“Mereka ini dahulu tanam tanaman padi dan sebagainya, tetapi hasil tidak banyak, sedikit jika dibandingkan dengan kerja kerajaan dan swasta. Pendapatan lebih terjamin jika kerja dengan swasta dan kerajaan.” (Wilon anak Kiben, 78 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Bobak)

Daripada kenyataan Encik Wilon tersebut telah membawa kepada persoalan berkenaan kesan perubahan aktiviti ekonomi di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini terhadap peletakkan kedudukan dan status sosial di dalam kalangan komuniti di kawasan tersebut. Hal ini menunjukkan dengan jelas bahawa pendapatan yang tinggi turut sama dipengaruhi oleh pekerjaan yang dilakukan oleh seseorang. Hal ini demikian kerana pekerjaan di sektor kerajaan dan swasta yang dilihat lebih mempunyai jaminan dan *safety net* yang tersendiri menjadi pilihan komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Pendapatan yang diperolehi juga lebih lumayan dan membolehkan seseorang itu mempunyai keupayaan untuk mendapatkan harta sekaligus meningkatkan kedudukan serta status seseorang itu di dalam masyarakat.

Selain itu, antara dapatan penting yang diperolehi adalah kepentingan pendapatan yang tinggi dalam membolehkan seseorang itu untuk membantu komuniti kawasan

kediaman beliau. Daripada siri temubual yang dilakukan bersama Ketua Kaum di Kampung Tanjong Bowang, Desmond Abie (2021) mendapati bahawa mereka yang mempunyai pendapatan yang tinggi berupaya untuk membantu individu lain di dalam komuniti yang di dalam kesusahan atau kemiskinan. Mereka yang berupaya untuk melakukan perkara sedemikian akan mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi daripada komuniti setempat.

“Bila ada orang kaya dalam kampung ini senang sebab mereka banyak duit. Mereka boleh tolong orang kampung lain kalau susah. Di Kampung Bowang cikgu-cikgu sini banyak tolong orang kalau ada orang susah. Itu pasal orang hormat dengan dia” (Desmond Abie, 60 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang)

Penghormatan serta kedudukan diberikan oleh komuniti setempat kepada individu atau kelompok yang berupaya untuk membantu mereka yang berada di dalam kesusahan. Hal ini merujuk kepada mereka yang berupaya untuk memiliki kemampuan keewangan serta pendapatan yang tinggi yang mana seterusnya membolehkan mereka membantu orang lain. Menurut Mohamad Suhaidi Salleh (2015), keupayaan untuk mendapatkan harta adalah ditentukan oleh faktor keewangan yang dimiliki oleh seseorang individu. Hal ini bermaksud, melalui latar belakang keewangan yang kukuh dan stabil, membolehkan seseorang itu untuk mengumpulkan harta. Hal ini sekaligus membolehkan individu tersebut untuk membantu mereka yang lain yang berada di dalam kesusahan melalui kemampuan keewangan yang dimiliki.

Menerusi kajian Syed Husin Ali (1975) terhadap masyarakat petani luar bandar, mendapati bahawa kumpulan orang kaya yang sombong dan suka membazir adalah dibenci

oleh masyarakat, namun sebaliknya mereka ini akan disayangi dan dihormati sekiranya mereka bersikap pemurah dengan kekayaan dan wang yang diperolehi. Hal ini sekaligus membuktikan kepentingan pendapatan yang diperolehi oleh individu atau kelompok terhadap peletakkan kedudukan dan status sosial di dalam komuniti. Mereka yang mempunyai harta dan pendapatan yang tinggi ini juga sekaligus mampu untuk melakukan banyak perkara bagi meningkatkan dan menambah baik status mereka di dalam masyarakat (Syed Husin Ali, 1975). Oleh yang demikian, pertambahan pendapatan ini secara tidak langsung telah membuka peluang kepada komuniti Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau ini untuk mengubah dan menambah baik kedudukan serta status sosial mereka di dalam komuniti.

5.5.2 Perubahan Pekerjaan

Kajian yang dilakukan oleh Abdul Rahman Aziz (2000), berkenaan pekerjaan di dalam kehidupan manusia telah menyatakan berkenaan enam fungsi atau faedah yang diterima daripada pekerjaan yang dilakukan. Antara fungsi dan faedah yang diterima daripada pekerjaan adalah berinteraksi dengan manusia, kepuasan, harga diri, mendapatkan wang, kesedaran identiti dan status sosial. Tiga daripada fungsi pekerjaan seperti yang dinyatakan oleh Abdul Rahman Aziz iaitu sumber keewangan, identiti dan status sosial dilihat bertepatan dan mempunyai perkaitan dengan kajian yang dijalankan.

Mengambil kira fungsi seperti yang dinyatakan oleh Abdul Rahman Aziz (2000), iaitu bagi tujuan meningkatkan status, KIR di kawasan pinggir bandar ini telah diminta untuk memilih jenis pekerjaan yang dilakukan oleh mereka. Daripada jawapan yang diberikan oleh KIR ini, penyelidik telah menemui trend atau bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Dapatan kajian juga mendapati bahawa pekerjaan KIR

di kawasan pinggir bandar ini dapat dibahagikan kepada empat kategori utama (Rujuk Jadual 5.4).

Jadual 5.4: Kategori Pekerjaan KIR

Kategori Pekerjaan	Jenis Pekerjaan	Jumlah (%)
Sektor Awam / Kerajaan	• Kerani Am • Guru • Polis / Tentera	59 Orang (15.49%)
• “<i>Safety Net</i>” • Dianggap berjaya • Persaingan yang tinggi untuk Mendapatkan pekerjaan		
Sektor Swasta	• Perkhidmatan e – hailing • Sektor industri / perkilangan • Buruh Upah	149 Orang (39.12%)
• “Makan Gaji” • Tidak memerlukan modal • Aksesibiliti dan jarak ke Kawasan bandar. • Pembinaan kilang yang Semakin banyak		
Bekerja Sendiri	• Petani • Kontraktor • Mekanik • Peniaga / Penjaja • Nelayan	131 Orang (34.38%)
• Mempunyai modal yang tinggi • Petani (Jika mempunyai tanah untuk diusahakan)		
Kumpulan Pesara	• Pesara Kerajaan • Pesara Swasta	42 Orang (11.02%)
• Membeli rumah di kawasan pinggir bandar • Ingin jauh dari kesibukan bandar • Ingin duduk berdekatan dengan keluarga		
		381 Orang (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Pekerjaan yang dilakukan oleh KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini dapat dikategorikan kepada empat kategori iaitu sektor kerajaan, sektor swasta, bekerja sendiri dan

kumpulan pesara. Setiap kategori ini mempunyai jenis pekerjaannya tersendiri dan justifikasi dalam menentukan kedudukan mereka di dalam kumpulan masyarakat. Bagi kategori yang pertama iaitu kategori pekerjaan yang menduduki kedudukan yang tertinggi di dalam kumpulan masyarakat adalah kategori sektor kerajaan. Hal ini demikian kerana pekerjaan ini mempunyai jaringan keselamatan atau *Safety Net* nya yang tersendiri. Pekerja yang bekerja di dalam sektor kerajaan ini mempunyai jaminan daripada menerima kesan sekiranya berlaku kegawatan ekonomi atau hal luar jangka lain yang berlaku. Menurut Syed Husin Ali (1975), pekerjaan di dalam sektor kerajaan mempunyai status dan prestij yang tinggi di dalam masyarakat. Beliau turut menyatakan bahawa pegawai-pegawai kecil termasuk kerani juga mempunyai punca kuasa dalam lingkungan perkhidmatan mereka yang membuatkan segala yang dikatakan dan dilakukan mereka adalah dibawah arahan pihak kerajaan, dan dengan itu status mereka dipertingkatkan. Contoh utama yang dapat diberikan adalah melalui siri tembual bersama Ketua Kampung Tanjong Bowang, Desmond Abie (2021), yang menyatakan bagaimana pekerjaan di sektor kerajaan mempunyai jaminan daripada dibuang kerja terutamanya di dalam era pandemik kesihatan yang melanda negara baru-baru ini.

“Kalau mahu berniaga kalau tiada modal pun susah. Memang orang cakap meniaga cepat kaya tapi kalau tidak ada modal atau tidak pandai berniaga pun susah juga. Jadi elok lagi kerja kerajaan lebih terjamin masa hadapan. Waktu Covid ini pun mereka tidak ada buang orang kerja” (Desmond Abie, 60 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang)

Selain itu, seseorang yang bekerja di sektor kerajaan juga dianggap “*berjaya dalam kehidupan*” apabila berjaya menempatkan diri di dalam sektor kerajaan. Hal ini demikian kerana, terdapat persaingan yang sengit untuk bekerja di dalam sektor kerajaan di samping

terdapat pelbagai kelebihan lain apabila bekerja di dalam sektor tersebut seperti kemudahan untuk membuat pinjaman daripada bank.

Seterusnya perubahan yang ketara daripada segi perubahan pekerjaan adalah pertambahan penglibatan KIR di kawasan pinggir bandar ini ke dalam sektor swasta. Menurut Teh dan Hamid (1998), perubahan aktiviti ekonomi dalam satu jangka masa yang berbeza akan menampakkan perubahan nilai masyarakat ini terhadap sesuatu kegiatan ekonomi yang dilakukan. Nilai serta aktiviti ekonomi mereka ini akan berubah apabila proses modernisasi serta pembangunan berlaku yang mana akan mendatangkan lebih banyak pendapatan jika dibandingkan dengan keadaan dahulu (Teh & Hamid, 1998).

Bagi kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini, majoriti daripada KIR bekerja di dalam kategori sektor swasta iaitu seramai 149 orang atau (39.12%). Pembangunan serta rebakan pembandaran yang berlaku telah memberi kesan terhadap percambahan peluang pekerjaan di dalam sektor swasta. Kategori swasta atau lebih dikenali sebagai pekerjaan “*makan gaji*” ini menjadi pilihan utama KIR di kawasan tersebut kerana pekerjaan seperti ini tidak memerlukan modal dan cukup dengan kudrat serta kekuatan yang dipunyai oleh seseorang. Selain itu, aksesibiliti serta jarak ke kawasan bandar yang semakin dekat membolehkan KIR ini untuk berulang alik ke kawasan bandar untuk bekerja dengan lebih mudah dan lebih menjimatkan. Hal ini ditambah pula dengan percambahan pembinaan kilang-kilang di kawasan bandar bandar seperti kilang Borneo Spring Sdn. Bhd., K&L Farming Industry Sdn. Bhd. Dan Kilang Mee Segera Ikhwan, yang mana secara tidak langsung telah menjana peluang pekerjaan yang lebih banyak terhadap penduduk di sekitar kawasan pinggir bandar Daerah Bau tersebut.

Kategori pekerjaan seterusnya yang dilakukan adalah bekerja sendiri. Antara pekerjaan yang dilakukan adalah seperti menjadi petani, peniaga dan penjaja, kontraktor, mekanik dan nelayan. Menurut salah seorang ketua kampung yang ditembual, mereka yang bekerja sendiri ini memerlukan modal yang besar apabila mereka ingin memulakan perniagaan mereka. Manakala bagi kumpulan petani, yang mempunyai tanah sahaja yang akan menjalankan aktiviti pertanian kerana kesukaran untuk memasarkan hasil pertanian mereka.

“...Generasi sebelum ini bekerja sebagai petani, kebanyakan mereka betani tanam padi, berkebun getah. Sekarang pula mereka kerja kerajaan dan swasta. Petani makin kurang apabila mereka dapat pekerjaan di bandar Kuching. Kebanyakan mereka yang bekerja di luar. Selain itu marketing untuk jual hasil pertanian itu mereka tidak ada. Itu masalah paling utama. Kalau sudah dapat hasil mereka mahu jual di mana. Kalau jual dengan orang kampung sikit-sikit berapa sangat baru dapat. Kalau dua ka tiga orang tanam benda sama macam mana. Marketing di sini susah. Lagi pun kawasan Bau ini besar....” (Wilon anak Kiben, 78 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Bobak)

Kategori pekerjaan bekerja sendiri ini, kurang mendapat sambutan daripada anak-anak muda di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini. Hal ini demikian kerana mereka lebih memilih untuk bekerja di sektor pekerjaan yang tidak memerlukan modal dan tanah untuk diusahakan. Kategori pekerjaan seperti ini banyak dipelopori oleh generasi terdahulu seperti bapa KIR atau orang asal kawasan tersebut yang mempunyai tanah dan modal yang besar untuk memulakan perniagaan. Anak muda di kawasan pinggir bandar ini juga berpendapat bahawa pertanian ini hanya sesuai pada zaman dahulu sahaja di mana keperluan wang pada

zaman tersebut tidak begitu mendesak. Namun segala berubah apabila kawasan Bau ini mula berubah kepada kawasan pinggir bandar yang mana wang serta pendapatan yang stabil amat memainkan peranan yang penting dalam usaha untuk meneruskan kelangsungan kehidupan seharian.

Akhir sekali adalah kategori pekerjaan daripada kumpulan pesara. Mereka yang tergolong di dalam kumpulan ini adalah mereka yang telah bersara daripada pekerjaan yang dilakukan sama ada daripada sektor kerajaan mahupun sektor swasta. Kumpulan ini menggunakan hasil daripada persaraan mereka untuk menampung kehidupan seharian mereka di samping melakukan pekerjaan tambahan seperti melakukan aktiviti pertanian sekiranya mempunyai tanah kebun di kawasan tersebut. Kumpulan pesara ini juga dilihat ideal dan mempunyai status nya yang tersendiri terutamanya pesara kerajaan. Hal ini demikian kerana, kumpulan ini mempunyai pendapatan daripada pencen yang diterima walaupun telah habis berkhidmat dan bekerja sebagai kakitangan kerajaan. Hal ini yang dilihat oleh komuniti sebagai sesuatu yang diperlukan sewaktu usia tua di mana tidak lagi perlu bekerja sewaktu sudah lanjut usia.

Trend perubahan bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini dapat dilihat dengan lebih jelas dalam generasi KIR itu sendiri. Pekerjaan di dalam sektor kerajaan dilihat menjadi pilihan utama KIR diikuti dengan pekerjaan di dalam sektor swasta. Hal ini demikian kerana mereka percaya dengan kelebihan dan jaminan pendapatan yang dijanjikan oleh sektor-sektor tersebut untuk mengubah kehidupan mereka kearah yang lebih baik.

Melalui kajian yang dilakukan oleh Teh dan Hamid (1998) terhadap masyarakat desa di Wang Kelian mendapati bagaimana perubahan bentuk ekonomi di kawasan tersebut

daripada kegiatan agrikultur yang berasaskan penanam padi yang berubah kepada penanam getah yang telah membawa kepada perubahan struktur masyarakat yang bersifat kesamarataan kepada bersifat bersusun lapis. Mereka yang mempunyai tanah getah memperoleh kedudukan yang lebih tinggi berbanding mereka yang tidak mempunyai tanah getah. Perkara ini memperlihatkan perubahan aktiviti ekonomi ekonomi daripada penanaman padi kepada penanaman getah yang mana memberi impak yang besar kepada peletakan status dan kedudukan di dalam masyarakat di Wang Kelian.

Hal ini juga sama keadaanya seperti yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Perubahan bentuk ekonomi daripada aktiviti agrikultur seperti pertanian yang beralih kepada pekerjaan yang bersifat sara diri atau "*makan gaji*" yang mana dilihat lebih stabil dan mempunyai jaminan. Pekerjaan "*makan gaji*" yang dilakukan ini juga dibahagikan kepada kedudukan yang tersendiri berdasarkan jumlah pendapatan yang mampu diterima oleh seseorang itu dan kadar jaminan atau "*safety net*" yang dipunyai oleh sesebuah pekerjaan tersebut. Menurut Mohamad Suhaidi Salleh (2015) pekerjaan yang mempunyai "*safety net*" atau jaringan keselamatan seperti bekerja di sektor kerajaan mempunyai nilai dan kedudukan yang tinggi di dalam kalangan masyarakat desa dan luar bandar.

5.5.3 Peningkatan Tahap Pendidikan

Dalam usaha untuk mendapatkan pekerjaan yang menjanjikan pendapatan yang tinggi, perkara utama yang perlu diberi perhatian juga adalah pencapaian pendidikan. Menurut Syed Husin Ali (1975), pekerjaan di dalam sektor awam terutamanya daripada golongan guru amat dihormati dan ianya bukan sekadar berdasarkan pekerjaan semata-mata tetapi disebabkan mereka mempunyai tahap pendidikan yang baik. Di dalam kajian beliau terhadap masyarakat petani di luar bandar juga menyatakan bahawa pendidikan formal di

kawasan luar bandar adalah masih pada tahap yang rendah. Seseorang itu perlu belajar selama bertahun-tahun di luar kawasan kampung jika ingin mendapatkan pendidikan yang baik. Penghormatan yang diberikan terhadap mereka yang berpendidikan tinggi ini bukan sahaja kerana kemahiran serta keilmuan mereka terhadap sesuatu bidang tetapi disebabkan juga pendidikan ini merupakan antara prasyarat untuk mendapatkan pekerjaan yang baik dan pendapatan yang lumayan.

Komuniti pinggir bandar ini sedar akan kepentingan untuk meningkatkan tahap pencapaian pendidikan mereka dalam usaha mendapatkan pekerjaan yang dan pendapatan yang stabil. Hal ini demikian kerana, kelayakan untuk syarat lantikan ke dalam perkhidmatan awam adalah dengan mempunyai Sijil Pelajaran Malaysia atau (SPM) dengan sekurang-kurangnya kredit di dalam mata pelajaran Bahasa Melayu. Oleh yang demikian kesedaran untuk meningkatkan pendidikan telah wujud di dalam diri komuniti Bumiputera pinggir bandar ini. Hal ini dapat dibuktikan dengan perbandingan pencapaian pendidikan antara Bapa KIR (generasi pertama), KIR (generasi kedua) dan anak KIR (generasi ketiga). (Rujuk Jadual 5.5).

Jadual 5.5: Tahap Pencapaian Pendidikan Antara Tiga Generasi

Tahap Pendidikan	Generasi Bumiputera Pinggir Bandar (f)		
	Bapa KIR	KIR	Anak KIR
Tidak Bersekolah	133	50	0
Sekolah Rendah	178	74	12
Menengah Rendah (1-3)	50	71	12
Menengah (4-5)	20	140	112
Menengah Atas (6)	0	32	60
Peringkat Sijil	0	6	38
Diploma	0	5	64
Ijazah Sarjana Muda	0	3	75
Master	0	0	5
PHD	0	0	5

	0	0	3
Jumlah	381	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Terdapat perubahan yang ketara daripada segi pencapaian pendidikan antara generasi di kawasan pinggir bandar ini. Majoriti daripada generasi pertama (Bapa KIR) mempunyai tahap pendidikan pada peringkat sekolah rendah sahaja. Manakala pencapaian tertinggi generasi ini hanyalah sehingga ke peringkat menengah atau SPM. Bagi generasi kedua (KIR) majoriti daripada mereka mempunyai tahap pencapaian pendidikan sehingga ke peringkat SPM manakala pencapaian tertinggi di dalam generasi ini adalah pada peringkat Ijazah Sarjana Muda. Bagi generasi ketiga (Anak KIR), majoriti daripada mereka mempunyai tahap pencapaian pendidikan pada peringkat SPM atau sekolah menengah, manakala pencapaian tertinggi anak-anaka KIR ini adalah sehingga ke peringkat Doktor Falsafah atau PHD. Hal ini jelas menunjukkan perubahan pencapaian pendidikan yang ketara dan konsisten antara generasi di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau.

Daripada siri temubual bersama ketua kampung Kampung Bobak (Wilon Anak Kiben, 2021), beliau menyatakan bahawa daripada perspektif komuniti di kawasan tersebut mereka percaya bahawa individu yang mempunyai latar belakang pendidikan yang tinggi pasti akan mendapat pekerjaan yang stabil dan menjanjikan pendapatan yang lumayan. Beliau juga menambah sekiranya tiada pelajaran maka seseorang itu akan mengalami kesukaran untuk mendapatkan pekerjaan.

“.... Cuma kita anggap dia berpendidikan tinggi dan ada tanggapan dia ada kerja bagus. Tapi kalau dia balik kampung dia jadi macam orang kampung juga. Cuma bila ada pendidikan masa depan dia lebih terjamin. Kalau kita

tidak ada sekolah susah mahu cari kerja sebenarnya.....” (Wilon anak KIBen, 78 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Bobak)

Oleh yang demikian, dalam usaha komuniti Bumiputera pinggir bandar meningkatkan kedudukan dan status mereka di dalam masyarakat melalui pekerjaan yang dilakukan dan peningkatan pendapatan, ianya secara tidak langsung telah menimbulkan kesedaran mereka untuk turut sama meningkatkan tahap dan pencapaian pendidikan. Pencapaian pendidikan ini dilihat perlu bergerak seiring dengan dengan usaha yang dilakukan oleh komuniti tersebut untuk mendapatkan pekerjaan dan pendapatan yang stabil. Kesedaran ini dapat dibuktikan dengan peningkatan pencapaian pendidikan yang konsisten daripada satu generasi ke generasi yang lain.

5.6 Kesimpulan

Perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini secara tidak langsung telah menunjukkan bahawa ekonomi di kawasan tersebut telah mengalami perubahan dan evolusi yang mana turut sama memberi kesan terhadap peletakan kedudukan dan status sosial di dalam komuniti. Mereka bukan sahaja berusaha memperbaiki kehidupan seharian mereka dengan mendapatkan pekerjaan dan pendapatan yang stabil, malahan turut sama berusaha untuk meningkatkan status dan kedudukan mereka di dalam komuniti. Tidak dapat dinafikan kepentingan untuk menjana pendapatan yang tinggi dan mendapatkan pekerjaan yang mempunyai jaringan keselamatan itu penting bagi meneruskan kelangsungan hidup dan memenuhi segala permintaan pasar. Namun kesedaran tersebut saling berkait dan didorong dengan usaha untuk memperbaiki kehidupan mereka melalui peningkatan status dan kedudukan mereka di dalam komuniti.

Dapatan kajian di dalam bab ini juga, dapat memberi gambaran yang jelas berkenaan kawasan pinggir bandar termasuk daripada aspek ekonomi dan sisi penting yang dilihat oleh komuniti di kawasan tersebut.

BAB 6

FAKTOR PENGUKURAN STRATIFIKASI SOSIAL DALAM KOMUNITI

6.1 Pengenalan

Di dalam bab 6 ini, penyelidik akan menghuraikan secara teliti berkenaan faktor-faktor yang meletakkan kedudukan dan status sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Bau, Sarawak. Penentuan faktor-faktor ini juga merangkumi dimensi yang pelbagai dengan fokus utama diberikan kepada faktor objektif serta faktor subjektif.

Terdapat empat faktor yang bersifat objektif telah dikeluarkan oleh penyelidik dalam usaha untuk melihat kesan dan pengaruh faktor objektif ini terhadap peletakkan kedudukan dan status di kawasan pinggir bandar Bau ini. Antara faktor objektif tersebut adalah tahap / jumlah pendapatan, pemilikan dan jumlah aset yang dimiliki, klasifikasi / jenis pekerjaan dan tahap pendidikan. Manakala bagi faktor yang bersifat subjektif yang diteliti oleh penyelidik pula adalah keilmuan / kemahiran tambahan yang dimiliki oleh seseorang, jawatan yang disandang di dalam masyarakat dan sumbangan terhadap masyarakat. Analisis yang dilakukan terhadap faktor objektif dan subjektif ini adalah dengan menggunakan kaedah analisis kuantitatif berdasarkan data yang diperolehi daripada borang soal selidik yang diedarkan kepada responden di kawasan kajian.

6.2 Ukuran Stratifikasi Sosial

Stratifikasi sosial merupakan sebuah konsep yang memperlihatkan pembezaan atau pengelompokan sesebuah kelompok atau komuniti sosial di dalam masyarakat secara bertingkat. Pembezaan ini dapat dilihat dengan jelas dengan wujudnya strata yang tinggi, sederhana ataupun rendah. Pembezaan ini dilakukan berdasarkan kepada sesuatu simbol atau

tanda yang dilihat berharga bagi sesebuah kelompok masyarakat misalnya seperti ekonomi, politik, budaya dan sebagainya. Jadi selama mana sesuatu perkara atau simbol itu dianggap berharga, maka pembentukan stratifikasi ini berterusan dari satu generasi ke generasi yang lain (Singgih, 2007). Menurut Ting (1979), faktor- faktor yang mempengaruhi sesebuah stratifikasi sosial di dalam kumpulan masyarakat adalah berbeza dari sebuah kelompok ke kelompok yang lain. Hal ini yang dilihat di dalam stratifikasi sosial pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak. Penyelidik cenderung untuk melihat stratifikasi sosial dengan fokus serta pengkhususan kepada peletakan kedudukan dan status sosial.

Oleh yang demikian kaedah pengukuran yang tepat perlu diguna pakai untuk melihat faktor-faktor yang paling mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Menurut Singgih (2007), terdapat beberapa cara yang boleh diguna pakai untuk menganalisis status sosial di dalam sesebuah kelompok masyarakat. Pertama adalah dengan menganalisis atau melihat kepada sesebuah konflik yang wujud dan berkembang di dalam masyarakat. Konflik ini dapat memperlihatkan apa yang menjadi rebutan di dalam kelompok masyarakat tersebut. Daripada rebutan ini, mereka yang berjaya untuk merebut sesuatu yang berharga tersebut akan menduduki kedudukan yang tinggi manakala, mereka yang tidak berjaya akan mendapat kedudukan dan strata yang rendah. Kedua, adalah dengan melihat cara sesebuah sumber di dalam kumpulan masyarakat itu diagihkan kepada ahlinya. Mereka yang mempunyai kedudukan yang lebih tinggi akan memperoleh sumber tersebut lebih banyak berbanding mereka yang mempunyai kedudukan dan strata yang rendah. Yang ketiga adalah melalui kehormatan / *prestige* atau ganjaran yang diberikan oleh masyarakat terhadap seseorang individu. Yang terakhir analisis dilakukan berdasarkan simbol-simbol yang dianggap oleh masyarakat dapat menentukan kedudukan seseorang seperti cara pemakaian, aset yang dimiliki dan sebagainya. Oleh yang demikian,

penyelidik telah memilih faktor-faktor yang mempengaruhi kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar ini berdasarkan faktor yang telah disenaraikan oleh pengkaji lepas melalui pembacaan dan kajian literatur yang dijalankan. Ini sekaligus dapat memperlihatkan perbezaan serta persamaan faktor-faktor diantara kawasan pinggir bandar ini dengan kawasan bandar dan luar bandar yang dikaji oleh sarjana lepas.

Dalam melihat faktor-faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini, penyelidik telah menggunakan kaedah pekali korelasi *Pearson*. Kaedah ini dilihat bersesuaian untuk melihat perkaitan atau tahap hubungan diantara kedudukan dan status sosial responden terhadap faktor objektif serta subjektif yang telah dikeluarkan oleh penyelidik. Pekali korelasi *Pearson* ini berupaya untuk menentukan kekuatan hubungan sama kuat atau lemah antara pembolehubah yang dikeluarkan dengan nilai antara -1.00 hingga +1.00 (Fauzi et al., 2014). Darjah atau kekuatan bagi setiap korelasi adalah seperti pada (Rujuk Jadual 6.1).

Jadual 6.1: Nilai Dan Hubungan Korelasi

Nilai Korelasi	Hubungan / Kekuatan
1.00	Sempurna
0.70 – 0.99	Sangat Kuat
0.50 – 0.69	Kuat
0.30 – 0.49	Sederhana
0.10 – 0.29	Lemah
0.01 – 0.19	Sangat Lemah

(Sumber: Ghazali & Sufean, 2016)

6.3 Faktor Objektif

6.3.1 Pendidikan

Pendidikan merupakan teras kepada pembangunan modal insan yang berkualiti dan mampan. Semenjak kecil lagi manusia ini telah diberikan pendedahan terhadap pendidikan

sama ada secara formal ataupun tidak formal. Pendidikan adalah sebuah alat yang digunakan oleh seseorang individu untuk mendapatkan ilmu pengetahuan berkenaan sesuatu perkara dan ianya boleh diperolehi melalui pendidikan secara formal seperti di institusi pengajian, sekolah, maktab, kolej dan sebagainya (Mohammad Suhaidi Salleh, 2015).

Dalam Perlembagaan Malaysia, tanpa menjejaskan keluasan Perkara 8, tidak boleh ada diskriminasi terhadap mana-mana warganegara semata-mata atas alasan agama, ras, keturunan atau tempat lahir. Semua warganegara Malaysia berhak menerima pendidikan tanpa mengira latar belakang mereka. Pendidikan amat penting dalam usaha untuk memajukan sesebuah negara ataupun diri seseorang individu. Kepentingan pendidikan adalah untuk meningkatkan pencapaian seseorang dan mereproduksi semula ketidaksamaan kelas yang diperolehi melalui warisan (Aschaffenburg & Mass, 1997). Pendidikan yang diberikan haruslah bersifat sama rata tanpa mengira latar belakang seseorang individu tersebut.

Pendidikan di Daerah Bau telah mengalami perubahan dan penambahbaikan daripada semasa ke semasa. Hal ini dapat dibuktikan dengan pencapaian pendidikan dalam kalangan Bumiputera ini dari generasi ke generasi (Rujuk Jadual 5.5). Pencapaian pendidikan di daerah Bau ini telah memperlihatkan perubahan yang signifikan dan drastik. Perbandingan yang dilakukan antara tiga generasi di kawasan kajian memperlihatkan trend perubahan pencapaian pendidikan dapat dilihat dengan jelas. Pencapaian pendidikan di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau ini memperlihatkan peningkatan yang ketara dari generasi ke generasi. Hasil kajian juga mendapati tahap pencapaian tertinggi bagi setiap generasi mempunyai trend yang tersendiri.

Dalam melihat faktor pendidikan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini, ujian korelasi telah dilakukan bagi melihat sama ada terdapat hubungan atau korelasi antara kedudukan KIR di dalam komuniti dan persepsi KIR terhadap pendidikan dalam mempengaruhi status dan kedudukan di dalam masyarakat. Nilai korelasi *Pearson* digunakan untuk mengenal pasti tahap kekuatan hubungan antara pemboleh ubah yang diuji. Nilai ini digunakan dan hubungannya dikira signifikan pada aras keyakinan 99% ($p < 0.01$).

Jadual 6.2: Korelasi Diantara Status KIR Dan Pendidikan

Korelasi Pendidikan			
		Persepsi KIR terhadap pendidikan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap pendidikan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat.	Pearson Correlation	1	.670
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat.	Pearson Correlation	.670	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.2 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status / kedudukan KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap faktor pendidikan dalam mempengaruhi kedudukan yang diperolehi di dalam masyarakat. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status yang diperolehi oleh KIR dan pendidikan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r =$

0.670), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang kuat diantara status KIR dan persepsi KIR terhadap pendidikan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial.

Daripada data tab silang (*crosstabs*) yang dilakukan (Jadual 6.3), turut mendapati terdapat hubungan yang kuat diantara kedudukan dan status seseorang KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap pendidikan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial. Majoriti daripada KIR memilih sangat setuju iaitu seramai 250 orang, manakala 125 orang KIR memilih setuju dan 4 orang KIR memilih tidak pasti. Daripada data tab silang ini juga mendapati kebanyakan KIR yang memilih sangat setuju dan setuju ini terdiri daripada mereka yang berada pada status sosial sederhana, sederhana tinggi dan tinggi. KIR yang berada pada kedudukan rendah dan sederhana turut memilih setuju dan sangat setuju bahawa pendidikan merupakan salah satu faktor penting untuk meningkatkan kedudukan serta status sosial seseorang di dalam masyarakat. Hal ini jelas turut menunjukkan bahawa terdapat kesedaran yang tinggi dalam kalangan KIR untuk memajukan dan meningkatkan tahap pendidikan anak-anak mereka dalam usaha untuk meningkatkan status sosial dalam masyarakat.

Jadual 6.3: Status KIR dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendidikan

Status KIR	Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendidikan			Jumlah
	Tidak Pasti	Setuju	Sangat Setuju	
Sangat Rendah	0	0	1	1
Rendah	0	13	43	56
Sederhana Rendah	4	49	74	127
Sederhana	0	35	62	97
Sederhana Tinggi	0	25	42	67
Tinggi	1	4	28	33
Jumlah	5	126	250	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

6.3.2 Pekerjaan

Sebagai salah sebuah pemangkin kepada ekonomi seseorang mahupun negara, pekerjaan dilihat sebagai salah sebuah faktor penting yang dilihat mampu untuk membawa perubahan kepada status sosial dan kedudukan seseorang di dalam kumpulan masyarakat. Menurut Silllalee (2015), pekerjaan merupakan asas di dalam kehidupan yang membawa kepada pendapatan yang mana mampu untuk membawa kepada penghormatan terhadap diri seseorang individu. Secara amnya pekerjaan merupakan suatu perkara yang dilakukan secara berterusan bagi meneruskan kehidupan seharian dan mencapai matlamat ekonomi yang telah ditetapkan. Wolff dan Reinthaler (2008) menyatakan bahawa, pekerjaan yang menjanjikan ganjaran yang lebih tinggi mampu untuk meningkatkan kedudukan serta prestij seseorang di dalam masyarakat dan sebaliknya. Oleh yang demikian pekerjaan yang dilakukan oleh seseorang individu akan mencerminkan dan menentukan kedudukan status sosial seseorang (Silllalee, 2015).

Terdapat perubahan yang ketara di dalam sektor pekerjaan di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini kesan daripada rebakan pemandaran yang berlaku. Daripada sebuah kawasan perlombongan, kepada kawasan pertanian hinggalah kepada sebuah kawasan yang penduduknya menjalankan pekerjaan “makan gaji” sebagai kaedah sara hidup mereka. Perubahan di dalam bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh penduduk di kawasan pinggir bandar Bau ini dilihat mampu mempengaruhi kedudukan serta status sosial seseorang itu di dalam masyarakat. Melalui pekerjaan yang menjanjikan pendapatan tinggi akan memberikan kelebihan kepada seseorang individu untuk memperoleh lebih banyak sumber sekaligus mampu untuk memenuhi lebih banyak permintaan pasar. Hal ini secara tidak langsung berupaya untuk meningkatkan kedudukan serta status sosial beliau di dalam kumpulan masyarakat.

Pekerjaan di kawasan pinggir bandar Bau telah mengalami evolusi dan perubahan yang ketara dari semasa ke semasa. Perkembangan ekonomi di Daerah Bau ini adalah kesan daripada rebakan pemandaran yang berlaku, perluasan kuasa pasar serta percambahan ekonomi setempat. Ini secara tidak langsung telah mengembangkan ekonomi serta meningkatkan peluang pekerjaan di kawasan pinggir bandar Bau. Menurut Samruhaizad Samian dan Azhan Awang (2017), kesan daripada rebakan pemandaran yang berlaku terhadap kawasan pinggir bandar memang tidak dapat disangkal kerana mampu membawa perubahan daripada aspek kualiti hidup dan mampu untuk meningkatkan taraf hidup masyarakat di kawasan pinggir bandar tersebut. Pekerjaan penduduk di kawasan pinggir bandar di daerah Bau ini telah memperlihatkan perubahan yang ketara. Daripada pekerjaan di sektor perlombongan, pekerjaan penduduk di kawasan pinggir bandar Bau ini telah mengalami evolusi dan perubahan kepada kegiatan ekonomi berasaskan pertanian setelah kawasan lombong emas di Bau ini ditutup. Aktiviti pertanian seperti menanam sawit, lada dan nanas telah banyak dilakukan oleh penduduk pinggir bandar Bau bagi menyara kehidupan mereka. Namun setelah pembangunan serta pemandaran yang berlaku di bandar Kuching, kawasan pinggir bandar di Bau ini secara tidak langsung turut menerima tempas dari pembangunan yang berlaku. Penduduk di kawasan pinggir bandar Bau ini mula beralih kepada pekerjaan yang lebih terjamin serta mempunyai "*Safety Net*" nya yang tersendiri. Pekerjaan seperti "*makan gaji*" ini dilihat lebih terjamin dan kurang risiko untuk mendapat kerugian berbanding perniagaan melalui hasil pertanian. Melalui dapatan kajian yang diperolehi, majoriti daripada KIR di kawasan pinggir bandar Bau ini melakukan pekerjaan "*makan gaji*" seperti bekerja di sektor awam dan swasta.

Dalam melihat faktor pekerjaan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Bau ini, ujian korelasi

telah dilakukan. Ini bagi melihat sama ada terdapat hubungan atau korelasi antara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor pekerjaan dalam mempengaruhi kedudukan dan status status di dalam masyarakat. (Rujuk Jadual 6.4).

Jadual 6.4: Korelasi Diantara Status KIR Dan Pekerjaan

Korelasi Pekerjaan			
		Persepsi KIR terhadap pekerjaan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap pekerjaan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Pearson Correlation	1	.224**
	Sig. (2-tailed)		.006
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.224**	1
	Sig. (2-tailed)	.001	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.4 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap faktor pekerjaan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial dalam masyarakat. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status yang diperolehi oleh KIR dan pekerjaan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.224$), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang lemah diantara dua pembolehubah tersebut.

Daripada data tab silang (*crosstabs*) yang dilakukan mendapati, majoriti daripada KIR memilih “sangat setuju” iaitu seramai 161 orang. Manakala seramai 158 orang KIR memilih “setuju”, 58 orang “tidak pasti” dan 4 orang “tidak setuju (Rujuk Jadual 6.5).

Dapatan dari tab silang turut mendapati terdapat hubungan diantara status KIR dan faktor pekerjaan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial di dalam masyarakat. Walaupun begitu, hubungan yang lemah dapat dilihat kerana kebanyakan daripada mereka yang bersetuju adalah terdiri daripada mereka yang bekerja di sektor awam dan swasta iaitu pekerjaan “makan gaji” dan mempunyai *safety net* yang tersendiri. Namun bagi mereka yang melakukan pekerjaan sebagai petani dan menjalankan perniagaan menyatakan tidak pasti dan tidak bersetuju kerana beranggapan pekerjaan yang melibatkan urusan perniagaan mampu untuk menghasilkan pendapatan yang lebih berbanding pekerjaan makan gaji.

Jadual 6.5: Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pekerjaan

Status KIR	Persepsi KIR Terhadap Faktor Pekerjaan				Jumlah
	Tidak Setuju	Tidak Pasti	Setuju	Sangat Setuju	
Sangat Rendah	0	0	1	0	1
Rendah	4	15	18	19	56
Sederhana Rendah	0	24	52	51	127
Sederhana	0	7	46	44	97
Sederhana Tinggi	0	10	24	33	67
Tinggi	0	2	17	14	33
Jumlah	4	58	158	161	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

6.3.3 Pendapatan

Menurut Gusni Saat (2005), ekonomi merupakan salah satu faktor utama yang menjadi penggerak utama kepada sesebuah perubahan sosial. Oleh yang demikian, aspek ekonomi merupakan salah sebuah elemen asas dalam menentukan kedudukan dan status sosial seseorang atau kelompok di dalam susun lapis masyarakat. Antara elemen penting di dalam ekonomi yang dilihat menjadi penyumbang utama kepada peletakkan kedudukan dan status sosial di dalam sesebuah komuniti adalah pendapatan (Gusni Saat, 2005).

Jumlah pendapatan bulanan yang diterima oleh KIR dan bapa KIR memperlihatkan jumlah perubahan yang amat ketara (Rujuk Jadual 6.6). Hal ini didorong daripada kesan pembangunan serta pambandaran yang berlaku di kawasan bandar Kuching yang mana turut sama memberi kesan dan tempias kepada kawasan pinggir bandar Bau. Jarak perjalanan ke bandar Kuching yang dekat turut memudahkan lagi penduduk di kawasan pinggir bandar Bau ini untuk berulang alik dan bekerja di kawasan bandar Kuching.

Jadual 6.6: Perbezaan Jumlah Pendapatan Antara KIR dan Bapa KIR

Jumlah Pendapatan	
	<i>Bapa KIR</i>
RM 0-300	151
RM 301-500	120
RM501-1000	61
RM1000 Keatas	49
	<i>KIR (Ketua Isi Rumah)</i>
RM0-1000	80
RM1001-2500	186
RM2501-5000	92
RM5000 Keatas	23
Jumlah	381 (Bagi Setiap KIR dan Bapa KIR)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Perubahan pendapatan ini telah mendorong KIR untuk mempunyai kuasa membeli yang lebih lebih besar sekaligus mempunyai kemampuan untuk memenuhi segala permintaan pasar dalam usaha untuk meningkatkan kedudukan KIR di dalam masyarakat. Dalam melihat faktor pendapatan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini, ujian korelasi telah dilakukan bagi melihat sama ada terdapat hubungan atau korelasi status sosial KIR dan persepsi KIR terhadap pendapatan dalam mempengaruhi status sosial di dalam masyarakat (Rujuk Jadual 6.7).

Jadual 6.7: Korelasi Diantara Status KIR Dan Pendapatan

Korelasi Pendapatan			
		Persepsi KIR terhadap pendapatan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap pekerjaan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Pearson Correlation	1	.621**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.621**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.7 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status sosial KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap pendapatan dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi oleh KIR. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status yang diperolehi oleh KIR dan pendapatan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.621$), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang kuat diantara status KIR dan pendapatan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial di dalam masyarakat. Analisis tab silang (*crosstab*) turut dijalankan bagi melihat perkaitan antara kedua pemboleh ubah yang dikeluarkan (Rujuk Jadual 6.8).

Jadual 6.8: Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendapatan

Status KIR	Persepsi KIR Terhadap Faktor Pendapatan			Jumlah
	Tidak Pasti	Setuju	Sangat Setuju	
Sangat Rendah	0	0	1	1
Rendah	0	3	53	56
Sederhana Rendah	0	3	124	127
Sederhana	1	46	50	97
Sederhana Tinggi	2	22	43	67
Tinggi	1	9	23	33
Jumlah	4	83	294	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Daripada tab silang (*crosstab*) yang dilakukan, mendapati majoriti daripada KIR iaitu seramai 294 orang, memilih pernyataan sangat setuju bahawa pendapatan mampu untuk mempengaruhi kedudukan / status seseorang di dalam masyarakat. Manakala 83 orang KIR memilih “setuju” dan 4 orang memilih “tidak pasti”. Daripada dapatan tersebut, pengkaji mendapati melalui pendapatan yang lebih besar yang diperolehi KIR membolehkan mereka untuk mempunyai kuasa membeli yang lebih besar sekaligus meningkat kemampuan mereka untuk memenuhi keperluan permintaan pasar seperti meningkatkan pendidikan, memperolehi lebih banyak aset dan sebagainya. Hal ini sekaligus meningkatkan lagi peluang seseorang KIR itu untuk memperbaiki kedudukan mereka di dalam komuniti. Pendapatan yang diperolehi ini bukan sahaja terbatas kepada pemilik sumber sahaja malahan terbuka kepada para pekerja tanpa mengira sektor awam mahupun swasta dan termasuk mereka yang menjalankan perniagaan. Hal ini sekaligus dapat memperlihatkan data yang lebih bersifat umum yang menggariskan berkenaan kepentingan pendapatan sebagai salah satu faktor penting dalam mencorakkan peletakkan kedudukan dan status sosial penduduk di kawasan pinggir bandar Daerah Bau, Sarawak ini.

6.3.4 Harta Dan Aset

Kekayaan ataupun harta merupakan antara faktor yang memainkan peranan yang sangat penting dan signifikan untuk meningkatkan status sosial dan kedudukan di dalam komuniti. Menurut Ting (1979), antara ukuran penilaian yang digunakan dalam menilai kedudukan seseorang individu di dalam sistem stratifikasi sosial adalah kekayaan, hartanah dan sebagainya. Hal ini demikian kerana mereka yang mempunyai harta, kekayaan dan aset ini, berupaya untuk mencapai suatu kedudukan ekonomi yang lebih tinggi berbanding individu yang lain sekaligus mampu untuk mengubah kedudukan serta status sosial beliau di dalam komuniti. Kekayaan ini menurut Silllalee (2015) dapat diterjemahkan dengan jumlah pemilikan harta seperti wang dan aset. Bentuk kekayaan daripada segi aset pula dapat diterjemahkan dengan pemilikan hartanah, kebendaan seperti kenderaan, rumah dan segala hal yang boleh dibeli dan dilaburkan.

Kadar pemilikan harta dan aset bagi komuniti Bumiputera di pinggir bandar Daerah Bau, telah memperlihatkan perubahan yang ketara jika dibandingkan dengan generasi yang terdahulu. Kesan daripada pembangunan serta rebakan pempandaran yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini, telah banyak menerima faedah ekonomi yang mana turut sama membawa kepada penambahan dalam pemilikan harta dan aset. Jadual 6.9, memperlihatkan kadar pemilikan harta dan aset bagi KIR berdasarkan kepada status sosial mereka di dalam kumpulan masyarakat.

Jadual 6.9: Harta Dan Aset Yang Dimiliki KIR

Status KIR	Kemampuan Harta Dan Aset KIR Tinggi	Sederhana / Mencukupi	Rendah	Jumlah
Sangat Rendah	0	0	1	1
Rendah	5	25	26	56
Sederhana Rendah	68	46	13	127
Sederhana	65	29	3	97
Sederhana Tinggi	29	30	8	67
Tinggi	22	11	0	33
Jumlah	189	141	51	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Petunjuk Harta Dan Aset:

- i. Aset Rendah: Mempunyai rumah atau kenderaan sahaja.
- ii. Aset Sederhana / Mencukupi: Mempunyai rumah dan kenderaan.
- iii. Aset Tinggi: Mempunyai rumah, kenderaan, tanah, jentera pertanian dan lain-lain lagi.

Berdasarkan Jadual 6.9, majoriti daripada KIR yang mempunyai kemampuan harta dan aset pada tahap “tinggi” adalah terdiri daripada KIR yang berada pada status sosial sederhana rendah iaitu seramai 68 orang. KIR yang berada pada tahap status sosial rendah juga mempunyai kemampuan harta dan aset pada tahap “tinggi” iaitu seramai (5 orang). Manakala bagi KIR yang berada pada status sosial sederhana tinggi iaitu seramai (29 orang) dan (22 orang) bagi status sosial tinggi mempunyai tahap pemilikan aset dan harta pada tahap “tinggi”. Selain itu terdapat juga antara KIR yang berada pada status sosial tinggi dan sederhana yang mempunyai pemilikan aset dan harta pada tahap yang “sederhana” dan

“rendah”. Contohnya terdapat seramai (46 orang) KIR yang tergolong di dalam status sosial sederhana rendah yang memiliki aset dan harta pada tahap “sederhana” dan (13 orang) pada tahap yang “rendah”. Hal ini menunjukkan kemampuan untuk memiliki aset KIR di kawasan pinggir bandar ini pada tahap yang tinggi tanpa mengira kedudukan dan status sosial dalam komuniti. Dapatan ini jelas menunjukkan bahawa pemilikan harta dan aset tidak dipengaruhi sepenuhnya oleh kedudukan dalam masyarakat yang diterima oleh KIR. Hal ini dapat dibuktikan dengan ujian korelasi yang dijalankan pada (Jadual 6.10).

Jadual 6.10: Korelasi Diantara Status KIR Dan Pemilikan Harta / Aset

Korelasi Harta / Aset			
		Persepsi KIR terhadap harta / aset dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap harta / aset dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Pearson Correlation	1	.234**
	Sig. (2-tailed)		.008
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.234**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.10 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status sosial KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap harta / aset dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi oleh KIR. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status sosial yang diperolehi oleh KIR dan harta / aset sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r =$

0.234), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang lemah diantara status sosial KIR dan faktor harta /aset dalam mempengaruhi status sosial di dalam komuniti. Hasil ujian menunjukkan wujudnya hubungan atau korelasi diantara dua pemboleh ubah tersebut. Walaupun begitu tahap hubungan diantara dua pembolehubah tersebut adalah lemah. Hal ini demikian kerana, KIR yang berada pada status sosial rendah dan sederhana juga mampu untuk memiliki harta dan aset pada tahap yang “tinggi” walaupun tidak berada di dalam status sosial yang tinggi. Terdapat juga KIR yang berada pada status sosial yang tidak mempunyai harta dan aset pada tahap yang “tinggi”. Analisis tab silang (*crosstab*) turut dijalankan bagi melihat persepsi KIR terhadap faktor harta / aset dalam mempengaruhi status sosial di dalam komuniti (Rujuk Jadual 6.11).

Jadual 6.11: Status KIR Dan Persepsi KIR Terhadap Faktor Harta / Aset

Status KIR	Persepsi KIR Terhadap Faktor Harta/ Aset				Jumlah
	Tidak Setuju	Tidak Pasti	Setuju	Sangat Setuju	
Sangat Rendah	1	0	0	0	1
Rendah	0	35	15	6	56
Sederhana Rendah	0	55	56	16	127
Sederhana	0	6	80	11	97
Sederhana Tinggi	0	1	31	35	67
Tinggi	1	0	15	18	33
Jumlah	1	97	197	86	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Daripada Jadual 6.11, majoriti daripada KIR (197 orang) memilih pernyataan “setuju” bahawa harta / aset mampu untuk mampu untuk mengubah status / kedudukan seseorang di dalam kumpulan komuniti dan hanya seorang KIR sahaja yang menyatakan tidak setuju dengan pernyataan tersebut. Bagi KIR yang berada pada status sosial “sangat rendah”, “rendah” dan “sederhana rendah” di dalam komuniti, majoriti daripada mereka menyatakan

bahawa mereka tidak pasti harta / aset mampu untuk mengubah kedudukan mereka di dalam masyarakat.

Hal ini demikian kerana, mereka beranggapan bahawa terdapat perkara-perkara lain yang perlu diberi perhatian dan dianggap turut mampu untuk mengubah kedudukan dan status mereka di dalam komuniti seperti pendidikan, pekerjaan, dan pendapatan. Namun bagi KIR yang berada pada status sosial “sederhana”, “sederhana tinggi” dan “tinggi” menyatakan setuju dan sangat setuju terhadap pernyataan tersebut. Bagi mereka harta dan aset yang dikumpul bukan sahaja mampu untuk memberi manfaat sewaktu mereka susah, malahan turut menjadi simbol kepada kejayaan mereka di dalam kehidupan. Hal ini menurut Mohamad Suhaidi Salleh (2016), melalui perbezaan harta yang dimiliki akan membawa kepada perbezaan “peluang hidup” yang seterusnya membawa kepada perbezaan kemampuan dalam memperbaiki status dan kedudukan dalam kumpulan masyarakat.

6.4 Faktor Subjektif

6.4.1 Jawatan

Jawatan serta pengaruh politik yang dibawa oleh seseorang dilihat mampu untuk mempengaruhi kedudukan serta status sosial di dalam komuniti. Daripada nilai politik tradisional sehinggalah berlakunya transisi perubahan kepada nilai politik moden pada masa kini. Pengaruh politik dan jawatan yang disandang seseorang di dalam komuniti membawa pengaruh dan nilai signifikan yang besar terhadap peletakkan status sosial di dalam komuniti. Melalui jawatan yang disandang ini, seseorang individu tersebut berupaya untuk mendapat kehormatan dan kesetiaan daripada kumpulan atau individu yang dipimpin beliau. Walaupun begitu, kesetiaan yang diberikan ini adalah berdasarkan ganjaran ataupun balasan

serta jasa yang mampu diberikan oleh sang pemimpin. Hal ini dapat dilihat dengan jelas di dalam nilai politik moden pada masa kini.

Perkara ini menurut Teh dan Hamid (1998), merupakan proses yang bertimbal balik dan terangkum dalam konsep budi. Mereka yang menabur bakti dan jasa sewaktu mereka menyandang jawatan yang diberikan akan disanjung serta dihormati oleh orang dipimpin mereka. Manakala mereka yang tidak berbakti dan berbudi akan dijatuhkan dan dilupakan sekaligus mendapat kedudukan yang rendah di dalam masyarakat. Oleh yang demikian, jawatan yang disandang mampu untuk menjadi sebagai salah satu faktor dalam menentukan status sosial seseorang di dalam masyarakat namun perlu disokong dengan sumbangan yang konsisten dan berterusan terhadap masyarakat dan kumpulan yang mereka pimpin. Daripada siri tembual yang dilakukan bersama Ketua Kaum Tanjong Bowang, Desmond Abie (2021), mendapati penghormatan yang diberikan oleh masyarakat kepada mereka adalah berdasarkan kerja serta jasa yang mampu disumbangkan oleh mereka.

“Macam kami kadang-kadang lepas habis kerja, makan-makan di kedai minum kopi, orang kampung nampak kami, mereka kata “aik KK tiada kerja, makan gaji buta”. Macam itu juga pun ada. Mereka ini hormat apabila kita buat kerja sahaja dan mereka nampak. Macam kalau ada projek jalan kan, contoh 20 ribu, tapi bila buat jalan raya nipis cepat rosak, nanti mereka kata duit semua ketua kaum sudah ambil makan persen. Kalau kita ada berjasa atau tolong mereka baru lah mereka akan hormat dan suka dengan kita. Saya cerita dengan kamu dua, memang realiti saya sudah pengalaman lama jadi KK. Kita mesti sabar lah, buat tidak tahu sahaja. Kita ini tidak semua

“*perfect*” juga.” (Desmond Abie, 60 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang)

Jawatan yang disandang di dalam masyarakat saling berkait rapat terhadap sumbangan yang mampu diberikan terhadap masyarakat atau kumpulan di bawah pimpinan seseorang ketua tersebut. Daripada ujian korelasi yang dilakukan juga mendapati terdapat hubungan ataupun korelasi diantara status sosial KIR dan persepsi KIR terhadap faktor jawatan dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi (Rujuk Jadual 6.12).

Jadual 6.12: Korelasi Diantara Status KIR dan Jawatan

Korelasi Jawatan		Persepsi KIR terhadap jawatan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap jawatan dalam mempengaruhi status di dalam masyarakat	Pearson Correlation	1	.353**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.353**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.12, menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status sosial KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap faktor jawatan dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi oleh KIR. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status sosial KIR dan jawatan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.381$), iaitu

menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang sederhana diantara status sosial KIR dan faktor jawatan dalam mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial KIR di dalam komuniti.

KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini melihat individu yang mempunyai jawatan di dalam organisasi mahupun parti politik, berguna sekiranya mereka mampu memanfaatkan jawatan mereka dengan memberi sumbangan terhadap komuniti. Daripada jawatan yang diperolehi sama ada dipilih oleh orang ramai mahupun secara lantikan pastinya memberi mereka kelebihan ekonomi yang mana seterusnya mampu diterjemahkan dengan memberikan semula faedah tersebut kepada komuniti di sekitarnya. Dari situ, mereka yang mempunyai jawatan ini akan dipandang tinggi sekaligus mendapat tempat dan status sosial yang tinggi di dalam komuniti setempat.

6.4.2 Sumbangan Terhadap Masyarakat

Di dalam nilai sesebuah masyarakat desa ataupun luar bandar, individu yang menabur bakti dan berjasa kepada komuniti, mampu untuk mendapat suatu ganjaran dalam bentuk penghormatan yang membawa kepada peletakan status dan kedudukan yang tinggi di dalam masyarakat (Teh & Hamid, 1998). Sebagai sebuah kawasan yang terletak diantara kawasan bandar dan luar bandar, kawasan pinggir bandar ini tidak dapat lari daripada menerima pengaruh yang dibawa daripada kawasan luar bandar. Oleh yang demikian sumbangan terhadap masyarakat dilihat turut sama mampu untuk mencorak peletakan kedudukan dan status sosial Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini.

Seperti yang dibahaskan pada bahagian faktor “jawatan” di atas, faktor sumbangan terhadap masyarakat ini saling berkait rapat dengan jawatan sebagai salah satu faktor yang menentukan peletakkan kedudukan dan status seseorang individu di kawasan pinggir bandar

di Daerah Bau. Seseorang yang berjawatan terutamanya mereka yang terlibat di dalam politik, mampu untuk mencorak bentuk pentadbiran dan berpeluang untuk menyediakan segala bentuk kemudahan dan peluang ekonomi kepada ahli komuniti di kawasan beliau. Daripada siri tembual yang dilakukan bersama Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang, Desmond Abie (Abie, 2021), mendapati jawatan dan sumbangan terhadap masyarakat amat berkait rapat. Mereka yang mempunyai jawatan di dalam mana-mana organisasi atau parti politik mempunyai keupayaan untuk memberi sumbangan serta membantu komuniti yang memerlukan tidak kira daripada aspek ekonomi mahupun sosial.

“Macam di kampung saya, ada nama mereka di dalam kampung ini tapi setahun sekali mahu jumpa mereka gotong royong di kampung sangat susah. Atas “paper” sahaja nama mereka di kampung. Tapi tiada sumbangan pada kampung. Jawatan tinggi dulu pun takda guna kalau tidak tolong menolong dan menyumbang pada masyarakat. Sebab kita hidup bermasyarakat mesti hidup tolong menolong dan menabur bakti sesama kita” (Desmond Abie, 60 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang).

Ujian korelasi dilakukan bagi melihat hubungan antara status sosial KIR dan persepsi KIR terhadap faktor sumbangan terhadap masyarakat dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial yang diperolehi oleh KIR (Rujuk Jadual 6.13).

Jadual 6.13: Korelasi Diantara Status KIR Dan Sumbangan Terhadap Masyarakat

Korelasi Sumbangan Terhadap Masyarakat			
		Persepsi KIR terhadap sumbangan terhadap masyarakat dalam mempengaruhi status.	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap sumbangan terhadap masyarakat dalam mempengaruhi status	Pearson Correlation	1	.370**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.370**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.13 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status KIR di dalam masyarakat dan persepsi KIR terhadap faktor sumbangan terhadap masyarakat dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi oleh KIR. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status yang diperolehi oleh KIR dan sumbangan terhadap masyarakat sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.370$), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang sederhana diantara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor sumbangan di dalam masyarakat dalam mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial.

6.4.3 Kelimuan Dan Kemahiran

Semenjak dahulu lagi para cendiakawan, ahli agama, pawang dan lain-lain lagi, telah mendapat tempat dan statusnya yang tersendiri di dalam sesebuah komuniti. Keilmuan dan

kemahiran yang dimiliki oleh sesetengah individu ini yang dilihat membezakan mereka dengan ahli komuniti yang lain sekaligus mendapat penghormatan dan kedudukan yang tersendiri daripada masyarakat. Apabila sesebuah ilmu atau kemahiran tersebut hanya dimahiri oleh orang-orang tertentu sahaja dan ilmu serta kemahiran tersebut mampu untuk memberi manfaat dan membantu komuniti sekeliling, maka mereka yang mempunyai ilmu dan kemahiran tersebut akan mendapat status dan penghormatannya yang tersendiri daripada komuniti. Walaupun ilmu dan kemahiran tersebut tidak menjanjikan sebarang bentuk kekayaan, namun mereka yang tergolong di dalam kumpulan yang mempunyai kelimuan dan kemahiran tambahan ini mendapat penghormatan dan status yang tinggi. Menurut Syed Husin Ali (1975) mereka yang mempunyai kelimuan ini dihormati kerana sangat jarang dijumpai. Walaupun masyarakat umum serba maklum akan ilmu tersebut, namun tidak semua orang mahir dan mampu untuk menyampaikan serta mempraktikkan ilmu tersebut. Mereka yang tergolong di dalam kumpulan ini kebiasannya mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi daripada kumpulan masyarakat (Syed Husin Ali, 1975).

Sebagai sebuah kawasan pinggir bandar yang berdekatan dengan luar bandar, kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini tidak dapat lari daripada mendapat tempias serta pengamalan budaya yang diamalkan di kawasan luar bandar tersebut. Konteks budaya tersebut termasuklah kepercayaan dan penghormatan yang diberikan kepada sesetengah individu yang mempunyai kelimuan tambahan dalam bidang mereka mahir. Antara individu yang mempunyai ilmu tambahan dan masih lagi dihormati sehingga ke hari ini di kawasan pinggir bandar Daerah Bau adalah seperti *pawang* atau *dukun* serta *bidan* kampung yang mempunyai kemahiran dan kepakaran dalam ilmu perubatan tradisional. Pakar-pakar agama seperti *paderi* dan *ulama / ustaz* juga masih dihormati dan dipandang tinggi oleh komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini kerana kemahiran serta keilmuan yang mereka

miliki di dalam bidang agama. Oleh yang demikian analisis korelasi telah dijalankan bagi melihat hubungan diantara status sosial KIR dan persepsi KIR terhadap faktor keilmuan dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial yang diperolehi (Rujuk Jadual 6.14).

Jadual 6.14: Korelasi Diantara Status KIR Dan Keilmuan

Korelasi Keilmuan Dan Kemahiran Tambahan			
		Persepsi KIR keilmuan dalam mempengaruhi status.	Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat
Persepsi KIR terhadap keilmuan dalam mempengaruhi status	Pearson Correlation	1	.172**
	Sig. (2-tailed)		.008
	N	381	381
Persepsi KIR terhadap kedudukan beliau dalam masyarakat	Pearson Correlation	.172**	1
	Sig. (2-tailed)	.008	
	N	381	381

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 6.14 menunjukkan nilai korelasi *Pearson* antara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor keilmuan dalam mempengaruhi status sosial yang diperolehi oleh KIR. Keputusan menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara status sosial yang diperolehi oleh KIR dan faktor keilmuan sebagai salah sebuah faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dengan nilai ($p < 0.01$). Tahap kekuatan hubungan ini ditentukan berdasarkan tafsiran pekali korelasi oleh (Ghazali & Sufean, 2016). Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.172$), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang lemah diantara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor keilmuan dalam mempengaruhi status yang diperolehi.

Jumlah mereka yang mempunyai keilmuan tambahan di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini semakin berkurang saban tahun, contohnya seperti *pawang*, *dukun* dan *bidan*.

Walaupun begitu, keilmuan yang mereka mahiri ini tetap dihargai dan dipandang tinggi di dalam komuniti setempat. Hal ini demikian kerana, golongan ini dijadikan sebagai rujukan kedua selepas hospital dan klinik sekiranya sakit yang individu itu perolehi tidak dapat disembuhkan. Oleh yang demikian mereka yang mempunyai keilmuan ini masih lagi dihormati dan mempunyai kedudukan serta status sosial yang tersendiri di dalam komuniti.

6.5 Faktor Stratifikasi Sosial Bumputera Pinggir Bandar Bau, Sarawak

Melalui analisis korelasi *Pearson* yang dijalankan, kesemua faktor yang disenaraikan di peringkat awal kajian mempunyai hubungan dan korelasi status sosial yang diperolehi KIR. Faktor-faktor ini dipecahkan kepada faktor objektif dan subjektif yang mana kesemua faktor ini dilihat saling berkait rapat dalam menentukan status sosial seseorang KIR di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Walaupun terdapat hubungan dan korelasi yang jelas diantara faktor-faktor yang disenaraikan dengan status sosial KIR di dalam masyarakat, namun darjah kekuatan hubungan bagi setiap faktor adalah berbeza antara satu sama lain (Rujuk Jadual 6.15).

Jadual 6.15: Hubungan Antara Status Dan Faktor-Faktor

Faktor	N	Korelasi Pearson (r)	Signifikan (p)	Tahap Hubungan
Pendidikan	381	0.670	0.000	Kuat
Pekerjaan	381	0.224	0.006	Lemah
Pendapatan	381	0.621	0.000	Kuat
Harta Dan Aset	381	0.234	0.008	Lemah
Jawatan	381	0.353	0.000	Sederhana
Sumbangan	381	0.370	0.000	Sederhana
Kelimuman Tambahan	381	0.172	0.008	Lemah
Jumlah	381		(p < 0.01)	

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Berdasarkan Jadual 6.15, menunjukkan darjah kekuatan hubungan antara faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan status sosial KIR dan hubungannya dengan status sosial KIR itu sendiri. Daripada jadual tersebut dapat dilihat dengan jelas bahawa setiap faktor mempunyai darjah kekuatannya yang tersendiri. Berdasarkan faktor-faktor yang dikeluarkan tersebut, faktor pendidikan menunjukkan nilai (r) yang tertinggi iaitu 0.670. Nilai ini sekaligus menunjukkan faktor pendidikan berkorelasi dan mempunyai darjah hubungan yang kuat dengan status KIR di dalam masyarakat dengan nilai signifikan ($p < 0.01$). Selain itu faktor pendapatan turut memperlihatkan darjah hubungan yang kuat terhadap kedudukan KIR di dalam masyarakat dengan nilai (r) 0.621.

Bagi faktor yang mencatatkan darjah hubungan yang sederhana dengan status sosial KIR adalah faktor jawatan dan sumbangan terhadap masyarakat. Faktor jawatan mencatatkan darjah hubungan dengan nilai (r) 0.353. Manakala bagi faktor sumbangan terhadap masyarakat mempunyai nilai (r) 0.370 dengan masing-masing faktor mempunyai nilai signifikan ($p < 0.01$). Akhir sekali bagi faktor yang memperlihatkan darjah hubungan yang lemah terhadap status sosial KIR adalah faktor pekerjaan, harta / aset dan keilmuan tambahan yang dimiliki. Bagi faktor aset / harta, darjah hubungan yang diperolehi adalah (r) 0.234, faktor pekerjaan (r) 0.224, manakala bagi faktor keilmuan pula adalah sebesar (r) 0.172 dengan nilai signifikan ($p < 0.01$).

Oleh yang demikian, setiap faktor yang dikeluarkan penyelidik ini mempunyai darjah kekuatan hubungannya yang tersendiri. Namun kesemua faktor ini mencapai tahap korelasi yang diperlukan dalam membuktikan hubungan yang jelas diantara faktor-faktor tersebut dengan status sosial KIR di dalam komuniti.

BAB 7

STRATEGI SARA HIDUP KOMUNITI

7.1 Pengenalan

Bab ini akan membincangkan berkenaan strategi serta perubahan kaedah sara hidup yang berlaku dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau dalam mendepani pembangunan serta perubahan ekonomi yang berlaku. Umumnya perubahan bentuk ekonomi serta pembangunan kesan daripada rebakan pemandaran yang berlaku di kawasan pinggir ini secara tidak langsung telah memberikan kesan terhadap sara hidup penduduk di kawasan tersebut. Hal ini seterusnya membawa kepada pembentukan strategi ‘kepelbagaian kaedah sara hidup’ bagi mendepani arus perubahan yang berlaku. Menurut Ellis (1998), ‘kepelbagaian kaedah sara hidup’ merujuk kepada proses di mana komuniti luar bandar ini mempelbagaikan portfolio aktiviti serta kemampuan sosial dalam meneruskan kehidupan mereka dan pada masa yang sama turut meningkatkan taraf hidup mereka. Perbincangan daripada dapatan ini seterusnya akan menjawab persoalan kajian yang diutarakan pada bahagian awal kajian iaitu: bagaimana komuniti Bumiputera pinggir bandar ini menyesuaikan kaedah sara hidup mereka dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat yang berlaku.

Bagi mencapai objektif kajian ini, pengkaji telah membentuk lima item soalan yang berkaitan dengan strategi dan kedah penyesuaian sara hidup yang boleh dilakukan oleh komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Set soalan ini dirangka berdasarkan dapatan awal melalui temubual yang dijalankan di lapangan sebelum borang soal selidik diedarkan. Setiap item soalan yang dinyatakan adalah berdasarkan persepsi serta pendapat komuniti itu sendiri bagi memperbaiki dan menambah baik kaedah sara hidup mereka.

Responden diminta untuk bersetuju atau tidak dengan pernyataan yang diberikan dengan menggunakan kaedah skala *Likert* daripada sangat setuju hingga sangat tidak setuju. Istilah yang diguna pakai di dalam borang soal selidik ini juga diperjelaskan kepada responden bagi memberikan gambaran yang jelas berkenaan kajian yang dijalankan. Responden juga diminta menjawab pernyataan soal selidik dengan membulatkan jawapan di dalam ruangan yang disediakan. Penggunaan skala *Likert* adalah seperti berikut:

1: Sangat Setuju

2: Setuju

3: Tidak Setuju

4: Sangat Tidak Setuju

Bagi menganalisis skor yang diperolehi di dalam dapatan ini, pengkaji telah menggunakan nilai min dalam merumuskan respon KIR terhadap pernyataan yang diberikan di dalam borang soal selidik. Interpretasi skala skor min telah dirumuskan seperti di dalam (Jadual 7.1) di bawah:

Jadual 7.1: Skor Min Dan Interpretasi

Skor Min		Interpretasi Skor Min
1.00 – 2-.00	Tinggi	(Bersetuju, sangat setuju, sangat membantu, sangat memenuhi)
2.01 – 3.00	Sederhana	(Kurang Setuju, kurang membantu, kurang memenuhi, separuh)
3.01 – 4.00	Rendah	(Tidak bersetuju, tidak membantu, kurang memenuhi)

Daripada Jadual 7.1, skor min 1.00 – 2.00 menunjukkan tahap tinggi atau setuju / sangat setuju. Manakala skor min 2.01- 3.00 pula menunjukan tahap sederhana atau kurang bersetuju. Akhir sekali bagi skor min 2.01 – 3.00 pula menunjukkan tahap rendah atau tidak bersetuju / sangat tidak setuju. Penggunaan skala yang dinyatakan seperti di atas adalah berdasarkan dapatan awal yang diperolehi melalui temubual dan borang soal selidik yang diedarkan. Dapatan ini seterusnya digunakan untuk merangka skala likert yang digunakan berdasarkan keadaan serta situasi semasa penduduk di kawasan tersebut.

7.2 Strategi Penyesuaian Kaedah Sara Hidup

Rebakan pembandaran dan pembangunan yang berlaku secara tidak langsung telah memberi kesan terhadap perkembangan ekonomi di kawasan pinggir bandar. Kajian yang dilakukan oleh Amaluddin et al. (2017), terhadap komuniti pinggir bandar di Daerah Hulu Langat mendapati rebakan pembandaran yang berlaku di kawasan pinggir bandar tersebut telah memberi impak negatif terhadap komuniti di kawasan tersebut. Antara kesan negatif yang dirasakan adalah perubahan pekerjaan dan pendapatan, kesukaran memiliki hartanah baharu, peningkatan harga dan kos barangan, peningkatan perbelanjaan dan kualiti hidup yang semakin berkurang. Hal ini juga dilihat berlaku terhadap komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, apabila mereka semakin dihipit dengan kenaikan kos sara hidup dan barangan.

Oleh yang demikian perlunya perangkaan strategi dan penyesuaian dilakukan terhadap kaedah sara hidup komuniti tersebut. Strategi penyesuaian kaedah sara hidup di dalam kajian ini merujuk kepada satu kaedah pengukuran, untuk melihat strategi dan penyesuaian yang dilakukan oleh penduduk pinggir bandar bagi meneruskan kehidupan dengan mempelbagaikan portfolio pekerjaan dan pendapatan mereka. Menurut Mohamad

Suhaidi Salleh (2006), di dalam kajian beliau terhadap strategi kehidupan dan pekerjaan masyarakat pesisir pantai Sarawak menyatakan bahawa, kepelbagaian kaedah sara hidup telah memberi ruang kepada masyarakat luar bandar untuk meneruskan kehidupan mereka di dalam keadaan persekitaran yang sering berubah selain tekanan yang hebat daripada kuasa pasar. Persoalan ini yang cuba dirungkaikan oleh penyelidik iaitu usaha yang dilakukan oleh komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau dalam menambah baik strategi kehidupan mereka.

Pada bahagian ini, penyelidik telah mengutarakan lima bentuk pernyataan kepada responden berkenaan strategi dan penyesuaian yang boleh dilakukan bagi menambah baik kaedah sara hidup mereka dalam mendepani arus pembangunan, perluasan kuasa pasar dan rebakan pembandaran yang berlaku. Dapatan kajian dapat dirumuskan seperti di dalam Jadual 7.2 di bawah.

Jadual 7.2: Strategi Penyesuaian Kaedah Sara Hidup KIR Pinggir Bandar

Item	Skala				Min	Sisihan Piawai
	1: SS	2: S	3: TS	4: STS		
Penduduk di kawasan ini perlu mempelbagaikan kaedah sara hidup mereka supaya dapat menyesuaikan diri dengan perubahan yang berlaku.	88 (23.1%)	287 (75.3%)	3 (0.8%)	3 (0.8%)	1.79	0.477
Individu tidak seharusnya bergantung kepada satu sumber pendapatan sahaja.	81 (21.3%)	291 (76.4%)	6 (1.6%)	3 (0.8%)	1.82	0.477
Menabung perlu dijadikan Amalan berterusan di dalam Kehidupan seharian	89 (23.4%)	284 (74.5%)	5 (1.6%)	3 (0.8%)	1.80	0.487

Item	Skala				Min	Sisihan Piawai
Mereka yang terlibat di dalam bidang pertanian perlu memperbaharui kaedah penanaman dan menggunakan teknologi yang terkini supaya dapat meningkatkan hasil pengeluaran dan bersaing dengan petani yang lain.	83 (21.8%)	288 (75.6%)	7 (1.8%)	3 (0.8%)	1.82	0.484
Mereka yang melakukan perniagaan ataupun pertanian seharusnya mempelajari teknik pemasaran yang berkesan bagi meningkatkan hasil jualan produk dan tanaman yang mereka keluarkan.	72 (18.9%)	301 (79.0%)	5 (1.3%)	3 (0.8%)	1.84	0.457
Jumlah Keseluruhan (Min)					1.8126	

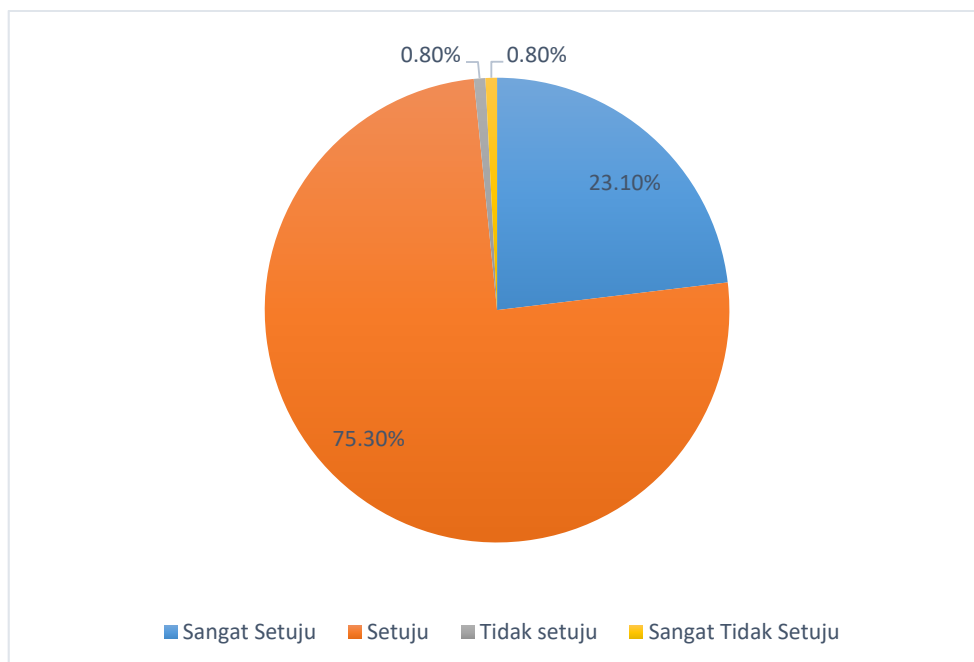
(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 7.2 menunjukkan analisis strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup KIR di pinggir bandar Daerah Bau. Sebanyak lima pernyataan telah digariskan berkaitan strategi dan penyesuaian yang boleh dilakukan bagi memperbaiki kaedah sara hidup KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini. Berdasarkan dapatan yang diperolehi daripada Jadual 7.2 di atas, jawapan-jawapan yang diberikan oleh responden adalah berdasarkan kepada skala *likert* iaitu: 1 (Sangat Setuju), 2 (Setuju), 3 (Tidak Setuju), dan 4 (Sangat Setuju). Rumusan nilai min bagi strategi penyesuaian kaedah sara hidup KIR di pinggir bandar Daerah Bau, secara keseluruhannya menunjukkan interpretasi skor min tahap “tinggi” iaitu 1.8126

dengan skala min antara 1.00 – 2.00. Nilai min bagi setiap pernyataan juga menunjukkan skor min pada tahap “tinggi” dengan jumlah skor min terendah adalah 1.84 manakala skor min tertinggi adalah pada 1.79. Secara keseluruhannya kesemua pernyataan di dalam soalan strategi penyesuaian kaedah sara hidup ini menunjukkan nilai intrepretasi skor min pada tahap “tinggi” iaitu (bersetuju, sangat setuju, sangat membantu, sangat memenuhi).

Ini menjelaskan bahawa majoriti responden bersetuju bahawa pernyataan yang diberikan tersebut merupakan antara strategi dan kaedah yang terbaik bagi penyesuaian kaedah sara hidup di kawasan pinggir bandar tersebut. Pada bahagian seterusnya, penyelidik akan menganalisis lima pernyataan tersebut dan dipersembahkan dalam bentuk rajah carta pai.

7.2.1 Kepelbagaian Kaedah Sara Hidup

Rajah 7.1: Analisis Keperluan Kepelbagaian Kaedah Sara Hidup

Rajah 7.1 menunjukkan analisis daripada pernyataan pertama iaitu berkenaan keperluan untuk mempelbagaikan kaedah sara hidup bagi menyesuaikan diri dengan perubahan sekeliling yang berlaku. Dapatan menunjukkan bahawa majoriti daripada responden iaitu sebanyak 75.30 % (287 orang) menyatakan 'setuju' dengan pernyataan tersebut. Manakala bagi responden yang memilih 'sangat setuju' pula adalah sebanyak 23.10% (88 orang). Namun begitu, terdapat juga responden yang memilih 'tidak setuju' iaitu dan 'sangat tidak setuju' sebanyak 1.6 % (6 orang). Hal ini menunjukkan majoriti daripada responden bersetuju bahawa kepelbagaian kaedah sara hidup merupakan antara strategi dan kaedah penyesuaian yang boleh dilakukan bagi memperbaiki sara hidup komuniti di kawasan tersebut.

Pengkhususan bagi kepelbagaian kaedah sara hidup yang dimaksudkan oleh pengkaji di dalam kajian ini adalah merujuk kepada kepelbagaian bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh komuniti di kawasan tersebut. Menurut Ellis (1998), antara salah satu komponen utama di dalam kerangka kepelbagaian kaedah sara hidup adalah mempelbagaikan portfolio aktiviti yang merujuk kepada pelbagai jenis bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh orang sama. Dapatan kajian mendapati bahawa daripada KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini yang mempunyai lebih daripada satu pekerjaan. Selain daripada melakukan pekerjaan utama, mereka juga mempunyai pekerjaan sampingan yang dilakukan. Melalui borang soal selidik yang diedarkan pengkaji mendapati terdapat pelbagai jenis pekerjaan sampingan yang dilakukan oleh KIR di kawasan tersebut selain daripada pekerjaan utama (Rujuk Jadual 7.3).

Jadual 7.3: Perbandingan Pekerjaan Utama Dan Sampingan KIR

Pekerjaan Utama	Orang	Pekerjaan Sampingan	Orang
	<i>Jumlah (%)</i>		<i>Jumlah (%)</i>
Kerajaan	59 (15.5%)	Askar Wataniah	1 (0.3%)
Swasta	132 (34.6%)	Berkebun / Petani	7 (1.84)
Petani	74 (19.4%)	Berniaga “online”	17 (4.46%)
Peniaga	17 (4.5%)	<i>E hailing / food panda</i>	20 (5.25%)
Buruh Upah (sambungan Jadual 7.3)	7 (1.8%)	Ketua Kampung	3 (0.7%)
Kontraktor	2 (0.5%)	Pemandu lori sawit	2 (0.5%)
Pesara	42 (11%)	Pendawaian Elektrik	1 (0.3%)
Lain-lain	25 (6.6%)	Pemandu Pelancong	3 (0.7%)
Nelayan	12 (3.1%)	Tiada	327 (85.83%)
Sektor Industri	10 (2.6%)		
Mekanik	1 (0.3%)		
Jumlah	381 (100%)	Jumlah	381 (100%)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 7.3 menunjukkan jenis pekerjaan utama dan pekerjaan sampingan yang dilakukan oleh KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Daripada 381 orang responden yang menjawab soal selidik, terdapat kira-kira 54 orang (14.17%) responden yang melakukan pekerjaan sampingan bagi menjana pendapatan tambahan mereka. Antara pekerjaan sampingan yang paling banyak dilakukan oleh majoriti responden adalah seperti melakukan perkhidmatan *e hailing* seperti *grab* dan *food panda* iaitu seramai 20 orang (5.25%) dan perniagaan atas talian seramai 17 orang (4.46%). Selain itu antara jenis pekerjaan sampingan lain yang dilakukan adalah seperti askar wataniah, berkebun, ketua kampung, pemandu lori sawit, pendawaian elektrik dan pemandu pelancong. Walaupun jumlah responden yang melakukan pekerjaan tambahan ini masih lagi berada pada tahap yang rendah namun majoriti daripada mereka bersetuju akan keberkesanan strategi ni

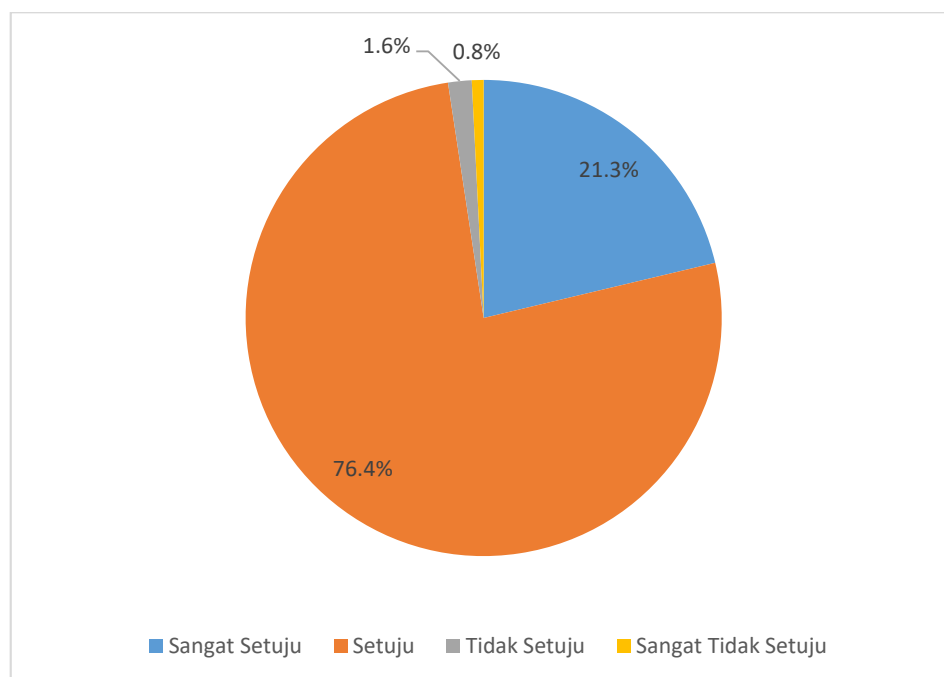
sebagai salah satu kaedah penyesuaian sara hidup yang terbaik. Hal ini jelas menunjukkan kesedaran yang tinggi dalam kalangan responden berkaitan keperluan untuk memperbaiki dan meningkatkan taraf hidup mereka melalui kepelbagaian kaedah sara hidup yang dilakukan walaupun di peringkat pengaplikasiannya masih lagi rendah.

Komuniti di kawasan pinggir bandar ini melihat pekerjaan sampingan yang dilakukan sebagai salah satu teknik penerusan kehidupan. Dalam mendepani pembangunan, arus pemodenan dan rebakan pemandaran yang berlaku, komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini terhimpit dengan peningkatan kos sara hidup yang semakin menekan kehidupan mereka. Di samping itu, melalui pekerjaan sampingan yang dilakukan juga dilihat sebagai salah satu cara untuk memperbaiki kehidupan dan meningkatkan taraf hidup mereka melalui pendapatan tambahan yang diperolehi. Melalui temubual yang dilakukan bersama Ketua Kaum Kampung Bobak, Wilon Anak Kiben (2021), mendapati mereka yang mempunyai sumber pendapatan yang tidak mencukupi melalui pekerjaan utama yang dilakukan akan melakukan pekerjaan sampingan bagi meningkatkan sumber pendapatan mereka.

“...Di kawasan kami di Bau, untuk mereka yang kurang sumber pendapatan, mereka ini akan kerja kontrak iaitu buat kerja upah harian. Macam mereka ada satu kerja tetap, lepas itu mereka cari upah tolong bersih kebun orang ka dan ada juga yang buat grab yang dapat upah harian. Ada juga yang suami isteri bekerja juga sebab mahu tambah pendapatan. Kalau yang ada tanah pula, mereka tanam apa yang boleh dijual dan hasil itu dapat tambah pendapatan mereka...” (Wilon anak Kiben, 78 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Bobak)

Mereka yang melakukan pekerjaan sampingan ini bukan sahaja terdiri daripada satu kelompok kumpulan pekerjaan sahaja tetapi turut melibatkan semua kelompok pekerjaan terutamanya kepada mereka yang mempunyai pekerjaan dan pendapatan yang tetap, tetapi mempunyai skala gaji yang kecil. Hal ini menunjukkan bahawa pekerjaan sampingan yang dilakukan ini tidak tertumpu kepada satu kumpulan pekerjaan seperti petani sahaja, tetapi ianya turut sama dilakukan oleh mereka yang bekerja di sektor kerajaan mahupun swasta. Mereka yang melakukan pekerjaan sampingan ini adalah mereka yang terjejas akibat perubahan dan pembangunan sekitar yang berlaku sekaligus berusaha untuk memperbaiki kaedah sara hidup mereka dengan mempelbagaikan portfolio pekerjaan yang dilakukan.

7.2.2 Kepelbagaian Sumber Pendapatan

Rajah 7.2: Analisis Kepelbagaian Sumber Pendapatan

Rajah 7.2 menunjukkan analisis bagi pernyataan kedua iaitu berkenaan keperluan mempelbagaikan sumber pendapatan. Dapatan kajian menunjukkan majoriti daripada responden memilih 'setuju' dengan pernyataan tersebut iaitu sebanyak 76.4% (291 orang).

Manakala sebanyak 21.3 % (81 orang) daripada responden yang menjawab soal selidik memilih 'sangat setuju' mempelbagai sumber pendapatan sebagai salah satu penyesuaian kaedah sara hidup yang boleh dilakukan. Namun begitu terdapat juga daripada kalangan responden yang memilih 'tidak setuju' dan 'sangat tidak setuju' sebanyak 2.4 % (9 orang). Hasil soal selidik ini menunjukkan majoriti daripada responden bersetuju bahawa kepelbagaian sumber pendapatan merupakan antara strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang boleh dilakukan bagi memperbaiki taraf kehidupan mereka.

Menurut laporan survei pendapatan isi rumah Sarawak yang dikeluarkan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (2021), nilai PGK iaitu (penilaian bagi menentukan jumlah miskin mutlak) bagi Malaysia telah disemak semula dan pada tahun 2019 ini, nilai purata PGK di peringkat negeri Sarawak ialah RM 2131. Hal ini bermaksud individu yang mempunyai jumlah pendapatan bulanan kurang daripada RM 2131 dikategorikan sebagai miskin mutlak di Sarawak. Jabatan Perangkaan Malaysia (2021) turut menyatakan jumlah kemiskinan mutlak di negeri Sarawak telah menunjukkan penurunan iaitu daripada 11.9% pada tahun 2016 kepada hanya 9.0% sahaja. Walaupun begitu, perubahan ini dilihat tidak mencerminkan perkembangan pendapatan semasa dalam kalangan komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Hal ini demikian kerana lebih separuh atau (50% $\pm$) daripada responden yang menjawab soal selidik kajian ini mempunyai jumlah pendapatan bulanan di bawah paras garis kemiskinan yang ditetapkan oleh pihak kerajaan.

Hal ini menunjukkan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini masih lagi tergolong di dalam kumpulan yang berpendapatan rendah. Oleh yang demikian pergerakan dan pertambahan pendapatan dalam kalangan KIR di kawasan pinggir bandar ini membolehkan mereka memperbaiki taraf hidup mereka ke arah yang lebih baik. Hal ini

selari dengan kerangka ‘kepelbagaian sara hidup’ oleh Ellis (1998), yang menekankan berkenaan kepentingan untuk meneruskan kehidupan melalui peningkatan taraf hidup termasuk dengan cara meningkatkan pendapatan.

Komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini dilihat mempunyai pelbagai bentuk sumber pendapatan selain daripada pendapatan yang diperolehi daripada pekerjaan utama yang dilakukan (Rujuk Jadual 7.4).

Jadual 7.4: Sumber Pendapatan KIR

Kategori Pendapatan	Jumlah Pendapatan	Jumlah KIR	Peratus (%)
Pendapatan Dari Pekerjaan Utama	RM 0 - 1000	80	30.0 %
	RM 1001 - 2500	186	48.8 %
	RM 2501 - 5000	92	24.2 %
	RM 5000 Keatas	3	0.8 %
Pendapatan Daripada Pekerjaan Sampingan	RM 0 - 500	23	3.4 %
	RM 501 - 1000	13	0.8 %
	RM 1001 - 2000	11	0.5 %
	RM2000 Keatas	7	0.3 %
	Tidak Berkaitan	327	95.0 %
Elaun Memegang Jawatan	RM 0 -300	11	2.9 %
	RM 301 - 500	3	0.8 %
	RM 501 - 1000	8	2.1 %

Kategori Pendapatan	Jumlah Pendapatan	Jumlah KIR	Peratus (%)
(sambungan Jadual 7.4)	RM 1000 Keatas	1	0.3 %
	Tidak Berkaitan	358	94.0 %
Kiriman Wang Anak-Anak Bekerja	RM 0 - 500	43	11.3 %
	RM 501 – 1000	23	6.0 %
	RM 1001 - 2000	4	1.1 %
	Tidak Berkaitan	311	81.6 %
Bayaran Pencen	RM 0 - 500	14	3.7 %
	RM 501 - 1000	8	2.1 %
	RM 1000 - 2000	15	4.0 %
	RM 2001 - 3000	3	0.8 %
	RM 3000 Keatas	1	0.3 %
	Tidak Berkaitan	340	89.2%
Jumlah		381 (Setiap Kategori)	100 % (Setiap Kategori)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 7.4 menunjukkan data deskriptif yang memaparkan berkenaan jenis-jenis sumber pendapatan KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Antara sumber-sumber pendapatan KIR tersebut adalah pendapatan daripada pekerjaan utama, pendapatan daripada pekerjaan sampingan, elaun memegang jawatan, kiriman wang anak-anak bekerja dan pendapatan bulanan yang diperolehi melalui pembayaran pencen. Daripada pekerjaan utama

yang dijalankan, majoriti daripada KIR iaitu 48.8% (186 orang) mendapat jumlah pendapatan sekitar RM 1001 hingga RM 2500. Manakala jumlah pendapatan bulanan tertinggi yang diperolehi oleh KIR melalui pekerjaan utama yang dijalankan adalah sebanyak RM5000 keatas iaitu seramai 0.8% (3 orang). Jumlah pendapatan terendah yang diperolehi daripada pekerjaan utama pula adalah sekitar RM 0 sehingga RM 1000 iaitu sebanyak 30% (80 orang).

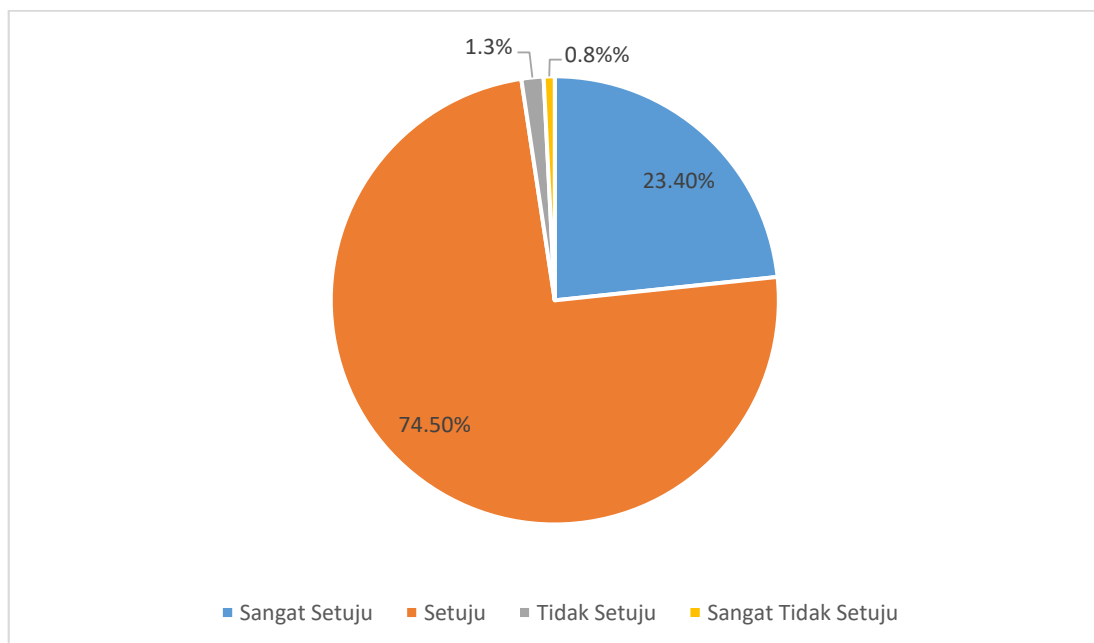
Analisis juga mendapati terdapat kira-kira 54 orang KIR (14.17%) daripada kalangan responden yang melakukan pekerjaan tambahan. Bagi pendapatan yang diperolehi melalui elaun memegang jawatan hanyalah melibatkan segelintir daripada komuniti pinggir bandar ini iaitu sebanyak 23 orang KIR sahaja atau (6.0%). Selain itu, bagi pendapatan tambahan yang diperolehi melalui kiriman wang anak-anak bekerja adalah sebanyak 18.37% (70 orang). Akhir sekali, sumber pendapatan tambahan yang diperolehi oleh KIR di kawasan pinggir bandar ini adalah melalui bayaran pencen iaitu melibatkan sebanyak 41 orang KIR atau (10.76%).

Kepelbagaian sumber pendapatan ini dilihat sedikit sebanyak membantu komuniti pinggir bandar ini untuk keluar daripada kepompong kemiskinan dan secara tidak langsung memperbaiki taraf kehidupan mereka. Selain daripada memberi impak terhadap peningkatan pendapatan dan ekonomi keluarga, kepelbagaian sumber pendapatan ini juga secara tidak langsung mampu untuk memperbaiki status sosial komuniti tersebut ke arah yang lebih baik. Melalui tembual bersama penduduk kampung, mereka percaya melalui peningkatan pendapatan dan ekonomi, seseorang individu itu berupaya untuk memenuhi segala permintaan pasar dan menambahkan bilangan aset dan harta yang mana secara tidak langsung akan meningkatkan kedudukan status di dalam komuniti. Peningkatan pendapatan

ini juga dilihat sebagai salah satu alternatif komuniti ini dalam mendepani peningkatan kos sara hidup dan barangan di kawasan pinggir bandar.

Rebakan pembandaran serta pembangunan persekitaran yang berlaku secara tidak langsung telah memberi kesan kepada peningkatan harga barangan yang mana turut sama meningkatkan harga kos sara hidup komuniti di kawasan pinggir bandar. Melalui kepelbagaian sumber pendapatan yang diperolehi diihat mampu untuk menampung perbelanjaan mereka sekaligus menyesuaikan diri dengan peningkatan kos sara hidup yang berlaku.

7.2.3 Amalan Tabungan Dalam Kalangan Komuniti Pinggir Bandar

Rajah 7.3: Analisis Keperluan Amalan Menabung KIR

Rajah 7.3 merupakan analisis bagi pernyataan ketiga iaitu berkenaan keperluan amalan menabung. Dapatan kajian menunjukkan majoriti daripada responden memilih 'setuju' iaitu sebanyak 74.5 % (284 orang) dan 23.4 % (89 orang) memilih 'sangat setuju'. Manakala responden yang memilih 'tidak setuju' dan 'sangat tidak setuju' sebanyak 2.4 %

(8 orang). Dapatan ini menunjukkan majoriti daripada responden bersetuju bahawa amalan menabung merupakan antara strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang boleh diamalkan responden di dalam kehidupan seharian mereka.

Amalan menabung setiap individu adalah berbeza sama ada melalui simpanan konvensional di bank, pelaburan di dalam amanah saham mahupun melalui pembelian aset yang berharga. Namun konsep itu berarah ke satu tujuan yang sama iaitu bagi bertujuan mengurangkan penggunaan wang dan menambahkan simpanan. Di dalam situasi pasaran ekonomi negara yang tidak stabil, amalan tabungan dalam kalangan masyarakat amat dipengaruhi oleh faktor-faktor tertentu. Menurut Nor Hayati Sa'at (2010), antara faktor-faktor yang mempengaruhi amalan tabungan di Malaysia termasuklah kadar faedah yang diperolehi, prestasi ekonomi semasa, sikap positif terhadap tabungan dan corak agihan pendapatan. Dapatan beliau terhadap kajian yang dilakukan terhadap komuniti pesisir pantai, mendapati amalan tabungan amat dipengaruhi kuat oleh kenaikan pendapatan. Hal ini demikian kerana melalui peningkatan pendapatan yang diperolehi membuka ruang kepada masyarakat untuk memenuhi segala keperluan asas, perbelanjaan untuk anak-anak malahan mampu untuk melakukan simpanan bagi tabungan hari tua dan tujuan kecemasan.

Bagi penduduk di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini, amalan tabungan di dalam komuniti ini masih lagi berada pada tahap yang sederhana (Rujuk Jadual 7.5). Dapatan kajian mendapati hanya 31.8% (121 orang) daripada 381 orang responden yang melakukan tabungan. Jumlah ini dilihat masih lagi rendah jika dibandingkan dengan populasi kawasan pinggir bandar yang semakin meningkat.

Jadual 7.5: Amalan Tabungan KIR

Penyataan	Jumlah	Peratus (%)
KIR Melakukan Tabungan		
- Ya	121	31.8 %
- Tidak	260	68.2%
Tujuan Melakukan Tabungan		
- Bagi tujuan kecemasan	62	16.3 %
- Simpanan masa hadapan	22	5.8 %
- Untuk kegunaan pelajaran anak-anak	28	7.3 %
- Lain-lain	9	2.4 %
- Tidak berkaitan	260	68.2 %
Tempat Tabungan Dilakukan		
- Amanah Saham Bumiputera (ASB)	55	14.4 %
- Kumpulan Wang Simpanan Pekerja (KWSP)	34	8.9 %
- Simpanan di bank	26	6.8 %
- Menyimpan sendiri di rumah	5	1.3 %
- Lain-lain	1	0.3 %
- Tidak berkaitan	260	68.2 %
Jumlah	381 (Setiap Kategori)	100 % (Setiap Kategori)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Dapatan kajian daripada Jadual 7.5 juga mendapati majoriti daripada responden iaitu sebanyak 16.3% (62 orang) melakukan tabungan bagi tujuan kecemasan. Selain itu bagi tujuan simpanan masa hadapan sebanyak 5.8% (22 orang), bagi kegunaan pelajaran anak-anak sebanyak 7.3 (28 orang) dan bagi lain-lain tujuan sebanyak 2.4% (9 orang). Majoriti daripada responden yang melakukan tabungan memilih untuk melakukan tabungan mereka di Amanah Saham Bumiputera (ASB) iaitu sebanyak 14.4% (55 orang). Selain itu antara tempat yang menjadi pilihan responden bagi melakukan tabungan adalah Kumpulan Wang Simpanan Pekerja (KWSP) sebanyak 8.9 % (34 orang), simpanan di bank sebanyak 6.8%

(26 orang), menyimpan sendiri di rumah 1.3 % (5 orang) dan lain-lain sebanyak 0.3% (1 orang).

Responden yang ditembual juga bersetuju bahawa peningkatan pendapatan yang diperolehi menjadi salah satu faktor utama mereka melakukan tabungan. Peningkatan pendapatan ini dilihat bukan sahaja memberi ruang kepada mereka untuk memenuhi segala keperluan asas, malahan turut mampu untuk melakukan tabungan bagi persediaan untuk tujuan kecemasan dan perbelanjaan pendidikan anak-anak mereka pada masa hadapan. Kesedaran awal responden terhadap tabungan juga dipengaruhi perubahan ekonomi semasa yang tidak menentu serta peningkatan kos sara hidup. Oleh yang demikian langkah mengadakan tabungan merupakan salah satu langkah yang terbaik dalam mendepani keadaan ekonomi yang tidak menentu sekaligus menyediakan “*payung keselamatan*” bagi masa hadapan.

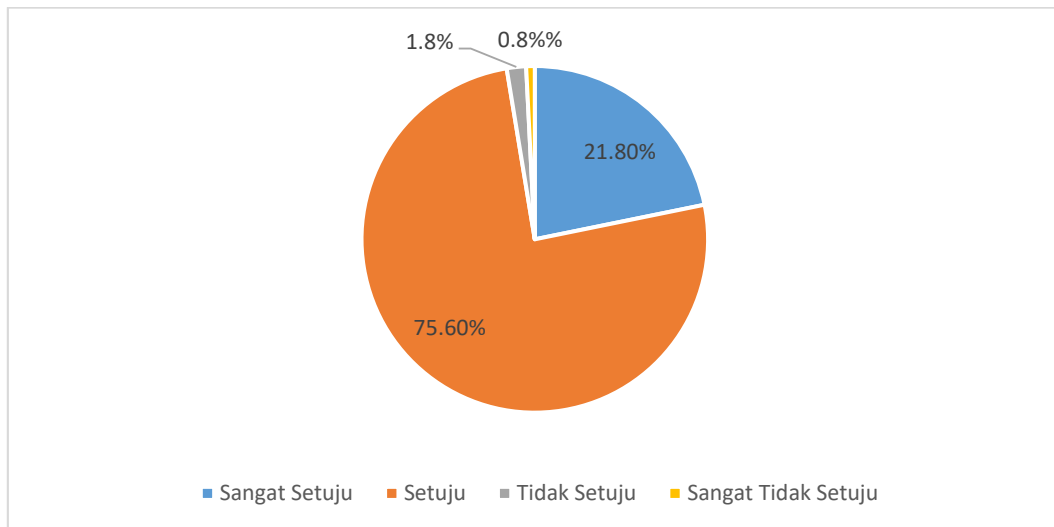
Kesedaran terhadap kepentingan tabungan sebagai salah satu strategi sara hidup turut menjadi perhatian dalam kalangan petani yang mengusahakan pertanian seperti tanaman sawit. Hal ini demikian kerana melalui temubual yang dijalankan bersama wakil Majlis Daerah Bau, Dorris (2021) mendapati, kesedaran petani terutamanya pengusaha sawit terhadap tabungan masih lagi rendah dan perkara ini dilihat membimbangkan. Hal ini demikian kerana harga buah sawit ini dilihat tidak stabil dan mempunyai pasang surutnya. Adakalanya harga buah sawit ini turun mendadak dan adakalanya harga buah sawit ini mampu mencapai sehingga RM 1000 dan keatas bagi kuantiti satu tan. Sekiranya tabungan dan simpanan tidak dilakukan sewaktu harga sawit memuncak, dikhuatiri para petani ini akan mengalami kesukaran sara hidup kerana kekurangan pendapatan.

“... Berkenaan peningkatan harga sawit sekarang mampu capai sehingga RM 1 ribu satu tan, kalau ada 5 tan sudah ada 5 ribu, tetapi itu lah tidak tahu berapa lama duit itu bertahan. Ini kerana kesedaran tabungan masih rendah. Kita sik tahu dengan harga sawit tok, waktu tok harga nya naik, tapi bila harganya turun kita sik tau apa yang jadi. Itu ketakutan ...” (Puan Dorris, Wakil Majlis Daerah Bau)

Tembual yang dilakukan terhadap responden juga mendapati faktor kekurangan di dalam pendapatan antara penyebab mereka tidak melakukan tabungan dan menfokuskan kepada perbelanjaan seharian mereka. Hal ini dapat dibuktikan apabila majoriti daripada responden yang melakukan tabungan ini terdiri daripada mereka yang mempunyai pendapatan melebihi RM 3000 keatas atau bekerja di sektor kerajaan atau swasta yang mempunyai pendapatan tetap dan stabil. Disamping kekurangan pendapatan, faktor kekurangan pendedahan dan ilmu berkenaan tabungan dan pelaburan masih rendah.

Hal ini dibuktikan apabila masih terdapat responden yang melakukan tabungan dengan meletakkan duit simpanan di rumah atau sekadar melakukan simpanan secara konvensional di bank dengan kadar faedah yang lebih rendah berbanding simpanan atau pelaburan di Amanah Saham Bumiputera (ASB). Oleh yang demikian, walaupun terdapat sejumlah daripada komuniti Bumiputera pinggir di Daerah Bau ini melakukan tabungan, namun jumlah ini dilihat masih lagi rendah dan perlu diperbaiki dalam usaha Bumiputera ini untuk menambah baik kaedah sara hidup mereka.

7.2.4 Pembaharuan Dan Teknologi Dalam Pertanian

Rajah 7.4: Penggunaan Teknologi Dan Pembaharuan Kaedah Tanaman

Rajah 7.4 di atas menunjukkan analisis pernyataan keempat iaitu berkenaan penggunaan teknologi dan pembaharuan kaedah penanaman. Dapatan menunjukkan, majoriti daripada responden iaitu sebanyak 75.6% (288 orang) menyatakan ‘setuju’ dengan pernyataan tersebut. Selain itu terdapat juga responden yang memilih ‘sangat setuju’ iaitu sebanyak 21.8% (83 orang). Manakala hanya terdapat segilintir sahaja daripada responden yang memilih ‘tidak setuju’ dan ‘sangat tidak setuju’ sebanyak 2.4% (8 orang). Secara keseluruhannya, hasil skor min daripada pernyataan ini menunjukkan tahap “tinggi” iaitu sebanyak 1.82 yang membawa interpretasi (bersetuju, sangat membantu, sangat memenuhi). Hal ini menunjukkan majoriti daripada responden bersetuju bahawa penggunaan teknologi dan kaedah penanaman yang terkini secara tidak langsung mampu untuk meningkatkan pendapatan dalam kalangan petani sekaligus dapat dijadikan sebagai salah satu strategi berkesan dalam memperbaiki kaedah sara hidup penduduk di kawasan pinggir bandar tersebut.

Nilai masyarakat terhadap kegiatan ekonomi akan turut mengalami perubahan kesan daripada perubahan aktiviti ekonomi serta modernisasi yang berlaku. Menurut Teh dan Hamid (1998), nilai ekonomi akan berubah apabila proses modernisasi seperti pengenalan teknik baharu serta teknologi yang mana akan mendatangkan lebih banyak hasil dan pendapatan terhadap masyarakat. Hasil tanaman serta pertanian dilihat mampu dipertingkatkan melalui penggunaan teknologi serta kaedah penanaman moden semasa. Hal ini demikian kerana, kebanyakan negara membangun banyak bergantung kepada penggunaan teknologi dalam membantu petani di negara mereka. Menurut Teh dan Hamid (1998), teknologi memainkan peranan yang penting dalam meningkatkan hasil pertanian dan menghapuskan masalah kemiskinan yang menghantui masyarakat di kawasan luar bandar.

Dalam usaha kerajaan untuk membantu petani di dalam negara ini, suatu dasar telah digubal pada tahun 1984 iaitu Dasar Pertanian Negara (DPN). Matlamat utama dasar ini adalah untuk memodenkan dan mempergiatkan semula sektor pertanian negara dengan menyediakan kemudahan infrastruktur serta memberikan perkhidmatan sokongan dan penyelidikan di dalam teknologi bagi meningkatkan hasil serta kualiti pertanian. Walaupun banyak kejayaan yang telah dikecapi di dalam perkembangan teknologi pertanian serta dasar baharu yang diwujudkan bagi membantu para petani di negara ini namun, masih lagi terdapat jurang yang ketara di dalam perkembangan teknologi pertanian ini dengan penggunaan serta praktiknya.

Walaupun teknologi dan penyelidikan berkaitan pertanian telah berkembang secara meluas, namun penggunaan teknologi ini dilihat masih rendah dalam kalangan petani di negara ini. Hal ini dapat dilihat dengan jelas apabila majoriti daripada petani serta pekebun di

kawasan pinggir bandar Daerah Bau masih lagi mengamalkan penggunaan peralatan tradisional dalam mengusahakan pertanian mereka (Rujuk Jadual 7.6).

Jadual 7.6: Penggunaan Peralatan Dan Teknologi Di Dalam Pertanian

Jenis	Jumlah (Orang)	Peratus (%)
• Peralatan Tradisional	62	76.54 %
• Peralatan Moden	10	12.35 %
• Peralatan Moden Dan Tradisional	7	8.64 %
• Tidak Pasti	2	2.47 %
Jumlah	81	100 %

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Jadual 7.6 menunjukkan penggunaan peralatan dan teknologi di dalam pertanian bagi petani di pinggir bandar Daerah Bau. Terdapat tiga bentuk peralatan yang digunakan oleh petani kawasan tersebut iaitu peralatan tradisional, peralatan moden dan gabungan diantara peralatan tradisional dan moden. Analisis kajian mendapati, daripada 81 petani yang menjawab soal selidik, majoriti daripada responden iaitu sebanyak 76.4% (62 orang) masih lagi menggunakan kaedah dan peralatan tradisional di dalam pertanian mereka. Responden yang menggunakan peralatan dan teknologi moden pula hanyalah sebanyak 12.35% (10 orang). Manakala petani yang menggunakan gabungan kaedah moden dan tradisional adalah sebanyak 8.64% (7 orang). Analisis ini jelas menunjukkan penggunaan teknologi serta kaedah penanaman moden masih lagi kurang diaplikasikan di dalam kalangan petani di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

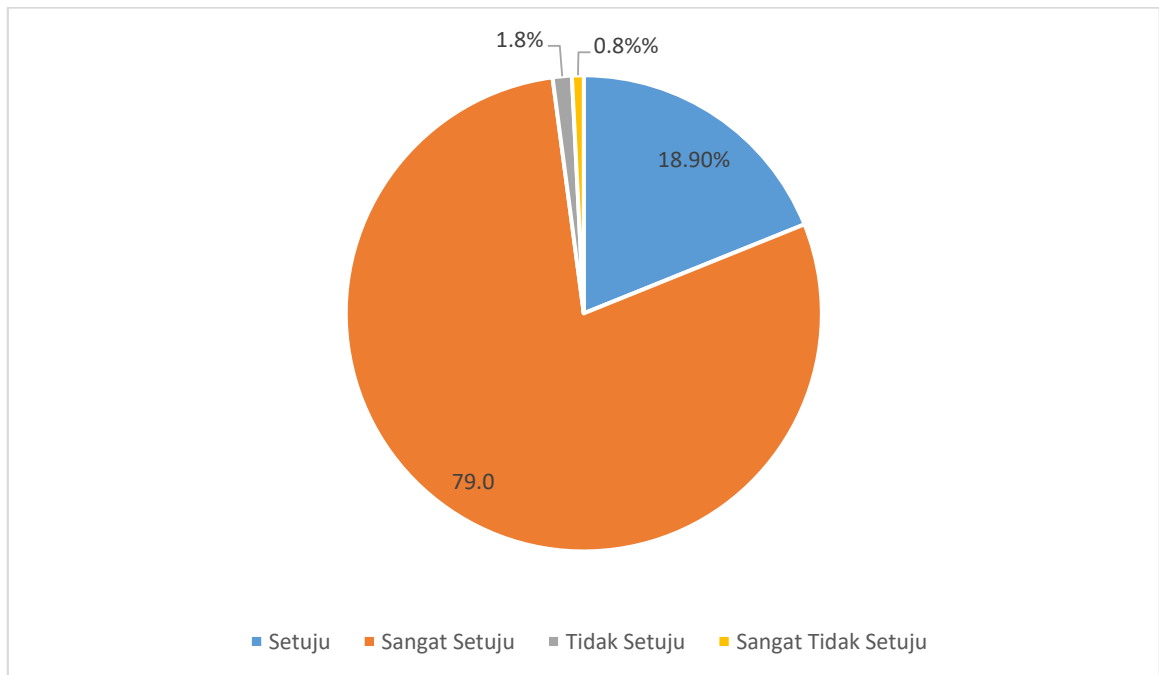
Hasil temubual bersama penduduk dan ketua kampung mendapati terdapat beberapa sebab utama yang menjadi punca kepada permasalahan ini. Antara sebab utama kurangkan penggunaan teknologi di dalam pertanian adalah kerana, kos pembelian dan penyelenggaraan alatan pertanian moden yang mahal. Petani di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini tidak

mempunyai jumlah kawasan pertanian yang besar dan kebanyakan petani hanya mengusahakan secara kecil-kecilan sahaja. Akibat daripada penggunaan teknologi ini dikhuatiri akan menyebabkan mereka mengalami kerugian atau kepayahan memaksimakan keuntungan.

Selain itu, ketidaksesuaian teknologi juga menjadi faktor kekurangan penggunaan teknologi di dalam pertanian di kawasan pinggir bandar ini. Hal ini demikian kerana majoriti daripada petani di kawasan ini mengusahakan tanaman kebun iaitu sebanyak 84% (68 orang) seperti tanaman dabai, rambutan durian, pisang dan sayur-sayuran. Manakala hanya 16% (13 orang) daripada petani yang mengusahakan tanaman komoditi seperti sawit, getah, sawit dan nanas bagi tujuan pemasaran yang lebih luas. Menurut salah seorang petani yang ditembual, penggunaan teknologi di dalam pertanian dilihat bersesuaian digunakan terhadap tanaman komoditi kerana mempunyai jumlah tanah yang lebih luas, hasil yang dikeluarkan lebih banyak dan penggunaan teknologi akan memudahkan urusan pengumpulan hasil tanaman.

Oleh yang demikian, majoriti daripada petani ini sedar akan kepentingan teknologi dalam meningkatkan hasil pertanian dan pendapatan mereka. Melalui peningkatan hasil tanaman dan pendapatan ini secara tidak langsung mampu untuk memperbaiki taraf hidup mereka sekaligus dilihat sebagai salah satu strategi dan penyesuaian sara hidup yang boleh dilakukan oleh mereka. Namun mengambil kira faktor kos dan kesesuaian teknologi, menyebabkan penggunaan teknologi ini dilihat masih kurang diaplikasikan oleh petani di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

7.2.5 Strategi Pemasaran Pertanian

Rajah 7.5: Analisis Keperluan Mempelajari Strategi Pemasaran

Daripada pernyataan yang terakhir iaitu berkenaan keperluan mempelajari strategi pemasaran (Rajah 7.5), majoriti daripada responden iaitu 79.0% (301 orang) menyatakan ‘setuju’ dan sebanyak 18.9% (72 orang) menyatakan ‘sangat bersetuju’ untuk mempelajari strategi pemasaran bagi meningkatkan hasil jualan pertanian dan produk mereka. Manakala 1.3% (5 orang) menyatakan ‘tidak setuju’ dan 0.8% (3 orang) menyatakan ‘sangat tidak setuju’ terhadap pernyataan tersebut. Bacaan nilai skor min bagi pernyataan ini menunjukkan tahap “tinggi” iaitu sebanyak 1.84 yang membawa interpretasi (bersetuju, sangat membantu dan sangat memenuhi). Hal ini sekaligus menunjukkan majoriti responden bersetuju petani di kawasan pinggir bandar ini perlu mempelajari teknik pemasaran yang berkesan bagi meningkatkan hasil jualan mereka sekaligus mampu dijadikan sebagai antara strategi sara hidup yang berkesan untuk diaplikasikan di kawasan pinggir bandar tersebut.

Menurut Mohd (1992), pemasaran pertanian adalah suatu proses menjual produk yang berupa hasil pertanian yang mempunyai permintaan dan keperluan daripada pengguna. Pemasaran pertanian merangkumi perpindahan produk atau hasil pertanian daripada pengeluar (petani, pekebun) kepada pengguna sesuai dengan permintaan semasa. Abdul Rahman Aziz (1992) turut menyatakan bahawa, salah satu keperluan utama di dalam pembangunan pertanian adalah sistem pemasaran pertanian yang cekap dan berkualiti. Pelbagai usaha telah dilakukan oleh pihak kerajaan dalam usaha untuk menambah baik sistem pemasaran terutama dalam kalangan petani dan pekebun kecil antaranya seperti penubuhan pusat perniagaan dan pemasaran, pembinaan jalan-jalan pertanian, skim peraturan dan perdagangan, penyusunan harga dan lain lain lagi.

Walaupun begitu, terdapat lagi beberapa isu dan masalah berkaitan pemasaran yang membelenggu para petani dan pekebun kecil ini. Antara isu yang seringkali didengari berkaitan isu pemasaran pertanian ini adalah ketidakstabilan harga, kekurangan saluran pasaran yang terjamin, kekurangan maklumat pasaran dan kekurangan infrastruktur pemasaran. Kekurangan dalam menguasai ilmu pemasaran pertanian ini bukan sahaja akan menyebabkan para petani mengalami kesukaran untuk menjual hasil pertanian mereka malahan akan menyebabkan lebih produk yang mana akan turut sama merugikan para petani (Abdul Rahman Aziz, 1992).

Keperluan untuk mempelajari strategi pemasaran hasil pertanian turut menjadi antara komponen utama penyesuaian kaedah sara hidup di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau. Hal ini demikian kerana, kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini masih lagi mempunyai pengaruh luar bandar yang turut sama mengaplikasikan ekonomi agrikultur dan pertanian sebagai salah satu sumber pendapatan mereka. Walaupun begitu, pendapatan yang

diperolehi oleh petani hasil daripada jualan produk pertanian mereka dilihat masih lagi berada pada tahap yang rendah. Menurut salah seorang ketua kampung yang ditemubual menyatakan, hal ini demikian kerana penguasaan dan pendedahan terhadap ilmu pemasaran dalam kalangan petani di kawasan tersebut masih lagi rendah. Hal ini sekaligus menyukarkan mereka untuk meningkatkan hasil jualan dan pendapatan mereka.

“...Selain itu ilmu marketing itu mereka tidak ada. Itu masalah paling utama. Kalau sudah dapat hasil mereka mahu jual di mana. Kalau jual dengan orang kampung sikit-sikit berapa sangat baru dapat. Kalau 2 ka 3 orang tanam sama macam mana. Marketing susah. Kawasan Singai ini besar...”
(Desmond Abie, 60 tahun, Bidayuh, Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang)

Selain itu, pasaran yang terhad turut menjadi salah satu masalah pemasaran pertanian dalam kalangan petani. Hal ini demikian kerana, hasil pertanian yang dikeluarkan oleh petani seringkali mempunyai lebihan kerana penduduk di kawasan tersebut lebih memilih untuk membeli di pasar basah (*tamu*) atau di pasar raya. Oleh yang demikian mereka terpaksa menggunakan khidmat ‘*orang tengah*’ untuk membeli hasil pertanian mereka dengan harga yang murah sekaligus memberikan pulangan pendapatan yang kurang daripada yang mereka jangkakan. Kesesakan peniaga di pasar basah (*tamu*) Daerah Bau juga menyebabkan para petani di kawasan pinggir bandar ini tidak mempunyai tempat untuk menjual barangan mereka secara langsung kepada pengguna. Hal ini menyebabkan mereka terpaksa menjual hasil pertanian mereka kepada ‘*orang tengah*’ yang membeli dengan harga yang pukal dan jauh lebih murah berbanding harga pasaran.

Merujuk kepada Jadual 7.7 di bawah mendapati, daripada 83 petani yang menjawab soal selidik ini, hanya seramai 18 orang (22.3%) sahaja yang mengetahui berkenaan

pemasaran hasil pertanian manakala selebihnya iaitu seramai 63 orang (77.7%) tidak tahu atau terdedah akan perkara tersebut. Hal ini menunjukkan penguasaan ilmu pemasaran pertanian dalam kalangan petani di kawasan tersebut masih lagi berada pada tahap yang rendah.

Jadual 7.7: Pemasaran Pertanian Bumiputera Pinggir Bandar Daerah Bau

Item	Pilihan / Jawapan	Jumlah (%)
Adakah anda tahu berkenaan pemasaran hasil pertanian.	• Ya	18 (22.3%)
	• Tidak	63 (77.7%)
Adakah anda pernah melakukan pemasaran terhadap hasil pertanian anda?	• Ya	15 (18.5%)
	• Tidak	66 (81.5%)
Cara anda melakukan pemasaran hasil pertanian?	• Promosi secara atas talian	4 Orang
	• Meletakkan hasil pertanian di tempat yang sering dikunjungi (cth: <i>Tamu</i>)	10 Orang
	• Menjual kepada penduduk kampung dengan harga yang lebih murah berbanding dengan harga pasaran	5 Orang
Jumlah		83 Orang (Jumlah Petani)

(Sumber: Soal Selidik, 2021)

Selain itu, sebanyak 15 orang (18.5%) sahaja daripada petani di kawasan ini yang pernah melakukan pemasaran pertanian. Antara kaedah pemasaran yang dilakukan adalah seperti mempromosikan secara atas talian (4 orang), meletakkan hasil pertanian di tempat yang sering dikunjungi seperti pasar (10 orang) dan menjual hasil pertanian kepada penduduk kampung dengan harga yang murah berbanding dengan harga pasaran (5 orang).

Daripada dapatan yang diperolehi jelas menunjukkan penguasaan ilmu pemasaran pertanian dalam kalangan petani di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini masih lagi berada pada tahap yang rendah. Jumlah yang menguasai ilmu pemasaran ini dilihat masih rendah jika dibandingkan dengan jumlah petani yang terdapat di kawasan tersebut. Hal ini disebabkan oleh beberapa faktor seperti pasaran yang tidak luas, kekurangan fasiliti bagi menjual hasil pertanian dan penguasaan pasaran oleh '*orang tengah*'. Dapatan ini menyokong pernyataan oleh Abdul Aziz Rahman (1992), kerana majoriti daripada petani di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini mengalami kesukaran untuk memasarkan hasil pertanian mereka. Bukan itu sahaja, monopoli pasaran oleh '*orang tengah*' di kawasan tersebut turut menyebabkan harga hasil pertanian ini dikawal oleh mereka dan menyebabkan para petani tidak dapat memaksimakan keuntungan mereka

Oleh yang demikian, para petani bersetuju bahawa dalam memperbaiki kaedah sara hidup mereka, mereka perlu mempelajari ilmu berkaitan strategi pemasaran pertanian. Hal ini bukan sahaja penting untuk memudahkan mereka menjual hasil pertanian mereka, tetapi juga bagi meningkatkan pendapatan mereka. Ini secara tidak langsung dapat membantu mereka untuk menyesuaikan diri dengan pembangunan yang berlaku, malahan turut mampu untuk memperbaiki taraf hidup dan status sosial mereka di dalam komuniti.

7.3 Kesimpulan

Terdapat lima strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang disenaraikan dan dilihat sebagai elemen penting dalam usaha untuk menambah baik kaedah sara hidup penduduk di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini. Walaupun negara telah mencapai kemajuan dan pelbagai dasar telah dirangka untuk membantu meningkatkan taraf hidup rakyat, namun masih lagi terdapat penduduk di kawasan pinggir bandar ini yang mempunyai

pendapatan yang rendah dan mengalami kesukaran untuk meneruskan kelangsungan kehidupan. Oleh yang demikian strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang bertepatan perlu dilakukan bagi mengatasi masalah yang timbul ini. Penyelidik bersetuju dengan kaedah dan penyesuaian sara hidup yang disenaraikan oleh pengkaji-pengkaji lepas. Namun begitu, penyesuaian dan strategi yang diambil haruslah bersesuaian dan bertepatan dengan komuniti di sesebuah kawasan. Kajian yang dilakukan terhadap komuniti Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau mendapati, terdapat beberapa elemen penting yang perlu diberi perhatian dan strategi yang khusus perlu dirangka untuk mengatasi permasalahan sara hidup di kawasan tersebut.

Lima strategi dan penyesuaian tersebut adalah mempelbagaikan kaedah sara hidup (pekerjaan), mempelbagaikan sumber pendapatan, meningkatkan amalan tabungan, penggunaan teknologi moden di dalam pertanian dan mempelajari ilmu pemasaran pertanian. Kelima-lima strategi tersebut dilihat mampu untuk memperbaiki dan menambah baik kaedah sara hidup penduduk pinggir bandar di Daerah Bau. Setiap strategi yang disenaraikan dipersetujui oleh majoriti responden. Terdapat daripada strategi ini yang telah mula diaplikasikan oleh responden, tetapi masih lagi berada pada tahap yang rendah dan perlu dipertingkatkan daripada semasa ke semasa. Hal ini penting bagi memastikan kaedah sara hidup penduduk di kawasan pinggir bandar ini tidak ketinggalan dan bergerak seiringan dengan pembangunan yang berlaku.

BAB 8

KESIMPULAN DAN CADANGAN

8.1 Pengenalan

Bab ini akan merupakan bab yang terakhir di dalam kajian ini. Di dalam bab ini, akan membincangkan dengan lebih lanjut berkenaan dapatan yang diperolehi sekaligus membuat beberapa kesimpulan daripada bab-bab sebelumnya. Dapatan yang diperolehi juga akan dirumuskan dengan terperinci di dalam bab ini. Antara perkara-perkara yang dibincangkan pada bab ini termasuklah ringkasan kajian, kesimpulan, cadangan bagi kajian susulan pada masa akan datang dan diakhiri dengan penutup serta rumusan keseluruhan kajian.

8.2 Ringkasan Kajian

Kajian ini tergolong di dalam bidang kajian sosiologi dengan fokus diberikan terhadap cabang di dalam stratifikasi sosial iaitu peletakkan kedudukan dan status sosial di dalam komuniti. Kawasan pinggir bandar merupakan kawasan yang terletak diantara kawasan bandar dan luar bandar. Sebagai sebuah kawasan yang terletak berdekatan dengan kawasan bandar, kawasan pinggir bandar ini tidak dapat lari daripada menerima impak pembangunan dan rebakan pembandaran yang berlaku. Proses pembangunan dan pemodenan yang berlaku ini secara langsung dan tidak langsung telah memberi kesan kepada bukan sahaja ekonomi, malahan sosial dan politik di kawasan pinggir bandar tersebut. Bertitik tolak daripada segala kesan pembangunan dan rebakan pembandaran yang berlaku, kajian ini dirangka bertujuan untuk mengenalpasti faktor-faktor yang meletakkan individu atau kelompok masyarakat ke dalam kedudukan atau status sosial tertentu dengan pengkhususan diberikan kepada komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau, Sarawak. Disamping itu juga, penyelidik ingin melihat kesan yang dibawa oleh

rebanan pembandaran dan pembangunan yang berlaku terhadap perubahan aktiviti ekonomi dan kaedah sara hidup Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini. Sampel kajian terdiri daripada 381 orang ketua isi rumah (KIR) Bumiputera yang menetap di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

Kajian yang dijalankan ini menggunakan kaedah kuantitatif melalui pendekatan survei bagi mendapatkan respon dan maklumbalas dari responden berkenaan kajian yang dijalankan. Penggunaan data primer dan sekunder juga telah diguna pakai bagi mendapatkan pemahaman yang menyeluruh berkenaan fenomena sosial yang berlaku. Penggunaan borang soal selidik berstruktur telah digunakan bagi mendapatkan data primer. Borang soal selidik ini dibahagikan kepada empat bahagian utama bagi mencapai objektif kajian. Bahagian A adalah berkenaan profil responden manakala pada bahagian B, C dan D dirangka bagi menjawab ketiga-tiga persoalan kajian yang diutarakan. Disamping itu juga pemerhatian dan tembual secara bersemuka turut dijalankan dilapangan bagi mendapatkan maklumat yang lebih terperinci berkenaan kajian.

Analisis deskriptif telah digunakan bagi menganalisis data yang diperolehi daripada borang soal selidik. Analisis korelasi *Pearson* telah digunakan bagi melihat hubungan dan kekuatan faktor-faktor yang mempengaruhi kedudukan dan status sosial penduduk Bumiputera di kawasan pinggir bandar tersebut seterusnya mencapai objektif kajian yang pertama. Seterusnya, analisis secara kekerapan dan peratusan digunakan bagi melihat perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku dengan melakukan perbandingan diantara dua generasi KIR di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Akhir sekali adalah analisis menggunakan bentuk min dan sisihan piawai bagi melihat bentuk strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang menjadi pilihan penduduk di kawasan tersebut. Analisis ini turut

dilengkapkan dengan petikan tembual dan data sekunder yang diperolehi bagi memberikan gambaran yang sepenuhnya berkenaan fenomena sosial yang berlaku.

8.3 Kesimpulan

Pada bahagian ini, penyelidik akan membuat kesimpulan daripada dapatan dan perbincangan yang telah dilakukan pada bab yang sebelum ini. Kesimpulan ini akan merangkumi tiga pecahan yang merangkumi ketiga-tiga objektif kajian. Kesimpulan yang terperinci ini akan memberikan gambaran yang lebih jelas dan terperinci berkenaan stratifikasi sosial, perubahan ekonomi dan perubahan kaedah sara hidup Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau.

8.3.1 Kesan Perubahan Aktiviti Ekonomi Terhadap Status

Secara keseluruhannya, dapatan pada bahagian ini akan menjawab persoalan berkenaan kesan daripada perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau terhadap peletakkan status sosial dan kedudukan dalam kalangan Bumiputera di kawasan tersebut. Dalam melihat perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku penyelidik telah menggunakan data deskriptif yang diperolehi melalui borang soal selidik yang diedarkan. Analisis menerusi kaedah perbandingan diantara dua generasi iaitu Bapa KIR (Generasi 1) dan KIR (Generasi 2) dilakukan bagi melihat perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku diantara dua generasi tersebut. Dapatan yang diperolehi melalui data yang dianalisis turut diperkukuhkan lagi dengan pernyataan daripada siri temubual penyelidik bersama penduduk kampung yang terpilih. Aktiviti ekonomi di kawasan pinggir bandar Daerah Bau telah mengalami transisi perubahan yang ketara. Daripada aktiviti ekonomi berasaskan perlombongan cari gali emas kepada ekonomi agrikultur / pertanian dan sehinggalah kini aktiviti ekonomi penduduk di kawasan tersebut terus mengalami transisi

perubahan kepada bentuk aktiviti ekonomi “*makan gaji*”. Perubahan yang dimaksudkan adalah daripada kegiatan ekonomi tradisional kepada bentuk ekonomi yang lebih moden dan berteraskan pasaran. Kesan daripada perluasan kuasa pasar, pelaburan syarikat swasta dan campur tangan pihak kerajaan dilihat telah memberi kesan langsung dan mempengaruhi perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku.

Perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku dapat dilihat daripada sudut perubahan pekerjaan dan pendapatan dalam kalangan komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Menerusi soal selidik dan temubual yang dijalankan mendapati, pekerjaan dan pendapatan merupakan indikator yang paling utama dalam melihat perubahan aktiviti ekonomi penduduk di kawasan pinggir bandar ini. Dapatan Ini seterusnya menyokong kenyataan Viet (2010) yang melihat perubahan pekerjaan dan pendapatan sebagai usaha penting penduduk pinggir bandar memperbaiki keadaan ekonomi mereka ke arah yang lebih baik.

Daripada segi pekerjaan, komuniti pinggir bandar ini dilihat telah mula mempelbagaikan bentuk pekerjaan yang dilakukan dan tidak bergantung kepada bentuk ekonomi tradisional sahaja. Dapatan kajian juga jelas menunjukkan bahawa terdapat perubahan yang ketara diantara bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh bapa KIR (generasi pertama) dan KIR (generasi kedua). Kecenderungan pekerjaan yang dilakukan oleh bapa KIR adalah berasaskan pertanian atau ekonomi tradisional. Majoriti daripada mereka (generasi pertama) dilihat melakukan aktiviti pertanian dan menjadi petani atau pekebun bagi menyara kehidupan seharian mereka. Hal ini dilihat berbeza dengan KIR (generasi kedua). Hal ini demikian kerana, majoriti daripada generasi mula menceburkan diri dengan pekerjaan “*makan gaji*”. Perubahan dari aspek pembangunan dan rebakan pambandaran

sedikit sebanyak telah mengubah corak serta bentuk sara diri generasi kedua ini. Melalui pembangunan yang berlaku secara tidak langsung telah meluaskan kuasa pasar ke kawasan pinggir bandar Bau ini dan secara tidak langsung turut mengubah corak pekerjaan yang dilakukan oleh KIR (generasi kedua) di kawasan tersebut. Penemuan signifikan yang diperolehi terhadap pekerjaan, mendapati bahawa pekerjaan yang dilakukan oleh responden ini dapat dibahagikan kepada empat kategori iaitu kategori kerja *perintah* / kerajaan, kategori kerja swasta, kategori bekerja sendiri dan kategori pesara. Kategori pekerjaan yang memberi pulangan gaji secara bulanan atau “*makan gaji*” menjadi pilihan mereka kerana tidak perlu mengeluarkan modal yang besar dan bebas dari risiko kerugian. Walaupun begitu aktiviti ekonomi tradisional seperti bertani, nelayan dan berniaga kecil-kecilan masih lagi dilakukan oleh sekumpulan kecil responden yang jelas memperlihatkan masih lagi terdapat pengaruh luar bandar yang tersisa di kawasan pinggir bandar tersebut.

Daripada segi pendapatan pula, memperlihatkan perubahan yang ketara daripada segi pendapatan bulanan yang diperolehi antara generasi pertama dan kedua di kawasan pinggir bandar ini. Perubahan pendapatan ini menurut responden adalah disebabkan tekanan daripada perubahan lanskap ekonomi dan peningkatan kos sara hidup yang berlaku. Dapatan ini sekaligus menyokong kenyataan Amaluddin et al. (2017), yang melihat keperluan komuniti di kawasan pinggir untuk meningkatkan pendapatan mereka bagi meneruskan kelangsungan kehidupan dalam keadaan ekonomi yang semakin mencabar. Antara usaha yang dilakukan responden untuk meningkatkan pendapatan adalah seperti melakukan pekerjaan sampingan, meningkatkan gred gaji dan perjawatan dan mula menceburkan diri di dalam perniagaan. Hal ini jelas menunjukkan usaha keras yang dilakukan oleh responden untuk meningkatkan pendapatan mereka agar dapat meneruskan kelangsungan hidup dan memenuhi segala permintaan pasar.

Perubahan yang berlaku terhadap pekerjaan dan pendapatan dalam kalangan responden bukan sahaja membuktikan terdapat perubahan bentuk aktiviti ekonomi di kawasan tersebut, malahan juga memberi kesan terhadap kedudukan dan status dalam kalangan komuniti di kawasan tersebut. Komuniti Bumiputera pinggir bandar ini percaya melalui penguasaan kewangan yang kukuh dan stabil, mereka berupaya untuk meningkatkan kedudukan dan status sosial mereka di dalam komuniti. Daripada kesedaran yang timbul ini, komuniti pinggir bandar Daerah Bau dilihat mula berubah ke arah penambahbaikan ekonomi serta kewangan mereka dengan perubahan pekerjaan dan pendapatan yang berlaku.

Hal ini sekaligus menyokong dapatan Mohamad Suhaidi Salleh (2015) yang menyatakan pendapatan dan pekerjaan sebagai antara kriteria yang mampu mengukur dan meletakkan individu di dalam struktur sosial masyarakat. Dapatan kajian menunjukkan kedudukan serta status sosial tinggi yang diberikan terhadap seseorang yang mempunyai pendapatan yang lumayan turut sama dipengaruhi oleh pekerjaan yang dilakukan. Hal ini demikian kerana pekerjaan di sektor kerajaan dan swasta dari kaca mata responden dilihat mempunyai jaminan / *safety net* dan menjanjikan pendapatan yang lebih lumayan sekaligus menjanjikan kedudukan serta status sosial yang lebih tinggi. Selain itu, individu yang mempunyai pendapatan yang tinggi juga berupaya dan berkemampuan untuk membantu komuniti di kawasan tersebut yang berada di dalam kesulitan. Melalui pertolongan kewangan yang diberikan turut membawa kepada penghormatan yang diberikan sekaligus meningkatkan kedudukannya dan status sosial seseorang.

Perubahan pekerjaan yang berlaku turut sama memberi kesan kepada perubahan status dan kedudukan dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini.

Pengkaji tidak menolak dapatan Abdul Rahman Aziz (2002), yang menyatakan fungsi pekerjaan dalam menentukan status sosial seseorang. Walaubagaimanapun, komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau, melihat kepentingan pekerjaan untuk menentukan status sosial mereka daripada sudut pandang yang berbeza. Komuniti Bumiputera di pinggir bandar memandang tinggi pekerjaan yang bukan sahaja menjanjikan pulangan pendapatan yang lumayan tetapi juga pekerjaan yang mempunyai jaringan keselamatannya tersendiri. Antara pekerjaan yang mendapat kedudukan dan status sosial yang tinggi ini adalah pekerjaan di dalam sektor kerajaan. Hal ini demikian kerana, pekerjaan di dalam sektor kerajaan ini mempunyai jaminan / *safety net* daripada menerima kesan sekiranya berlaku sebarang kegawatan ekonomi atau hal luar jangka lain yang berlaku. Menerusi temubual bersama responden juga mendapati, mereka yang bekerja di dalam sektor kerajaan ini dianggap “*berjaya di dalam kehidupan*” kerana berjaya menempatkan diri di dalam sektor tersebut walaupun mempunyai persaingan yang tinggi. Trend perubahan bentuk pekerjaan yang dilakukan oleh komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini dapat dilihat dengan lebih jelas dalam generasi KIR (generasi pertama) itu sendiri. Hal ini menunjukkan berlakunya mobiliti di dalam indikator pekerjaan dan pendapatan, dalam usaha responden ini untuk meningkatkan kedudukan dan status sosial mereka di dalam komuniti tersebut.

Komuniti pinggir bandar di Daerah Bau ini turut sedar akan kepentingan untuk mereka meningkatkan tahap pencapaian pendidikan bagi memperbaiki dan meningkatkan status sosial mereka di dalam komuniti. Hal ini demikian kerana, keperluan asas di dalam pasaran pekerjaan adalah mempunyai tahap-tahap yang tertentu di dalam pencapaian pendidikan. Semakin tinggi jawatan dan pendapatan yang ditawarkan maka semakin tinggi tahap pencapaian pendidikan yang diperlukan. Daripada kesedaran ini, penyelidik mendapati tahap pencapaian pendidikan Bumiputera di kawasan pinggir bandar di Daerah

Bau ini telah menunjukkan perubahan yang ketara daripada dari satu generasi ke generasi yang lain. Penambahbaikan tahap pencapaian pendidikan yang konsisten daripada generasi ke generasi yang lain menunjukkan, kesedaran yang tinggi responden akan kepentingan pendidikan yang turut sama berupaya membantu meningkatkan kedudukan dan status sosial mereka.

Kesimpulannya, aktiviti ekonomi di kawasan pinggir bandar ini telah mula mengalami perubahan kesan daripada rebakan pemandaran dan pembangunan yang berlaku. Walaupun begitu, masih lagi terdapat pengaruh ekonomi tradisional luar bandar seperti bertani dan nelayan yang tetap dilakukan oleh segelintir responden. Selain itu trend perubahan bentuk pekerjaan dan pertambahan pendapatan dilihat semakin bertambah kesan perluasan kuasa pasaran dan rebakan pemandaran yang berlaku di kawasan pinggir bandar tersebut. Perubahan pekerjaan dan pendapatan ini bukan sahaja dilihat sebagai usaha untuk mereka untuk meneruskan kelangsungan kehidupan, tetapi juga bertujuan bagi memperbaiki taraf hidup mereka yang mana akan turut sama mampu untuk meningkatkan kedudukan dan status sosial mereka.

8.3.2 Faktor Yang Mempengaruhi Stratifikasi Sosial

Rumusan pada bahagian ini yang akan menjawab persoalan berkenaan faktor-faktor yang mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Seperti yang ditunjukkan pada Bab 2, kajian ini berpaksikan kepada teori dan pendekatan multidimensi Max Weber yang menekankan bahawa tidak ada satu faktor yang dominan bagi melihat pembentukan stratifikasi sosial. Sebaliknya terdapat faktor yang pelbagai yang bersifat multidimensi yang saling berkait dalam mempengaruhi pembentukan stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini.

Berdasarkan kepada soal selidik yang diedarkan, tembual bersama responden dan data sekunder yang diperolehi, dapat disimpulkan bahawa terdapat pembentukan stratifikasi sosial yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau. Pecahan daripada cabang stratifikasi sosial yang dapat dilihat di kawasan pinggir bandar ini adalah berkenaan peletakkan status sosial dan kedudukan yang diberikan terhadap seseorang berdasarkan faktor-faktor yang dipersetujui oleh komuniti kawasan tersebut. Terdapat beberapa faktor yang membawa kepada peletakkan status dan kedudukan dalam sesebuah komuniti seperti yang dicadangkan oleh sarjana sains sosial lepas di dalam kajian lepas mereka terhadap komuniti-komuniti di Malaysia. Antara faktor tersebut seperti pendapatan, pendidikan, jawatan, harta/aset pekerjaan dan sebagainya. Penyelidik tidak menyangkal idea serta dapatan yang dibawa oleh sarjana lepas, tetapi terdapat beberapa faktor lain yang turut sama menjadi faktor dalam peletakkan kedudukan dan status sosial bagi kajian kes komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau. Antara faktor yang disenaraikan adalah pendidikan, pekerjaan, pendapatan, harta dan aset, jawatan, sumbangan terhadap masyarakat dan keilmuan tambahan. Melalui ujian korelasi yang dilakukan mendapati kesemua faktor yang disenaraikan mempunyai hubungan yang signifikan dengan kedudukan KIR di dalam masyarakat dengan nilai ($p < 0.01$).

Dapatan penting lain yang didapati juga adalah, setiap faktor yang disenaraikan ini mempunyai darjah kekuatan yang tersendiri. Darjah kekuatan ini seterusnya dapat disenaraikan dan disusun sebelum proses peletakkan status dan kategori berlaku di dalam komuniti tersebut. Berdasarkan kepada ujian korelasi *Pearson* yang dilakukan mendapati, faktor-faktor yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar ini dapat dibahagikan kepada tahap tiga darjah kekuatan iaitu “kuat”, “sederhana” dan “lemah”. Faktor yang mempunyai darjah kekuatan

yang “kuat” menjadi keutamaan dalam menentukan kedudukan dan status sosial seseorang di dalam kumpulan masyarakat diikuti dengan faktor yang mempunyai darjah kekuatan “sederhana” dan “lemah”.

Antara faktor yang mempunyai darjah kekuatan “kuat” adalah faktor pendidikan. Analisis korelasi Pearson terhadap faktor pendidikan mendapati nilai ($r = 0.670$), menunjukkan tahap kekuatan hubungan atau korelasi yang kuat diantara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor pendidikan dalam mempengaruhi peletakan status sosial di dalam komuniti. Status sosial dan pendidikan amat berkait rapat dalam konteks penduduk pinggir bandar di Daerah Bau ini. Mereka memandang tinggi individu yang mempunyai tahap pendidikan yang tinggi dan beranggapan bahawa golongan ini mampu berjaya di dalam kehidupan. Hal ini demikian kerana, setiap pekerjaan yang dilakukan memerlukan pencapaian pendidikan. Jawatan yang tinggi tanpa mengira sektor swasta mahupun kerajaan memerlukan tahap pencapaian pendidikan yang tertentu bagi menjawat jawatan tersebut. Oleh yang demikian responden percaya melalui pendidikan yang tinggi seseorang itu mampu untuk berjaya. Selain menjamin masa hadapan, Bumiputera pinggir bandar ini percaya pendidikan yang diperolehi mampu untuk mengeluarkan komuniti tersebut daripada kepompong buta huruf dan kemunduran pelajaran. Melalui pendidikan yang diperolehi mereka tidak akan mudah ditipu dan mampu untuk membuat keputusan di dalam kehidupan dengan lebih tepat. Dapatan ini disokong dengan perbezaan tahap pendidikan yang begitu ketara antara generasi di kawasan pinggir bandar tersebut. Hal ini jelas menunjukkan kesedaran penduduk akan kepentingan pendidikan yang bukan sahaja mampu mengubah keadaan dan taraf hidup mereka ke arah yang lebih baik malahan turut sama meningkatkan kedudukan serta status sosial mereka didalam komuniti.

Faktor lain yang turut mempunyai darjah kekuatan “kuat” dalam mempengaruhi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini adalah faktor pendapatan. Tahap hubungan yang ditunjukkan adalah ($r = 0.621$), iaitu menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang kuat diantara status KIR dan persepsi KIR terhadap faktor pendapatan dalam mempengaruhi status / kedudukan di dalam komuniti. Akibat daripada perluasan kuasa pasar dan ditambah pula dengan pelaksanaan pembangunan serta infrastruktur seperti jalan raya oleh pihak kerajaan telah membuka peluang yang lebih luas kepada penduduk di kawasan pinggir bandar ini untuk memperbaiki dan menambahkan jumlah pendapatan yang mereka perolehi. Bukan sahaja melalui pendapatan yang diperolehi melalui pekerjaan utama tetapi turut sama merangkumi pekerjaan tambahan dan sampingan yang dilakukan oleh komuniti tersebut. Pembangunan dan pelaburan sektor swasta seperti pembinaan kilang-kilang dan syarikat telah memberi peluang kepada para penduduk untuk mendapatkan pekerjaan yang menawarkan pendapatan yang lebih berbanding pekerjaan yang dilakukan di kawasan kampung. Mereka dapat menjana pendapatan yang lebih berdasarkan prestasi dan tahap profesionalisme sesebuah pekerjaan.

Selain itu, pembangunan infrastruktur seperti jalanraya telah memendekkan jarak perjalanan dari bandar ke kawasan pinggir bandar. Kesannya penduduk di kawasan pinggir bandar dapat mencari pekerjaan dan melakukan pekerjaan sampingan di kawasan bandar bagi meningkatkan pendapatan mereka. Pembaikan jalur lebar dan jaringan internet di kawasan pinggir bandar juga turut membantu para peniaga dan petani di kawasan tersebut untuk memasarkan produk dan hasil mereka sekaligus membantu meningkatkan pendapatan. Daripada kacamata dan perspektif responden di kawasan pinggir bandar ini, melihat peningkatan pendapatan yang diperolehi membolehkan mereka untuk mempunyai kuasa membeli yang lebih besar sekaligus meningkatkan kemampuan untuk memenuhi segala

permintaan pasar. Hal ini secara tidak langsung membantu KIR ini untuk berupaya meningkatkan kedudukan dan status di dalam komuniti melalui peningkatan pendapatan yang diperolehi. Hal ini selari dengan kaedah yang dinyatakan oleh Singgih (2007) iaitu pengukuran stratifikasi sosial melalui kaedah simbol dan *prestige* iaitu dengan pemilikan harta dan aset yang diperolehi. Melalui peningkatan pendapatan, komuniti di kawasan pinggir bandar ini berupaya untuk menambahkan bilangan aset dan harta yang mana secara tidak langsung akan mendapat penghormatan dan status yang tinggi daripada komuniti di kawasan tersebut.

Seterusnya, faktor dengan darjah kekuatan “sederhana” adalah faktor jawatan dan sumbangan terhadap masyarakat. Analisis korelasi *Pearson* terhadap faktor jawatan menunjukkan nilai korelasi adalah ($r = 0.353$) manakala bagi faktor sumbangan terhadap masyarakat menunjukkan bacaan nilai korelasi sebesar ($r = 0.370$). Bacaan korelasi bagi kedua-dua faktor ini menunjukkan tahap hubungan atau korelasi yang sederhana kedua faktor tersebut dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial di dalam komuniti. Faktor jawatan dan sumbangan terhadap masyarakat adalah dua faktor yang saling berkait diantara satu sama lain. Hal ini demikian kerana, mereka yang mempunyai jawatan akan menerima suatu kedudukan yang tersendiri di hati penduduk terutamanya jawatan yang mampu memberikan sumbangan dan manfaat kepada mereka contohnya seperti jawatan yang diterima oleh wakil rakyat, ADUN dan penghulu. Penerimaan terhadap jawatan diperolehi haruslah diterjemahkan dengan pemberian maanfaat, bantuan dan sumbangan yang mampu untuk membantu komuniti tersebut. Proses yang ini dilihat bertimbal balik dengan penghormatan dan kedudukan yang tinggi yang akan diberikan terhadap individu yang menjawat jawatan tersebut. Dapatan daripada analisis faktor jawatan ini menyokong pernyataan Teh & Hamid (1998) yang mana penghormatan yang diberikan terhadap individu

yang menjawat adalah berdasarkan kepada jasa dan sumbangan yang diberikan sewaktu menjawat jawatan. Komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar ini menghargai sumbangan bukan sahaja daripada segi ekonomi malahan sosial. Sekiranya seseorang itu berjawatan dan mempunyai sumber keewangan yang kukuh namun tidak berupaya untuk menabur bakti dan menyumbang tenaga serta bersosial bersama masyarakat, maka seseorang itu tidak akan mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi di dalam masyarakat. Sumbangan terhadap masyarakat seperti turut sama membantu di dalam gotong royong, majlis keramaian, dilihat antara sumbangan sosial yang boeh dilakukan. Sekiranya seseorang individu itu mempunyai kekuatan ekonomi, berjawatan dan diselangi pula dengan sumbangan yang mereka berikan terhadap masyarakat maka, individu ini akan mendapat status dan kedudukan yang tinggi dalam komuniti. Secara keseluruhannya, sumbangan terhadap masyarakat ini dilihat sebagai nilai tambah di dalam jawatan yang dijabat dan kedua-dua nya saling berkait antara satu sama lain dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial seseorang di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau ini.

Bagi faktor yang menunjukkan darjah kekuatan ‘lemah’ adalah faktor pekerjaan, faktor aset /harta dan faktor keilmuan tambahan. Daripada analisis korelasi *Pearson* yang dijalankan mendapati bacaan nilai korelasi bagi faktor pekerjaan adalah ($r = 0.224$), faktor harta / aset ($r = 0.234$) dan faktor keilmuan tambahan sebanyak ($r = 0.172$). Hal ini menunjukkan ketiga-tiga faktor diatas mempunyai hubungan dengan tahap korelasi yang ‘lemah’ dalam mempengaruhi kedudukan dan status sosial di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau.

Melihat kepada faktor pekerjaan, penyelidik tidak menolak dapatan dan pernyataan sarjana lepas seperti Silllalee (2015) yang menyatakan bahawa pekerjaan yang menjana

pendapatan mampu untuk membawa penghormatan serta mampu mencerminkan kedudukan status sosial seseorang. Walaubagaimanapun, situasi ini dilihat berbeza jika dibandingkan dengan perspektif komuniti pinggir bandar Daerah Bau. Hal ini demikian kerana menurut temubual serta soal selidik yang diedarkan mendapati, penduduk di kawasan pinggir bandar ini dilihat sedang mengalami perubahan serta evolusi terhadap bentuk pekerjaan yang dilakukan. Definis pekerjaan yang “bagus” dan “ideal” telah berubah dan direkonstruksi seiring dengan peredaran zaman. Jika dahulu pekerjaan yang bagus adalah pekerjaan yang memberikan pendapatan yang lumayan dan mampu untuk menampung perbelanjaan seharian. Namun definisi pekerjaan yang “ideal” dan “bagus” ini telah berubah kepada pekerjaan yang mempunyai jaringan keselamatan atau *safety net* seperti bekerja di sektor kerajaan. Responden memandang tinggi pekerjaan di sektor tersebut kerana mempunyai kestabilan dan tidak terjejas sekiranya berlaku sebarang kegawatan ekonomi ataupun wabak penyakit. Selain itu, trend pemilihan kerja “*makan gaji*” dilihat semakin berkembang dalam kalangan penduduk.

Mereka tidak perlu mengeluarkan modal dan hanya perlu bekerja sahaja tanpa memikirkan risiko kerugian. Kedua - dua kumpulan pekerjaan ini dilihat mempunyai kedudukan dan status sosial yang tinggi di dalam komuniti ditambah lagi apabila pekerjaan yang dilakukan tersebut tergolong di dalam kumpulan professional. Walaupun begitu, pekerjaan sebagai petani turut mempunyai kedudukan yang tinggi sekiranya beliau mempunyai tanah yang luas. Dapatan ini menyokong teori Karl Marx dimana mereka yang mengawal punca pengeluaran (tanah) berupaya untuk menduduki kedudukan atau status yang tinggi di dalam kumpulan masyarakat. Dapatan yang diperolehi tidak menyangkal teori dan dapatan yang diberikan oleh sarjana yang lepas. Tetapi terdapat perubahan dan rekonstruksi di dalam faktor pekerjaan sebagai salah satu faktor yang menentukan stratifikasi sosial di

kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini. Faktor pekerjaan ini diperincikan lagi dengan fokus yang khusus kepada pekerjaan yang mampu untuk memberikan jaminan keselamatan, memberikan pendapatan yang lumayan, mempunyai jawatan di dalam pekerjaan yang dilakukan dan mengawal sumber pengeluaran (*taukey* / tuan tanah).

Bagi faktor aset dan harta pula, majoriti daripada responden yang menjawab soal selidik ini mempunyai penguasaan harta dan aset pada tahap “tinggi”. Tahap aset yang tinggi ini daripada kacamata responden adalah mempunyai rumah, kenderaan, tanah, jentera pertanian dan lain-lain lagi. Dapatan menunjukkan bahawa responden yang mempunyai penguasaan aset pada tahap tinggi, majoritinya terdiri daripada mereka yang mempunyai status pada tahap sederhana dan tinggi. Walaupun begitu terdapat juga responden yang merasakan diri mereka berada pada kedudukan dan status yang rendah turut sama mempunyai aset pada tahap yang tinggi. Kemampuan untuk memiliki harta dan aset pada tahap “tinggi” boleh dicapai oleh mana-mana kumpulan di dalam komuniti tanpa mengira status. Mereka yang merasakan diri mereka berada pada kedudukan dan status yang rendah juga berupaya untuk memiliki aset yang “tinggi”. Hal ini seterusnya menyangkal penyataan Ting (1979) dan membuktikan bahawa penduduk pinggir bandar di Daerah Bau ini tidak bergantung sepenuhnya kepada aset dan harta dalam meningkatkan status sosial mereka. Dapatan ini jelas menunjukkan bahawa aset dan harta yang dipunyai oleh seseorang itu kurang mempengaruhi peletakkan status dan kedudukan di kawasan pinggir bandar Daerah Bau.

Akhir sekali sumbangan terhadap masyarakat turut sama menjadi faktor yang sederhana dalam menentukan peletakkan status sosial dan kedudukan dalam kalangan komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau. Komuniti Bumiputera di kawasan

pinggir bandar ini menghargai sumbangan bukan sahaja daripada wang ringgit malahan turut menghargai sumbangan sosial. Sekiranya seseorang itu berjawatan dan mempunyai sumber keewangan yang kukuh namun tidak berupaya untuk menabur bakti dan menyumbang tenaga sosial kepada masyarakat, maka seseorang itu tidak akan mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi. Sumbangan terhadap masyarakat seperti membantu di dalam gotong royong, majlis perkahwinan, dilihat antara sumbangan sosial yang boleh dilakukan. Sekiranya mereka mempunyai kekuatan ekonomi yang bagus, jawatan tinggi diselangi pula dengan sumbangan yang mereka berikan terhadap masyarakat maka, seseorang itu akan mendapat penghormatan dan kedudukan yang tinggi di dalam komuniti. Sumbangan terhadap masyarakat dilihat sebagai nilai tambah dalam mempengaruhi peletakkan status sosial seseorang di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar Daerah Bau.

Tuntasnya, stratifikasi sosial dalam kalangan Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau ini berlaku dan mengalami perubahan. Rekonstruksi yang berlaku ini adalah berdasarkan kepada nilai yang diberikan oleh komuniti ini kepada faktor-faktor tersebut seterusnya disusun berdasarkan keutamaan penduduk di kawasan tersebut dalam menentukan status dan kedudukan mereka. Dalam melihat faktor pendidikan dan pendapatan sebagai antara faktor utama dalam menentukan status dan kedudukan, menyebabkan kekuatan dan kepentingan faktor-faktor lain telah dilihat semakin berkurangan. Namun kesemua faktor yang disenaraikan dan diuji ini saling berkait diantara satu sama lain dan membentuk corak faktor yang ideal dalam melihat pembentukan stratifikasi sosial dalam kalangan komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar Daerah Bau tersebut.

8.3.3 Strategi Penyesuaian Sara Hidup

Kesan daripada pembangunan serta rebakan pembandaran yang berlaku di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini telah memberi kesan kepada kaedah sara hidup penduduk di kawasan tersebut. Responden yang ditembual bersetuju bahawa terdapat keperluan untuk melakukan penyesuaian dan penambahbaikan terhadap kaedah sara hidup yang mereka amalkan dalam mendepani arus perubahan dan pembangunan yang berlaku. Penyelidik bersetuju dengan kenyataan Ellis (1998) yang melihat kepelbagaian kaedah sara sebagai cara penduduk di sesebuah kawasan adalah bertujuan untuk meneruskan kelangsungan kehidupan dan meningkatkan taraf kehidupan. Berdasarkan soal selidik dan tembual yang dijalankan terdapat lima bentuk strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang dipersetujui oleh responden yang boleh mereka lakukan bagi meningkatkan taraf hidup kehidupan mereka. Antara strategi dan penyesuaian tersebut adalah mempelbagaikan kaedah sara hidup / pekerjaan, mempelbagaikan sumber pendapatan, melakukan tabungan, penggunaan teknologi di dalam pertanian dan mempelajari strategi pemasaran.

Kelima-lima strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang dikeluarkan ini adalah berdasarkan situasi dan permasalahan semasa penduduk di kawasan tersebut. Daripada strategi yang pertama iaitu mempelbagaikan kaedah sara hidup atau lebih spesifiknya mempelbagaikan jenis pekerjaan yang dilakukan. Responden berpendapat rebakan pembandaran dan pembangunan yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini secara tidak langsung telah membuka lebih banyak peluang pekerjaan kepada penduduk setempat. Ini seterusnya membuka peluang kepada penduduk pinggir bandar ini untuk meningkatkan pendapatan mereka melalui penambahbaikan pekerjaan dan pekerjaan sampingan yang dilakukan. Komuniti di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini yang terhimpit dengan peningkatan kos sara hidup yang semakin menekan melihat kepelbagaian kaedah sara hidup

dan pekerjaan ini mampu untuk membawa mereka keluar dari lingkaran kemiskinan seterusnya meningkatkan taraf hidup mereka.

Selain itu, responden yang terlibat di dalam kajian ini juga bersetuju dengan strategi sara hidup melalui mempelbagaikan sumber pendapatan yang diperolehi. Kesedaran ini dibuktikan dengan pelbagai jenis sumber pendapatan yang diperolehi oleh responden seperti pendapatan melalui pekerjaan utama yang dilakukan, pendapatan daripada pekerjaan sampingan, elaun memegang jawatan, kiriman wang dari anak-anak dan bayaran pencen. Kepelbagaian sumber pendapatan ini seterusnya berupaya untuk meningkatkan jumlah pendapatan responden dan membolehkan mereka untuk menampung perbelanjaan dan menyesuaikan diri peningkatan kos sara hidup yang berlaku.

Strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang perlu dilakukan oleh penduduk pinggir bandar di Daerah Bau ini daripada perspektif responden adalah meningkatkan kesedaran di dalam tabungan. Hal ini demikian kerana, kesedaran tabungan dilihat masih lagi rendah dalam kalangan penduduk pinggir bandar di Daerah Bau ini terutamanya dalam kalangan petani. Hal ini adalah disebabkan kekurangan pendedahan dan ilmu berkaitan tabungan dan pelaburan dalam kalangan penduduk di kawasan tersebut. Oleh yang demikian kesedaran terhadap kepentingan tabungan ini dilihat sebagai permulaan kepada usaha responden ini untuk menyediakan “*payung keselamatan*” dalam mendepani arus perubahan ekonomi yang tidak menentu pada masa kini.

Seterusnya majoriti daripada responden yang menjawab soal selidik ini juga bersetuju penggunaan teknologi pertanian mampu untuk meningkatkan hasil pertanian sekaligus meningkatkan pendapatan mereka. Penyelidik tidak menolak dapatan Halib (1992) yang menyatakan berkenaan kepentingan teknologi di dalam pertanian yang mampu

menghapuskan kemiskinan dalam kalangan petani di luar bandar. Namun, terdapat beberapa aspek yang perlu diberi perhatian sebelum pelaksanaan teknologi pertanian ini dilakukan. Hal ini demikian kerana, meskipun para petani ini bersetuju kemampuan teknologi ini untuk meningkatkan hasil pertanian mereka tetapi terdapat beberapa isu yang perlu diberi perhatian sebelum penggunaan teknologi ini dilaksanakan. Antara isu tersebut seperti kesesuaian teknologi dengan tanaman yang diusahakan, kos penyelenggaraan yang mahal dan jumlah tanaman serta tanah pertanian yang kecil. Oleh yang demikian, sudut pandang responden berkenaan isu ini perlu diberi perhatian sebelum sesuatu pengaplikasian itu dijalankan.

Akhir sekali, strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang berkesan untuk diaplikasikan di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini adalah dengan mempelajari teknik pemasaran yang berkesan. Para petani di kawasan pinggir bandar ini mengalami masalah untuk memasarkan produk pertanian mereka kepada pembeli. Hal ini demikian kerana, pasaran yang tidak luas di kawasan tersebut, kekurangan fasiliti untuk menjual hasil pertanian dan penguasaan pasaran pertanian oleh '*orang tengah*' yang membeli dengan harga yang murah. Hal ini seterusnya membebankan para petani dan mengurangkan sumber pendapatan mereka. Oleh yang demikian para petani ini bersetuju melalui ilmu pemasaran yang dipelajari mampu untuk memudahkan mereka untuk menjual hasil pertanian sekaligus meningkatkan pendapatan mereka. Dapatan ini sekaligus menyokong kenyataan Abdul Aziz Rahman (1992) berkenaan kepentingan ilmu pemasaran pertanian dalam membantu meningkatkan pendapatan dan mengurangkan kerugian para petani.

Tuntasnya, terdapat lima strategi dan penyesuaian kaedah sara hidup yang telah disenaraikan dan dipersetujui oleh majoriti responden yang mampu untuk memperbaiki taraf hidup dan kelangsungan kehidupan seharian mereka. Strategi dan penyesuaian ini dilihat

mampu untuk membantu responden di kawasan pinggir bandar ini untuk menambahkan pendapatan dan meningkatkan taraf hidup. Dapatan juga jelas menunjukkan pendapatan dalam kalangan responden ini masih lagi pada paras yang rendah dan suatu tindakan susulan yang efektif perlu dilakukan bagi mengatasi masalah ini. Hal ini penting supaya, penduduk di kawasan pinggir bandar ini tidak ketinggalan kebelakang dengan pembangunan yang berlaku dan mampu untuk menyesuaikan diri dengan perubahan sekeliling yang berlaku.

8.4 Cadangan Kajian Susulan

Seperti yang telah dinyatakan sebelum ini, kajian ini hanya terbatas kepada korpus ilmu stratifikasi sosial dengan pengkhususan terhadap peletakkan kedudukan dan status sosial terhadap komuniti Bumiputera pinggir bandar di Daerah Bau, Sarawak. Tema yang khusus ini dilihat bersesuaian dan dilihat mampu menyumbang terhadap korpus ilmu stratifikasi sosial. Walaupun begitu terdapat beberapa tema lain yang dilihat oleh penyelidik yang boleh diterokai bagi kajian pada masa akan datang.

Pertama, perlunya kajian yang mengkaji komuniti pinggir bandar ini dengan skop yang lebih luas. Kajian yang dilakukan oleh penyelidik merupakan kajian yang hanya memberi fokus kepada komuniti Bumiputera dan kawasan kajian pinggir bandar Bau sahaja. Kajian rintis ini dilihat mampu untuk menjadi rujukan kepada pengkaji akan datang supaya dapat melihat kajian berkenaan stratifikasi sosial dan pinggir bandar dari skop yang lebih luas. Sebagai contoh meluaskan lagi skop sampel kajian kepada etnik dan bangsa lain yang terdapat di kawasan pinggir bandar. Selain itu, kajian susulan pada masa akan datang juga diharapkan agar dapat mengkaji kawasan pinggir bandar yang lain selain daripada kawasan pinggir bandar Daerah Bau bagi melihat kepelbagaian dan variasi dapatan yang diperolehi.

Hal ini demikian kerana, setiap kawasan mempunyai elemen dan dapatan yang tersendiri dan berbeza daripada satu kawasan ke kawasan yang lain.

Kedua, perlu juga kajian yang lebih terperinci berkenaan pembangunan komuniti di kawasan pinggir bandar. Salah satu dapatan penting yang diperolehi di dalam kajian ini mendapati jumlah pendapatan penduduk di kawasan pinggir bandar ini masih lagi berada pada tahap yang rendah. Dapatan kajian juga memperlihatkan kepelbagaian kaedah sara hidup yang dilakukan oleh penduduk di kawasan pinggir bandar ini untuk meningkatkan pendapatan mereka sekaligus beradaptasi dengan perubahan yang berlaku. Justeru kajian yang lebih khusus berkenaan pembangunan pinggir bandar ini perlu dijalankan bagi memastikan terdapat solusi yang khusus dapat dikeluarkan bagi membantu komuniti pinggir bandar ini. Hal ini penting bagi memastikan kelangsungan hidup dan taraf hidup penduduk pinggir bandar ini tidak terjejas dengan pembangunan dan rebakan pambandaran yang berlaku.

Ketiga, perlu dikaji juga secara keseluruhan berkenaan mobiliti sosial yang berlaku di kawasan pinggir bandar. Hal ini demikian kerana, dapatan kajian mendapati terdapat perubahan yang ketara daripada segi pendidikan, pendapatan dan pekerjaan daripada satu generasi ke generasi yang lain di kawasan pinggir bandar ini. Hal ini seterusnya membuktikan berlakunya mobiliti di kawasan tersebut. Kajian susulan berkenaan mobiliti sosial pinggir bandar ini seterusnya dapat memperlihatkan bentuk mobiliti sosial yang berlaku di kawasan pinggir bandar ini. Dapatan ini penting bagi memperlihatkan bentuk perubahan yang berlaku sekaligus dapat memberikan gambaran yang lebih jelas berkenaan komuniti pinggir bandar. Selain itu, kajian susulan mobiliti sosial pinggir bandar ini juga

penting bagi membantu pihak berkepentingan dan pemerintah untuk merangka pelan pembangunan yang bersesuaian dengan komuniti pinggir bandar tersebut.

8.5 Penutup

Penyelidik telah membuat kesimpulan yang terperinci berkenaan kajian yang dijalankan hasil daripada data yang telah diperolehi. Segala dapatan yang diperolehi ini juga berjaya menjawab segala persoalan kajian dan mencapai objektif kajian yang telah ditetapkan.

Permasalahan yang dilihat di dalam kajian ini iaitu berkenaan kesan yang dibawa oleh perubahan dan pembangunan di kawasan pinggir bandar terhadap peletakkan kedudukan dan status dalam kalangan komuniti bumiputera. Berpanduan kepada pendekatan multidimensi oleh Max Weber dalam melihat peletakkan kedudukan dan status, teori ini telah disesuaikan mengikut lokaliti kawasan kajian dalam usaha untuk melihat faktor objektif dan subjektif yang mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status di kawasan tersebut. Menerusi kaedah penyelidikan yang digunapakai iaitu melalui pendekatan kuantitatif yang dipilih, berupaya untuk mendapatkan data kajian yang lebih bersifat numerikal dan melalui jumlah sampel yang lebih banyak. Hal ini sekaligus menghasilkan dapatan kajian yang lebih menyeluruh dan mengisi kelompongan kajian lepas yang hanya lebih menfokuskan kepada pendekatan kualitatif semata-mata.

Kajian telah membuktikan bahawa terdapat pembentukan stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar Daerah Bau ini dengan fokus kepada cabang peletakkan kedudukan dan status sosial. Segala faktor-faktor yang disenaraikan di dalam faktor objektif dan subjektif ini saling berkait diantara satu sama lain dalam mempengaruhi peletakkan kedudukan dan status sosial komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar tersebut.

Penyelidik juga mendapati, faktor-faktor ini disusun berdasarkan kepada darjah kekuatan dan kepentingan yang mana membuktikan terdapat faktor yang menjadi semakin penting dan ada juga faktor yang semakin berkurang kepentingannya. Hal ini secara tidak langsung jelas membuktikan berlakunya rekonstruksi stratifikasi sosial di kawasan pinggir bandar di Daerah Bau tersebut.

Perubahan aktiviti ekonomi yang di kawasan pinggir bandar ini banyak dipengaruhi oleh pembangunan, rebakan pambandan dan perluasan kuasa pasaran yang berlaku. Oleh yang demikian, perubahan dan pengubahsuaian terhadap aktiviti ekonomi telah dilakukan oleh komuniti Bumiputera pinggir bandar ini untuk beradaptasi dengan perubahan yang berlaku. Hal ini sekaligus membantu mereka untuk melakukan persediaan bagi menghadapi peningkatan kos sara hidup yang berlaku. Perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku dalam kalangan komuniti ini juga secara tidak langsung telah membantu dalam memperbaiki kedudukan dan status mereka.

Akhir sekali, akibat daripada peningkatan kos sara hidup dan tekanan pasaran hasil daripada pembangunan dan rebakan pambandan yang berlaku, komuniti pinggir bandar ini dilihat terpaksa melakukan penambahbaikan dan penyesuaian kaedah sara hidup mereka bagi mendepani masalah tersebut. Penyesuaian dan strategi yang dinyatakan oleh mereka ini juga dilihat sebagai antara solusi bagi memperbaiki ekonomi penduduk pinggir bandar ini kearah yang lebih baik.

Justeru, kajian berkenaan komuniti pinggir bandar ini dilihat sebagai antara sumbangan terhadap korpus ilmu stratifikasi sosial dan kajian berkenaan pembangunan komuniti pinggir bandar. Dapatan yang diperolehi penyelidik mendapati komuniti di kawasan pinggir bandar ini masih berada di fasa mengadaptasi dan menyesuaikan diri

mereka dengan perubahan setempat yang berlaku. Penyesuaian dari bentuk ekonomi, dan sosial masih berada pada tahap penambahbaikan dan perlu disokong oleh semua pihak tanpa mengira latar belakang. Oleh yang demikian, diharapkan kajian ini mampu membuka mata dan memberikan gambaran yang menyeluruh berkenaan situasi semasa komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar. Diharapkan juga segala dapatan di dalam kajian ini dapat dijadikan rujukan oleh pihak berkuasa dan pemerintah dalam merangka pelan pembangunan terhadap komuniti Bumiputera di kawasan pinggir bandar.

RUJUKAN

- Abdullah, K., & Sulehan, J. (2015). Kemunduran Sosioekonomi Dan Penyisihan Sosial Komuniti. *Malaysian Journal of Society and Space*, 11(13), 131-141.
- Abdul, R. E. (2002). *State-Led Modernization and The New Middle Class in Malaysia*. New York: Palgrave.
- Abdul, R. E. (2003). *Pembangunan Dan Kesejahteraan: Agenda Kemanusiaan Abad Ke-21*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Abdul, R. E. (2011). Pembandaran Dan Kehidupan Bandar Di Semenanjung Malaysia. *Akademika*, 81(2), 23-39.
- Abdul, R. A. (2002). *Pekerjaan Dalam Kehidupan Manusia*. Petaling Jaya: Prentice Hall.
- Abdul, H. A. (2006). Peranan Pasar, Negara dan Modernasi. Dlm. A. H. Ali, A. R. Abdullah, A.M. Awang Mohamad, M. F. Syam, M. N. Yaakub, M. S. Salleh, & Z. Hassan (pnyt.). *Masyarakat Pesisir Sarawak Barat Daya*, hlm. 1-31. Kota Samarahan: Universiti Malaysia Sarawak.
- Amaluddin, B., Zuliskandar, R., Choy, E. A., & Azhan, A. (2017). Isu Kenaikan Harga Rumah Di Kawasan Pinggir Bandar: Satu Tinjauan Di Mukim Semenyih, Daerah Hulu Langat, Selangor. *Asian Journal of Enviroments, History and Heritage*, 1(2), 39-59.
- Anuar, A. (2006). *Impak Limpahan Pembandaran Ke Atas Kampung Pinggir Bandar Di Wilayah Metropolitan*. Tesis Doktor Falsafah, Universiti Teknologi Malaysia.
- Apuke, O. D. (2017). Quantitative Research Methods a Synopsis Approach. *Arabian Journal of Business and Management Review*, 6(10), 40-47.

- Arvenia, R., Nurdin, M., & Fedryansyah, M. (2020). Social Changes in Suburban Community (Study in Saradan Village, Cibiru Subdistrict of Bandung). *Jurnal Pemikiran Dan Penelitian Sosiologi*, 1(4), 141-152.
- Aschaffenburg, K., & Mass, I. (1997). Cultural and Educational Careers: The Dynamics of Social Reproduction. *American Sociological Review*, 62, 573-587.
- Beyer, J. D., & Knight, J. B. (1989). Role of Occupation in Determination of Wages. *Oxford Economic Papers*, 41(3), 595-618.
- Calvin, W. F. (2019). Sons of the Soil: The Past, Present, and Future of Malaysia's Bumiputera. *Perspectives on Business and Economics*, 37(14), 97-104.
- Chamhuri, S., Kasim, M. Y., & Ismail, A. M. (1992). *Ekonomi Bumiputera Selepas 1990*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Chon, H. A. (1995). *"Sarawak Historical Events": (The Formation of the Federation of Malaysia)*. Kuching: Pustaka Negeri Sarawak.
- Choo, L. T. (2008). *Perkembangan Sosioekonomi Dan Politik Dalam Kalangan Orang Cina Di Daerah Bau dan Kuching Sejak 1940 Hingga 1947*. Tesis Doktor Falsafah, Universiti Sains Malaysia.
- Clapson, M., & Hutchison, R. (2010). *Introduction: Suburbanization in Global Society*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Craswell, J. W. (2002). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods*. Los Angeles: Sage Publication.
- Data Sarawak. (2020). *Demographics Populations of 11 Divisions in Sarawak for 2010 and 2020*. https://sarawak.gov.my/web/home/article_view/240/175/?id=158#175 [17 Ogos 2021].

- De Vaus, D. A. (1991). *Survey in Social Research*. Edisi ke-2. London: UCL Press.
- Desmond, A. (2021). Ketua Kaum Kampung Tanjong Bowang [Temubual].
- Dorris. (2021). Wakil Majlis Daerah Bau. [Temubual].
- Ellis, F. (1998). 'Household Strategies and Rural Livelihood Diversification'. *The Journal of Development Studies*, 35(1), 1-38.
- Evie, S., Shariffah, Z., Roseline, A., & Noraziah, W. (2021). Sustainable Livelihood Strategies and Potential Socio-Economic Development Activities in Kampung Kesindu, Simunjan. *International Journal of Service Management and Sustainability*, 6(1), 129-152.
- Fauzi, H., Jamal, A., & Mohd Saifoul, Z. N. (2014). *Kaedah Penyelidikan dan Analisis Data SPSS*. Sintok: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Forman, R. T. (2008). *Urban Region: Ecology and Planning Beyond the City*. London: Cambridge University Press.
- Gay, L. R. (1976). *Educational Research Competencies for Anaylsis & Application*. Ohio: Merril Publishing.
- Gerth, H., & Mills, C. W. (1970). *From Max Weber: Essays in Sociology*. Edisi ke-7. London: Routledge.
- Ghazali, D., & Sufean, H. (2016). *Metodologi Penyelidikan Dalam Pendidikan: Amalan dan Analisis Kajian*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Gordon, D. L. A., & Janzen, M. (2013). Suburban Nation? Estimating The Size of Canada's Suburban Population. *Journal of Architectural and Planning Research*, 30(3), 197-220.

- Google Maps. (2020). *Peta Daerah Bau, Sarawak*. Diterjemah daripada <https://www.google.com.my/maps/place/Bau,+Sarawak/@1.4158533,110.1997499,11z/data=!4m5!3m4!1s0x31fb6da2c1c7c7d7:0x24a2a25ae476ff2!8m2!3d1.417224!4d110.1546292> [18 Ogos 2021].
- Gusni, S. (2005). *Urbanisasi Dan Stratifikasi Sosial Di Kalangan Sama-Bajau Di Sabah, Malaysia*. Tesis Doktor Falsafah, Institut Kajian Malaysia Dan Antarabangsa, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Haggett, P., & Chorley, R. (1969). *Network Analysis in Geography*. London: Edward Arnold.
- Halib, M. (1992). Penyelidikan Dan Pemindahan Teknologi Sosial: Pengalaman RISDA Dalam Pengamiran Getah Dan Biri-Biri. Dlm. V. King, & N. M. Jali (pnyt.). *Isu-Isu Pembangunan Luar Bandar Malaysia*, hlm. 282-292. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.
- Mahali, S. N., & Amat, A. (2016). *Rajut Agama Dan Budaya*. Kota Kinabalu: Penerbit Universiti Malaysia Sabah.
- Irdansyah, & Meiyani, E. (2018). Rekonstruksi Sosial Ekonomi (Studi Bumdes Sebagai Pemerdayaan Masyarakat Nelayan Desa Sangiang Kabupaten Bima). *Jurnal Pendidikan Sosiologi*, 6(2), 119-124.
- Ibrahim, Z. (1998). *The Malay Labourer: By the Windows of Capitalism*. Singapura: Institute of Southeast Asian Studies.
- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2021). *Statistik Utama Tenaga Buruh Di Malaysia, 2021*. <https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/pdfPrev&id=UXlFcW1pSnhhZUFSSTc0RDhnR3V3dz09> [28 September 2021].

- Jabatan Perangkaan Malaysia (2021), *Anggaran Pendapatan Isi Rumah Dan Insiden Kemiskinan 2020*. https://www.dosm.gov.my/v1/uploads/files/7_Publication/Technical_Paper/Kolokium_Statistik/2021/4_%20ANGGARAN%20PENDAPATAN%20ISI%20RUMAH%20DAN%20INSIDEN%20KEMISKINAN%202020.pdf [16 Februari 2023].
- Jabatan Pertanian Sarawak. (2020). *Pejabat Pertanian Bahagian Kuching*. https://doa.sarawak.gov.my/modules/web/pages.php?lang=bm&mod=webpage&sub=page&menu_id=0&sub_id=0&id=98&title=KUCHING-DIVISIONAL-AGRICULTURE-OFFICE [20 Julai 2021].
- Jabatan Perangkaan Malaysia. (2020). *Kajian Penglibatan Bumiputera, 2020*. https://www.dosm.gov.my/v1/uploads/files/6_Newsletter/Newsletter%202020/DO SM_BPPAS_4-2020-Siri-58.pdf [15 Oktober 2021].
- Jabatan Ketua Menteri Sarawak. (2005). *Pembangunan Di Sarawak: Pandangan Dari Udara-Edisi Kedua*. Kuching: State Implementation Monitoring Unit.
- Jaafar, M. B., & Awang, J. B. (2020). Kehidupan Beragama Masyarakat Islam Di Daerah Bau, Sarawak: Hubungan Dengan Penganut Agama Lain. *Jurnal Wacana Sarjana*, 4(1), 1-10.
- Jawan, J., & Yusoff, M. A. (2005). Bumiputera Minorities in National Politics. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*, 3, 1-25.
- Jauhiainen, J. (2013). Suburbs. Dlm. Peter Clark (pnyt.). *The Oxford Handbook of Cities in World History*, hlm. 791-808. Oxford: Oxford University Press.
- Jomo, K. S. (2005). Malaysia's New Economic Policy and 'National Unity. Dlm. Bangura, Y., Stavenhagen, R. (pnyt.). *Racism and Public Policy*, hlm. 182-201. London:

- Palgrave Macmillan.
- Kerbo, H. R. (2003). *Social Stratification and Inequality: Class Conflict in Historical, Comparative and Global Perspective*. New York: McGraw-Hill.
- Kementerian Perumahan Dan Kerajaan Tempatan. (2022). *Definisi Ketua Isi Rumah*. <https://www.kpkt.gov.my/index.php/pages/view/285> [7 Januari 2022].
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurements*, 607-610.
- Martin T. (2008). Life in Metropolitan Areas: The City/Suburb Contrast: How Can We Measure It. *Canadian Social Trends*, 85, 2-19.
- Mason, R., & Omar, A. (2004). The "Bumiputera Policy" Dynamics and Dilemmas. *Kajian Malaysia* 21, 1(2), 1-12.
- Merriam, S. B. A. (2002). *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mohd, S. H. (1987). *Knowing The Malaysian Constitution*. Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd, S. Z. A. (1992). Strategi Pemasaran Pengusaha-Pengusaha Bumiputera Selepas 1990. Dlm. C. Siwar, M. Y. Kasim, & A. M. Ismail (pnyt.). *Ekonomi Bumiputera Selepas 1990*, hlm. 337-354. Kuala Lumpur: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohamad, S. S. (2006). *Strategi Kehidupan Dan Pekerjaan Masyarakat Melayu Pesisir Sarawak*. Kuching: Penerbit Universiti Malaysia Sarawak.
- Mohamad, S. S., & Nita, E. (2013). Livelihood Strategies and Formation of Economy and Social Stratification: Experience from Malaysia. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 5(1), 247-257.
- Mohamad, S. S. (2015). *Stratifikasi Sosial dan Identiti dalam Kalangan Komuniti Kedayan*

- Sarawak. Tesis Doktor Falsafah, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohamad, S. S. (2016). Praktis Budaya dan Status: Kajian Kes Masyarakat Kedayan Di Sarawak. Dlm. Mahali, M. S., & Amat. A. (pnyt). *Rajut Agama Dan Budaya*, hlm. 2-20. Kota Kinabalu: Percetakan Keningau Sdn. Bhd.
- Moore, K. D., & Davis, K. (2006). *Social Stratification*. Oxon: Routledge.
- Muhammed, A. K. (2018). Climbing the Ladder: Socioeconomic Mobility in Malaysia. *Asian Economic Panel and the Massachusetts Institute of Technology*, 17(3), 1-23.
- Neuman, W. L. (2006). *Qualitative Research Method: Qualitative and Quantitative Approaches*. Edisi ke-6. Boston: Allyn and Bacon.
- Nor Hayati, S. (2010). *Keluar Dari Lingkaran Kemiskinan: Mobiliti Sosial Di Kalangan Komuniti Pesisir Pantai, Kuala Terengganu*. Tesis Doktor Falsafah, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Payne, J. W. (1976). Task Complexity and Contingent Processing in Decision- Making: An Information Search and Protocol Analysis. *Organisational Behaviour and Human Performance*, 16(2), 366-387.
- Phung, T. T. (2004). *Changing Women's Livelihood Strategies in A Suburban Area in Hanoi*. Tesis Ijazah Sarjana, Lund University.
- Portal Pejabat Daerah Bau. (2021). *Sejarah Daerah Bau*. <https://kuching.sarawak.gov.my/baudo/page-0-134-122-Sejarah-Daerah-Bau.html> [12 Julai 2021].
- Rahman, A. A. (1992). Pemasaran Pertanian Malaysia. Dlm. V. T. King, & N. M. Jali (pnyt). *Isu-Isu Pembangunan Luar Bandar Malaysia*, hlm. 201-229. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

- Rist, R. (1977). On The Relation Among Education Research Paradigm. *Anthropology and Education*, 8(2), 42-49.
- Rusli, A., Hasbee, U., Azman, I., Sopian, B., & Nur, N. (2014). *Conducting Research in Social Science and Management Studies: Practical and a Step-by-Step Guide*. Edisi ke-2. Kuching: RS Publishing House.
- Rothman, R. A. (2005). *Inequality and Stratification: Race, Class and Gender*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Rostam, K., Rosul, M., Mohd, A. R., Sakawi, Z., Md Hashim, N., & Muhammad, A. (2010). Pembandaran Dan Rebakan Bandar di Pinggir Wilayah Metropolitan Klang-Langat. *Malaysia Journal of Society and Space*, 6(2), 37-50.
- Sabihah, O. (1972). *Keadaan Masyarakat Bumiputera di Sarawak Pada Abad Ke-18 dan Awal Abad Ke-19: Satu Tinjauan Sejarah*. Bangi: Jabatan Sejarah Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Sabitha, M. (2005). *Kaedah Penyelidikan Sains Sosial*. Kuala Lumpur: Pearson Malaysia.
- Sanderson, S. K., & Alderson, A. S. (2005). *World Societies: The Evolution of Human Social Life*. Boston: Pearson.
- SALCRA, L. P. (2021). *Keluasan Bertanam Serta Produktiviti Kelapa Sawit Di Bawah SALCRA*. https://www.data.gov.my/data/en_US/dataset/lembaga-penyatuan-dan-pemulihan-tanah-sarawak-salcra-533/resource/cce616dc-24aa-4231-addd- [25 Julai 2021].
- Saunders, P. (1994). *Social Class and Stratification*. New York: Routledge.
- Samruhaizad, S., & Azhan, A. (2017). Pendidikan Sebagai Komponen Kualiti Hidup Masyarakat Pinggir Bandar. *Asian Journal of Environment, History and Heritage*,

1(1), 267-280.

- Singgih, D. S. (2007). Prosedur Analisis Stratifikasi Sosial Dalam Perspektif Sosiologi. *Masyarakat, Kebudayaan Dan Politik*, 20(1), 11-22.
- Silllalee, S. K. (2015). *Filem-Filem Tamil di Malaysia: Suatu Pemerhatian Terhadap Ketaksamaan Sosial*. Tesis Doktor Falsafah, Universiti Malaya.
- Syed, H. A. (1964). *Social Stratification in Kampong Bagan: A Study of Class, Status Conflict and Mobility in A Rural Malay Community*. Monograph MBRAS.
- Syed, H. A. (1975). *Malay Peasant Society and Leadership*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Teh, W. W., & Hamid, I. (1998). *Nilai Budaya Masyarakat Desa: Kajian Etnografi Di Wang Kelian, Perlis*. Ampang: Dewan Bahasa Dan Pustaka.
- Ting, C. P. (1979). *Konsep Asas Sosiologi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.
- Tian, Y. (2020). Mapping Suburbs Based on Spatial Interactions and Effect Analysis on Ecological Landscape Change: A Case Study of Jiangsu Province from 1998 to 2018 in Eastern China. *Journal of Land*, 9(5), 1-18.
- Tonison, A. M. (2021). Ketua Kaum Kampung Tanjong Poting [Tembual].
- Viet, V. (2010). People's Livelihoods in The Suburbs - A Case Study at a Community of Ho Chi Min City. *International Journal of Environmental and Rural Development*, 1(1), 19- 24.
- Warner, W. L. (2006). What Social Class in America. Dlm. David, & John, B. (pnyt.). *Social Stratification: Critical Concepts in Sociology*, hlm. 3-28. Oxon: Routledge.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (1999). *Contemporary Sociological Theory: Expanding the Classical Tradition*. Edisi ke-5. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Wilon, A. K. (2021). Ketua Kaum Kampung Bobak [Temubual].

- Wolff, G. B., & Reinthaler, V. (2008). The Effectiveness of Subsidies Revisited: Accounting for Wage and Employment Effects in Business R&D. *Research Policy*, 37(8), 1403-1412.
- Wong, S. (2005). *Market Gardening as a Livelihood Strategy: A Case Study of Rural-Urban Migrants in Kapit, Sarawak, Malaysia*. Tesis Sarjana, Victoria University of Wellington, New Zealand.

LAMPIRAN

Lampiran A: Borang Soal Selidik

	Rekonstruksi Bentuk Stratifikasi Sosial dalam Komuniti Bumiputera Pinggir	 KEMENTERIAN PENGAJIAN TINGGI
---	--	---

Fakulti Sains Sosial Dan Kemanusiaan (FSSK)

Latar Belakang Kajian:

Soal selidik ini adalah berkenaan dengan bentukan stratifikasi sosial baru dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar. Peningkatan peranan pemerintah serta perluasan kuasa pasaran dalam proses pembangunan telah mencetuskan perubahan ke atas hubungan sosial masyarakat luar bandar dengan memberi kesan terbinanya kategori-kategori sosial yang baru. Perubahan ke atas definisi kategori-kategori sosial sejak merdeka disesuaikan dengan perubahan yang berlaku ke atas pencapaian ekonomi dan masyarakat. Data yang diperolehi dari responden secara tidak langsung dapat membantu memberi pemahaman terhadap kehidupan komuniti pinggir bandar dalam proses hubungan sosial pengeluaran terutama perubahan dari ekonomi tradisional kepada ekonomi moden. Kajian ini juga bertujuan untuk melihat faktor-faktor yang menyumbang kepada bentukan stratifikasi sosial baru dalam komuniti pinggir bandar hasil perubahan yang berlaku ke atas aktiviti ekonomi, sosial dan politik individu dalam komuniti. Kajian ini dijangka dapat memenuhi aspirasi kerajaan dalam menilai semula ketaksamaan ekonomi di antara wilayah. Hasil kajian dapat membantu pihak yang berkepentingan terutama dalam rangka membina kesaksamaan dalam agihan ekonomi negara. Ini juga bersesuaian dengan Wawasan Kemakmuran Bersama yang berusaha mencari sebab dan akibat peningkatan jurang pendapatan di antara penduduk bandar dan luar bandar.

Objektif Kajian:

1. Untuk mengenalpasti faktor-faktor yang membahagikan individu dan kelompok ke dalam kedudukan dan status sosial tertentu.
2. Untuk mengukur kesan perubahan aktiviti ekonomi yang berlaku di dalam komuniti Bumiputera pinggir bandar terhadap peletakan kedudukan dan status sosial yang wujud.
3. Untuk mengkaji kaedah penyesuaian sara hidup Bumiputera pinggir bandar dengan perubahan ekonomi dan pembangunan setempat yang berlaku.

BAHAGIAN A	LATAR BELAKANG RESPONDEN
------------	--------------------------

- (A01) Peserta yang ditemuramah:

☐ 1. (Ketua Isi Rumah) ☐ 2. (Isteri KIR) ☐ 3. (WAKIL Isi Rumah)

- (A02) No. Telefon: 1. (Telefon Rumah) :
2. (Telefon Bimbit) :

- (A03) Alamat E-mel (Jika Ada):

- (A04) Umur: TAHUN

- (A05) Jantina:

☐ 1. (Lelaki) ☐ 2. (Perempuan)

- (A06) Agama:

☐ 1. (Islam) ☐ 2. (Kristian) ☐ 3. (Buddhist)

☐ 4. (Lain-lain) Nyatakan:

- (A07) Bangsa:

☐ 1. (Melayu) ☐ 2. (Iban) ☐ 3. (Bidayuh) ☐ 4. (Melanau)

☐ 5. (Lain-lain) Nyatakan:

- (A08) Taraf Perkahwinan:

☐ 1. (Bujang) ☐ 2. (Berkahwin) ☐ 3. (Duda) ☐ 4. (Janda)

- (A09) Pendidikan:

☐

1. (Tidak Bersekolah)

☐

6. (Peringkat Sijil)

☐

2. (Sekolah Rendah) (1-6)

☐

7. (Diploma)

☐

3. (Menengah Rendah) (1-3)

☐

8. (Ijazah Sarjana Muda)

☐

4. (Menengah) (4-5)

☐

9. (Ijazah Sarjana /Master)

☐

5. (Menengah Atas) (6)

☐

10. (PHD)

- (A10) Bilangan Isi Rumah : orang
- (A11) Bilangan tanggungan Ketua isi Rumah : orang
- (A12) Adakah terdapat ahli keluarga kategori orang kurang upaya (OKU):

☐

1. (Ya) Jumlah:

☐

2. Tidak

BAHAGIAN B	MAKLUMAT PEKERJAAN KIR
-------------------	-------------------------------

Tandakan (✓) di petak berkenaan

- (B01) Adakah anda mempunyai pekerjaan?

☐

1. Ya (Sila lengkapkan bahagian seterusnya)

☐

2. Tidak

- (B02) Jenis pekerjaan yang dilakukan:

☐

1. Sektor Kerajaan

☐

8. Penambang

☐

2. Sektor Swasta

☐

9. Mekanik

☐

3. Petani

☐

10. Buruh Upah

☐

4. Usahawan/Kontraktor

☐

11. Nelayan

☐

5. Peniaga/Penjaja

☐

12. Pesara

☐

6. Sektor Industri

☐

13. Lain-lain (Nyatakan):

☐

7. Pengusaha (Nyatakan)

- (B03) Status Pekerjaan:

☐

1. Utama

☐

2. Sampingan

☐

3. Sambilan

☐

4. N/A

- (B04) Pekerjaan Sampingan (*Jika Ada*):

Nyatakan:

- (B05) Status Pekerjaan Sampingan:

☐

1. Tetap

☐

2. Kontrak

☐

3. Sambilan

- (B06) Tahap pekerjaan tuan/puan berbanding 10 tahun dahulu:

1.Amat tidak baik 2. Kurang Baik 3. Sama Saja

4.Baik 5. Amat Baik

- (B07) Berdasarkan skala 1-5 nyatakan darjah kepuasan tuan/puan bepuas hati dengan pekerjaan yang tuan/puan lakukan sekarang:

1.Amat tidak puas hati 2. Tidak puas hati 3. Tidak pasti

4.Puas hati 5. Amat puas hati

- (B08) Berdasarkan skala 1-5 nyatakan darjah kepuasan tuan/puan bepuas hati dengan pekerjaan dahulu (10 tahun dahulu):

1.Amat tidak puas hati 2. Tidak puas hati 3. Tidak pasti

4.Puas hati 5. Amat puas hati

- (B09) Adakah anda bersetuju, pekerjaan yang dilakukan seseorang itu mampu untuk menentukan status beliau di dalam masyarakat?

1.Ya 2. Tidak 3. Tidak pasti

BAHAGIAN C	SALASILAH KELUARGA KIR
-------------------	-------------------------------

		<i>Bangsa¹ (1)</i>	<i>Agama (2)</i>	<i>Pendidikan² (3)</i>	<i>Pekerjaan utama yang dilakukan³ (4)</i>
(C01)	Bapa				
(C02)	Emak				

BAHAGIAN D	MAKLUMAT PENDAPATAN ISI RUMAH
-------------------	--------------------------------------

(D01) (**ARAHAN:** Pastikan nilai pelbagai komponen pendapatan yang diisikan itu adalah nilai pendapatan bagi satu bulan. Mana-mana komponen yang bayaran diterima untuk tempoh lebih daripada satu bulan, harus dikira nilai purata sebulan. Misalnya, bayaran bonus yang dibayar sekali setahun harus dibahagikan dengan 12 untuk mendapat nilai purata sebulan).

	Pendapatan ketua isi rumah (KIR)
Punca Pendapatan	Anggaran Pendapatan Bulanan (RM)
(D01/ A) PENDAPATAN DARI PEKERJAAN/ PERNIAGAAN	
1. Upah/hasil yang diterima dari pekerjaan utama	
2. Upah/hasil diterima dari kerja sampingan	
6. Elaun memegang jawatan	

Nota untuk enumerator

¹Nyatakan Bangsa: 1. Melayu, 2. Iban, 3. Bidayuh, 4. Melanau, 5. Lain-lain

²Nyatakan tahap sekolah: 1. Rendah, 2. Menengah, 3. Universiti

³Nyatakan pekerjaan utama yang dilakukan: Sektor Kerajaan, 2. Sektor Swasta, 3. Petani, 4. Usahawan/Kontraktor, 5. Peniaga, 6. Sektor Industri, 7. Penambang, 8. Mekanik, 9. Buruh Upah, 10. Nelayan, 11. Pesara, 12. Lain-Lain (Nyatakan).

8.Lain-lain (Nyatakan):	
(D01/ B) PENDAPATAN SUMBER LAIN (BULANAN)	
1. Kiriman wang yang diterima daripada ahli keluarga bekerja di luar	
2. Bayaran pencen	
(D01/C) JUMLAH PENDAPATAN KASAR [A+B]	

- (D02) Adakah jumlah pendapatan 10 tahun dahulu itu mencukupi?

☐ 1.Tidak mencukupi	☐ 2. Kurang mencukupi	☐ 3. Sederhana
☐ 4.Mencukupi	☐ 5. Sangat mencukupi	

- (D03) Adakah jumlah pendapatan sekarang mencukupi?

☐ 1.Tidak mencukupi	☐ 2. Kurang mencukupi	☐ 3. Sederhana
☐ 4.Mencukupi	☐ 5. Sangat mencukupi	

- (D04) Adakah tuan / puan ada melakukan tabungan?

☐ 1.Ya	☐ 2. Tidak
-------------------------------	-----------------------------------

- (D05) Apakah tujuan tuan/ puan melakukan tabungan

☐ 1.Bagi tujuan kecemasan	☐ 2. Simpanan masa hadapan
☐ 3.Untuk kegunaan pelajaran anak-anak	☐ 4. Lain-lain
☐ 5. Tidak Berkaitan	

- (D06) Dimanakah anda akan melakukan tabungan / wang simpanan?

☐	1.Amanah Saham (ASB)	☐	2. KWSP	☐	3. Simpanan di bank
☐	4.Menyimpan sendiri di rumah	☐	5.Lain-lain	☐	6.Tidak Berkaitan

BAHAGIAN E	PEMILIKAN HARTA DAN ASET
-------------------	---------------------------------

- (E01) Adakah anda pemilik rumah ini;

☐	1.Ya	☐	2. Tidak
--------------------------	------	--------------------------	----------

- (E02) Jenis rumah yang anda diami sekarang:

☐	1.Rumah Kayu	☐	2. Rumah Batu / Konkrit
☐	3.Rumah Kayu dan konkrit		

- (E03) Anggaran nilai semasa rumah yang anda diduduki sekarang ini?

RM:

- (E04) Rumah ini didiami dengan cara:

☐	1. Pusaka ⁴	☐	4.Beli (Nyatakan pemilik asal):
☐	2. Perwarisan ⁵	☐	5.Sewa
☐	3. Melalui perkahwinan ⁶	☐	6.Lain-lain (Nyatakan):

Nota untuk enumerator

⁴Pusaka membawa maksud rumah diperolehi secara pindah milik daripada ibu bapa sebagai anak sulung lelaki/persetujuan adik-beradik sebagai penjaga rumah tersebut.

⁵Rumah diperolehi secara pindah milik daripada ibubapa/isteri/suami yang meninggal dunia sebagai waris yang mempunyai hak atas rumah tersebut.

⁶Rumah diperolehi secara pindah milik melalui perkahwinan yang bercerai hidup dan mendapat hak ke atas rumah tersebut

- (E05) Apakah anda tahu status tanah anda sekarang:

☐	1.Tanah Warta Kampung Tradisional	☐	4. Mixed Zone Land (MZL)
☐	2.Native Area Land (NAL)	☐	5.Native Customary Right (NCR)
☐	3. Temporary Occupational Land (TOL)	☐	6. Tidak Pasti

- (E06) Keluasan tanah tapak rumah (anggaran): (ekar)

- (E07) Senarai harta/aset lain yang dipunyai (KIR):

☐	1.Rumah kedua/ketiga	☐	5. Jentera Pertanian (Jumlah):
☐	2.Tanah (Jumlah):	☐	6. Bangunan Kedai (Jumlah):
☐	3.Kereta (Jumlah): ...	☐	7.Syarikat
☐	4.Motor (Jumlah):	☐	8.Lain-lain (Nyatakan):

BAHAGIAN F

AKTIVITI GUNA TANAH

- (F01) Adakah anda mempunyai tanah yang diusahakan untuk aktiviti pertanian/perkebunan selain daripada tanah tapak rumah?

☐	1.Ya	☐	2. Tidak
--------------------------	------	--------------------------	----------

- (F02) Apakah status Pemilikan tanah tersebut?

Bil.	Jawapan	Tandakan √	NA
F02/1	Milik persendirian		
F02/2	Milik keluarga		
F02/3	Kongsi dengan ahli keluarga		

F02/4	Kongsi dengan orang kampung (tanah rancangan)		
F02/5	Tanah yang disewa dari orang lain		

- (F03) Adakah anda mengusahakan tanah ini secara sepenuh masa atau sambilan sahaja?

1.Sepenuh Masa

2. Sambilan

- (F04) Sudah berapa lamakah tanah ini diusahakan (dalam tahun)

1. (5 Tahun)

2. (10 Tahun)

3. (15 Tahun Dan Lebih)

- (F05) Jenis tanaman dan aktiviti yang diusahakan. Sila tanda dan jawab yang berkaitan.

Bil	Tanaman	√	Jumlah ⁷	Hasil ⁸	Diusah akan oleh ⁹
	Tanaman Kebun				
1.	Durian				
2.	Langsat				
3.	Rambutan				
4.	Terap/Dabai				
5.	Lain-Lain (.....)				
	Tanaman Komoditi				
6.	Kelapa sawit				
7.	Padi Huma/Bukit				
8.	Getah				
9.	Lada				

Nota untuk enumerator

⁷Nyatakan jumlah pokok dan/atau luas tanah yang digunakan untuk aktiviti tersebut.

⁸Nyatakan hasil yang diperolehi dalam RM dalam semusim

⁹Nyatakan bagaimana tanah tersebut diusahakan (sendiri, berkongsi, skim tanaman kelompok dsbgnya)

- (F06) Penggunaan teknologi dan sumber pertanian yang digunakan.

	Teknologi Pertanian yang digunakan	Tandakan (✓)			Nilai (RM)	Sumber ¹⁰ :
		Ada	Tiada			
1.	Peralatan tradisional					
2.	Peralatan moden					
3.	Jentera pembajak					
4.	Mesin pemprosesan					
5.	Penyembur racun					

- (F07) Adakah anda mengupah penduduk kampung untuk mengusahakan tanah tersebut?

☐ 1. Ya ☐ 2. Tidak

- (F08) Adakah tanah yang diusahakan ini mampu untuk membantu menampung perbelanjaan (KIR):

☐ 1. Mencukupi ☐ 2. Tidak mencukupi ☐ 3. Tidak Pasti

- (F09) Adakah anda tahu berkenaan pemasaran hasil pertanian?

☐ 1. Ya ☐ 2. Tidak

¹⁰Nyatakan bagaimana peralatan tersebut diperolehi. 1. Beli sendiri; 2. Pinjaman; 3. Subsidi Kerajaan; 4. Koperasi; 5. Sewa; 6. Sumbangan Persatuan; 7. Kongsi

- (F10) Adakah anda pernah melakukan pemasaran terhadap hasil pertanian?

☐

1.Ya

☐

2. Tidak

- (F11) Cara anda melakukan pemasaran pertanian?

.....

BAHAGIAN G	PERBELANJAAN BULANAN ISI RUMAH
------------	--------------------------------

- (G01) Isikan jumlah perbelanjaan yang dibelanjakan oleh Ketua Isi Rumah untuk item-item berikut bagi tempoh sebulan.

Item	Purata/anggaran perbelanjaan sebulan (Nilai dalam RM)
1. Makanan	
2. Pakaian	
3. Minyak kenderaan (kereta/motosikal)	
4. Tambang kenderaan awam	
5. Yuran persekolahan anak	
6. Bil elektrik	
7. Bil air	
8. Bil telefon	
9.Bil Astro	
10.Bil Internet	
11, Ansuran kenderaan	
12. Ansuran barangan elektrik	
13. Ansuran perabot	
14. Cukai tanah	
15. Cukai pintu	
16. Cukai kenderaan	
17. Cukai perniagaan	
18. Sewa rumah	
19.Insuran (Nyawa, Pendidikan, dll)	

20. Sewa peralatan pertanian	
21. Penyelenggaraan kenderaan	
22. Penyelenggaraan mesin pertanian	
23. Penyelenggaraan rumah	
24. Perbelanjaan lain	
JUMLAH	

BAHAGIAN H	SIKAP TERHADAP PENDIDIKAN ANAK-ANAK
-------------------	--

- (H01) Bilangan anak:
- (H02) Bilangan anak yang bersekolah:
- (H03) Pendidikan tertinggi anak-anak tuan/puan:

Tandakan (√) di petak berkenaan:

Pendidikan Anak	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
(H03/1) Belum Bersekolah										
(H03/2) Sekolah Rendah										
(H03/3) SRP / PMR										
(H03/4) SPM										
(H03/5) STPM										
(H03/6) Matrikulasi										
(H03/7) Diploma										
(H03/8) Ijazah										

(H03/9) Sarjana										
(H03/10) Doktor Falsafah										

- (H04) Bilangan anak yang telah bekerja:
- (H05) Bilangan anak yang tidak bekerja (menganggur):
- (H06) Apakah jenis pekerjaan anak tuan/puan yang telah bekerja sekarang dan sektor pekerjaan mereka:

1.Sektor Kerajaan 2. Sektor Swasta 3. Kerja Sendiri 4. Kerja Dan Perniagaan

H06/1) Anak Pertama:

Pekerjaan Sektor

H06/2) Anak Kedua:

Pekerjaan Sektor

H06/3) Anak Ketiga:

Pekerjaan Sektor

H06/4) Anak-anak lain:

Pekerjaan Sektor

- (H07) Adakah anak-anak memberikan wang saraan untuk tuan/puan sebulan?

☐ 1.Tidak ☐ 2. Ya, RM:

☐ 3.Kadang-kadang, RM:

- (H08) Adakah tuan/puan mengalakkan anak-anak mengambil kelas tambahan di luar sekolah?

☐ 1.Ya ☐ 2. Tidak

- (H09) Adakah tuan/puan membelikan bahan rujukan tambahan untuk anak-anak belajar

☐ 1.Tidak ☐ 2. Ya, kadang-kadang ☐ 3. Ya, Jarang

- (H10) Pernahkah tuan/puan berbincang pasal pelajaran secara terbuka dan bersemuka dengan anak-anak?

☐ 1.Tidak pernah ☐ 2. Jarang-jarang ☐ 3. Sederhana

☐ 4.Kerap kali ☐ 5. Amat Kerap

- (H11) Adakah tuan/puan mengalakkan anak-anak membaca?

☐ 1.Tidak Pernah ☐ 2. Jarang-jarang ☐ 3. Sederhana

☐ 4.Kerap Kali ☐ 5. Amat Kerap

- (H12) Adakah tuan/puan sentiasa memberi nasihat kepada anak-anak berkaitan pelajaran?

☐ 1.Tidak Pernah ☐ 2. Jarang-jarang ☐ 3. Sederhana

☐ 4.Kerap Kali ☐ 5. Amat Kerap

- (H13) Pada pendapat tuan/puan adakah pendidikan penting dalam meningkatkan status seseorang di dalam sesebuah masyarakat?

☐ 1.Ya ☐ 2. Tidak ☐ 3. Tidak Pasti

- (H14) Pada pandangan tuan/puan, adakah pendidikan masih lagi relevan dalam untuk seseorang itu berjaya dan dipandang tinggi di dalam masyarakat?

☐ 1.Ya ☐ 2. Tidak ☐ 3. Tidak pasti

- (H15) Pernakah anak menerima bantuan persekolahan daripada agensi kerajaan atau mana-mana badan yang berkaitan dengan pendidikan?

☐ 1. Ya ☐ 2. Tidak ☐ 3. Tidak Pasti

BAHAGIAN I	PENYERTAAN DALAM PERSATUAN DAN ORGANISASI
-------------------	--

- (I01) Adakah anda menyertai persatuan dan organisasi di bawah ini. Tandakan (✓).

	Persatuan	✓	Penyertaan dan Jawatan ¹¹
(I01/1)	Pertubuhan Belia Kebangsaan Bersatu Sarawak (SABERKAS)		
(I01/2)	Persatuan Peladang Sarawak (PELADANG)		
(I01/3)	Ikatan Relawan Rakyat Malaysia (RELA)		
(I01/4)	Persekutuan Perkumpulan Wanita Sarawak (PPWS)		
(I01/5)	Jawatankuasa Keselamatan, Kemajuan, Kebajikan Kampung (JKKK)		
(I01/6)	Rukun Tetangga (RT)		
(I01/7)	Persatuan Ibubapa dan Guru (PIBG)		
(I01/8)	Ahli Majlis Daerah (Kaunselor)		
(I01/9)	Persatuan Lain (kebudayaan, Sukan dsbgnya)		

¹¹Nyatakan Jawatan yang disandang (Pengerusi, Presiden, Setiausaha, AJK, Ahli dsbg); dan Peringkat penyertaan (Bahagian, cawangan, ranting, kampung).

- (I02) Adakah ANDA menyertai mana-mana parti politik di bawah. Tandakan (✓).

	Parti Politik	✓	Penyertaan¹²
I02/1	Parti Bumiputera Bersatu (PBB)		
I02/2	Sarawak People Democratic Party (SPDP)		
I02/3	Sarawak United People Party (SUPP)		
I02/4	Democratic Action Party (DAP)		
I02/5	Parti Keadilan Rakyat		
I02/6	Parti Rakyat Sarawak (PRS)		
I02/7	Parti Islam Malaysia PAS		
I02/8	Lain-lain parti		
I02/9	TIDAK BERKENAAN		

- (I03) Jika ‘Tidak Berkenaan’; tandakan jawapan yang paling tepat alasan anda.

	Alasan	Tandakan (✓)
(I03/1)	Saya tidak berminat dengan politik	
(I01/2)	Saya seorang kakitangan kerajaan	
(I01/3)	Berpolitik boleh menyebabkan pertelingkahan	
(I01/4)	Berpolitik tidak mendatangkan keuntungan kepada saya	
(I01/5)	Lain-lain (Nyatakan) :	

¹²Nyatakan Jawatan yang disandang (Pengerusi, Presiden, Setiausaha, AJK, Ahli dsbg); dan Peringkat penyertaan (Bahagian, cawangan, ranting, kampung).

- (I04) Adakah anda pernah mengundi dalam pilihanraya Parlimen?

PILIHANRAYA PARLIMEN

Parlimen	Ya	Tidak	Tidak ingat
(I04/1) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 14 - 2018			
(I04/2) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 13 – 2013			
(I04/3) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 12 – 2008			
(I04/4) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 11 – 2004			
(I04/5) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 10 – 1999			
(I04/6) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 9 – 1995			
(I04/7) Pilihanraya Umum Parlimen Ke 7 – 1990			

- (I05) PILIHANRAYA DEWAN UNDANGAN NEGERI

Dewan Undangan Negeri	Ya	Tidak	Tidak ingat
(I05/1) Pilihanaraya DUN SARAWAK - 2016			
(I05/2) Pilihanaraya DUN SARAWAK - 2011			
(I05/3) Pilihanaraya DUN SARAWAK - 2006			
(I05/4) Pilihanaraya DUN SARAWAK - 2001			
(I05/5) Pilihanaraya DUN SARAWAK - 1996			

- (I06) Apakah tuan/puan terlibat dalam mana-mana aktiviti di bawah ini?

Bil.	Perkara	(1) Tidak	(2) Sekali- sekala	(3) Kerap
(I06/1)	Rumah ibadat dan pusat keagamaan lain			
(I06/2)	Saling membantu jiran			
(I06/3)	Bila ada kenduri kahwin, tuan/puan ikut gotong royong			
(I06/4)	Bila ada kematian tuan/puan saling menolong			
(I06/5)	Saling betukar makanan dengan jiran:			
(I06/6)	Hadir majlis keagamaan:			
(I06/7)	Pinjam-meminjam barang			
(I06/8)	Lain-lain			

- (I07) Adakah tuan/puan terlibat dalam memberikan khidmat masyarakat kepada masyarakat setempat seperti ceramah dan lain-lain:

☐ 1.Tidak ☐ 2.Ya, Kadang-kadang ☐ 3.Ya,Selalu

- (I08) Bagaimanakah tanggapan tuan/puan mengenai tahap hubungan dalam komuniti tuan/puan:

☐ 1.Sangat renggang ☐ 2. Renggang ☐ 3.Sederhana
☐ 4.Erat ☐ 5. Sangat Erat

- (I09) Sejauh manakah tuan/puan mengenali ahli komuniti tuan/puan:

☐ 1.Tidak tahu langsung ☐ 2.Tahu serba sedikit
☐ 3. Benar-benar mengenali

- (I10) Adakah terdapat apa-apa sumbangan tuan/puan terhadap komuniti di kawasan kejiranan tuan/puan:

☐ 1.Ya ☐ 2.Tidak

Jika “Ya” sila nyatakan:

- (I11) Adakah tuan/puan setuju bahawa mereka yang mempunyai sumbangan terhadap masyarakat mendapat kedudukan yang tinggi dan dihormati oleh masyarakat setempat?

☐ 1.Setuju ☐ 2.Tidak Setuju ☐ 3.Tidak Pasti

- (I12) Bagaimana pandangan orang lain terhadap diri tuan/puan?

1.Sangat pandang rendah	2.Pandang rendah	3.Biasa Saja	4.Hormat
5.Sangat hormat			

(I12/a) Pada masa 10 tahun dahulu:

(I12/b) Pada masa sekarang:

BAHAGIAN J

KEILMUAN DAN KEMAHIRAN

- (J01) Adakah tuan/puan terdapat apa-apa kemahiran tambahan di dalam diri tuan/puan?

☐ 1.Ya ☐ 2.Tidak

Jika “Ya” sila nyatakan bentuk kemahiran tersebut:

Jika “Ya” sila ke soalan seterusnya,

- (J02) Adakah pandangan dan persepsi tuan/puan terhadap individu yang mempunyai kelimuan dan kemahiran yang tinggi di dalam masyarakat?

☐

1.Sangat Hormat

☐

2.Hormat

☐

3.Tidak Hormat

☐

4.Sangat Tidak Hormat

- (J03) Adakah tuan/puan bersetuju bahawa mereka yang mempunyai kelimuan dan kemahiran yang tinggi di dalam masyarakat akan mendapat penghormatan dan status yang lebih tinggi berbanding individu yang lain?

☐

1.Setuju

☐

2.Tidak Setuju

- (J04) Adakah kemahiran dan kelimuan yang dimiliki oleh tuan/puan ini digunakan terhadap kehidupan di dalam komuniti?

☐

1.Ya

☐

2.Tidak

Jika “Ya” sila nyatakan bagaimana:

.....

BAHAGIAN K

SARA HIDUP

- (K01) Adakah tuan/puan peka akan perubahan dan pembangunan yang berlaku di kawasan persekitaran kediaman tuan/puan?

☐

1.Ya

☐

2. Tidak

☐

3. Tidak Pasti

- (K02) Adakah bentuk perubahan yang tuan/puan sedari berlaku di kawasan kediaman tuan/puan ini?

.....

- (K03) Adakah tuan/puan melihat perubahan ini sebagai suatu perkara yang bagus?

☐

1. Ya

☐

3. Tidak

Jika “Ya”, sila nyatakan sebab anda:

.....

Jika “Tidak”, sila nyatakan sebab anda:

.....

- (K04) Bagaimanakah tuan/puan menyesuaikan diri dengan perubahan yang berlaku?

Tandakan (√) di petak berkenaan:

Bil.	Kaedah Menyesuaikan Diri Dengan Peubahan Yang Berlaku	Tandakan (√)
K04/1	Melakukan dua jenis pekerjaan	
K04/2	Mengusahakan tanah dengan tanaman atau ternakan	
K04/3	Menambah kemahiran baharu di dalam diri	
K04/4	Menceburi bidang peniagaan	
K04/5	Lain-lain	

- (K05) Daripada skala 1 hingga 4 sila nyatakan pendapat tuan/puan berkenaan

kenyataan yang diberikan:

1. Sangat Setuju 2. Setuju 3. Tidak Setuju 4. Sangat Tidak Setuju

Bil.	Kenyataan	Skala
(K05/1)	Penduduk di kawasan ini perlu mempelbagaikan kaedah sara hidup mereka supaya dapat menyesuaikan diri dengan perubahan sekeliling yang berlaku	

(K05/2)	Individu tidak seharusnya bergantung kepada satu sumber pendapatan dan pekerjaan sahaja	
(K05/3)	Menabung perlu dijadikan amalan berterusan di dalam kehidupan seharian bagi tujuan kegunaan sewaktu kecemasan.	
(K05/4)	Individu yang menceburi bidang pertanian perlu memperbaharui kaedah penanaman dan menggunakan teknologi yang terkini supaya dapat bersaing dengan petani yang lain.	
(K05/5)	Mereka yang melakukan perniagaan ataupun pertanian seharusnya mempelajari teknik pemasaran yang berkesan bagi meningkatkan hasil jualan produk dan tanaman yang mereka keluarkan.	

BAHAGIAN L	KESIMPULAN KENDIRI KIR DAN KELUARGA
-------------------	--

Secara keseluruhannya menurut pandangan tuan/puan, bagaimanakah situasi tuan/puan dan keluarga sekarang berbanding dengan situasi keluarga tuan/puan pada 10 tahun dahulu? (Berdasarkan skala 1 hingga 5).

1. Jauh Lebih Buruk 2. Lebih Buruk 3. Sama Sahaja 4. Lebih Baik 5. Jauh lebih Baik
--

Bil.	Perkara	1	2	3	4	5
L01	Jumlah pemilikan aset anda lebih baik berbanding 10 tahun dahulu.					
L02	Dari segi peluang untuk mendapatkan pekerjaan.					
L03	Dari segi peluang untuk meningkatkan pendapatan					
L04	Peluang untuk mendapatkan peluang pendidikan yang lebih baik dan meningkatkan tingkat pendidikan					
L05	Peningkatan status sosial di dalam masyarakat.					
L06	Pergaulan dengan ahli masyarakat					
L07	Masalah sosial dalam kalangan masyarakat					
L08	Jawatan yang dipegang di dalam masyarakat					

L09	Sumbangan yang diberikan terhadap komuniti dan ahli masyarakat setempat.					
L10	Pembangunan kemudahan prasarana asas (elektrik, bekalan air terawat, jalan berturap dsb.)					

Lampiran B: Transkrip Temubual Bersama Orang Sumber

1. Transkrip Temubual: Kampung Bobak Sajong

- **Azril:** Penyelidik
- **KK:** Ketua Kaum Kampung Bobak Sajong

Azril: Izinkan saya memperkenalkan diri saya. Nama saya Azril daripada UNIMAS. Saya merupakan wakil kepada kumpulan penyelidik dan fakulti untuk menemubual KK. Sepatutnya saya datang dengan dua orang wakil penyelidik saya berkenan dengan projek, kemudian mereka berdua pergi ke Sematan sebab ada urusan dengan ketua kaum juga di Sematan. Jadi secara kasarnya kajian kami ini adalah berkenaan dengan perubahan penduduk di kawasan pinggir bandar. Jadi kawasan yang kami pilih adalah kawasan Bau. Dan di Bau ini kami telah memillih tiga buah kampung iaitu Kampung Bobak, Kampung Tanjong Bowang dan Kampung Tanjong Poting. Isi dari kajian ini, ini merupakan sebuah kajian yang ditaja oleh KPT (Kementerian Pengajian Tinggi). Jadi apa yang kami cuba lihat adalah berkenaan perubahan-perubahan di kawasan kampung ini. Iaitu 10 tahun dahulu bagaimana ekonomi penduduk di kawasan ini pada waktu sekarang bagaimana ekonomi di kawasan ni. Sebelum itu boleh encik memperkenalkan diri dahulu?

KK: Saya Ketua Kaum, Wilon anak Kiben, dari Kampung Bobak Sajong. Saya sebagai ketua kaum sini sudah lama, daripada tahun 2008 hingga hari ini. Banyak penduduk di kampung ini, ketua isi rumah ada 206 pintu, penduduk ada 985 orang tidak kira usia semua sekali. Keluasan kampung dari jalan Browing hingga ke Bobak Tengah. Ada kurang lebih 5 kilometer besar.

Azril: Dun mana ya kampung Bobak ini?

KK: Dun N2 Tasik Biru, dia punya YB Datuk Henry Harry Ginnet. Parlimen YB Tuan Modi Anak Bimbol.

Azril: Apakah pekerjaan utama penduduk di kawasan ini?

KK: Kebanyakan mereka kerja di pasar. Ada yang kerja dengan kerajaan dan ada juga yang bekerja di sektor swasta. Jadi macam itulah, ada juga yang tanam padi tapi tak banyak tak ramai. Dulu ramai yang bertani, sekarang tidak lagi. Sedikit-sedikit sahaja. Jadi apabila sudah tidak bertani ramai yang sudah kerja di Kuching kerja sektor swasta macam kilang dan kerja kerajaan.

Azril: Pada pendapat encik kenapa adanya perubahan daripada kerja-kerja pertanian kepada kerja-kerja di sektor swasta dan sektor kerajaan?

KK: Mereka ini dahulu tanam tanaman padi dan sebagainya, tetapi hasil tidak banyak, sedikit jika dibandingkan dengan kerja kerajaan dan swasta. Pendapatan lebih terjamin jika kerja dengan swasta dan kerajaan.

Azril: Boleh KK nyatakan bentuk perubahan yang berlaku di kawasan kampung ini?

KK: Sebenarnya kampung ini dahulu satu sahaja. Tetapi disebabkan penduduk sudah terlalu ramai, kampung ini dipecahkan menjadi dua iaitu Bobak Sajong dan Bobak Sejinjang. Dahulu sebelum saya jadi ketua kaum ada juga perubahan berlaku tetapi lembap la. Saya jadi ketua kaum 2008 baru saya bawa masuk perubahan sikit-sikit. Dulu tahun 70 an sudah ada eletrik tetapi 20 lebih pintu sahaja. Jadi apabila saya sudah jadi ketua kaum 2008, saya mohon projek api ini untuk 200 lebih pintu. Bekalan air pula ada dari JKR Bau dan ada dari gunung. Bekalan air terawat (JKR), masuk tahun 2011 atau 2012. Bila saya jadi ketua kaum baru ada bekalan air bersih.

Azril: Apakah terdapat orang kampung yang memelihara binatang atau haiwan ternakan?

KK: Ada juga, ada mereka ternak ayam, itik, lembu dan babi.

Azril: Fasilitas apa yang terdapat di kampung ini?

KK: Ada sekolah, dewan semua ada. Hanya sekolah rendah sahaja. Kalau sekolah menengah mereka ke SMK Singai. Fasilitas kesihatan pula, Klinik Kampung Sudoh. Semua ke sana kalau ada masalah kesihatan. Kalau untuk membeli barang pula, orang kampung banyak membeli di pasar Kuching, lebih dekat lagi jika dibandingkan dengan pasar Bau. Kalau dari rumah saya ke pekan Bau lebih kurang 20 lebih kilometer, tetapi kalau ke pasar Kuching kurang lebih 10 kilometer sahaja.

Azril: Boleh ceritakan secara ringkas berkenaan sejarah Kampung Bobak ini?

KK: Sejarah dia ini dulu, memang kampung ini sudah ada. kampung ini asal dia dari Gunung Singai, dikatakan Kampung Bibus, dari gunung, tetapi masa itu musuh banyak, kemudian lama lama baru pergi ke gunung Singai, masa itu nama itu gunung Tengah, orang sini dulu masa pergi gunung singai sudah ada orang menetap di situ. Jadi bila orang Bobak pergi ke sana percakapan lebih kurang sama jadi mereka terima orang Bobak. Selepas beberapa tahun di Singai, masa itu orang amik kepala, jadi lepas lama-lama baru turun ke sini dan bina Kampung Bobak.

Azril: Apakah etnik majoriti di kampung ini?

KK: Kaum Bidayuh majoriti. Selain itu ada juga Melayu, tapi tak ramai itu pun sebab kahwin dengan orang Bidayuh.

Azril: Di kampung ini sendiri bagaimana encik lihat, jika nak tahu dia itu kaya ke atau miskin?

KK: Masa sekarang, kampung ini juga ada *pilot*, *doctor*, misi dan sebagainya. Doktor buka klinik swasta pun ada. Kita tengok pekerjaan, dan keluarga. Datang dari keluarga yang baik.

Azril: Bagaimana taraf pendidikan di kampung ini?

KK: Sudah semakin bagus. Cucu saya sendiri pun belajar di UNIMAS.

Azril: KK merupakan bekas pesara polis dan mempunyai rumah di kawasan bandar. Jadi kenapa encik memilih untuk menetap di kawasan pinggir bandar ini selepas bersara?

KK: Saya mesti beli rumah waktu bekerja, kalau tidak rugi. Jadi selepas pensen saya sewakan rumah itu dan pindah balik ke kampung ini. Sewaktu bekerja pun tiap-tiap minggu saya balik ke kampung. Sebab dulu zaman 70 an gaji kecil, kalau saya tidak tanam lada atau koko saya susah mahu sara anak dan keluarga sebab gaji kecil. Saya balik kampung sebab kalau saya tidak balik kampung siapa mahu jaga tanah di sini kebun-kebun orang tua dulu.

Azril: Pada pendapat encik adakah pendidikan penting dalam menentukan status seseorang?

KK: Kita anggap dia berpendidikan tinggi dan ada tanggapan dia ada kerja bagus. Jadi kalau dia balik kampung dia jadi macam orang kampung juga. Cuma bila ada pendidikan masa depan dia lebih terjamin juga. Kalau kita tidak ada sekolah susah mahu cari kerja sebenarnya.

Azril: Dari segi pekerjaan bagaimana encik? Pekerjaan mana yang lebih menjamin masa hadapan?

KK: Kalau mahu berniaga kalau tiada modal pun susah. Memang orang cakap meniaga cepat kaya tapi kalau tiada ada modal atau tidak pandai berniaga pun susah juga. Jadi elok lagi kerja kerajaan lebih terjamin masa hadapan.

Azril: Untuk kaum wanita di kampung ini adakah mereka hanya sekadar menjadi suri rumah atau terlibat juga dengan sektor pekerjaan?

KK: Kebanyakan mereka bekerja. Yang mana menjadi suri rumah ini hantar anak sekolah mereka juga pergi ke kebun-kebun untuk bantu suami tampung perbelanjaan rumah dan anak-anak.

Azril: Pada pandangan KK, kesan apa yang banyak diterima oleh orang kampung daripada pembangunan dan pambandaran yang berlaku?

KK: Dari segi pekerjaan la pada saya. Sebab lebih ramai suka kerja di bandar dan orang sudah tidak banyak bertani lagi.

Azril: Adakah mereka yang bekerja di bandar Kuching, berulang alik atau mereka menetap di sana sahaja?

KK: Ada juga mereka yang duduk sana terus sebab tidak mahu hari-hari balik penat. Tapi ada juga yang berulang alik dari sini ke Kuching. Pagi turun kerja, petang balik.

Azril: Adakah terdapat di kawasan kampung ini pakar-pakar mengubat orang atau ada kemahiran-kemahiran ilmu tersendiri?

KK: Ada juga, cuma ada perempuan. Dia pun sudah tua. Dia macam dukun kalau orang beranak atau sakit-sakit orang cari dia. Masyarakat sangat hormat dengan dia.

Azril: Adakah mereka yang mempunyai jawatan juga turut dihormati?

KK: Macam saya punya AJK, ada ajk kami 14 orang, setiap AJK ada tugas masing masing. Jadi bila selalu berurusan dengan masyarakat jadi orang pun hormat dengan mereka.

Azril: Dari segi adat dan budaya adakah terdapat apa-apa perubahan yang berlaku?

KK: Dari segi adat dan budaya macam biasa sahajalah, Cuma kita mau bagitau penduduk mau jaga budaya kita ini jangan pupus.

Azril: Apakah cara mereka atasi kenaikan harga barang. Ubah kaedah sara hidup mereka

KK: Mana yang bekerja, isteri tolong bantu buat kebun sikit-sikit bela binatang atau haiwan untuk jual. Nak tambah pendapatan.

Azril: Baiklah itu sahaja encik, terima kasih encik

KK: Sama-sama.

2. Transkrip Temubual: Kampung Tanjong Bowang & Tanjong Poting

- **Azril Neterhelmy:** Penyelidik
- **KK 1:** Encik Desmond Abie (KK Kampung Tanjong Bowang)
- **KK 2:** Encik Tonison Matan (KK Kampung Tanjong Poting)

Penyelidik: Izinkan saya memperkenalkan diri saya dahulu. Nama saya Azril Neterhelmy merupakan pelajar *Master* dari UNIMAS dan merupakan wakil penyelidik bagi kajian ini. Disebelah saya adalah saudara Muhd Syafiq Amin juga merupakan pelajar *Master* yang turut membantu bagi proses pengumpulan data ini. Jadi Secara kasarnya KK kajian kami ini adalah berkenaan perubahan di Daerah Bau ini. Jadi kami telah memilih tiga buah kampung iaitu Kampung Tajong Bowang, Tajong Poting dan Kampung Bobak. Kajian ini merupakan kajian yang ditaja oleh Kementerian Pengajian Tinggi Malaysia dan juga UNIMAS. Jadi kajian ini sebenarnya ingin melihat berkenaan perubahan. Kami mengkategorikan kawasan di dalam Bau ini sebagai kawasan pinggir bandar di mana kawasan yang terletak diantara kawasan bandar dan luar bandar. Jadi berdasarkan pembacaan kami dahulu, Bau ini dikenali sebagai kawasan *Gold Mining*, yang banyak sumber alam. Kemudian berubah daripada kawasan *minning* kepada pertanian dan berubah kepada bekerja di bandar Kuching. Jadi perubahan yang kami lihat merangkumi perubahan ekonomi, sosial dan pendidikan di kawasan ini. Jadi sebelum itu KK boleh memperkenalkan diri?

KK1: Nama saya Desmond abie anak Bawing dari KK Tajong Bowang. Berumur 69 tahun. Masuk tahun ini sudah tujuh tahun menjadi KK

Penyelidik: KK dari Kampung Tajong Poting boleh perkenalkan diri?

KK2: Baiklah selamat pagi, saya KK Tonison anak Matan. Iaitu KK daripada Kampung tanjong Poting. Umur saya 60 tahun. Saya sudah menjadi KK selama 13 tahun, dan lantikan saya disambung lagi dua tahun dan akan habis pada tahun 2023.

Penyelidik: Mungkin kita boleh mulakan dengan KK Tanjong Bowang, boleh KK ceritakan berkenaan sejarah dan asal usul kampung.

KK1: Kampung Tanjong Bowang ini mula-mula dipanggil kampung Lijiang. Jadi masa dahulu masa tahun 30-an macam tu semua penduduk tinggal di rumah panjang di Long Singai. Lepas itu tahun 30 lebih pindah ke Bau ke sini untuk bina rumah satu yang ada tanah buat rumah sendiri. Yang masih agama pagan masih duduk di Singai yang duduk di sini agama Kristian. Lepas itu, dia semua tidak ada pakai adat lama lagi yang duduk di sini. Orang pertama yang jadi Ketua Kaum di sini adalah bapa saya, Bawing Anak Miak. Jadi apabila ayah saya meninggal diganti pula dengan Ketua Kaum Ngapyu. Lepas dia letak jawatan pada tahun 80-an. Pada tahun 57 dia bina gereja di kampung ini. Selepas dia, ketua kampung Kupang dari tahun 1980 ketua kampung ketiga. Penduduk makin ramai jadi dia mencadangkan kepada kerajaan untuk memecahkan kepada dua kampung. Jadi pada tahun 1984, jadi dua kampung Kampung Tanjong Senibung kampung kedua. Selepas dia letak jawatan diambil alih oleh KK keempat. Memandangkan penduduk makin bertambah pada tahun 94, dia mohon untuk pecahkan lagi kampung. Kemudian dipecahkan kepada kampung Tanjong Senibung kemudian beliau pecahkan lagi kepada Kampung Tanjong Bowang dan Tanjong Poting. Jadi ayat Bowang itu sendiri diambil daripada nama air yang ada dekat Singai tu nama dia air Bowang oyak Bowing. Sebab di Singai semua pakai air. oyak Bowang. Di situ juga ada *waterfall* tapi sekarang sudah tiada sebab sudah cetek. Jadi apabila pecah tiga kampung setengah ke gereja di Tanjong Poting setengah ke gereja Tanjong Bowang. Pada tahun 2005, diganti oleh Encik Jinokson Anak Lowen. Dia mohon banyak permohonan minta dewan dan pusat internet. Mohon dengan Kementerian Luar Bandar. Minta pada 2012 dan telah terbina pusat internet yang dibina antara tiga buah kampung tengah-tengah. Untuk memberi kemudahan internet dan tingkatkan kemahiran komputer. Pada 1 mei 2014 KK

Jinokson letak jawatan sebab dilantik jadi penghulu zon Singai. Kemudian selepas itu saya dilantik jadi KK selepas beliau. Bermula 1 oktober 2014. Jadi penduduk semua berjumlah: Bil rumah; 96 buah, ketua isi rumah ada 110, bil penduduk: 482 orang tidak termasuk pada tahun ini. Berdasarkan bancian pada tahun lepas 2021. Kami semua bangsa Bidayuh iaitu 425 orang, majoriti. Cina, 34, melayu, 4 orang, Iban 13 orang, orang Ulu 1 orang, lain-lain 5 orang. Jadi semua 482 orang penduduk. Buat masa ini sekolah memang tidak ada yang ada penduduk ini pergi bersekolah mereka pergi ke SK Atas dan SK Sinibung kalau sekolah menengah ke SMK Singai ada di Bau. Klinik kami guna Klinik Kesihatan Singai. Bekalan air ada dan mula masuk pada 80-an tidak silap saya. Elektrik pun 80-an. Jadi sini kedai runcit ada tiga buah. Jalan raya ada yang tar dan ada yang belum, yang simpang simpang masuk ke rumah. Tandas jenis tarik limpah. Jalan raya masih dalam proses sebab banyak rumah juga yang masih dibina jadi jalan sentiasa dibikin apabila dibuat permohonan. Ada dewan dan balai raya. Padang bola tumpang kampung Tanjong Poting. Belia di sini kurang. Banyak yang duduk di Kuching. Jadi apabila sudah kahwin ramai yang duduk di Kuching. Kalau cikgu lagi jauh. Nama saja penduduk 400 ratus lebih tapi penduduk tidak ramai sebab banyak duduk di bandar. Banyak perubahan lah, air sudah ada, elektrik sudah ada. Pusat internet pun sudah ada tapi Cuma *line* internet slow sikit sebab bila telefon putus-putus. N2 tasik Biru P192 Mas Gading. Kebanyakan penduduk di sini kerja kerajaan, swasta, petani itulah.

Penyelidik: Perubahan pekerjaan di kawasan ini bagaimana KK?

KK1: Generasi sebelum ini bekerja sebagai petani, kebanyakan mereka betani tanam padi, berkebun getah. Sekarang pula mereka kerja kerajaan dan swasta. Petani makin kurang apabila mereka dapat pekerjaan mereka kerja di Singapura, di Johor di KL macam tulah.

Penyelidik: Kenapa mereka lebih *prefer* untuk bekerja di luar berbanding di kawasan ini?

KK1: Memandangkan gaji lebih tinggi. Apabila mereka bekerja di Johor sana, gaji mereka lebih tinggi. Macam di sini mereka dapat Rm40 sehari tapi di sana mereka dapat sehari Rm60. Dekat Singapura mungkin Rm80. Ada yang kahwin di sana juga. Bila kahwin jarang balik. Kalau bujang balik sini kahwin sini. Tapi kalau sudah pencen mereka yang bekerja di semenanjung tu balik ke sini balik.

Penyelidik: Baiklah daripada KK Tajong Poting bula bagaimana. Boleh KK ceritakan berkenaan sejarah dan serba sedikit berkenaan kampung KK.

KK2: Baiklah nama Kampung Tajong Poting ini diambil daripada diambil daripada saluran air bawah tanah yang dinamakan Oya Poting. Seperti yang KK bagitau tadi asal kami adalah daripada gunung Singai daripada zaman turun temurun itulah asal penduduk kami dari gunung Singai. Seperti mana yang KK bagitahu tadi, kebanyakan mereka dahulu merupakan pagan iaitu tiada agama, kemudian mereka masuk ke agama Kristian dan boleh dikatakan hampir semua beragama Kristian. Jadi sebelum dulu, kami masih dinamakan nama Kampung Tanjong, jadi pada tahun 1999 kampung kami memohon untuk membubarkan kampung dan memohon kelulusan daripada Pejabat Residen Bahagian Kuching. Jadi Kampung Tajong Poting dibubarkan pada tahun 1999 iaitu *first* KK adalah KK Dorris merupakan bekas pesara polis pada tahun 1999 sehingga tahun 2009. Jadi saya mengambil alih daripada beliau dari 2009 hingga kini. Jadi untuk makluman juga saya tamat tempoh pada tahun 2021, kemudian dilantik semula selama dua tahun. Mungkin hampir 15 tahun menjadi KK jika hingga 2023. Jadi saya lebih senior sedikit saya pun dilantik menjadi timbalan penghulu Singai. Bagi kampung saya Kampung Tajong Poting, daripada bilangan rumah kami di sini dari *profile* yang telah kami *update* pada tahun 2021, bilangan rumah sebanyak 152 buah rumah, bilangan ketua isi rumah pula sebanyak 165 orang, bilangan penduduk iaitu 845 orang. Jadi kami dari kawasan parlimen P192 Mas Gading Dun tasik

Biru sama dengan Tanjong Bowang. Kebanyakan mereka adalah Bidayuh iaitu majoriti seramai lelaki 358 orang perempuan 375 orang, jumlah Bidayuh 773 orang. Jadi yang bekerja dengan kerajaan lebih kurang 75 orang dan swasta 79 orang yang bekerja sendiri 65 orang, suri rumah 35 orang, yang menganggur kurang lebih 22 orang, belajar 275 orang, bagi OKU lelaki ada 5 orang perempuan ada 3 orang. Untuk kaum Cina lelaki ada 18 orang perempuan ada 12 orang, jumlah 30 orang. Yang Melayu 3 perempuan lelaki 3 jumlah 6. Iban lelaki 21 perempuan 23 jumlah keseluruhan 44 orang. Orang Ulu lelaki 8 perempuan 13, jumlah semua 21 orang, lain-lain lelaki 6, perempuan 3 jumlah 9 orang. Jadi kemudahan asas yang ada di sini tadika kemas, klinik tiada, kami tumpang di klinik Singai, bekalan air terawat setakat hari ini hampir 50 peratus sudah dapat. Memang tidak dapat 100% sebab apabila ada orang buat rumah baru so baru dipasang dan ditambah lagi bekalan air so dia sentiasa *on going*. Begitu juga dengan jalan raya berturap memang tidak dapat dibereskan 100 peratus sentiasa *on going*. Kedai runcit ada dua. Tandas pula tandas tarik. Ada balai raya dan dewan serbaguna lebih besar. Berbalik kepada air terawat, kami juga masih gunakan air dari kaki gunung tetapi yang guna cuma setengah kampung sahaja. Yang dekat dengan Pan Borneo itu guna air JKR air terawat. Masalah kami di sini tekanan air begitu rendah, jadi bila pasang meter cuma angin sahaja masuk. Jadi masalah air ini saya sudah laporkan kepada Kementerian Luar Bandar. Untuk air saya rasa apabila musim kemarau agak susah jadi kami minta bekalan air dari Jabatan Daerah Bau untuk hantar air ke kawasan yang terjejas. Sebab bila musim kemarau air dari bawah tanah pun kurang. Jadi kami guna tong biru itu. Untuk jalan raya, baru baru ini kami sudah minta dengan kerajaan pusat kami sudah minta dan hantar permohonan dan disokong oleh Adun Tasik Biru, Naik taraf telah diluluskan belanjawan dan kerja untuk melebarkan jalan sudah berjalan. Untuk tempat riadah boleh dikatakan mencukupi. Kami ada dewan untuk badminton untuk futsal ada

gelanggang sudah dirasmikan oleh Adun dan kami ada juga padang bola sepak dan sudah dinaiktaraf. Tempat ibadat di gereja katolik St James Setia. Mereka yang dari Tanjong Bowang pun bersama kami bersembahyang di sana. Sebab kampung kami Tajong dipecah menjadi Tiga kampung sebab itu kami masih ada *sense of belonging* di sana bila semayang sama-sama. *Public phone* tiada kami guna *phone* sendiri. Kami agar sukar untuk mendapatkan *line internet*, tapi pada tahun lepas ada kontraktor sudah membuat persetujuan dengan tuan tanah untuk mendirikan *tower* dan makan masa kurang lebih empat bulan. Mungkin Februari tahun ini baru *start* sebab perlu melepasi banyak tapisan. Sekarang baru ada satu dan nanti akan didirikan lagi di Kampung Tajong Poting dan satu didirikan di Kampung Bobak. Jadi projek ini akan berjalan serentak lah. Untuk tanah perkuburan kami ada satu dan Kampung Bobak berkongsi dengan kami. Kami juga ada van sewa kalua orang tiada kereta untuk ke Kuching. Untuk kemajuan ada juga perubahan, macam dulu kita panggil *palm road* iaitu macam jalan masuk ke kebun-kebun, sekarang sudah berturap. Walaupun kami boleh dikatakan luar bandar, tapi projek pembangunan di sini mencukupi. Tapi saya kita ini lagi-lagi *pandemic*, kerajaan sudah bagi kita macam-macam dan tolong kita jadi kita di Malaysia agak bertuah juga. Tetapi ada juga yang tidak puas hati juga, tapi kita tak boleh paksa mereka mungkin mereka tidak faham. Tapi pada saya, kita mesti bersyukur dan berterima kasih kerana kerajaan di Malaysia terutama di Sarawak mereka banyak bantu rakyat. Cuba kamu tengok balik macam pilihanraya di Sabah kan, itu penyakit naik banyak kan, tpi cuba lihat pilihan raya baru-baru ini di Sarawak, penyakit itu tidak juga banyak di sini, itu membuktikan betapa kerajaan kita bersungguh sungguh menjaga rakyat. Jadi bersyukurlah lah. Macam kami ini lagilah bekerja dengan kerajaan jadi macam-macam lah kritikan yang diberikan kepada kami kalau kami tidak bagus. Tetapi kami tidak kisah

dan kami buat kerja macam biasa. Sebab tidak semua orang buat kerja 100 peratus sempurna. Sekurang-kurangnya ada perubahan walaupun sedikit.

Penyelidik: Penduduk kampung ini, adakah mereka bersedia untuk menerima perubahan?

KK2: Memang diaorang faham dan bagi kerjasama. Contoh macam projek jalan kadang-kadang ada sedikit kena tanah mereka, tetapi mereka tidak kisah asalkan jalan baru itu siap. Tetapi ada juga yang tidak boleh terima, jadi terpaksa panggil Land *survey* datang balik untuk ukur dan puaskan hati mereka. Kita mahu *explain* dengan mereka, kalau kita kasar lagi dengan mereka lagi mereka tidak mahu. Itulah, kalau dulu jadi KK senang, sekarang kalau jadi KK semua kita kena tahu. Semua agensi kena tahu. Kalau dulu orang mintak *sign* dan cop kami *sign*. Kalau orang kahwin kita pergi, tapi sekarang semua agensi kita kena tahu. Semua sudah campur aduk. Sebab JKK adalah perantara antara kerajaan dan rakyat. Jadi kami sudah jadi KK itulah kerja kami. Sekarang bukan macam dulu, kalau dulu senang tidak ada perlu siapkan fail. Sekarang kami perlu buat laporan dan fail sebagai persediaan kepada pengganti kami untuk akan datang. Sebab pelantikan kami ini boleh dilanjutkan atas budi bicara kerajaan dan boleh ditamatkan atas prestasi. Itu saja kita bukan dapat apa. Semua kami terlibat apa-apa sahaja kami terlibat. Apa apa semua KK, tidak ada yang kami tidak terlibat. Macam dulu kalau pandai jaga kampung sudah ok, sekarang atas KPI dan prestasi. Macam kami kalau mesyuarat JKK kena catat kehadiran mesyuarat minit dan kehadiran mesti sama. Kena *sign* lagi. Baru dapat elaun. Kalau 6 kali mesyuarat mesti ada 6 set minit dan fotostat ic semua. Kalau tidak susah. Kami kerja siang dan malam pun bukan ada gaji Cuma makan elaun saja. Tapi itulah kalau dari segi elaun itu memang tidak berbaloi lah.

Penyelidik: Bagaimana dengan status tanah di kampung ini KK?

KK2: Masih tanah NCR. Sebelum diterokai masih tanah NCR. Dan sekarang masih lagi tanah NCR. Tapi kalau geran sudah keluar sudah ok lah. Tapi mahu dapat geran pun perlu lalu kami, jadi kami perlu belajar tu semua. Dulu kalau jadi KK sains saja. Banyak sudah beribu saya sudah sains, sampai sekarang masih belum selesai. Di kampung ini baru tahap dua. Masih 300 lebih lagi belum dapat geran. Ada juga rasa mahu berhenti kan, sebab kerja macam ni, tapi kadang-kadang YB atau pejabat daerah tengok kita bagus buat kerja kadang-kadang mereka *reject* tau. Tapi kalau kita bekerja mahu tidak mahu senang mahu berhenti. Tapi kalau kita bagus buat kerja mereka susah mahu bagi kita berhenti. Tapi kerja bukan senang. Macam KK Tanjong Bowang kata memang susah itu ini, kalau satu jabatan saja senang, ini campur aduk semua. Semua kita mesti tahu. Pergi *court* pun selalu.

KK1: Macam isu mau dapat Bumiputera kan. Macam bapa dia cina kawin sama mak dia Bidayuh dia mau anak dia dapat Bumiputera juga. Itu pasal kami selalu juga naik *court* bagi *statement*. Sebab apa kalau dia masuk bumi dia dapat kelebihan semua tanah NCR ka. Kalau dia bumi senang dapat tanah. Kalau bapak dia cina anak mesti ikut nama bapak dia. Apa yang keterangan di baca mesti kita ikut tahu juga.

KK2: Kalau dia mahu bumi juga. Dia mesti duduk sini lebih 10 tahun, dia mesti tahu adat Bidayuh, mesti tahu cakap Bidayuh, mahu duduk kampung gotong royong. Kami jarang tak bagi, kami selalu sokong saja. Tapi satu bulan kalau mahu buat bantahan. Bukan senang semua kerja itu. Tapi orang tengok apa ini orang pakai kot pakai tai semua, mereka fikir kita pegi jalan jalan saja ada ka tidak duit dalam poket tu. Kalau ikut hati kadang-kadang sedih rasa. Banyak cabaran betul jadi KK.

Penyelidik: Baiklah KK, dari segi pekerjaan pula penduduk di Tanong Poting, mereka melakukan pekerjaan yang bagaimana?

KK2: Mereka melakukan pekerjaan, kalau saya kira dari 100 peratus, kira-kira 35 peratus kerja dengan kerajaan, yang swasta tu kurang lebih 45 peratus la, yang *balance* tu petani la dengan yang mengganggu sekali dengan suri rumah.

Penyelidik: Kalau mereka bertani, tanaman apa yang mereka usahakan?

KK1: Sekarang mereka bercucuk tanam kebun la, nanas, pisang, durian, sayur. Jarang mereka yang tanam padi. Mereka tanam atas tanah sendiri.

KK2: Tapi sini pun banyak tanah terbiar tidak diterokai. Kebanyakan mereka yang bekerja di luar. Selain itu *marketing* mereka tidak ada. Itu masalah paling utama. Kalau sudah dapat hasil mereka mahu jual di mana. Kalau jual dengan orang kampung sikit-sikit berapa sangat baru dapat. Kalau 2 ka 3 orang tanam sama macam mana. *Marketing* susah. Kawasan Singai ini besar.

Penyelidik: Mereka tidak berjual di pasar kah KK?

KK1: Pasar semua sudah penuh. Semua orang berjual sudah. Kalau ada orang *contact* mahu beli baru senang.

KK2: Kita mahu buat kolam ikan, tapi kolam sudah terlampau banyak, susah juga mahu jual ikan. Kalau mahu jual di kampung paling tinggi pun harga 12 ka 13 ringgit. Kalau di pasar raya sudah jadi 20 ringgit. Itu pun tidak *fresh*. Sini ikan *fresh* mau jual 14 ringgit pun susah. Kalau pemborong ambil dia ambil separuh harga dari 14 ringgit, macam mana mau jual. Itu yang kadang-kadang kami mesyuarat dengan YB dan Jabatan Pertanian, diaorang punya kerja la. *Marketing* kurang, tempat mahu jual pun tiada. Sekarang pun kalau meniaga ikan, baja ikan sudah mahal, jauh dari harga dulu, susah sekarang. Dulu 40 ringgit sekarang sudah 70 lebih satu beg. Pemborong amik murah, kita mana boleh hidup yang berniaga kecil kecil

ni. Macam itulah pertanian, mula-mula memang macam okay, lama kelamaan sampai terduduk di pokok saya pening kepala.

Penyelidik: Jadi KK, seperti di kampung ini harga barang semakin meningkat, harga jualan pertanian semakin berkurang, jadi apa usaha yang dilakukan oleh orang kampung untuk mengatasi masalah kekurangan pendapatan ini?

KK2: Di kawasan kami di Singai, mereka yang kurang sumber pendapatan, mereka ini akan kerja kontrak iaitu buat kerja upah harian. Macam mereka ada satu kerja tetap, lepas itu mereka cari upah tolong bersih kebun orang ka atau buat kerja yang dapat upah harian. Ada juga yang suami isteri bekerja juga sebab mahu tambah pendapatan. Kalau yang ada tanah pula, mereka tanam apa apa yang boleh dijual dan hasil dapat tambah pendapatan mereka. Tapi itulah *marketing* tiada.

Penyelidik: KK, bagaimana tahap pendidikan anak-anak di Tajong Bowang?

KK1: Kalau dulu dengan sekarang dulu lagi bagus lah. Sebab sekarang ni, diaorang pergi sekolah. Macam dulu apabila ibu bapa nasihat mereka ikut. Tapi yang sekarang ni daripada di rumah kita nampak bagus, tapi bila di sekolah mereka campur dengan kawan macam-macam masalah. Kita bukan nak salahkan mereka, tapi ibu bapa. Jadi apabila mereka ke sekolah mereka ke sekolah tiada lesen ke sekolah bawa motor sebab ibu bapa sibuk bekerja, itu jadi masalah. Kemudian bila buat kesalahan di sekolah cikgu sebat, balik bagitahu mak ayah mereka, mak ayah mereka ke sekolah serang cikgu. Kadang kadang dia sekolah, kadang-kadang tidak sekolah. Bila cek di beg macam-macam barang ada rokok ada semua ada. Itu yang macam –macam main dadah la makan batu la. Itu lah perbezaan dulu dan sekarang lah.

Penyelidik: Adakah terdapat daripada penduduk yang mempunyai tahap pendidikan sehingga ke peringkat universiti.

KK1: Ada juga, ada doctor ada professor ada juga semua tu.

Penyelidik: Dari segi perubahan ekonomi apa yang KK nampak di kampung ini?

KK2: Ada juga semua banyak terasa dengan perubahan ekonomi ni. Harga barang makin naik semua. Mereka *complain* juga. Tapi mereka tidak *complain* pekerjaan mereka, mereka complain kerajaan. Biasalah orang kampung. Tapi memang terasa la. Lagi-lagi apabila covid itu hari, mereka kerja 3 hari saja seminggu bagaimana nak beli susu anak dan barang rumah semua. Sebab kerja swasta ni, susah juga tiada jaminan. Tapi itulah apa-apa KK juga kena soal macam-macam. Sampai kadang-kadang mahu bergaduh pun ada.

KK1: Macam kami kadang-kadang lepas habis kerja, makan-makan di kedai minum kopi, orang kampung nampak kami, mereka kata “aik KK tiada kerja, makan gaji buta”. Macam itu juga pun ada. Mereka ini hormat mereka apabila kita buat kerja sahaja dan mereka nampak. Macam kalau ada projek jalan kan, contoh 20 ribu, tapi bila buat jalan raya nipis cepat rosak, nanti mereka kata duit semua ketua kaum sudah ambil makan persen. Saya cerita dengan kamu dua, memang *reality* saya sudah pengalaman lama jadi KK. Kita mesti sabar lah, buat tidak tahu sahaja. Semua tidak semua *perfect* juga.

Penyelidik: Pada pandangan KK la, bagaimana KK mengkategorikan penduduk di kampung. Adakah melalui pendidikan atau pekerjaan?

KK2: Kebanyakan mereka yang mana jawatan-jawatan besar ini, tidak semua kalau dari 10 hanya dua saja tinggal di kampung. Yang tinggal di kampung ini ada yang ok tapi ada juga yang cerewet. Mereka ini susah untuk bergaul dengan masyarakat. Apabila balik ke kampung bikin rumah besar-besar pagar besar tapi susah kita mahu bergaul dengan mereka.

Mereka jarang campur dengan orang bawah sebab mereka dari orang atas la. Tapi tidak semua la. Dari 10 orang mungkin 1 orang dapat bergaul dengan kita. Itu macam bagus walaupun orang duduk tinggi tapi sanggup bergaul dengan masyarakat. Itu macam orang hormat dan suka dengan dia. Mereka pergi sembahyang sekali dengan kita, tapi bilangan dia amat sedikit la. Apabila dia pencen sudah ada jawatan mereka sudah *action* ada jawatan tinggi itu pasal tidak mau campur orang.

KK1: Macam di kampung saya, ada nama mereka di dalam kampung tapi setahun sekali mahu jumpa mereka gotong royong di kampung sangat susah. Atas *paper* sahaja nama mereka di kampung. Tapi tiada sumbangan pada kampung. Jawatan tinggi dulu pun takda guna kalau tidak tolong menolong sesama masyarakat. Sebab kita hidup bermasyarakat mesti hidup tolong menolong. Tapi kadang-kadang mereka minta tolong kita juga, mahu pasang air pasang api tar jalan. Kita pun tak sampai hati tidak tolong mereka walaupun mereka tidak sama-sama dengan kita bermasyarakat. Mereka pun mesti fikir apa peranan kita dalam masyarakat. Mesti ada dalam setiap mereka yang perangai macam ini. Kalau 10 tahun duduk sini mahu tengok muka sekali pun susah.

Penyelidik: Apakah projek pembangunan akan datang yang bakal dijalankan di kampong?

KK1: Tanjong Bowang ada projek menurap jalan

KK2: Tajong Poting pula ada projek besarkan jalan dan pasang pencawang lagi satu

KK1: Satu lagi sekarang kalau mereka orang kampung mahu buat aduan sudah senang, di *facebook* ka lawan web ka. Kalau kami tidak buat kerja atau tidak tolong orang miskin nanti mereka viralkan di *facebook* atau buat laporan di kementerian punya laman web. Tidak ada simpang pun mereka *complain* sampai JKR Sarawak.

Penyelidik: Pandangan KK, adakah KK rasa pendidikan yang tinggi ini masih relevan pada masa kini?

KK2: Pada saya jika banding dulu dan sekarang, dulu ikut kemampuan keluarga. Kalau mampu baru hantar belajar sampai tinggi. Tapi sekarang sudah senang ada banyak bantuan dan PTPTN. Jadi bagi saya memang patut belajar sampai tinggi kalau dia itu minat belajar. Kalau tidak minat pelajar kita sokong mereka. Kalau dulu juga belajar sampai tingkatan 5 saja, tapi pandai cakap orang putih, tapi sekarang belajar sampai *degree* pun tidak pandai cakap orang putih. Tapi dari segi kerja berlainan sikit. Dulu belajar rendah pun senang dapat kerja. Tapi sekarang belajar tinggi pun susah dapat kerja. Memang lain la. Tapi kalau minat mau belajar tinggi kita sokong saja.

KK1: Ikut kemampuan mereka la. Kalau mampu belajar lah. Lagi bagus orang belajar tinggi-tinggi nanti bila pandai sekolah mak ayah pun bangga, senang dapat kerja, tidak mudah kena tipu.

KK2: Sekarang pun sudah belajar tinggi pun pilih kerja. Saya sudah ada *degree* tidak mahu kerja gaji Rm1200 saja. Mahu kerja gaji besar saja. Sebab tu ramai budak belajar mengangur tidak ada kerja.

Penyelidik: Saya rasa itu sahaja KK yang ingin ditanyakan. Sebab lain orang lain perseptif mereka. Saya ingin mengucapkan ribuan terima kasih kerana sudi terima kehadiran kami dan bagi kerjasama untuk kajian ini. Saya minta maaf kalau mengganggu masa KK berdua di hari minggu ini. Terima kasih sekali lagi KK.

KK1 dan KK2: Sama-sama. Terima kasih juga sudi datang ke kampung kami

Lampiran C: Borang Persetujuan Termaklum

FAKULTI SAINS SOSIAL DAN KEMANUSIAAN (FSSK)

PEMBERITAHUAN PERSETUJUAN TERMAKLUM

**TAJUK KAJIAN: REKONSTRUKSI STRATIFIKASI SOSIAL DALAM
KALANGAN BUMIPUTERA PINGGIR BANDAR KUCHING, SARAWAK.**

NAMA : AZRIL NETERHELMY BIN SHAHARUDDIN

NOMBOR MATRIK: 20020406

NOMBOR TELEFON : 011-33533848

EMAIL : neterazril97@gmail.com

1. Pengenalan Dan Tujuan Kajian

Kajian ini dijalankan bagi memenuhi syarat bergraduan bagi pelajar pascasiswazah di Universiti Malaysia Sarawak. Tajuk kajian yang dijalankan adalah **Rekonstruksi Stratifikasi Sosial Masyarakat Bumiputera di Pinggir Bandar Kuching, Sarawak**. Maka pengkaji cenderung untuk melihat faktor-faktor yang mempengaruhi pengkategorian sosial dalam kalangan masyarakat Bumiputera di kawasan pinggir bandar ini. Oleh yang demikian, sejumlah responden diperlukan bagi menjawab segala soalan yang berkaitan dengan kajian seperti yang tertera di dalam borang soal selidik yang disediakan. Bagi menjaga privasi dan keselamatan maklumat yang diperolehi, pengkaji telah menyediakan borang persetujuan termaklum ini, bagi memastikan sebarang maklumat serta privasi responden yang terlibat terjaga dan terpelihara.

2. Persetujuan Termaklum

- Saya faham bahawa walaupun saya bersetuju untuk mengambil bahagian sekarang, namun saya boleh menarik diri pada bila-bila masa atau enggan menjawab sebarang pertanyaan tanpa sebarang kesan.
- Saya faham bahawa saya boleh menarik balik kebenaran untuk menggunakan data daripada borang soal selidik yang diambil dan data saya akan dipadamkan.
- Saya telah diberi penjelasan mengenai tujuan kajian dijalankan dan data yang diambil bagi tujuan pembelajaran. Saya juga diberi peluang untuk bertanya soalan berkenaan kajian sekiranya terdapat kekeliruan.
- Saya faham bahawa penyertaan saya ini hanya melibatkan kajian mengenai **Rekonstruksi Stratifikasi Sosial Masyarakat Bumiputera Pinggir Bandar**.
- Saya faham bahawa saya tidak akan mendapat faedah langsung daripada menyertai penyelidikan ini.
- Saya faham bahawa semua maklumat yang saya berikan untuk kajian ini akan digunakan oleh pengkaji secara sulit.
- Saya faham bahawa dalam sebarang laporan hasil penyelidikan ini, identiti saya tidak akan dibocorkan oleh pengkaji dan kekal sulit. Sekiranya perlu, pengkaji hanya akan menukarkan nama bagi tujuan penyamaran bagi menjaga privasi dan maklumat kekal sulit.

- Saya faham bahawa sekiranya saya memaklumkan kepada penyelidik bahawa saya atau orang lain berisiko membahayakan mereka mungkin perlu melaporkannya kepada pihak berkuasa yang berkenaan. Mereka akan membincangkannya dengan saya terlebih dahulu tetapi mungkin dikehendaki melaporkan dengan atau tanpa kebenaran saya.
- Saya faham bahawa borang persetujuan yang ditandatangani dan borang soal selidik yang diperolehi oleh pengkaji melalui kajian akan disimpan oleh pengkaji di suatu tempat yang selamat sehingga pengkaji selesai menjalani pembentangan akhir kajian. Hanya pengkaji dan penyelia kajian yang berhak untuk melihat borang serta data yang diperolehi dan data ini akan dihapuskan setelah lengkap kajian yang dijalankan.
- Saya memahami bahawa saya diberi kebenaran dan berhak untuk mengakses maklumat yang saya berikan pada bila-bila masa semasa disimpan seperti yang dinyatakan di atas.
- Saya faham bahawa saya bebas menghubungi mana-mana orang yang terlibat dalam penyelidikan untuk mengetahui lebih lanjut dan penjelasan mengenai kajian yang dijalankan.

Tandatangan Responden

.....

Nama:

Tarikh:

Tandatangan Pengkaji

.....

Nama:

Tarikh:

Lampiran D: Surat Rasmi Pengumpulan Data

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Faculty of Social Sciences and Humanities

UNIMAS/480/F06/ FRGS/1/2020/SS0/UNIMAS/02/3 ()

Encik Wilon Anak Kiben
Ketua Kaum,
Kampung Bobak Sajong,
94000, Bau, Sarawak

20 Januari 2022

Tuan,

Permohonan Mendapatkan Data dan Menjalankan Temubual bagi Projek Penyelidikan (F06/FRGS/2017/2020): Rekonstruksi Stratifikasi Sosial dalam Komuniti Bumiputera Pinggir Bandar

Dengan segala hormatnya perkara di atas adalah dirujuk.

Untuk makluman, kumpulan penyelidik bagi projek di atas akan membuat kajian lapangan untuk mendapatkan maklumat dan data berkaitan dengan projek di atas. Maklumat berkaitan projek disertakan bersama surat ini untuk rujukan tuan.

Sehubungan itu, saya mewakili kumpulan penyelidik memohon mendapatkan kebenaran dari pihak tuan untuk melakukan temubual dan mendapatkan maklumat di kawasan tuan seperti butiran di bawah:

- Tarikh: 28 – 29 Januari 2022
- Masa: 9 pagi – 4 petang
- Tempat: Kampung Tanjung Bowang, Bau, Sarawak

Pihak tuan boleh menghubungi saya dan wakil penyelidik seperti di bawah untuk maklumat lanjut:

1. Dr Mohamad Suhaidi Salleh (013-8171691 / smsuhaidi@unimas.my)
2. En Awang Mashabi Awang Mohamad (012-8875827 / amamashabi@unimas.my)
3. Azril Neterhelmy Bin Shaharuddin (011-33533848 / neterazril97@gmail.com)

Segala maklumat dan data yang akan diperolehi adalah bersifat **SULIT** dan digunakan bagi tujuan penyelidikan sahaja.

MSC-Status

94300 Kota Samarahan, Sarawak, MALAYSIA | Tel + 60 82 581 000 smb 4138/4139/4145/4149 | Fax + 60 82 584 155/4163

Rajah 1: Surat Kepada KK Kampung Bobak Sajong

UNIMAS/480/F06/ FRGS/1/2020/SS0/UNIMAS/02/3 ()

Encik Tonison Matan

Ketua Kaum,
Kampung Tanjung Poting
94000, Bau, Sarawak

20 Januari 2022

Tuan,

Permohonan Mendapatkan Data dan Menjalankan Temubual bagi Projek Penyelidikan (F06/FRGS/2017/2020): Rekonstruksi Stratifikasi Sosial dalam Komuniti Bumiputera Pinggir Bandar

Dengan segala hormatnya perkara di atas adalah dirujuk.

Untuk makluman, kumpulan penyelidik bagi projek di atas akan membuat kajian lapangan untuk mendapatkan maklumat dan data berkaitan dengan projek di atas. Maklumat berkaitan projek disertakan bersama surat ini untuk rujukan tuan.

Sehubungan itu, saya mewakili kumpulan penyelidik memohon mendapatkan kebenaran dari pihak tuan. untuk melakukan temubual dan mendapatkan maklumat di kawasan tuan seperti butiran di bawah:

- Tarikh: **28 – 29 Januari 2022**
- Masa: 9 pagi – 4 petang
- Tempat: Kampung Tanjung Bowang, Bau, Sarawak

Pihak tuan boleh menghubungi saya dan wakil penyelidik seperti di bawah untuk maklumat lanjut:

1. **Dr Mohamad Suhaidi Salleh (013-8171691 / smsuhaidi@unimas.my)**
2. **En Awang Mashabi Awang Mohamad (012-8875827 / amamashabi@unimas.my)**
3. **Azril Neterhelmy Bin Shaharuddin (011-33533848 / neterazril97@gmail.com)**

Segala maklumat dan data yang akan diperolehi adalah bersifat **SULIT** dan digunakan bagi tujuan penyelidikan sahaja.

94300 Kota Samarahan, Sarawak, MALAYSIA | Tel + 60 82 581 000 smb 4138/4139/4145/4149 | Fax + 60 82 584 155/4163

Rajah 2: Surat Kepada KK Kampung Tanjong Poting

UNIMAS/480/F06/ FRGS/1/2020/SS0/UNIMAS/02/3 ()

Encik Desmond Abie

Ketua Kaum,
Kampung Tanjung Bowang
94000, Bau, Sarawak

20 Januari 2022

Tuan,

Permohonan Mendapatkan Data dan Menjalankan Temubual bagi Projek Penyelidikan (F06/FRGS/2017/2020): Rekonstruksi Stratifikasi Sosial dalam Komuniti Bumiputera Pinggir Bandar

Dengan segala hormatnya perkara di atas adalah dirujuk.

Untuk makluman, kumpulan penyelidik bagi projek di atas akan membuat kajian lapangan untuk mendapatkan maklumat dan data berkaitan dengan projek di atas. Maklumat berkaitan projek disertakan bersama surat ini untuk rujukan tuan.

Sehubungan itu, saya mewakili kumpulan penyelidik memohon mendapatkan kebenaran dari pihak tuan. untuk melakukan temubual dan mendapatkan maklumat di kawasan tuan seperti butiran di bawah:

- Tarikh: **28 – 29 Januari 2022**
- Masa: 9 pagi – 4 petang
- Tempat: Kampung Tanjung Bowang, Bau, Sarawak

Pihak tuan boleh menghubungi saya dan wakil penyelidik seperti di bawah untuk maklumat lanjut:

1. **Dr Mohamad Suhaidi Salleh (013-8171691 / smsuhaidi@unimas.my)**
2. **En Awang Mashabi Awang Mohamad (012-8875827 / amamashabi@unimas.my)**
3. **Azril Neterhelmy Bin Shahrudin (011-33533848 / neterazril97@gmail.com)**

Segala maklumat dan data yang akan diperolehi adalah bersifat **SULIT** dan digunakan bagi tujuan penyelidikan sahaja.

Rajah 3: Surat Kepada KK Kampung Tanjung Bowang

UNIMAS/480/F06/ FRGS/2017/2020 ()

YBrs Encik Simon Wong Hong Yong
Setiausaha,
Majlis Daerah Bau,
Jalan Ong Guan Heng,
94300, Bau, Sarawak

20 Januari 2022

Tuan,

**Permohonan Mendapatkan Maklumat dan Data bagi Kajian (F06/FRGS/2017/2020)
"Rekonstruksi Stratifikasi Sosial Dalam Komuniti Pinggir Bandar", di Daerah Bau,
Sarawak.**

Dengan segala hormatnya perkara di atas adalah dirujuk.

Untuk makluman tuan saya mewakili kumpulan penyelidik bagi projek di atas ingin memohon kebenaran untuk mendapatkan maklumat dan data berkaitan demografi, sosio-ekonomi dan data pembangunan bagi Daerah Bau untuk kajian di atas.

2. Sukacita juga dimaklumkan bahawa pihak kami bercadang untuk mengadakan satu sesi perbincangan berkaitan pembangunan setempat dan sosio-ekonomi daerah Bau seperti tarikh dicadangkan di bawah:

Tarikh: 28 Januari 2022

Masa: 1000 pagi

Tempat: Majlis Daerah Bau

3. Diharapkan pihak tuan / puan dapat mempertimbangkan seterusnya memberi kebenaran untuk sesi temubual dan pengumpulan maklumat berkenaan kajian ini. Segala kerjasama daripada pihak tuan / puan amatlah dihargai. Pihak tuan boleh menghubungi saya dan wakil penyelidik seperti di bawah untuk maklumat lanjut:

1. **Azril Neterhelmy Bin Shaharuddin (011-33533848 / neterazril97@gmail.com)**
2. **Dr Mohamad Suhaidi Salleh (013-8171691 / msuhaidi@unimas.my)**
3. **En Awang Mashabi Awang Mohamad (012-8875827 / amamashabi@unimas.my)**

Rajah 4: Surat Kepada Majlis Daerah Bau

Lampiran E: Penerbitan

1. **Azril, N. S.,** & Mohamad, S. S. (2022). Strategi dan Penyesuaian Kaedah Sara Hidup dalam Kalangan Komuniti Bumiputera Pinggir Bandar. *Malaysian Journal of Social Science and Humanities*, 7(9): 1-15.